MOTL PEYSI DEM KHAZNS

Sholem Aleichem

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

שלום-עליכם

מאָטל פּייסי דעם חזנס

געקירצט און באַאַרבעט פאר דער שול

מעקסיקע, ד. פ.

1959

ארויסגעגעבן דורך דער יידישער שול אין מעקסיקע

באַרבעטונג פון טעקסט און דערקלערונגען –
פון
ש. פערדמאַן

צייכענונגען
פון
הערשל אינגער.

דאָס בוך איז געדרוקט געוואָרן צום
הונדערטסטן געבורטסטאָג פון
שלום־עליכם.

אַ מתנה
פון פאַרוואַלטונגס־מיטגליד
לואיס און אַדעלאַ
ראָזענבערג

געווידמעט זייער ערשטן אוראייניקל
פייוול יצחק סיעגאַל

שלום-עליכם
(שלום ראבינאָוויטש)

געבוירן אין פּערעיאַסלאַוו דעם 2 מערץ 1859,
געשטאָרבן אין ניו-יאָרק דעם 13 מאַי 1916.

היינט איז יום־טוב — מע טאָר נישט וויינען!

א.

איך גיי מיט אייך אין געוועט, אויף וויפל איר ווילט, אַז קיינער אין דער וועלט איז נישט געווען אַזוי צופרידן מיטן ווארעמען ליכטיקן נאָך־פּסח, ווי איך, פּייסי דעם חזנס יינגל, מאָטל, און דעם שכנס קעלבל, וואָס מע רופט עס „מעני" (דאָס האָב איך, מאָטל, דעם אַ נאָמען געגעבן „מעני").

ביידע גלייך האָבן מיר דערפילט די ערשטע שטראַלן פון דער ווארע־מער זון אינעם ערשטן ווארעמען נאָך־פּסחדיקן טאָג; ביידע גלייך האָבן מיר דערשמעקט דעם ריח פונעם ערשטן גרינעם גרעזעלע, וואָס קריכט, שפּראָצט אַרויס פון דער נאָר־וואָס אָפּגעדעקטער ערד; און ביידע גלייך זיינען מיר אַרויסגעקראָכן פונעם פינצטערן ענגשאַפט צו מקבל־פּנים[1] זיין דעם ערשטן זיסן, ליכטיקן, ווארעמען פרילינגס־מאָרגן.

איך, פּייסי דעם חזנס יינגל, מאָטל, בין אַרויס פון אַ טוואָן[2], פון אַ קאַלטן נאַסלעכן קעלער, וואָס שמעקט מיט זויער־טייג און מיט רפואות פון דער אַפּטייק; און מעני, דעם שכנס קעלבל, האָט מען אַרויסגעלאָזט נאָך פון אַן ערגערן עיפּושי: פון אַ קליין, פינצטער, בלאָטיק, פאַרפּאַסקודיקט שמעלעכל מיט אויסגעקרימטע צעפליקטע ווענט, וואָס ווינטער בלאָזט אַריין אַהין דער שניי און זומער שמייסט אַריין דער רעגן.

אַרויסגעכאַפּט זיך אויף גאָטס פרייער ליכטיקער וועלט, האָבן מיר ביידע, איך און מעני, זיך גענומען אויסדריקן אונדזער צופרידנקייט. איך, פּייסי דעם חזנס יינגל, האָב אויפגעהויבן ביידע הענט אַרויף, אויפגע־עפנט דאָס מויל און אַריינגעצויגן אין זיך די פרישע ווארעמע לופט אַזוי

---

1 מקבל פּנים (מעקאַבל פּאָנים) זיין — באַגעגעניען; גוט, באַגריסן.
2 אַ טוואָן — אַ נעץ, אַ פייכט אָרט.
4 עיפּוש (איפּעש) — דאָ: אַן אָרט מיט אַ שלעכטן ריח.

איך און מײַני האָבן זיך גענומען אויסדריקן אונדזער צופֿרידנקייט

פיל, וויפל איך האָב געקאָנט, — און עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז איך וואַקס אין דער הייך, און עס ציט מיך אַרויף־אַרויף, אין דער טיפער־טיפער בלויער יאַרמלקע אַריין, דאָרט ווו די שיטערע רויכיקע וואָלקנס שוועבן, דאָרט ווו די ווייסע פויגלען טוקן זיך, באַווייזן זיך און ווערן פאַרשוואונדן מיט אַ קוויטש און מיט אַ צוויטשער, און עס רייסט זיך אַרויס פון מיין אָנגעפילטער ברוסט, אָן מיין וויסן, אַ מין געזאַנג, נאָך שענער ווי יום־טוב מיטן טאַטן ביים עמודי, אַ געזאַנג אָן ווערטער.

אָט אַזוי האָט אַרויסגעוויזן זיין צופרידנקייט מיטן ערשטן פרילינגס־טאָג פּייסי דעם חזנס יינגל. גאַנץ אַנדערש האָט דאָס אויסגעדריקט מעני, דעם שכנס קעלבל.

מעני, דעם שכנס קעלבל, האָט קודמי אַריינגעשטעקט די שוואַרצע נאַסע מאָרדע אין מיסט אַריין, אַ שאַר געטאָן מיטן פאָדערשטן פיסל די ערד אונטער זיך אַ מאָל דריי, פאַרריסן דעם עק, אויפגעשפּרונגען נאָכדעם אויף אַלע פיר און אַרויסגעלאָזט אַ דומפּיקן „מע!" דאָס האָט מיר אויסגעוויזן אַזוי קאָמיש, אַז איך האָב זיך געמוזט צעלאַכן און נאָכמאַכן פּונקט דעם אייגענעם „מע" מיטן זעלביקן נוסחי, וואָס מעני. מעגלעך איז דאָס, ווייזט אויס, געפעלן, ווארעם עס האָט האָט לאַנג נישט געגנומען, האָט דאָס קעלבל איבערגעחזרט דאָס אייגענע נאָך אַ מאָל, מיטן זעלביקן נוסח און מיטן זעלבן שפּרונג. זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז איך האָב דאָס באַלד נאָכגעטאָן מיט אַלע פּיטשעווקעסי, מיטן קול און מיטן שפּרונג. אַזוי עטלעכע מאָל: איך אַ שפּרונג, דאָס קעלבל אַ שפּרונג; דאָס קעלבל אַ „מע" איך אַ „מע". ווער ווייסט, ביזוואַנען דאָס שפּיל וואָלט זיך אַזוי געצויגן, ווען נישט אַ שנייד פון מיין עלטערן ברודער איליע מיט אַלע זיינע פינף פינגער:

— איינגעזונקען זאָלסטו ווערן! אַ בחורל פון כמעט ניין יאָר שטעלט זיך אַוועק טאַנצן מיט אַ קעלבל!... אין שטוב אַריין גיי, דו הולטיי איינער!... דער טאַטע וועט דיר שוין געבן!...

---

2 עמוד (אָמעד) — דאָס אָרט, וואו עס דאַוונט דער חזן.
3 קודם (קוידעם) — צוערשט.
4 נוסח (נוסעך) — שטייגער, מאָדע, אופן.
5 מיט אַלע פּיטשעווקעס — מיט אַלע פּרטים (פּראָטים), אַקוראַט.

ב.

בלאטע! דער טאטע וועט מיר נישט „געבן" גארנישט. דער טאטע איז קראנק. ער דאוונט שוין נישט פארן עמוד פון שמחה־תורה אן. גאנצע נעכט הוסט ער. עס גייט צו אונדז דער שווארצער דאקטאר, א גראבער, מיט שווארצע וואנצעס און מיט לאבנדיקע אויגן — א פריילעכער דאקטאר. מיך רופט ער „פופיק" און שנעלט מיך מיט די פינגער אין בייכל אריין. ער זאגט אן אלעמאל דער מאמען, מע זאל מיך נישט שטאפן מיט קיין קארטאפליעס, און דעם קראנקן זאל מען געבן נאר בוליאן און מילך, מילך און בוליאן. די מאמע הערט אים אויס, און אז ער גייט אוועק, באהאלט זי דאס פנים אין פארטעך און די אקסלען טרייסלען זיך ביי איר... נאכדעם ווישט זי אויס די אויגן, רופט אפ מיין ברודער עליע אויף א זייט, און מע סודעט[2] זיך שטילערהייט. וואס זיי רעדן — ווייס איך נישט. נאר מיר דאכט, זיי קריגן זיך. די מאמע שיקט אים ערגעץ, ער וויל נישט גיין. ער זאגט צו איר:

— איידער אנקומען צו זיי, וועל איך דיר בעסער גיין אין דער ערד אריין!... איך וועל בעסער שטארבן הײנטיקן טאג!...

— ביים דיר אפ די צונג, וואס רעדסטו!?

אזוי ענטפערט אים די מאמע שטיל, ציפעט צונויף די ציין, מאכט צו אים מיט די הענט. זי ווערט אבער באלד ווייך און מאכט צו אים:

— וואס זאל איך טאן, מיין זון, א רחמנות אויפן טאטן... מע מוז דאך אים ראטעווען!...

— פארקויפט מען עפעס, — זאגט מיין ברודער עליע און באפט א קוק אויף דער גלעזערנער שאפע. און די מאמע קוקט אויך אויף דער זילבער שאפע, ווישט די אויגן און זאגט שטיל:

— וואס זאל איך פארקויפן? די נשמה? שוין נישטא וואס צו פאר־קויפן. סיידן די ליידיקע שאפע?

— פארוואס נישט? — זאגט איר מיין ברודער עליע.

— רוצח![3] — ענטפערט אים די מאמע מיט רויטע אויגן. — פונוואנען האבן זיך צו מיר גענומען אזעלכע רוצחים קינדער?!

---

2 סודעט (סוידעט) זיך — זאגט א סעקרעט.

3 רוצח (ראצייעך) — מערדער. דא: א בייזער.

די מאמע פייערט און קאכט, ווײנט זיך אויס, ווישט אויס די אויגן און בעט זיך באלד איבער. אזוי איז געווען אויך מיט די ספרים, מיט די צוויי געגילדטע בעכערלעך, מיט איר זײדן מלבושי[2] און מיט אלע איבעריקע זאכן, וואס זיינען פארקויפט געווארן ביי אונדז איינציקווייז, און אלעמאל אן אנדער קונה[3].

ג.

פון די אלע זאכן, וואס מיר האבן אויספארקויפט פון שטוב, האט מיר קיינע פון זיי נישט צוגעשטעלט אזויפיל פארגעניגן, ווי די גלעזערנע שאפע.

ערשטנס, וואס הייסט מע וועט זי צונעמען? מיר האט זיך תמיד גע־דאכט, אז אונדזער גלעזערנע שאפע איז צונויפגעוואקסן מיט דער וואנט. — וויאזוי וועט מען זי נעמען? צווייטנס, ווו וועט די מאמע פארשליסן דאס ברויט, מיט דער חלה, מיט די טעלער, מיט די בלייענע לעפל און גאפלען (צוויי זילבערנע לעפל און איין גאפל א זילבערנעם האבן מיר געהאט, האט זיי די מאמע שוין לאנג פארקויפט), און ווו וועלן מיר האלטן פסח די מצה? — די געדאנקען זיינען מיר געקומען אויפן קאפ בשעת נחמן דער סטאליער איז געשטאנען און געמאסטן די שאפע מיט זיין גרויסן רויטן נאגל פונעם גראבן פינגער פון דער אויסגעשמירטער האנט. ער האט אלין געדרונגען, אז די שאפע וועט נישט ארויס פון דער טיר. א סימן: אט האט איר אייך די בריט פון דער שאפע און אט האט איר די טיר — אסורי[4] איבב זי וועט ארויס!

— וויאזוי זשע איז זי אריין? — פרעגט אים מיין ברודער עליע.

— גיי פרעג זי! — ענטפערט אים נחמן מיט כעס. —איך ווייס, ווי־אזוי זי איז אריין? מע האט זי אריינגעטראגן, איז זי אריין!...

איין מינוט איז געווען אזעלכע, וואס איך האב מורא געהאט פאר דער שאפע. דאס הייסט, איך האב געמיינט, זי בלייבט ביי אונדז. עס האט אבער לאנג נישט גענומען, און נחמן דער סטאליער איז געקומען מיט זיינע צוויי

2 מלבוש (מאלבעש) — קלייד.
3 קונה (קוינע) — קויפער, קליענט.
4 אסור (אָסער) — דא געמיינט: ס'איז אויסגעשלאסן, אוממעגלעך.

בנים[1], אויף סטאליערס, און מע האט געגעבן א נעם אונדזער גלעזערנ׳ שאפע, טאקע נאר ווי דער רוח דעם מלמד[2]; פריער איז געגאנגען נחמן, נאכדעם ביידע בנים, הינטן — איך. דער פאטער האט געקאמאנדעוועט: „קאפל, אן א זייט! מענדל, רעכטס! קאפל, לויף נישט! מענדל האלט!״ איך האב זיי געהאלפן נאכטאנצן.

די מאמע און מיין ברודער עליע האבן נישט געוואלט העלפן. זיי זיינען געשטאנען, געקוקט אויף דער ליידיקער וואנט, וואס איז געווען באדעקט מיט שפינוועבס, און האבן געוויינט... אן אקציע[3] מיט די צוויי — נאר זיי וויינען!...

פלוצעם — טרראך! סאמע ביי דער טיר האט געפלאצט דאס גלאז, און דער סטאליער מיט די בנים האבן גענומען זידלען זיך, ארויפלייגן איינס אויף דאס אנדערע די באד: „א ריר פון א בלייענעם פויגל!״ „בערישע פיס!״ „דער רוח כאפט אים אוועק!״ „ברעך דעם קאפ, צו אלדי שווארצע יאר!״...

— וואס איז דארטן? — הערט זיך א הייזעריק קול פונעם קראנקנס אלקער.

— גארנישט! — ענטפערט די מאמע און ווישט די אויגן.

די בעסטע שמחה פון אלע שמחות איז געווען ביי מיר, אז ס׳איז געקומען צו מיין ברודער עליעס קאנאפקע און צו מיין בעטל.

אפגעהאנדלט די קאנאפע מיטן בעטל האט חנה די יידענע.

איידער חנה האט דאס מעבל אפגעקויפט, האט זי די מאמע נישט צוגעלאזט ארייננקוקן אינעווייניק אין תוך[4] אריין: „אט דאס, וואס איר זעט, דאס קאנט איר האנדלען; קוקן איז נישטא וואס!״

אויסגעבעט אויף דער ערד, האבן מיר זיך אויסגעצויגן ביידע, איך און מיין ברודער עליע, ווי די גראפן, צוגעדעקט זיך ביידע מיט איין קאלדרע (זייגע האט מען פארקויפט), און ס׳איז מיר געווען זייער איינגענעם צו הערן פון מיין עלטערן ברודער, אז אויף דער ערד צו שלאפן איז גאר נישט אזוי שלעכט.

איך ווארט אפ, ביז ער ווערט אנטשלאפן, דעמלט נעם איך זיך קאטשען איבער דער גאנצער ערד. פלאץ איז היינט דא גענוג. א פעלד, א פארגעניגן, א גן־עדן!...

---

1 בנים (באָנים) — זין, גרויסע יונגען.
2 נעמען, ווי דער רוח דעם מלמד — א גלייכווערטל. באטייט: נעבן א טראג אוועק גיך און מיטאמאל.
3 אן אקציע — דא געמיינט: א מאדנע געשיכטע.
4 תוך (טאָך) — אינהאלט, דאס וויכטיקסטע.

ד.

— וואס טוט מען ווייטער?

אזוי זאגט די מאמע צו מיין ברודער עליע איינמאל אין א פרימארגן און באטראכט מיט א געקנייטשטן שטערן די ליידיקע פיר ווענט. איך און מיין ברודער עליע העלפן איר באקוקן די פיר ווענט. מיין ברודער עליע קוקט אויף מיר פארזארגט און מיט רחמנות.

— גיי אינדרויסן! — מאכט ער צו מיר שטרענג. — מיר דארפן דא עפעס רעדן...

אויף איין פוס שפרינג איך ארויס אינדרויסן ארויס — און, פארשטייט זיך, גלייך צום שכנס קעלבל.

די לעצטע צייט האט זיך „מעני" געגעבן א הייב אויף די פיסלעך: קיין עין־הרעי אויסגעוואקסן; געווארן שיין, דאס שווארצע מארדעלע חנעוו־דיק; די קיילעכדיקע אויגן קלוג, מיט פארשטאנד, ווי א מענטש; קוקט ארויס, מע זאל דעם עפעס געבן אין מויל אריין; האט ליב, אז מע קראצט דאס מיט צוויי פינגער אונטערן העלדזל.

— שוין? דו האסט זיך שוין ווידער צונויפגעקאמפאניעט מיטן קעלבל? קאנסט זיך גארנישט צעשיידן מיט דיין טייערן חבר.

אזוי זאגט צו מיר מיין ברודער עליע שוין אן קללות און נעמט מיך פאר א האנט און זאגט, אז ער גייט מיט מיר צו הערש־בער דעם חזן. ביי הערש־בער דעם חזן, זאגט ער, וועט מיר זיין גוט, ערשטנס, זאגט ער, וועל איך האבן וואס צו עסן. אינדערהיים איז נישט גוט, זאגט ער; דער טא־טע, זאגט ער, איז קראנק, מע דארף אים, זאגט ער, ראטעווען. מיר ראטע־ווען אים, זאגט ער, ווי ווייט מיר קאנען. און מיין ברודער עליע צעשפיליעט די קאפאטע און ווייזט מיר אויף זיין זשילעט:

— אט האב איך געהאט א זייגער, א מתנה פון מיין מחותן, האב איך אים פארקויפט. דער מחותן זאל וויסן, וואלט זיך געטאן חושך, די וועלט וואלט זיך איבערגעקערט!...

איך דאנק און לויב גאט, וואס זיין מחותן ווייסט נישט פונעם זייגער

---

1 קיין עין־הרע (איין הארע) — קיין בייז אויג זאל נישט שאטן.
2 חנעוודיק (כיינעוודיק) — שיין.
3 מחותן (מעכוטן) — דא: דער כלהס פאטער.
4 זיך טאן חושך (כושעך) — דא: ווערן א סקאנדאל.

און וואָס די וועלט קערט זיך נאָך נישט איבער. וויי! וויי! ווען חלילה[1], די שעה זאָל גאָר נישט זיין, עס קערט זיך איבער די וועלט, וואָס וואָלט דעמלט זיין מיט מעניו, מיטן שכנס קעלבל? אַ שטומע צונג!...

— אַט זיינען מיר געקומען! — מאַכט צו מיר מיין ברודער עליע, וואָס הערט צו מיר אַלע מינוט מער צוגעלאָזט און פריינדלעך.

הערש-בער דער חזן איז אַ ייד אַ מנגן[2]. דאָס הייסט, ער אַליין קען נישט זינגען: ער האָט געבעך קיין קול נישט. אַזוי האָב איך געהערט פון מאַמען. נאָר ער פאַרשטייט נגינה[3]. און זינגערלעך האָט ער אַ שטיקלעך פּופּצן, און איז אַ בייזער מענטש — סכנות[4]! ער פאַרהערט מיך זינגען. איך זאָג אים אַ „מגן-אבות"[5] מיט אַ דריידל, ער גלעט מיך און זאָגט מיין ברודער, אַז איך האָב אַ „סאָפּראַנאָ". מיין ברודער זאָגט, אַז נישט נאָר אַ סאָפּראַנאָ, נאָר אַ סאָפּראַנאָ שעבעסאָפּראַנאָ!... מיין ברודער עליע דינגט זיך מיט אים, נעמט אָן אויפגאָב און זאָגט מיר, אַז איך בלייב שוין דאָ, ביי רב הערש-בער דעם חזן. איך זאָל אים פאָלגן, זאָגט ער, און איך זאָל נישט בענקען!...

אים איז גרינג צו זאָגן, איך זאָל נישט בענקען! וויאַזוי זאָל איך נישט בענקען זומער-לעבן? די זון באַקט, דער הימל איז ווי אַ קרישטאָל, די בלאַטע איז שוין לאַנג אויסגעטריקנט. אינדרויסן ביי אונדז נעבן שטוב ליגן קלעצער. נישט אונדזערע, דאָס איז יאָסיע דעם נגידס קלעצער. ער קלייבט זיך בויען אַ שטוב, האָט ער צוגעגרייט קלעצער, האָט ער נישט וווּ זיי אָנצולייגן, האָט ער זיי אָפּגעוואָרפן נעבן אונדז. לאַנג לעבן זאָל ער, יאָסיע דער נגיד! וואָרעם פון די קלעצער קאָן מען מאַכן אַ „קרעפּאַסט"[6], און צווישן די קלעצער וואַקסן שטעכלקעס מיט קריגעלעך. די שטעכלקעס זיינען גוט אויך צו שטעכן, און די קריגעלעך בלאָזט מען אָן און מע טוט זיי אַ קנאַק אָן שטערן — פּלאַצן זיי.

מיר איז גוט. מעניו, אונדזער שכנס קעלבל, איז אויך גוט. איך און מעני זיינען די איינציקע באַלעבאַטים אַט דאָ, „אינעווייניק אינדרויסן", און וויאַזוי זאָל איך נישט בענקען נאָך מעניו, אונדזער שכנס קעלבל?...

---

1 חלילה (כאָלילע) — גאָט זאָל היטן.
2 מנגן (מענאַגן) — אַ זינגער.
3 נגינה (נעגינע) — זינגען, מוזיק.
4 סכנות (סאַקאָנעס) — דאָ: נעפּערלעך.
5 מגן אָבות (מאָגען אָוועס) — אַ תפילה.
6 קרעפּאַסט — אַ פעסטונג (פון רוסיש).

ה.

עס איז שוין באלד דריי וואכן, ווי איך בין ביי הערש־בער דעם חזן, און זינגען זינג איך כמעט גארנישט. איך האב אן אנדער ארבעט, איך טראג זיך ארום מיט זיין דאבציען. דאבציע איז א קינד א הויקער. קיין צוויי יאר אלט, און פונדעסטוועגן איז זי, קיין עין־הרע, א שווערינקע, שווערער פון מיר. איך רייס מיר איין דאס געזונט, זי טראגנדיק. דאבציע האט מיך ליב. זי כאפט מיך ארום מיט אירע דארע הענטלעך און טשעפעט זיך אן מיט די דינע פינגערלעך. זי רופט מיך „קיקא". וואס עפעס קיקא, ווייס איך נישט. דאבציע האט מיך ליב. לאזט מיך נישט שלאפן גאנצע נעכט. „קיקא, קי!" — דאס הייסט איך זאל זי וויגן. דאבציע האט מיך ליב. אז איך עס, רייסט זי ביי מיר פון מויל: „קיקא, פי!" — דאס הייסט: גיב דאס מיר!... עס ציט מיך אהיים. דאס עסן איז דא איך נישט אזוי אי־אי־אי...

יום־טוב, שבועות[1] אויפדערנאכט. עס ווילט זיך גיין אינדרויסן זען, ווי דער הימל שפאלט זיך. דאבציע לאזט נישט. דאבציע האט מיך ליב: „קיקא, קי!" איך זאל זי וויגן. איך וויג זי און וויג און ווער אנטשלאפן. און עס קומט צו מיר א גאסט — מעני דעם שכנס קעלבל, קוקט אויף מיר מיט אויגן, ווי א בר־דעת[2], און זאגט מיר: קום! און מיר לאזן זיך גיין באַרג־אראפ, צום טייך. נישט לאנג געטראכט, פארקאטשע איך די הייזלעך: האפ! איך בין שוין אין טייך. איך שווים, און מעני שווימט מיר נאך. אויף יענער זייט איז גוט. נישטא קיין חזן, נישטא קיין דאבציע, נישטא קיין קראנקער טאטע... איך כאפ זיך אויף — ס'איז גאר א חלום.

אנטלויפן! אנטלויפן! וויאזוי אנטלויפט מען? וווהין? אהיים, געוויינטלעך. הערש־בער דער חזן איז שוין אבער אויפגעשטאנען פריער פון מיר. ער האט א גרויסן קאמערטאן[3], פרוווט ער אים מיט די ציין, טראגט צו צום אויער. ער הייסט מיר זיך אנטאן אויף גיך און גיין מיט אים אין שול. מע וועט היינט צו מוסף[4] זאגן „אן אויסגעשטעלטע זאך".

---

1 שבועות (שאָוואועס). עס איז געווען אמאָל אזא גלייבונג, אז שבועות ביי־נאכט שפאלט זיך דער־הימל, און אז עמעצער זעט עס און ער זאגט ארויס אין דער צייט עפעס א וואונטש — ווערט עס פארווירקלעכט.

2 בר־דעת (באַר דאַס) — א פארשטענדיק באשעפעניש.

3 קאמערטאָן — אן אינסטרומענט צו געבן א טאָן ביים זינגען.

4 מוסף (מוסעף) — טייל פון דאוונען.

אין שול זע איך מיין ברודער עליע. ווי קומט ער אהער? ער דאַוונט דאָך גאָר ביי די קצבים, דאָרט, וו דער טאַטע איז חזן! וואָס באַדייט עס?... מיין ברודער עליע רעדט עפּעס מיט העַרש־בער דעם חזן. הערש־בער דער חזן איז נישט צופרידן. ער זאָגט:

— געדענק זשע, למען השם[1] תיכף נאָכן עסן!...

— קום! וועסט זיך זען מיטן טאַטן! — אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע, און מיר גייען אַהיים אינצווייען. ער גייט און איך שפּרינג. איך לויף, איך פלי.

— האָב צייט! וואָס פליסטו אַזוי? — זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע און האַלט מיך צו. אים ווילט זיך, אפנים[2], מיט מיר אַ ביסל רעדן.

— דו ווייסט? דער טאַטע איז קראַנק, זייער־זייער קראַנק!... גאָט ווייסט, וואָס ס'וועט זיין מיט אים... מע דאַרף אים ראַטעווען, נישטאָ מיט וואָס... קיינער וויל נישט העלפן... און „הקדש"[3] וויל די מאַמע אים נישט לאָזן בשום־אופן! זי וועט פריער שטאַרבן, זאָגט זי, איידער לאָזן אים אין הקדש!... שאַ, אָט גייט די מאַמע.

ג.

מיט אויסגעשטרעקטע הענט גייט אונדז די מאַמע אַנטקעגן, פאַלט מיר אויפן האַלדז, און איך פיל אויף מיינע באַקן אַ פרעמדע טרער. מיין ברודער עליע גייט צום קראַנקן טאַטן, און איך מיט דער מאַמען בלייבן שטיין אינדרויסן. מע האָט זיך אַרום אונדז אַרומגעשטעלט פון אַלע זייטן: אונדזער שכנס ווייב פעסיע די גראָבע, און איר טאָכטער מינדל, און איר שנור פערל, און נאָך צוויי ווייבלעך.

— איר האָט אַ גאַסט אויף שבועות? גאָט ליב אייך מיט אייער גאַסט! די מאַמע לאָזט אַראָפּ די געשוואָלענע אויגן.

— אַ גאַסט מישטיינסגעזאָגט, אַ קינד. געקומען געוואָר ווערן דעם קראַנקן טאַטן. פאַרט אַ קינד...

---

1 למען השם (לעמאַן האַשעם) — דאָ: אומבאַדינגט, נעוויס.
2 אפנים (אַפּאָנעם) — דאָ: זעט אויס.
3 הקדש (העקדעש) — אַן אָרט, וואו מען פלעגט אַמאָל האַלטן אָרעמע קראַנקע.

אזוי זאָגט די מאַמע צו דער גאַנצער כנופיא[1] ווייבער, און צום שכנס ווייב, צו פּעסיען, זאָגט זי עקסטרא, שטילערהייט, בשעת פּעסיע שאָקלט מיטן קאָפּ:

— אַ שטאָט! עמעצער זאָל זיך אַפילו אַרומקוקן... דריי און צוואַנציק יאָר אָפּגעקלאַפּט ביים עמוד... דאָס געזונט אַוועקגעלייגט... איך וואָלט אים אפשר ראַטעווען — נישטאָ מיט וואָס... אַלץ פאַרקויפט... דאָס לעצטע קישעלע... דאָס קינד באַשטעלט ביי אַ חזן... אַלץ צוליב אים. אַלץ צוליבן קראַנקן...

און אַזוי באַקלאָגט זיך די מאַמע פאַר איר שכנה פּעסיע, שטייענדיק אינדרויסן. איך דריי דעם קאָפּ אויף אַלע זייטן.

— וועמען זוכסטו? — מאַכט צו מיר די מאַמע.

— וועמען זוכט אַ קינדעס? דאָס קעלבל מן־הסתם ...

אַזוי זאָגט פּעסיע, אונזער שכנה, און מאַכט צו מיר מיט אַ מאָדנע פריינדשאַפט:

— ע, יינגעלע! נישטאָ קיין קעלבל! געמוזט פאַרקויפן דאָס דעם קצב. אַ בריה האָט מען? געוויינג, אַז מע דאַרף האָדעווען איין סקאָטינע[3] — נאָך צוויי סקאָטינעס טראָגן אויפן קאָפּ!...

איז שוין ביי איר דאָס קעלבל, דאַנקען גאָט, אויך געוואָרן אַ סקאָטינע?...

אַ מאָדנע יידענע אָט די פּעסיע. אומעטום שטופּט זי אַריין איר נאָז. זי דאַרף וויסן, צי האָבן מיר אַ מילכיקע סעודה[4]!

— אַקעגן וואָס פרעגט איר דאָס? — פרעגט ביי איר די מאַמע.

— גלאַט אַזוי! — זאָגט פּעסיע, הייבט אויף די שאַל און שטופּט דער מאַמען אַ טעפּל מיט סמעטענע. די מאַמע שטופּט אָפּ דאָס טעפּל מיטביידע הענט.

— גאָט איז מיט אייך, פּעסיע! וואָס טוט איר דאָס? וואָס זייגען מיר חלילה עפּעס ווייס איך ווער? איר קענט מיך נישט?

— אדרבא , פאַרענטפערט זיך פּעסיע, — טאַקע ווייל איך קען אייך. דאָס בהמהלע, קיין עין־הרע נישט, האָט זיך די לעצטע צייט פאַרריכט.

---

1 כנופיא (קענופיע) — קאָמפּאַניע, גרופּע.
3 סקאָטינע — אַ בהמה (פון רוסיש).
4 סעודה (סודע) — אַ יום־טובדיק מאָלצייט.

פאַראַן, קיין עין־הרע, קען און פוטער. איך לייג אייך אויס... איר וועט מיר, אם־ירצה־השם¹, אָפּגעבן...

און פּעסיע די שכנה רעדט נאָך לאַנג מיט דער מאַמען, און מיר ציט דאָס האַרץ צו די קלעצער, צום קעלבל, צום קעלבל!... איך זאָל זיך נישט שעמען, וואָלט איך זיך צעוויינט...

— אַז דער טאַטע וועט דיך פרעגן, זאָלסטו זאָגן: אַ דאַנק גאָט!

אַזוי זאָגט מיר אָן די מאַמע, און מיין ברודער עליע גיט דאָס מיר צו פאַרשטיין אַ ביסל ברייטער:

— זאָלסט זיך נישט באַקלאָגן, נישט דערציילן קיין פּזמונות², נעבעכדיקע טעג. זאָלסט נאָר זאָגן: אַ דאַנק גאָט. דו הערסט, וואָס מע רעדט צו דיר?

און מיין ברודער עליע פירט מיך אַריין אין קראַנקנס חדר³. דער טיש איז אָנגעשטעלט מיט פלעשלעך, פּודעלעך. סע שמעקט אַפּטייק. דאָס פענצטער איז צוגעמאַכט. לכבוד שבועות האָט מען אים צוגעקליבן דעם חדר מיט גרינס, אויף דער ערד איז אויסגעשפּרייט שמעקנדיק גראָז. דער טאַטע דערזעט מיך, רופט מיך צו זיך מיט אַ לאַנגן, דאַרן פינגער. מיין ברודער עליע שטופּט מיך אונטער. איך גיי צו צום טאַטן. איך האָב אים קיים דערקענט. דאָס פּנים ווי לייס. די גרויע האָר גלאַנצן, שטאַרצן איינציקווייז, ווי אָריינגעשטריכטע, פרעמדע האָר. די שוואַרצע אויגן זיצן טיף, ווי אַריינגעפּאַסטע, פרעמדע אויגן. די ציין ווען אויס, ווי אַריינגעזעצטע, פרעמדע ציין. דער האַלדז איז אַזוי דין, אַז קיים וואָס דער קאָפּ האַלט זיך אויף אים. אַ גליק, וואָס ער קאָן נישט זיצן... מיט די ליפּן מאַכט ער עפּעס מאָדנע, ווי אַ מענטש, בשעת ער שווימט: מפּפּו!... ער לייגט אַרויף אויף מיין פּנים אַ הייסע האַנט מיט ביינערדיקע פינגער, דאָס פּנים מאַכט צ' קרומען שמייכל, ווי אַ מת⁵.

אין דעם קומט אָן די מאַמע. נאָך איר דער דאָקטאָר, דער פריילעכער, שוואַרצער דאָקטאָר מיט די גרויסע וואָנצעס. ער באַגעגנט מיך, ווי אַן אַלטן גוטן ברודער. ער איז מיך מכבד⁶ מיט אַ שנעל אין בייכל און מאַכט צום טאַטן פריילעך:

---

1 אם ירצה השם (מירצעשעם) — אַז גאָט וועט וועלן.
2 פזמונות (פיזמוינעס) — דאָ: אויסגעטראַכטע זאַכן.
3 חדר (כיידער) — דאָ: צימער.
5 מת (מעס) — געשטאָרבענער.
6 מכבד (מעכאַבעד) זיין — דאָ: געבן.

— איר האָט אַ גאַסט אויף שבועות? גאָט ליב אייך מיט אייער גאַסט!

אַלעמענס אויגן קוקן אויפֿן „גאַסט”, און דער „גאַסט” קוקט אַראָפּ אויף דער ערד, און דער קאָפּ איז אים אײַנדרויסן, ערגעץ ביי די קלעצער, ביי די שטעכעלקעס, וואָס שטעכן, ביי די קריגעלעך, וואָס קנאַקן, ביים שכנס קעלבל, ביים טייכל, וואָס רוישט דאָרט באַרג־אַראָפּ, אָדער גאָר אין דער הויכער, ברייטער, טיפֿער, בלויער יאַרמלקע, וואָס מען רופֿט דאָס הימל...

ז.

דאָס ביסל מילכיקס, וואָס אונדזער שכנה, פּעסיע די גראָבע, האָט אונדז „אויסגעליען”, איז אונרז, נישקאָשע, צונוץ געקומען. איך און מיין ברודער עליע האָבן דאָס געמאַכט אַ מילכיקע סעודה, געטונקען ביידע פֿון איין שאַל פֿרישע הלה אין דער קאַלטער סמעטענע, און ס'איז טאַקע געווען גאָר נישט שלעכט.

„איין חיסרון[1], וואָס אַזוי ווינציק”. — האָט באַמערקט מיין ברודער עליע, וואָס איז אין דעם טאָג געווען זייער האַפּעדריק, אַזוי האַפּעדריק, אַז ער האָט מיר צוליב געטאָן, איך זאָל נישט גיין אַזוי גיך צוריק צו הערש־בער דעם חזן און איך זאָל זיך נאָך אַ ביסל שפּילן אינדערהיים.

— דו ביסט דאָך ביי אונדז אַן אורח[2] אויף שבועות, — האָט ער מיר געזאָגט און דערלויבט צו שפּילן זיך אינדרויסן אויף די קלעצער, נאָר מיט אַ תנאי[3], איך זאָל נישט קלעטערן צו פֿיל און הלילה נישט צעררייסן די איינציקע פּאָר הייזלעך.

כאַ־כאַ־כאַ! נישט צעררייסן די איינציקע פּאָר הייזלעך? נישטאָ ווער ב'זאָל לאַכן, ווי איך בין אַ יידן! איר זאָלט זען אַ פּאָר הייזלעך — נו־נו! לאָמיר בעסער נישט רעדן פֿון קיין הויזן!... לאָמיר בעסער רעדן פֿון יאָסיע'ס נגידס קלעצער. אַי, קלעצער, קלעצער! יאָסיע דער נגיד מיינט, אַז די קלעצער זענען זיינע קלעצער. אַ נעכטיקער טאָג! די קלעצער זענען מיינע קלעצער! איך האָב מיר געמאַכט פֿון זיי אַ פּאַלאַץ מיט אַ וויינגאָרטן. איך בין דער פּרינץ. דער פּרינץ שפּאַצירט אַרום פֿראַנק און פֿריי ביי זיך אין וויינגאָרטן, רייסט אָפּ אַ קריגעלע, — אַ קנאַק אַן שטערן, נאָך אַ קריגעלע —

---

1 היסרון (כיסאָרן) — פֿעלער, שלעכטע זאַך.

2 אורח (אוירעך) — אַ גאַסט.

3 תנאי (טנאָי) — באַדינג, באַוואָרעניש.

צו קנאק און שטערן... אלע זענען מיך מקנא. אפילו יאסיע דעם נגידס יינגל מיטן איינל פארגינט מיר נישט מיין גוטס. ער גייט פארביי אין זייגע לוסטרינענע סלבושימלעך, ווייזט מיר אויף מיינע הויזן און לאכט און קריכט דאס אייגל.

—גיי בעסער אוועק מיט גוטן, — זאג איך אים, — אנישט, רוף איך ארויס מיין ברודער עליען!...

פאר מיין ברודער עליען האבן אלע יינגלעך דרך־ארץ[2], און הענעך מיטן איינגל טראגט זיך אפ, און איך בלייב ווידער אליין, ווידער דער זעלבער פרינץ ביי זיך אין ווייגארטן...

פלוצעם דערהער איך פון שטוב ארויס א מאדנע אויסגעשריי מיט א געוויין... איך דערקען דער מאמעס קול... איך הייב אויף די אויגן — אז איינגעלויף ביי אונדז אין שטוב.. יידן און ווייבער... דער ארויס, דער אריין... איך ליג אויף א קלאץ מיטן בויך אראפ. מיר איז גוט!... שאט־שאט! אט גייט יאסיע הער נגיד! יאסיע דער נגיד איז גבאי[3] אין דער קצבישער קלויז, דארטן, וואו מיין טאטע איז חזן שוין דריי און צוואנציק יאר. יאסיע איז אליין אמאל געווען א קצב. היינט האנדלט ער מיט אקסן און מיט פעל און איז א נגיד, א גרויסער נגיד! יאסיע מאכט מיט די הענט, בייזערט זיך אויף דער מאמען און טענהט[4]:

— סטייען, סטייען! וואס האט מען מיר נישט געזאגט, אז פייסי דער חזן איז אזוי סלאף? (ער קאן נישט ארויסריידן קיין שין). וואס האט איר געסוויגן?

— וואס זאל איך שרייען? — פארענטפערט זיך פאר אים די מאמע און גיסט מיט טרערן, — די גאנצע שטאט האט געזען, ווי איך מוטשע זיך, געוואלט אים ראטעווען... און ער אליין האט אויך געבעטן זיך, מע זאל אים ראטעווען...

און די מאמע קאן נישט רעדן ווייטער, פארברעכט מיט די הענט, פארוואָרפט מיטן קאפ. מיין ברודער עליע כאפט זי אונטער:

— מאמע! וואס דארפסטו זיך פארענטפערן? מאמע! פארגעס נישט, מאמע, ס'איז יום־טוב, ס'איז שבועות, מע טאר נישט וויינען, מאמע!...

און יאסיע דער נגיד הערט נישט אויף צו פייערן אויף מיין מאמען:

---

2 דרך־ארץ (דערעך־ערעץ) — אכטונג.

3 גבאי (גאבע) — איינער פון די עלטסטע אין א שול צום דאווענען.

4 טענהט (טיינעס) — רעדט, דערציילט.

— וואָס דערציילט איר מיר — די גאַנצע שטאָט! ווער איז די שטאָט? זאָגן זאָלט איר מיר! אַלצדינג אויף מיין חשבון! חברה-קדישא[1], שמשים, תכריכים — אַלץ אויף מיר, אַלצדינג אויף מיין חשבון!... און טאָמער דאַרף מען עפּעס טאָן פאַר יתומים, זאָלט איר גיין צו מיר, איך זאָלט זיך גאָר ניט שעמען!

יאָסיע דעם נגידס ווערטער באַרויקן אָבער ווינציק־וואָס מיין מאַמען. זי האָלט אין איין יאָמערן און אין איין חלשן ביי מיין ברודער עליע אויף די הענט. און מיין ברודער עליע, וואָס האָלט אַליין אין וויינען, הערט נישט אויף צו דערמאָנען איר, אַז „היינט איז יום־טוב, מאַמע, היינט איז שבועות, מאַמע! מאַמע, מע טאָר נישט וויינען, מאַמע!"...

און מיטאַמאָל ווערט מיר אַלץ קלאָר. און עס טוט מיר אַ קלעם דאָס האַרץ, אַ ציי ביי דער נשמה, און עס גלוסט זיך מיר וויינען, און איך ווייס נישט אויף וועמען... און רחמנות האָב איך אויף דער מאַמען, און איך קאָן נישט זען, ווי זי וויינט, און ווי זי חלשט און ווי זי צאַפּלט ביי מיין ברודער אויף די הענט. און איך פאַרלאָז מיין פּאַלאַץ, מיט מיין ווייַנגאָרטן, און איך גיי צו צו איר פון הינטן, און איך זאָג איר מיטן זעלבן לשון[2], וואָס מיין ברודער עליע, און טרערן קאַפּען פון מיינע אויגן:

— מאַמע! היינט איז יום־טוב, מאַמע, היינט איז שבועות, מאַמע! מאַמע, מע טאָר נישט וויינען, מאַמע!...

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום!

א.

פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען, געדענק איך נישט, איך זאָל זיין אַזאַ מיוחס[3], ווי אַצינד. וואָס איז מיט מיר דער יחוס?

---

1 חברה-קדישא (כעוורע-קאַדישע) — די געזעלשאַפט, וואָס פאַרנעמט זיך מיט דער צערעמאָניע פון באַגראָבן אַ נעשטאָרבענעם.

2 לשון (לאָשן) — דאָ: רייד.

3 מיוחס (מעיוכעס) — דאָ געמיינט: אָנגעזעענער מענטש. יחוס (ייכעס) — דאָ: גרויסקייט, שטאָלץ.

— מיין טאטע, פייסי דער חזן, ווייסט איר דאך, איז געשטארבן דעם ערשטן טאג שבועות, און איך בין געבליבן א יתום.

פון דעם ערשטן טאג נאך שבועות האבן מיר אנגעהויבן זאגן קדיש[1] — איך און מיין ברודער עליע. ער טאקע האט מיך אויסגעלערנט זאגן קדיש.

מיין ברודער עליע איז א געטרייער ברודער, אבער נישט קיין גוטער רבי[2]. ער איז א כעסן[3], ער שלאגט זיך! ער האט אויפגעעפנט א סידור און האט זיך אוועקגעזעצט מיט מיר און האט אנגעהויבן מיט מיר שטודירן:

— יתגדל ויתקדש שמי רבה[5]... — ער וויל, אז איך זאל שוין קענען אויף אויסנווייניק. ער חזרט איבער מיט מיר נאך א מאל און נאך א מאל פון אנהייב ביזן סוף, און הייסט מיר, אז איצט זאל איך שוין זאגן אליין. איך זאג אליין, אבער עס גייט נישט.

ביז „ויצמח פורקניה"[6] איז נאך ווי-עס-איז, און קומט „ויצמח פורקניה", פארטשעפע איך זיך. דערלאנגט ער מיר מיטן עלנבויגן און זאגט מיר, אז דער קאפ איז מיר, אפנים, ערגעץ אינדרויסן (גלייך ווי גע-טראפן), אדער ערגעץ ביים קעלבל (גלייך ווי ער איז געוועזן דערבײַ)... ער פוילט זיך נישט און חזרט איין מיט מיר נאך א מאל. איך האב זיך קוים דערשלאגן ביז „לעילא ולעילא" — און ווייטער נישט א טראט. ער נעמט מיך אן פארן אויער און זאגט, אז דער טאטע זאל אויפשטיין און זען, וואס פאר א זון ער האט...

— וואלט איך פארשפארט זאגן קדיש...

אזוי זאג איך צו מיין ברודער עליע און כאפ פון אים א געשמאקן פאטש מיט דער לינקער האנט אין דער רעכטער באק אריין. דערהערט

---

1 קדיש (קאדעש) — תפילה נאך א געשטארבענעם.
2 רבי (רעבע) — דא געמיינט: לערער.
3 כעסן (קייסן) — א מענטש, וואס ווערט אפט אין כעס (קאס).
5 יתגדל ויתקדש שמי רבה (ייסגאדל וועיסקאדעש שמיי ראבא) — די ערשטע ווערטער פון קדיש.
6 ויצמח פורקניה (וועיאצמעך פורקאניי).

די מאַמע און גיט אים אַ פּסק[1], ער זאָל מיך נישט שלאָגן, ווייל איך בין אַ יתום.

— גאָט איז מיט דיר! וואָס טוסטו? וועמען שלאָגסטו? האָסט פאַרגעסן, אפשר, אַז דאָס קינד איז אַ יתום?!

שלאָפן שלאָף איך מיט דער מאַמען אינעם טאַטנס בעט — דאָס איינציקע שטיקל מעבל אין שטוב. די קאָלדרע גיט זי אָפּ כמעט אינגאַנצן מיר.

— דעק זיך איין, זאָגט זי מיר, און ווער אַנטשלאָפן, מיין יתום. עסן איז נישטאָ וואָס...

דעקן דעק איך זיך איין, אָבער שלאָפן שלאָף איך נישט. איך חזר מיר דעם קדיש אויף אויסנווייניק.

אין חדר גיי איך נישט, לערנען לערן איך נישט, דאַווענען דאַוון איך נישט, זינגען זינג איך נישט. פּטור פון אַלצדינג.

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

ב.

מזל־טוב, איך קען שוין גאַנץ קדיש אויף אויסנווייניק!

אין שול שטיי איך אויף אַ באַנק און קלאַפּ דעם קדיש, ווי אַ מזיק. אַ קול־נגינה[3] האָב איך אויך, בירושה[4] פון מיין טאַטן, אַן אמתע סאָפּראַנאָ. אַלע יינגלעך שטעלן זיך אויס ארום מיר און זענען מיך מקנא. ווייבער וויינען. באַלעבאַטים שענקען מיר אַ קאָפּעקע. יאָסי דעם גבירס יינגל, העניעך מיטן אייגל (ער איז אַ מוראדיקער נישט־פאַרגינער!), אַז ס'קומט צום קדיש, שטעלט ער מיר אַרויס אַ צונג, — ער וויל, ער גייט אויס, ער הלשט, איך זאָל זיך צעלאַכן. אים אויף צו־להכעיס וועל איך נישט לאַכן! האָט דערזען אהרון דער שמש, האָט ער אים גענומען פאַרן אויער און האָט אים צוגעפירט צו דער טיר. אַ מצוה אויף אים![5]

אַזוי ווי איך זאָג קדיש אינדערפרי און אויפדערנאַכט, גיי איך שוין מער נישט צו הערש־בער דעם חזן און טראָג מיך נישט אום מיט זיין דאַבציען. איך בין פריי. אַ גאַנצן טאָג גייען איך זיך ביים טייך — אַדער

---

1 פּסק (פּסאַק) — דאָ: אַן אויסרייד.
3 קול־נגינה (קאָל נעגינע) — שיינע שטימע צום זינגען.
4 בירושה (בעירושע) — איבערגענומען, גערירשנט (געיארשנט).
5 אַ מצווה אויף אים — דאָ געמיינט: רעכט אַזוי, ער האָט עס פאַרדינט.

איך כאַפּ פיש, אָדער איך באָד זיך. כאַפּן פיש האָב איך זיך אויסגעלערנט פון זיך אַליין. אַז איר ווילט, קאָן איך אייך אויסלערנען. מע טוט אויס דאָס העמד און מע פאַרקניפּט דעם אַרבל און מע גייט פּאַוואָליע ביזן האַלדז אין וואַסער. מע דאַרף גיין לאַנג־לאַנג. אַז איר פילט, אַז דאָס העמד איז שווער, איז אַ סימן, אַז ס׳איז פול, גייט איר אַרויס וואָס גיכער און טרייסלט אויס דאָס גאַנצע גראָז מיט דער בלאָטע און קוקט זיך גוט צו. אין גראָז ליגן פאַרפּלאָנטערט אַפּטמאָל קליינע זשאַבקעלעך — וואַרפט זיי צוריק אין וואַסער אַריין, ס׳אַ צער בעלי־חיים[1]. אין דער געדיכטער בלאָטע קאָנט איר אַמאָל געפינען אַ פּיאַווקע. פּיאַווקעס איז געלט — פאַר אַ צענדליק פּיאַווקעס קאָנט איר באַקומען דריי גראָשן, אַנדערהאַלבן קאָפּעקעס. עס גייט נישט צופוס... קיין פיש זאָלט איר נישט זוכן. אַמאָל איז געווען פיש אויך, הײַנט איז נישטאָ. איך יאָג זיך נישט נאָך קיין פיש. איך בין צופרידן, עס זאָלן זײַן כאָטש פּיאַווקעס. הײַנטיקן זומער איז נישט געווען קיין איין פּיאַווקע!

פונוואַנען האָט זיך דערוווּסט מײַן ברודער עליע, אַז איך כאַפּ פיש — ווייס איך נישט. ער האָט מיר שיִער נישט אָפּגעריסן אַן אויער פאַר די פיש. אַ גליק וואָס פּעסיע די גראָבע, אונדזער שכנה, האָט דערזען. אַן אייגענע מאַמע דאַרף זיך אַזוי נישט אײַנשטעלן פאַר איר קינד.

— אָט אַזוי שלאָגט מען אַ יתום?...

מײַן ברודער עליע האָט זיך פאַרשעמט און האָט מיר אָפּגעלאָזט דעם אויער. אַלע שטעלן זיך אײַן פאַר מיר. מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

ג.

אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע האָט זיך אײַן מיר פאַרליבט. זי האָט זיך צוגעטשעפּעט צו דער מאַמען, ווי אַ קלעשטש, איך זאָל דערווײַל זײַן בײַ איר, בײַ פּעסיען, הייסט עס.

— וואָס וועט אײַך אַרן? — האָט זי געטענהט — עס גייען בײַ מיר צום טיש צוועלף, וועט זײַן אַ דרײַצנטער.

בײַ דער מאַמען האָט זי קוים געפּועלט[3]. האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט מײַן ברודער עליע:

---

1 צער־בעלי־חיים (צאַר־באַלע־כאַים) — אַ רחמנות אויף לעבעדיקע באַשעפענישן.

3 געפּועלט (געפּויעלט) — אויסגעפירט.

— ווער וועט אויף אים אכטונג געבן, ער זאל גיין זאגן קדיש?
— איך וועל אויף אים אכטונג געבן, ער זאל גיין זאגן קדיש. נו, שוין? האט איר צו מיר גארנישט?

פעסיע איז נישט קיין גבירנטע. איר מאן איז אן איינבינדער און הייסט משה. ער האט א שם[1] פארן בעסטן באלמעלאכע. דאס אליין איז אבער קארג. מע דארף נאך האבן מזל אויך. אזוי זאגט פעסיע צו מיין מאמען. מיין מאמע גיט איר נאך. זי זאגט, אז צום שלים-מזל דארף מען אויך האבן מזל. פאר א סימן נעמט זי מיך. אט בין איך א יתום, און אלע ווילן מיך. פאראן בעלנים[2], וואס ווילן מיך צו זיך אויף שטענדיק. נאר ווי לאנג קרענקען אירע שונאים, ווי לאנג זי וועט מיך אוועקגעבן אויף שטענדיק! אזוי זאגט די מאמע און וויינט. זי האלט זיך אן עצה מיט מיין ברודער עליע.

— ווי מיינסטו? זאל ער זיין דערווייל ביי פעסיען?

מיין ברודער עליע איז שוין א גרויסער. אנישט, וואלט מען זיך מיט אים נישט געהאלטן קיין עצה; ער גלעט זיך מיט דער האנט דאס רייטע, נאך נישט באוואקסענע פנים, גלייך ווי ער וואלט שוין געהאט א בארד, און רעדט ווי א גרויסער:

— מהיכי-תיתי[3], אבי ער זאל נאר נישט זיין קיין שייגעץ[4].

און עס בלייבט, אז איך וועל זיין דערווייל ביי אונדזער שכנה פעסיע, נאר בתנאי[5], איך זאל נישט זיין קיין שייגעץ. אלצדינג הייסט ביי זיי א שייגעץ! אנהענגען דער קאץ א פאפיר אויפן עק, זי זאל זיך דרייען — הייסט ביי זיי א שייגעץ! קלאפן מיט א שטעקל איבער די גראטעס פון גלחס הויף, אלע זאלן זיך צעוויפלויפן — הייסט ביי זיי א שייגעץ! אפשטעקן ביי לייבקע דעם וואסערפירער דעם צאפן פון דער פאס, ס'זאל אויסלויפן העכער האלב וואסער — הייסט ביי זיי א שייגעץ!

— דיין גליק, וואס דו ביסט א יתום! — זאגט צו מיר לייבקע דער וואסערפירער — אנישט, וואלט איך דיר איבערגעבראכן א האנט מיט א פוס! מעגסט מיר גלייבן אויף נאמנות[7].

---

1 האבן א שם (שעם) — זיין בארימט.
2 בעלנים (באלאנים) — אזעלכע, וואס ווילן, זיינען גרייט.
3 מהיכי־תיתי (מאכטייסע) — זאל זיין אזוי, ביטע זייער.
4 שייגעץ — דא געמיינט: א שטיפער.
5 בתנאי (ביטנאי) — מיט דעם באדינג.
7 אויף נאמנות (נעמאנעס) — אויפן ערנווארט.

איך גלייב אים אויף נאמנות. איך ווייס, אַז איצט וועט ער מיך נישט אָנרירן, ווייל איך בין אַ יתום.

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

ד.

אונדזער שכנה פּעסיע, זאָל מיר מוחל זיין, האָט געזאָגט אַ גרויסן ליגן. צוועלף, האָט זי געזאָגט, גייען ביי איר צום טיש. לויט מיין רעכענונג, בין איך דער פערצנטער. אַפּנים, זי האָט פאַרגעסן אַריינרעכענען דעם בלינדן פעטער ברוך. און אפשר האָט זי אים נישט אַריינגעשטעלט צווישן די עסערס דערפאַר, ווייל ער איז שוין זייער אַלט און האָט קיין ציין נישט אויף צו קייען. איך וועל זיך נישט שפּאָרן. קייען קאָן ער נישט, דערפאַר אָבער שלינגט ער, ווי אַ גאַנדז, און כאַפּט. אַלע כאַפּן זיי. זייער כאַפּן איז חוץ לדרך הטבע[1]. איך כאַפּ אויך. שלאָגן זיי מיך. מיט די פיס אונטערן טיש שלאָגן זיי מיך. מער פון אַלע שלאָגט זיך וושתי[2]. וושתי איז אַ רוצח[3]. הייסן הייסט ער הערשל, נאָר מחמתי[4] ער האָט אַ גוליש אויפן שטערן האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן „וושתי". אַלע האָבן זיי דאָ נעמען און צונעמען: „קלעצל. קאַטער, טשערנאַהוז, בופלאָקס, פּעטעלעלע, גיב־מיר־נאָך, שמיר־מיט־פּוטער"...

האָט קיין יסורים נישט — יעדער נאָמען האָט זיך זיין שורש[5]. פיניע הייסט „קלעצל" דערפאַר, ווייל ער איז גראָב און קיילעכיק, ווי אַ קלעצל. וועלוול איז אַ שוואַרצער, רופט מען אים „קאַטער". חיים איז אַ בופלאָקס, הייסט ער „בופלאָקס". מענדל האָט אַ שפּיציקע נאָז, איז ער אַ „טשערנאַהוז". „פּעטעלעלע" האָט מען אַ נאָמען געגעבן פייטלען דערפאַר, ווייל ער קאָן נישט רעדן. בערל איז אַ גרויסער נאַייער: אַז מען גיט אים אַ שטיקל ברויט מיט שמאַלץ, זאָגט ער: „גיב מיר נאָך". זרחן האָט מען געגעבן אַ מיאוסן נאָמען „שמיר מיט פּוטער" איבער אַ מיאוסן חסרון, וואָס נישט ער איז שולדיק. שולדיק קאָן זיין איז די מוטער, וואָס זי האָט עס פאַרלאָזט און קינדהייט ווינציק געצוואָגן. און אפשר איז זי אויך נישט שול-

---

1 חוץ לדרך הטבע (חוץ לעדערעך האַטעווע) — אויסערגעוויינטלעך.
2 ושתי (וואשתי).
3 רוצח (ראָצייעך) — דאָ: אַ שלעגער, אַ שלעכטער.
4 מחמת (מאַכמעס) — ווייל.
5 שורש (שוירעש) — וואָרצל, אָפּשטאַם.

דיק. איך וועל זיך נישט גיין שפארן, שלאגן זיך אוודאי נישט. קורץ — ס׳איז א שטוב, וואס יעדער האט א צונעמעניש. וואס דארפט איר מער — די קאץ, שוין גאר א שטומע צונג, שוין געווים גאט די נשמה שולדיק, הייסט זי ביי זיי: „פייגע-לאה די גבאיטע"[1]. איר ווייסט פארוואס? דערפאר, וואס זי איז א גראבע, און פייגע-לאה, נחמן דעם גבאים ווייב, איז אויך א גראבע. וויפל, מיינט איר, האבן זיי שוין געכאפט פעטש דערפאר, זיי זאלן נישט רופן קיין קאץ מיט א מענטשלעכן נאמען? ווי אן ארבעס אין דער וואנט! האבן זיי געגעבן עמעצן א צונעמעניש, איז פארפאלן!

ה.

מיר האבן זיי א נאמען געגעבן — טרעפט וויאזוי? „מאטל מיט די לעפצן"... לעפצן איז א דייטשיש ווארט. אויף אונדזער לשון הייסט דאס „ליפן". אפנים, זיי איז נישט געפעלן מיינע ליפן. זיי זאגן, אז איך עס, מאך איך מיט די ליפן! איך וואלט וועלן זען יענעם מענטשן, וואס זאל עסן און נישט מאכן מיט די ליפן! איך בין נישט פון די גרויסהאלטערס, וואס מען טאר נישט אנרירן זייער כבוד. נאר איך וויים נישט פארוואס — מיר איז דאס צונעמעניש שטארק נישט געפעלן! און ווייל ס׳איז מיר נישט געפעלן, רייצן זיי זיך מיט מיר און רופן מיך דווקא אזוי. איינגעגעסענע ברואים[2] — איר האט נאך אזעלכע נישט געזען! פריער האב איך ביי זיי געהייסן: „מאטל מיט די לעפצן". נאכדעם גלאט „מיט די לעפצן". גאר שפעטער: „לעפצן".

— לעפצן! ווישט אפ די נאז!

— לעפצן! ווו זענט איר געווען?

עס פארדריסט מיך און עס ברענט מיך, און איך וויין. דערזעט דער פאטער זייערער, פעסיעס מאן משה דער איינבינדער, איינמאל, אז איך וויין, פרעגט ער מיך: וואס וויין איך? זאג איך אים: וויאזוי זאל איך נישט וויינען, אז איך הייס מאטל, און מע רופט מיך „לעפצן"! פרעגט ער: ווער? זאג איך: „וועשתי". וויל ער שלאגן „וושתין", זאגט „וושתי": ס׳איז נישט איך, ס׳איז „קלעצל". וויל ער שלאגן „קלעצלען", זאגט „קלעצל": ס׳איז נישט איך, ס׳איז „קאטער".

---

1 גבאיטע (גאבעטע).

2 ברואים — באשעפענישן.

איינער אויפן אנדערן, דער אנדערער אויפן דריטן — א מעשה אן צן עק! איז זיך מיישבי דער פעטער, משה דער איינבינדער, און לייגט זיי אוועק אלע אייננציקווייז און שמייסט זיי אפ מיט א טאוול פון א סידור און זאגט זיי:

— איך וועל אייך ווייזן וויאזוי צו לצוועןי פון א יתום!

אט אזוי. יעדער נעמט זיך אן מיין קריוודע. אלע, אלע שטעלן זיך איין פאר מיר.

מיר איז גוט — איך בין א יתום....

וואס וועט זיין פון מיר?

א.

אגב, טרעפט, ווו איז דער גן־עדן? — איר וועט נישט טרעפן. ווייסט איר פארוואס? ווייל ביי איטלעכן איז ער אויף אן אנדער ארט. למשל, די מאמע זאגט, אז דער גן־עדן איז דארטן, ווו מיין טאטע פייסי דער חזן געפינט זיך. דארט, זאגט זי, געפינען זיך אלע ערלעכע נשמות, וואס זיינען נעבעך אפגעקומען אויף דער וועלט; דערפאר וואס זיי האבן נישט די וועלט, קומט זיי יענע וועלט.

דאס איז דאך קלאר, ווי דער טאג. דער בעסטער באווייז איז טאקע דער טאטע מיינער. ווארעם ווו דען זאל ער זיין, אז נישט אין גן־עדן? קארג האט ער זיך אנגעמוטשעט אויף דער וועלט?...

אזוי זאגט די מאמע מיינע און ווישט זיך בשעת מעשה די אויגן, ווי איר שטייגער איז, אז זי רעדט פונעם טאטן.

פרעגט זשע אבער ביי מיינע חברים, וועלן זיי אייך דערציילן מעשיות, אז דער גן־עדן געפינט זיך ערגעץ אויף א בארג פון סאמע קרישטאל, הויך ביזן הימל. ייִנגלעך לויפן דארט ארום פראנק און פריי, לערנען לערנט מען נישט, נאר מע באדט זיך גאנצע טעג אין מילך און מען עסט האניק מיט פולע הויפנס...

1 זיך מיישב (מעיאשעוו) זיין — זיך באקלערן.
2 לצוועןי (לעצעווען) — אפלאכן.

זענט איר שוין פארטיק? קומט צו גיין א ייד אן איינבינדער און טוט זיך א זאג, אז דער אמתער גן־עדן איז גאר פרייטיק אין באד. איך האב עס אליין געהערט פון משה דעם איינבינדער, איך זאל אזוי הערן אלדאס גוטס! היינט גייט דערגייט אן עק!

מע זאל, אשטייגער, פרעגן מיך, וואלט איך געזאגט, אז דער גן־עדן — דאס איז מנשה דעם רופאס[1] גארטן.

— זינט איר לעבט, האט איר נאך אזא גארטן נישט געזען. דאס איז דער איינציקער גארטן נישט נאר אויף אונדזער גאס, נישט נאר ביי אונדז אין שטאט, — איך האב מורא, אז אויף דער גאנצער וועלט איז נישטא נאך אזא גארטן. נישט געווען און עס וועט נישט זיין! דאס וועלן אייך אלע זאגן.

ב.

מנשה דעם רופאס ווייב רופט מען אויף איר מאנס נאמען: „מנשהכע די רופאטע"[2]. זי איז א בייזע יידענע. אזוי זאגן אלע. א פנים האט זי א מאנצבלש, א קול פון א מאנצבל, טראגט מאנצבלשע שטיוול, און אז זי רעדט, דאכט זיך אויס, אז זי בייזערט זיך. זי האט א שיינעם נאמען אויף דער וועלט. זינט זי לעבט, האט נאך קיין ארעמאן ביי איר קיין שטיקל ברויט נישט אויפגעגעסן. און א שטוב איז ביי איר פון אלדאס גוטס...

ביי איר קאנט איר געפינען איינגעמאכטסן פון פאראיארן, פון פאר־דריי־יארן און פון פאר־צען־יארן. וואס דארף זי, למשל, אזוי פיל איינגע־מאכטס? פרעגט זי, אשטייגער, ווייסט זי אליין נישט. אט אזא טבע איז ביי איר. א פארפאלענע זאך, איר וועט זי שוין נישט איבערמאכן. זי ווייסט, אז עס קומט דער זומער, האלט זי אין איין פרעגלען איינגעמאכטס. איר מיינט, זי פרעגלט אויף קוילן? ווער? וואס? זי קאן באשטיין אויף שטעכלקעס, אפ־געפאלענע בלעטלעך. זי מאכט אן אזא רויך אויף דער גאנצער גאס, אז מע קאן דערשטיקט ווערן. טאמער וועט זיך אייך מאכן אמאל קומען צו אונדז זומער־צייט. און איר וועט דערפילן א רויך, זאלט איר זיך נישט שרעקן, ס'איז נישט קיין שריפה. דאס פרעגלט מנשהכע די רופאטע איינ־

---

1 רופא (רויפע) — פעלדשער, געהילף ביי א דאקטאר.
2 רופאטע (רויפעטע) — דא: דעם רופאס ווייב.

געמאַכטס אַליין, מיט אירע אייגענע הענט, פון אירע אייגענע פירות[1], פון איר אייגענעם גאָרטן.

ג.

וואָס פאַר אַ פּירות געפינט איר נישט אינעם דאָזיקן גאָרטן? עפּל, און באַרן, און ווײַנשל, און פלוימען, און קאַרשן, און ווײַמפּערלעך, און אַגרעס, און פּערשקעס, און מאַלינעס, — און וואָס נישט? וואָס דאַרפט איר מער — אַפילו ווײַנטרויבן ווו קריגט מען? — בײַ איר, בײַ מנשהכע דער רופאַטע!

אמת, די ווײַנטרויבן אַז מען פאַרזוכט, דערזעט מען קראַקע מיט לעמבערג. אַזוי שטאַרק זויער זײַנען זיי! פונדעסטוועגן נעמט זי אַפּ פאַר זיי גוט געלט! פון אַלצדינג מאַכט זי געלט. אַפילו פון די סאַניעשניקעס[2]. גאָט זאָל אײַך היטן, איר זאָלט בײַ איר בעטן אויסרײַסן אַ סאַניעשניק! זי וועט אײַך נישט געבן! אַ צאָן זיך אויסרײַסן פונעם מויל איז בײַ איר גרינגער, ווי אויסרײַסן אַ סאַניעשניק בײַ איר פונעם גאָרטן. הײַנט ווער רעדט פון אַן עפּל, אַ באַר, אַ ווײַנשל, אַ פלוים? חיות נישט זיכער[3]!

איך בין גוט באַקאַנט מיטן דאָזיקן גאָרטן. איך ווייס אַפילו, ווו איטלעכס ביימעלע געפינט זיך און וואָס עס וואַקסט אויף דעם, צי ס'איז הײַנטיקס יאָר געראָטן אָדער נישט אַזוי געראָטן. פונוואַנען ווייס איך דאָס? שרעקט זיך נישט, איך בין דאָרטן נאָך קיינמאָל נישט געווען. וויאַזוי האָב איך געקענט זײַן, אַז דער גאָרטן איז אַרומגעצוימט מיט אַ הויכן פּאַרקן, איבערגעדעקט מיט מוראדיקע שטעכלקעס! זייט איר שוין פאַרטיק? איז אינעווייניק דאָ אַ הונט. נישט קיין הונט, נאָר אַ וואָלף! אויף אַ לאַנגן שטריק שטייט ער צוגעבונדן — אָט דער דאָזיקער כלב שבכלבים[4], און אַנו, לאָז נאָר עמעצער דורכגיין פאַרבײַ, אָדער לאָז זיך אים דאַכטן, אַז עמעצער גייט פאַרבײַ, הייבט ער אָן צו רײַסן זיך, שפּרינגען און בילן מיט אַזאַ כעס, גלײַך ווי דעם רוח כאַפּט אים אַוועק!

פרעגט זיך אַ קשיה[5]: וויבאַלד אַזוי, ווי קום איך אין גאָרטן אַרײַן? הערט זשע, וועל איך אײַך דערציילן.

---

1 פּירות (פּייִרעס) — פרוכטן.
2 סאַניעשניק — זונרויז (פון אוקראַיִניש).
3 חיות (כאַיעס) נישט זיכער — נישט זיכער מיט לעבן.
4 כלב שבכלבים (קעלעוו שעביקלאָווים) — דאָ געמיינט: זייער אַ בייזער הונט.
5 קשיא (קאַשע) — פראַגע.

ד.

מענדל דעם שוחטס קענט איר, צי ניין? קענט איר דאך מענדל דעם שוחטס דירה אוודאי נישט. זי איז די אנדערע פון מנשה דעם רופאס און קוקט גלייך צו אים אין גארטן אריין. ביי מענדל דעם שוחטס, אז מע זיצט אויפן דאך, קאן מען זען אלצדינג, וואס ביי מנשה דעם רופא אין גארטן טוט זיך. די גאנצע קונץ איז, וויאזוי קלעטערט מען ארויף צו מענדל דעם שוחטס אויפן דאך? מיר איז דאס גארנישט. ווייסט איר פארוואס? ווייל מענדל דעם שוחטס דירה איז די אנדערע פון אונדז און איז א סך נידעריקער פון אונדזער שטוב. אז מע דראפעט זיך ארויף צו אונדז אויפן בוידעם (איך טו דאס אן א לייטער, איך וועל אייך אפשר אמאל זאגן וויאזוי), און שטעלט איר ארויס א פוס פונעם קליינעם פענצטערל, אזוי זייט איר שוין ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאך. דארטן לייגט איר זיך אוועק ווי-אזוי איר ווילט: אדער מיטן פנים ארויף, אדער מיטן פנים אראפ. יעדנפאלס, לייגן זיך מוזט איר, אנישט קאן מען אייך חלילה דערזען: וואס טוט איר ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאך? איך האב אויסגעקליבן תמיד א צייט פארנאכטלעך, ווען איך בין געגאנגען אין שול אריין קדיש זאגן. דעמלט איז נישט טאג און נישט נאכט, די בעסטע צייט.

פון דארטן אראפגעקוקט אין גארטן אריין, שווער איך אייך, אז ס'איז א גן־עדן שבגן־עדן...

אז דער זומער הייבט זיך אן און די ביימער הייבן אן צו בליען, זיך באדעקן מיט ווייסע פעדערלעך, קאנט איר האפן, אז נישט היינט איז מארגן — וועלן זיך באווייזן אויף די קורצע שטעכלדיקע ביימעלעך גרינע אגרעסן, דאס איז די ערשטע פירה, וואס עס גלוסט זיך אייך צו פארזוכן. פאראן מענטשן, וואס ווארטן ביז די אגרעסן ווערן רויט. נאראנים! איך זאל האבן די ברכות, וואס גריניערהייט זיינען זיי א סך מער באטעמטס[2] און געשמאק. איר וועט זאגן — זיי זיינען זויער; עס ווערט פון זיי הייליק די ציין? נו, וואס זשע איז? א זויערס קוויקט דאס הארץ, און צו הייליקע ציין איז דא א סגולה[3]: זאלץ. מע שיט ארויף זאלץ אויף די ציין און מע האלט אפן דאס מויל אקעגן א האלבע שעה, קאן מען נאכדעם עסן ווידעראמאל אגרעסן.

2 באטעמט (באטאמט) — געשמאק.
3 סגולה (סגולע) — מיטל.

נאָך די אַגרעסן קומען אויף די ווײַמפּערלעך. רויטינקע, מיט שוואַרצע פּיסקעלעך, מיט געלע קערנדלעך, און צענדליקער־צענדליקער אויף איין צווייגעלע. איין צווייגעלע אַז איר פירט דורך צווישן די ליפּן, באַקומט איר אַ פול מויל מיט ווײַמפּערלעך, ווײַניקע, שמעקנדיקע, מחיה־נפשותי. אַז זיי קומען אויף, קויפט מיר די מאַמע פאַר אַ גראָשן אַ קוואַרטעלע ווײַמפּערלעך — עס איך זיי מיט ברויט. ביי מנשהכע דער רופאטע אין גאָרטן זענען דאָ צוויי רייען קליינע ביימעלעך, האַרט ביי דער ערד, אָנגעזעצט מיט ווײַמפּערלעך. אויף דער זון ברענען זיי און פינקלען אָפּ, און עס גלוסט זיך כאַטש איין צווייגעלע, כאַטש איין ווײַמפּערל מיט צוויי פינגער געבן אַ ריס אָפּ און גלייך אין מויל אַריין! איר וועט מיר גלייבן? אַז איך רעד פון גרינע אַגרעסן מיט רויטע ווײַמפּערלעך, ווערט מיר שוין היילִיק די ציין. לאָמיר בעסער רעדן פון ווײַנשל.

ווײַנשל האַלטן זיך נישט לאַנג גרין. ווײַנשל ווערן גיך פאַרטיק. איך קאָן אײַך שווערן ביי וואָס איר ווילט, אַז איך אַליין האָב באַמערקט ליגנדיק ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאַך: עטלעכע ווײַנשעלעך זענען אין דער פרי געווען גרין אַזוי ווי גראָז (איך האָב זיי גוט באַמערקט, געמאַכט אויף זיי אַ סימן); בײַטאָג האָבן זיי פון דער זון באַקומען רויטע בעקעלעך; דעם זעלבן טאָג פאַרנאַכט זענען זיי שוין געווען רויט ווי פייער!

ווײַנשל פלעגט מיר אויך די מאַמע ברענגען. אָבער וויפל ווײַנשל? פינף שטיק אויף אַ פאָדעם. וואָס טוט מען מיט פינף ווײַנשל? מע שפילט זיך מיט זיי אַזוי לאַנג, ביז מע ווייסט נישט, וווּ זיי זײַנען אַהינגעקומען...

ה.

וויפל שטערן אין הימל — אַזוויפיל ווײַנשל ביי מנשה דעם רופא אין גאָרטן. איר קאָנט פאַרשטיין, אַז איך בין אַ בעלן געווען אויף איין צווייגעלע איבערצוציילן די ווײַנשל. האָב איך געציילט און נישט געקאָנט איבערציילן!... ווײַנשל האָבן אַ טבע, זיי האַלטן זיך שטאַרק אויף די ריטלעך. זעלטן־ווען עס פאַלט אַראָפּ אַ ווײַנשל אויף דער ערד — ער מוז שוין זײַן איבערצײַטיק, שוואַרץ ווי אַ פלוים. זעט איר, פערשקעס — די פאַלן אָפּ, וויבאַלד זיי ווערן רעכט געל. אַך, פערשקעס, פערשקעס! איך האָב זיי ליב מער פון אַלע פירות. איך האָב אויף מײַן לעבן געגעסן נישט מער ווי איין פערשקע, ליגט זי מיר נאָך אין טעם. איצטער שטייט פאַר מיר אַ גאַנ־

1 מחיה נפשות (מעכאַיע נעפאָשעס) — דאָ: זיי דערקוויקן דאָס האַרץ.

צער בוים מיט פערשקעס, און איך ליג ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאך און קוק און זע, ווי עס פאלט א פערשקע נאך א פערשקע. איינע א געלע, אזש א רויטלעכע, האט זיך פארשפאלטן און געעפנט. עס זעט זיך ארויס פון איר דאס בייכיקע קערל. וואס וועט זי טאן, די רופאטע, מיט אזוי פיל פערשקעס? זי וועט זיי אפטרייסלען מן־הסתם און ווענט־פרעגלען פון זיי איינגעמאכטס. דאס איינגעמאכטס וועט זי פאררוקן ווייט אין דער הרה־בע. ווינטער וועט זי עס אוועקשטעלן אין קעלער אריין, און דארטן וועט עס שטיין אזוי לאנג, ביז עס וועט ווערן געצוקערט און כאפן א שימל.

נאך די פערשקעס קומען אויף פלוימען. נישט אלע פלוימען מיטאמאל. איך האב צוויי סארטן פלוימען ביי מנשה דעם רופא אין גארטן. איין בוים האב איך מיט „טשערקינעס". דאס איז א מין קיילעכיקע, זיסע, הארטע, שווארצע פלוים. דער אנדערער בוים איז א בוים פון פראסטע פלוימען. דאס איז א מין פלוימען, וואס מע רופט זיי „עמער־פלוימען". מע פארקויפט זיי אויפן עמער. זיי האבן א דין הייטל, זענען גליטשיק און קלעפעדיק און וואסערדיק אויפן טעם. פונדעסטוועגן זענען זיי נישט אזוי שלעכט, ווי איר מיינט. הלוואי וואלט מען זיי נאר וועלן געבן. מנשה די רופאטע איז אבער נישט פון די איבעריקע געבערקעס. זי מאכט בעסער פון די פלוימען פאווידלע אויף ווינטער. ווען וועט זי אויפעסן אזויפיל פאווידלע?

ה.

אראפגעפטרט די ווינשל מיט די פערשקעס מיט די פלוימען, הייבט זיך אן פאר מיר א סדרהי עפל.[1] עפל דארפט איר וויסן, איז נישט קיין בארן. בארן, זיי מעגן זיין די בעסטע בארן אין דער וועלט („בערגאמאטן"), ווי־באלד זיי זענען נישט רעכט פארטיק, קאנט איר מיט זיי גארנישט מאכן. גייט קייט האלין! עפל מעגן זיין ווי גרין, די קערנדלעך ווי ווייס, האבן זיי שוין א טעם פון עפל. איר שטעקט אריין די ציין אין א גרינעם עפל, ווערט אייך זויער אין מויל. ווייסט איר, וואס איך וועל אייך זאגן? איך וועל אייך נישט אוועקגעבן קיין האלבן גרינעם עפל פאר צוויי צייטיקע. אויף צייטיקע דארף מעןווארטן ביז העט־העט, און גרינע עפל קאנט איר האבן תיכף נאך דעם, ווי דאס ביימעלע האט אפגעבלים. עס ווענדט זיך נאר אין דער גרייס. וואס וויטער אן עפל וואקסט, ווערט ער גרעסער, אזוי

1 הייבט זיך אן א סדרה (סעדרע) — דא געמיינט: הייבט זיך אן א צייט.

ווי א מענטש... עס איז נישט קיין ראיה[1], אז א גרויסער עפל דארף זיין גוט. אמאל מאכט זיך, א קליין עפעלע זאל זיין בעסער פונעם גרעסטן עפל. למשל, נעמט „ארץ־ישראל־עפעלעך". זיי זענען ווייניק, אבער געשמאק. צי אשטייגער, קיסליצעס, אדער קוואס־עפעלעך, וואס גייט זיי אפ? היינטיקן זומער איז אויך זיי א מוראדיק גערעטעניש. עס וועט זיין אזוי פיל, אז מע וועט זיי פירן מיט וואגנס. אזוי האב איך געהערט פון מנשהכע דער רופא־טעס מויל. זי האט דאס געזאגט צו ראובן דעם „עפל־ייד", בשעת די עפל זענען נאך געווען אין רעכטן בליען. ראובן דער עפל־ייד איז געקומען אנ־קוקן דעם גארטן. ער האט געוואלט אפהאנדלען ביי איר די עפל מיט די בארן אויפן בוים. אויך עפל און אויך בארן איז ראובן שוין איינמאל א מבין[2]. ער, אז ער טוט א קוק מיט איין אויג אויף א בוים, וועט ער אייך באלד זאגן, וויפל פרנסה דער בוים קאן געבן. ער וועט אייך קיינמאל נישט האבן קיין טעות אויף אט אזויפיל.

ז.

אן עבירה[3], וואס דער גארטן איז נישט אריבער צו ראובן דעם עפל־ייד, מיר וואלט דאס געווען א סך מער ניהא[4], ווי ביי דער מבשפטע[5]. איר האט נאך אזא צרה נישט געזען. לאז אראפפאלן איין עפעלע א ווערעמ־דיקס, אן איינגעדארטס, אן איינגעקניטשטס, ווי ביי אן אלטער באבעצע דאס פנים, וועט זי נישט פוילן זיך אנבייגן, אויפהייבן, ארייןלייגן אין פארטעך אריין און אוועקטראגן. וווהין טראגט זי זיי? אפנים אויפן בוידעם, און אפשר אין קעלער? עס ווייזט אויס, אז אין קעלער, ווייל איך האב געהערט דערציילן, אז פאראיארן איז ביי איר פארפוילט געווארן א קעלער מיט עפל. איז נישט קיין מצווה, מע זאל ביי איר רייסן עפל?

יא, אבער וויאזוי רייסט מען זיי?

ארייןכאפן זיך אין גארטן ביידערנאכט, ווען אלע שלאפן, און אנ־שטופן פולע קעשענעס וואלט אוודאי געווען א שכל. וואס זשע וועט אבער זאגן דער כלב? און ווי אויף צו־להכעיס וואקסן היינטיקן זומער עפל איינס

1 ראיה (ראיע) — א באווייז.
2 מבין (מייוון) — א קענער, א ספעציאליסט.
3 אן עבירה (אוויירע) — דא געמיינט: א שאד.
4 ניהא (ניכע) — אנגעלייגט, ליב, באקוועם.
5 מבשפטע (מעכאשעפטע) — דא געמיינט: א בייזע.

און איינס, זיי בעטן זיך, זיי הלשן, מען זאל זיי אפרייסן! וואס טוט מען? ס'זאל זיין אזא שפרוך, א מין כישוף, די עפל זאלן גיין צו מיר!...

איך קלער אזוי לאנג, ביז איך דערקלער. נישט קיין שפרוך און נישט קיין כישוף, נאר אן אנדער זאך. א שטעקן, א לאנגן שטעקן מיט א צוואק ביים שפיץ. מיט דעם שטעקן אבי איר טרעפט נאר מיטן צוואק ביים הענגערל פונם עפל און טוט א ציִ צו זיך — איז דער עפל אייערער. איר דארפט נאר זען האלטן דעם שטעקן אזוי, אז דער עפל זאל חלילה נישט אראפפאלן אויף דער ערד. און טאמער פאלט דער עפל אראפ, איז אויך אן אן אומגליק. זי וועט מיינען, אז דאס האט אים דער ווינט אראפגע־שליידערט.

פארשטייט זיך, איר דארפט דעם עפל נישט אנרירן מיטן צוואק, זי זאל זיך נישט שטויסן... איך שווער אייך, אז איך האב איין עפל נישט צעשלאגן. און אראפגעפאלן איז ביי מיר אויך נישט. ביי מיר פאלן נישט קיין עפל. איך ווייס, וויאזוי מע דארף האלטן א שטעקן, אז מע רייסט עפל. דער עיקר איז, מע זאל זיך נישט כאפן. וואס האט איר קיין צייט נישט? איר האט דערטאפט אן עפל? עסט אים אויף שטילערהייט, רוט זיך אפ א ביסל און רייסט ווייטער. איך בין אייך ערבי, אז קיין פויגל וועט נישט וויסן!

ה.

גייט זייט א נביא, אז די מכשפה וועט גאר וויסן דעם חשבון פון די עפל נאך אויפן בוים! אפנים, זי האט זיי איבערגעציילט בייטאג און האט זיך געכאפט אויף מארגן, אז עס פעלן איר עטלעכע שטיק. האט זי זיך באהאלטן ביי זיך אויפן בוידעם און גענומען אונטערקוקן זיך, טאמער וועט איר געראטן כאפן דעם גנב. אזוי דענק איך. מחמת פונוואנען דען האט זי געקאנט דערוויסן זיך, אז איך ליג ביי מענדל דעם שוחטס אויפן דאך און ארבעט מיטן שטעקן? געבייי וואלט זי מיך כאטש געכאפט אליין, אן עדותי, וואלט איך מיך אפגעבעטן ביי איר. פארט א יתום — טאמער וועט זי האבן אויף מיר רחמנות? איז זי זיך אבער מישב און גייט אוועק צו מיין מאמען און צו אונדזער שכנה פעסיע און צו דער שוחטקע, און

---

1 איך בין ערב (ארעוו) — איך פארזיכער, גאראנטיר.

3 עדות (איידעס) — דער, וואס האט געזען, איז געווען דערביי.

נו, וואָס זאָגט איר אויף אייער תכשיט?!

נעמט זיי אַלע דריי מיט זיך און קלעטערט מיט זיי אַרויף צו אונדז אויפֿן בוידעם (אַ מכשפה קאָן!), פֿונעם בוידעם איז זיי שוין געווען נישט שווער צו זען דורכן פֿענצטערל, וויאַזוי איך אַרבעט מיטן שטעקן.

— נו? וואָס זאָגט איר אויף אייער תכשיטי? אַצינד גלייבט איר שוין?

די ווערטער האָבן געהערט צו דער רופֿאטע. איך האָב דערקענט איר מאַנצבלשע שטים. איך האָב אויסגעדרייט דעם קאָפּ צום בוידעם און האָב דערזען אַלע פֿיר ווייבער. איך האָב דעם שטעקן מיטן עפּל נישט אַוועקגעוואָרפֿן. זיי זיינען אַליין אַרויסגעפֿאַלן. אַ גליק, וואָס איך אַליין האָב זיך געהאַלטן אויף די פֿיס. איך האָב נישט געקאָנט קוקן קיינעם אין די אויגן אַריין. דער הונט זאָל נישט ליגן אין גאָרטן, וואָלט איך זיך דערהרגעט פֿאַר בזיון². עהגער פֿון אַלן איז מיר געווען דער מאַמעס טרערן. זי האָט נישט אויפֿגעהערט צו קלאָגן און צו יאָמערן און צו באַוויינען מיך:

— ווי איז מיר! ווינד איז מיר! צו וואָס האָב איך דערלעבט! איך האָב געמיינט, אַז מיין יתום גייט אין שול אַריין זאָגן קדיש נאָכן טאַטן, צום סוף ליגט ער גאָר אויף אַ בוידעם, אַ דונער איז מיר, און רייסט עפּל פֿון אַ פֿרעמדן גאָרטן!...

און די מכשפֿה שטייט איבער איר און לייגט צו מיט איר מאַנצבל־שער שטים:

— שמייסן דאַרף מען אים, קאַטעוועס! גנאַטעוועס, בלוט זאָל גיין; אַ ייִנגל זאָל וויסן דאָס אַנדערע מאָל, וויאַזוי צו זיין אַ ג...

די מאַמע לאָזט נישט אַרויסזאָגן דאָס וואָרט „גנבֿ".

— ער איז אַ יתום! נעבעך אַ יתום! — טענהט די מאַמע צו דער רופֿאטע און קושט איר אין די הענט אַריין און בעט ביי איר, אַז זי זאָל מיר מוחל זיין, אַז מער וועט דאָס שוין נישט זיין! זי שווערט איבּ, אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, אַנישט — זאָל זי אָדער אַליין שטאַרבן אָדער זי זאָל, חלילה, מיך באַגראָבן!...

— לאָז ער שווערן, אַז ער וועט שוין מער אַפֿילו נישט אַריינקוקן צו מיר אין גאָרטן אַריין! — פֿאָדערט די רופֿאטע מיט איר מאַנצבלשער שטים און אַ קאָפּ רחמנות צו אַ יתום.

---

1 תכשיט (טאַכשעט) — צירונג (איראָניש).
2 בזיון (ביזאָיען) — גרויסע בושה, שאַנד.

— לאָז מיר אָפּדאַרן די הענט! לאָז מיר אַרויס די אויגן! — זאָג איך, און גיי מיט דער מאַמען אַהיים און הער אויס איר מוסרי מיט איר וויינען, און צעוויין זיך אַליין אויך גאַנץ געשמאַק.

— איך פרעג דיך נאַר, וואָס וועט פון דיר זיין? — פרעגט מיך די מאַמע מיט טרערן, און שטעלט מיר צו אַ בענקעלע פאַר מיין ברודער עליע. מיין ברודער עליע הערט אויס די מעשה מיט די עפּל און ווערט בלאַס. אַפּנים פון כעס. די מאַמע דערזעט, אַז ער איז אויסער זיך. האָט זי מורא, ער זאָל מיך נישט שלאָגן. זי רוימט אים איין אַ סוד, ער זאָל מיך נישט שלאָגן, וואָרעם איך בין אַ יתום.

— ווער טשעפּעט אים? — זאָגט מיין ברודער עליע — איך בין נאָר אַ בעלן צו וויסן, וואָס וועט זיין פון אים?!!

אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע, קריצט מיט די ציין און קוקט אויף מיר, איך זאָל אים זאָגן, וואָס וועט זיין פון מיר?

איך וויים, וואָס וועט זיין פון מיר? אפשר ווייסט איר, וואָס וועט זיין פון מיר?

מיין ברודער עליע האָט חתונה

א.

מזל-טוב! איר ווייסט? מיין ברודער עליע האָט חתונה!

וויי-וויי, וואָס עס טוט זיך! עס קאָכט די שטאָט. די וועלט וויגט זיך! אַזוי זאָגט אונדזער שכנה, פּעסיע די גראָבע. זי זאָגט, אַז עס וועט זיין אַ געהויבענע חתונה. אַזאַ חתונה, זאָגט זי, איז שוין לאַנג נישט געווען ביי אונדז אין שטאָט!

וואָס איז די מעשה? נאָר צוליב רחמנות. מחמת די מאַמע איז אַן אַלמנה און דער חתן איז אַ יתום. און אַ ביסל איז טאַקע צוליב דעם מאַטנס נאָמען! דער טאַטע, עליו השלום, האָט איבערגעלאָזט אַ שיינעם

1 מוסר (מוסער) — שטראָף-רייד.

4 עליו השלום (אָלעוו האַשאָלעם) — אַזוי זאָגט מען ביים דערמאָנען אַ פאַרשטאָרבענעם.

נאָמען! פארן לעבן האָט מען עפּעס נישט געהערט, עמעצער זאָל פון אים אַזוי שטאַרק רעדן. איצט, נאָכן טויט, איז פייסי דער חזן געהייכט און געקרוינט. איך הער, וואָס מענטשן זאָגן דער מאַמען מיינער. זיי זאָגן איר, אַז דער מחותן איז נישט קראַנק צו נעמען אויף זיך אַלע הוצאות[1] און נאָך עפּעס צוצאָלן אויך. ער טאָר נישט פאַרגעסן, זאָגן זיי, אַז ער נעמט פייסי דעם חזנס זון פאַר אַ חתן!

ב.

עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ טאָג — אַ גן־עדן! די זון בראָט נישט אויף צו שוויצן, אויף צו וועלן באָדן זיך. זי וואַרעמט און גלעט און קושט אַזוי ווי אַ מאַמע. דער הימל איז ~~אויסגעצוואָגן שבתדיק~~. דער גאַנצער אינדרויסן פרייט זיך, וואָס מיין ברודער עליע האָט חתונה. גאַנץ פרי האָט זיך אויסגעשטעלט אַ יאַריד אין שטעטל. ווײַבאַלד אַ יאַריד, מוז איך דאָרט זיין. איך האָב ליב אַ יאַריד דאָס לעבן. יידן לויפן ארום, ווי פאַרסמטע מייז. שוויצן, שרייען, פילדערן, רייסן די גויים פאַר די פּאָלעס, גייען אויס ליין געלט — אַ טעאַטער מיט זיי! און די גויים האָבן צייט; זיי גייען הוקאַ פּאַוואָליע, די היטלען אַרויף, טאַפּן, קראַצן זיך, דינגען זיך, ווילן האַנדלען מציאות[2].

שענער פון אַלץ איז די „קאָנע”. הייסט איר, וואָס דאָס הייסט? דאָס איז דער פערד־מאַרק. דאָרט קויפט מען און מע פאַרקויפט פערד. דאָרט זעט איר פערד, ציגיינער, דייטשן, יידן, גויים און פריצים. דער טומל איז דאָ אַזוי שטאַרק, אַז מע קאָן טויב ווערן. די ציגיינער שווערן זיך, יידן פּאַטשן איבער די הענט, פריצים קנאַקן מיט די בייטשן און פערדלעך לויפן אַהין און אַהער פייל אויסן בויגן. איך האָב ליב צו קוקן, ווי פערדלעך לויפן, און ווער שמועסט לאָשעקלעך! איך גיי אויס, איך שטאַרב נאָך אַ לאָשעקל! און נישט נאָר קליינע לאָשעקלעך האָב איך ליב — אַלצדינג, וואָס איז קליין: קליינע הינטלעך, קליינע קעצלעך. איר ווייסט? אפילו אוגערקעלעך קליינינקע, קאַרטאָפל יונגיטשקע, ציבעלקעלעך, קנעבעלעך — אַלץ, וואָס קליין איז, האָב איך ליב.

איך קער זיך אום צו די פערדלעך. ~~די פערד~~ לויפן. די לאָשעקלעך לויפן נאָך די פערד. איך לויף נאָך די לאָשעקלעך. אַלע לויפן מיר. אויף

---

1 הוצאות (הויצאָעס) — קאָסטן.
2 מציאות (מעציעס) — ביליק געקויפטע זאכן.

לויפן בין איך אַ פייער. איך האָב זייער גרינגע פיס. דערצו גיי איך באָרוועס און זייער גרינג אָנגעטאָן: אַ העמדל, איין הויז, און פון אויבן אַ סיצן אַרבע־כנפות[1]. אַז איך לויף אַראָפּ־אַ־באַרג, און ס׳איז אַ ווינטל, און די ציצות צעלאָזן זיך, מאַלט זיך מיר אויס, אַז איך האָב פליגל און איך פלי.

— מאָטל! גאָט איז מיט דיר! שטיי אַ ווײַלע!

אַזוי שרייט צו מיר פּעסיעס מאַן, משה דער איינבינדער. ער לויפט פונעם יאַריד מיט אַ פּאַק באַבולע־פּאַפּיר. איך האָב מורא, ער זאָל מיר נישט צושטעלן אַ בענקעלע פאַר דער מאַמען, און איך זאָל נישט כאַפּן קיין פּסקי[2] פון מיין ברודער עליע. איך הער אויף צו לויפן, גיי צו פּאַמעלעך מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן צו אונדזער שכנהס מאַן. ער לייגט אַפּ דאָס פּעקל פּאַפּיר. ווישט זיך מיט דער פּאָלע דעם שווייס און זאָגט מיר מוסר:

— ווי שעמט זיך דאָס נישט אַ יינגעלע אַ יתום דרייען זיך צווישן ציגיינער און לויפן משוגענערהייט מיט אַלע פערד? און נאָך אין אַזאַ טאָג! שוין באַלד די חופה ביי דיין ברודער — דאָס ווייסטו? קום אַהיים!

ג.

— וווּ ביסטו געווען? אַ דונער איז מיר!

אַזוי זאָגט צו מיר די מאַמע מיט אַ פּליעסק מיט די הענט און באַטראַכט מיין צעריסן הייזל, מיינע צעבלוטיקטע פיס און מיין פאַרפלאַסט, פאַרשוויצט פּנים.

לאַנג לעבן זאָל משה דער איינבינדער. קיין וואָרט האָט ער נישט דערציילט פאַר קיינעם. די מאַמע וואַשט מיך אָרום, טוט מיר אָן אַ פּאָר נייע הייזלעך מיט אַ קאַשקעטל צו דער חתונה. די הייזלעך זיינען געמאַכט געוואָרן איך ווייס נישט פון וואָסער אַ מאַטעריע: אַז מע שטעלט זיי אַוועק, שטייען זיי, און אַז מע גייט, שרייען זיי. מאָדנע הייזלעך!

— אַז דו וועסט צערייסן אָט־אָ די הייזלעך, איז שוין עק וועלט!

אַזוי זאָגט די מאַמע, און איך מיין אויך אַזוי. אַזעלכע הויזן קאָנען זיך שוין נישט צערייסן. סיידן מע זאָל זיי צעברעכן. דאָס קאַשקעטל איז גאָר פון די אַנטיקן, און אַ דאַשעקל האָט עס אַ שוואַרצס, אַ גלאַנצנדיקס. אַז עס הערט אויף צו גלאַנצן, באַשפּייט מען דאָס, הייבט עס אָן אויפסניי

---

1 אַרבע־כנפות (אַרבע־קאַנפעס) — אַ טראַדיציאָנעלער בגד, מיט אָנגענייטע ציצית אין די פיר עקן.

2 פּסק (פּסאַק) — דאָ: שטראָף.

צו גלאַנצן. די מאַמע קוקט אויף מיר און קוועלט, און טרערן קייקלען זיך אויף אירע געקנייטשטע באַקן. איר ווילט זיך זייער, אַז איך זאָל אויף דער חתונה אויסנעמען. זי זאָגט צום חתן:

— עליע! ווי מיינסטו? איך וועל מיט אים נישט פאַרשעמט ווערן? ער גייט אָנגעטאָן, קיין עין־הרע, ווי אַ מאַנאַרכס אַ קינד.

מיין ברודער עליע באַטראַכט מיך, גלעט זיך דאָס בערדל און קוקט אויף מיינע פיס. איך ווייס, וואָס באַדייט זיין קוקן. ער קוקט, וואָס דעם „מאַנאַרכס קינד" גייט באָרוועס... די מאַמע פאַרשטייט איך זיין קוק, נאָר זי מאַכט זיך נישט ווויסנדיק...

אַליין גייט זי אָנגעטאָן אין אַ מאָדנע געל מלבוש, וואָס איך האָב עס אויף איר קיינמאָל נישט געזען. דאָס מלבוש איז אויף איר מגושם¹ ברייט. איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז איך האָב עס אַמאָל געזען אויף אונדזער שכנה פעסיע... דערפאַר טראָגט זי אויפן קאָפּ אַ זיידענע פּעטשיילע, אַ שפּאָגל־נייע, נאָך מיט אַלע קנייטשן. דעם קאָליר פון דער פּעטשיילע איז שווער צו באַשרייבן. מע קאָן זאָגן ווייס, מע קאָן זאָגן געל, מע קאָן זאָגן ראָז — עס וועקסט זיך אין דער צייט. בייטאָג איז דאָס העל־ראָז, פאַרנאַכט קומט ער אויס געלבלעך, און ביינאַכט — ווייס. גאַנץ פרי קוקט עס אויס גרינלעך, און אַמאָל, אַז מע קוקט זיך שטאַרק איין, פאַלט עס גאָר אַריין אין „אַנטיק־מאָרע", דאָס הייסט: העל־רויטלעך־בלוי־טונקל־גרין־פּאָפּיליאַסטע. זאָגן אויף דער פּעטשיילע אַ חסרון קאָן מען נישט, וואָרעם ס'איז אַ זעלטענע פּעטשיילע. נישט מער, אויף דער מאַמען זעט זי אויס פרעמד, שטאַרק פרעמד. עפּעס קלעפּט זיך נישט די פּעטשיילע צום פּנים. די פּעטשיילע איז פאַר זיך, און דאָס פּנים איז פאַר זיך. אַ ווייבערשע פּעטשיילע איז ווי אַ מאַנצבלש היטל. דאָס היטל מיטן פּנים באַדאַרף זיך פּאָרן, זיין ווי צוגעפּאַסט.

אָט, למשל, מיין ברודער עליע. ער גייט אָנגעטאָן אַ קאַרטוזל², איז דאָס ווי אויסגעוואַקסן ביי אים אויפן קאָפּ. די פּאות האָט מען אים איינגאַנצן אָפּגעשאָרן, און נישט נאָר אָפּגעשאָרן, נאָר אָפּגעגאָלט. אַ מאַנישקע האָט ער אָנגעטאָן אַ ווייסע מיט אַ האַרטן קאַלנער, מיט אָפּגעלייגטע שפּיצן. און אַ שניפּסל האָט ער געקויפט אַ ווייס מיט רויטע, גרינע און בלויע פּינטלעך. אַ רייכער שניפּס! שטיוול מיטן גלאַנץ און מיטן סקריפּ און אויף שטאַרק הויכע אָפּצאַסן — ער זאָל אויסזען אַ ביסל העכער. עס וועט אים

---

1 מגושם (מעגושעם) — אומגעלומפּערט, מאָרנע.
2 קאַרטוז — אַזאַ היטל.

אבער העלפן, ווי א טויטן באנקעס: ער איז זייער קליין געוואקסן. ער איז נישט אזוי קליין, ווי זי איז גרויס און הויך און מאנצבלדיק, און רויט און ראבעטינע, און א שטימע האט זי א מאנצבלשע. איך רעד פון דער כלה, פון יונה דעם בעקערס טאכטער, ברכה הייסט זי. א פארגעניגן געווען צו זען דאס פארל אונטער דער חופה.

ה.

איך האב קיין צייט נישט צו קוקן אויף התן־כלה. איך בין פארנומען. איך דארף זען די קלעזמער. און נישט אזוי די קלעזמער, ווי זייערע כלים[1]. מער ווי אלין — דעם קאנטערבאס מיטן קעסל־פויק. שיינע צווי כלים! דער חיסרון, וואס מען קאן נישט צוגיין נאענט א פרווו טאן די כלים. באלד עפעס, גיבן זיי איבער די הענט, אדער דרייען אייך אן אן אויער. דער רוח כאפט זיי אוועק, טאמער רירט איר זיך צו מיט א פינגער! איר וועט זיי אפבייסן!

אך, ווען די מאמע זאל זיין א גוטע מאמע, וואלט זי מיך געמאכט פאר א קלעזמער. איך ווייס אבער, אז זי וועט נישט וועלן. נישט מחמת זי איז א שלעכטע, נאר מחמת די וועלט וועט נישט דערלאזן, אז פייסי דעם חזנס יינגל זאל זיין א קלעזמער. נישט קיין קלעזמער און נישט קיין באלמעלאכע. מע האט שוין גערעדט דערפון נישט איינמאל, וואס וועט זיין פון מיר דער תכלית[2]. די מאמע, מיין ברודער עליע, אונדזער שכנה פעסיע און איר מאן, משה דער איינבינדער. ער האט השק מיך נעמען צו דער ארבעט. דערלאזט נישט פעסיע. זי זאגט, אז פייסי דער חזן האט נישט פארדינט, אז זיין זון זאל זיין א באלמעלאכע...

איך האב זיך פארדעדט און גאר פארגעסן פון דער חתונה. ס'איז שוין לאנג נאך דער חופה. מע גרייט שוין צום טיש. ווייבלעך און מיידלעך טאנצן א קאדריל. איך האב זיך ארייגעפלאנטערט מיט מיינע הילצערנע הויזן אינמיטן. די, וואס קוקן ווי מע טאנצט, האבן מיך גענומען ווארפן איינער צום אנדערן, ווי א מיאטש[3]. „וואס איז דאס פאר א פריטשעפע?" — זאגט איינער. „עפעס א שלים־מזל!" — זאגט דער אנדערער. „א רעשטל

1 כלים (קיילים) — דא: מוזיקאלישע אינסטרומענטן.
2 תכלית (טאכלעס) — דא געמיינט: וואס וועט ער זיין.
3 מיאטש — א באל, א קיילעך.

צו די צרות!" — זאָגט דער דריטער. דערזעט אונדזער שכנה פעסיע און צעשרייט זיך (זי איז שוין הייזעריק ווי די וואַנט):

— צי זייט איר משוגע, צי געווירט, צי פונעם זינען, צי נישט ביי אַלע געדאַנקען? דאָס איז דאָך דעם חתנס ברודערל!!!...

אַהאַ! עס האָט זיי גענומען! אַוודאי האָט מען מיך אַוועקגעזעצט ביים טיש גלייך מיט כלהס צד[1]. און ווייסט איר מיט וועמען מע האָט מיך באַזעצט? אַז איר וועט זיין מיט אַכצן קעפּ, וועט איר אויך נישט טרעפן! מיט דער כלהס שוועסטערל, יונה דעם בעקערס קליין טעכטערל. אַלטע הייסט זי. זי איז עלטער פון מיר מיט איין יאָר און טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפגעבונדן פון אונטן מיט אַ סטענגעלע, און זעען אויס, ווי אַ געפלאָכטענער בייגל. איך און אַלטע עסן פון איין טעלער נישט ווייט פון חתן־כלה. דער חתן, מיין ברודער עליע, [illegible] אויף מיר, איך זאָל זיצן ווי אַ מענטש, איך זאָל עסן מיט אַ גאָ[illegible] און זאָל נישט כאַפּן און זאָל אַכטונג געבן אויף דער נאָז. איר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגן? איך האָב קיין הנאה נישט פון דער וועטשערע. איך האָב פיינט, אַז מע קוקט אויף מיר. צו די אַלע זאַכן טראָגט אָן דער גוטער־יאָר אונדזער שכנה פעסיע.

— זאָלט איר זיין געזונט! — שרייט זי מיט אַלע כוחות צו דער מאַמען. — טוט נאָר אַ קוק אַהער. פאַרוואָס זאָל נישט זיין קיין שידוך? אַ זיווג מן השמים[3]!

אויף דעם הייזעריקן געשריי קומט אָן דער מחותן, יונה דער בעקער, אָנגעטאָן שבתדיק, און עס ווערט אַ שמועס, אַז איך און אַלטע זיינען התן־כלה. יונה דער בעקער לאַכט מיט אַ האַלבן מויל. דאָס הייסט: די אייבערשטע ליפּ ביי אים לאַכט, די אונטערשטע וויינט. דער גאַנצער עולם קוקט אויף אונדז. מיר ביידע, איך און אַלטע, לאָזן אַראָפּ די אויגן אונטערן טיש און שטיקן זיך פאַר געלעכטער. כדי איך זאָל נישט אויסשיסן, האַלט איך זיך צו ביי דער נאָז און בלאָז זיך אָן ווי אַ פּאַביר. נאָך אַ מינוט וועט דער פּאַביר פּלאַצן און ס'וועט זיין אַ סקאַנדאַל. אַ גליק, וואָס די קלעזמער טוען אַ זעץ אַ שיינעם ניגון, אַ וואַלעך. דער גאַנצער עולם ווערט פאַרטראַכט. איך הייב אויף דעם קאָפּ און דערזע די מאַמע מיטן געלן פרעמדן מלבוש און מיט דער זיידענער פּעטשיילע. זי טוט דאָס וואָס אַלעמאָל: זי וויינט! איר הייבט נישט, זי וועט אַמאָל אויפהערן צו וויינען?...

---

1 כלהס צד (קאַלעס צד) — די קרובים פון דער כלה.

3 א זיווג מן השמים (זיוועג מין האשאָמאיִם) — דאָ: זייער א צוגעפאסטע פּאָר.

אַ שמאַלץ־גרוב

א.

דאָס איינציקע שטיקל גליק, וואָס האַלט מיין מאַמען אויף די פיס, איז דאָס, וואָס מיין ברודער עליען איז, דאַנקען גאָט, גוט. ער האָט זיך אריינגעכאַפּט אין אַ שמאַלץ־גרוב. אַזוי זאָגט די מאַמע מיינע, און פאַר גרויס נחת[1] כאַפּט זי אַ וויש די אויגן, ווי איר שטייגער איז. זי האָט אים שוין פאַרזאָרגט, זאָגט זי, אויף אייביק. איר שנור, זאָגט זי, איז אפילו נישט קיין אַי־אַי־אַי (איך מיין אויך אַזוי). האָט אים אָבער גאָט צוגעשיקט דערפאַר אַ רייכן שווער. ער איז אַ בעקער. יונה רופט מען אים, יונה דער בעקער. דאָס הייסט, ער אַליין באַקט נישט. באַקן באַקן אַנדערע. ער קויפט נאָר מעל און פאַרקויפט ברויט. פּסח באַקט ער מצות פאַר דער גאַנ־צער שטאָט. ער איז צו אַ בעקעריי אַ ברען, און דערצו איז ער אַ בייזער ייד — סכנות[2]. איך מעג זאָגן, אַז ער איז אַ רוצח[3]. ער האָט מיך איין מאָל געכאַפּט, בשעת איך בין געווען צוגאַסט ביי מיין ברודער עליען און האָב מיך מכבד געווען[4] מיט אַן אייער־בייגל. דער בייגל איז געווען אַ פרישער, אַ וואַרעמער, נאָר־וואָס פונעם אויוון. האָט דער רוח באַדאַרפט אַנטראָגן יונה דעם בעקער. איר זאָלט געווען זען זיין רציחהדיק פּנים מיט זיינע גאַזלעוואַטע אויגן! פון דעמאָלט אָן גיי איך נישט מער אַהין, מיין פוס וועט שוין דאָרט נישט זיין מער, איך זאָל וויסן גאָלד! אַ ייד. זאָל האָבן אַ טבע אָנגענומען פאַרן קאָלנער און אַרויסוואַרפן אויף יענער זייט טיר, און נאָך געבן גוטע דריי סטוסאַקעס פון הינטן!

איך האָב עס דערציילט דער מאַמען, איז זי באַלד אַוועקגעלאָפן אַהין — זי האָט אים געוואָלט אָפּשפּילן אַ חתונה, ווי אים קומט. האָט אָבער מיין ברודער עליען נישט דערלאָזט. ער האָט אים אָפּגעגעבן גערעכט. ער האָט געדרונגען דער מאַמען, אַז ער האָט דורך מיר בזיונות[5], אַלעמאָל, ווען איך קום צו אים, עס איך, זאָגט ער, בייגל. ער וועט מיר בעסער געבן, זאָגט ער, אַ קאָפּעקע און לאָמיך גיין ערגעץ אַנדערש זיך קויפן אַ בייגל.

---

1 נחת (נאַכעס) — גליק, צופרידנקייט.

2 סכנות (סאַקאָנעס) — דאָ: געפערלעך.

3 רוצח (ראָציעך) — דאָ: זייער אַ בייזער, אַ שלעגער.

4 זיך מכבד (מעכאַבעד) געווען — זיך אַליין גענומען.

5 האָבן בזיונות (ביזיונעס) — ווערן פאַרשעמט.

זאָגט איִם די מאַמע, אַז ער האָט אויף מיר קיין קאַפּ רחמנות נישט, אַז עס אַרט איִם נישט, וואָס דאָס קינד איז אַ יתום. זאָגט איר מיין ברודער עליע, אַז מע קאָן זיין אַ יתום און מע טאָר נישט כאַפּן קיין בייגל פון אַ פרעמדן אויזון. זאָגט איִם די מאַמע, ער זאָל רעדן אַ ביסל שטילער. זאָגט איר מיין ברודער עליע, אַז ער וועט דווקא שרייען הויך, כדי אַלע זאָלן וויסן, אַז איך בין אַ גנב. דאָס וואָרט „גנב" קאָן די מאַמע נישט הערן. זי ווערט אַלערליי פאַרבן און זאָגט צו מיין ברודער עליע, ער זאָל נישט פאַרגעסן, אַז ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט. מיט גאָט שפּילט מען זיך נישט. גאָט וועט נישט שווייגן. ער וועט זיך אָננעמען פאַרן יתום. נישקאָשע, ער איז אַ גרויסער גאָט. ער קאָן. אַז גאָט וויל, קאָן יונה דער בעקער נישט פאַרמאָגן וואָס אַ בייגל איז ווערט!... אַזוי זאָגט אָפּ די מאַמע צו מיין ברודער עליע. זי נעמט מיך פאַר אַ האַנט, טוט אַ קלאַפּ מיט דער טיר, און מיר גייען אַהיים.

ב.

הערט איר, אפנים, אַז מיט גאָט טאָר מען זיך טאַקע נישט שפּילן! איר וואָלט וויסן, וואָסער סוף יונה דער בעקער האָט גענומען! איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז ער אַליין באַקט נישט. באַקן באַקן אַנדערע. עפּעס צוויי יידן שוואַרצע מיט דריי ווייבער פרעמדע, אָפּגעריסענע, אָפּגע-שליסענע, מיט רויטע וואַרעמע פּעטשיילקעס אויפן קאָפּ (כאָטש אײַנ-דרווסן איז אַ היץ — סכנות נפשות[1]). האָט זיך געטראָפן אַ מעשה, נישט איין מעשה, נאָר עטלעכע מעשות. דער עולם האָט זיך געקלאָגט, אַז מע געפינט אין די בולקעלעך פאָדעם און טאַשמעס, און שטיקלעך גלאָז, איינער אַ קריסט האָט געבראַכט צו טראָגן דעם בעקער אַ גאַנצן זשמיט מיט האָר, שוואַרצע האָר. די גאַנצע שטאָט האָט זיך געוווּנט. יונה דער בעקער האָט געבעך געהאָט דאָס לויפעניש. מע האָט נישט געוואָלט נעמען זיין געבעקס אין די הענט אַריין, כאָטש וואַרף עס אַרויס פאַר די הינט! אַ מצווה אויף איִם!

יונה דער בעקער איז אָבער אַ יונג מיט ביינער. ער האָט צעטריבן די בעקערס, די יידן מיט די ווייבער, און האָט צוגענומען אַנדערע בע-קערס. שבת האָט ער געלאָזט אויסרופן אין אַלע שולן, אַז ער האָט צוגע-נומען נייע בעקערס, און אַז פון היינט אָן און ווייטער גיט ער אַכטונג

1 סכנות-נפשות (סאַקאָנעס נעפאָשעס) — לעבנסגעפערלעך.

אַליין, ס'זאָל זיין ריין און ציכטיק. ער איז ערב[1] מיט צען רובל שטראָף. טאָמער געפֿינט מען אין דער חלה איין האָר אפילו. פֿון דעמלט אָן האָט ער ווידער אָנגעהויבן לייזן געלט. דער עולם האָט געזוכט האָר ביי אים אין די געבעקס און מע האָט דווקא נישט געפֿונען. אפילו אַז מע האָט עפּעס יאָ געפֿונען און מע האָט אים געבראַכט, האָט ער אַרויסגעטריבן. ער האָט געזאָגט, אַז דאָס האָט מען אומיסטן אַריינגעלייגט, כדי צו באַקומען די צען רובל שטראָף. מע ווייסט די מעשׂיות!... אַ רעכטער הברה־מאַן אָט דער יונה דער בעקער!

גאָט האָט אָבער געוואָלט זיך אָפּרעכענען מיט אים, האָט ער אים צוגעשיקט אַ נייעם אומגליק. איינמאָל אין אַ שיינעם פֿרימאָרגן זיינען אַלע זיינע בעקערס אויפֿגעשטאַנען, צונויפֿגענומען די קלומקעס און זיינען אַוועק. זיי וועלן מער נישט באַקן ביי אים פֿאַר קיין געלט. סיידן ער וועט זיי העכערן דעם פּרייז אויף אַ קערבל אַ וואָך, און וועט זיי לאָזן אויף ביינאַכט אַהיים שלאָפֿן, און וועט זיי נישט שלאָגן מיט די הענט גלייך אין פּנים אַריין. יונה איז געוואָרן אָנגעצונדן. ער איז שוין אַ באַלעבאָס פֿון היפּשע עטלעכע יאָר, האָט זיך אים נאָך נישט געטראָפֿן, אַז אַ באַלמעלאָכע זאָל גאָר זאָגן אַ דעה[2], וויאַזוי צו שלאָגן זיך! פֿון העכערן דעם פּרייז איז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדן. ער קאָן קריגן צען אַנדערע אויף זייער אָרט. אַ טייערע מציאה[3] אַרבעטער! קאָרג מענטשן שטאַרבן פֿון הונגער? ער איז אַוועק זוכן בעקערס. נישטאָ קיין בעקערס. קיינער וועל נישט גיין. וואָס איז די מעשׂה? אַלע בעקערס האָבן זיך געמאַכט יד־אחת[4], זיי וועלן צו אים נישט גיין, ביז ער וועט נישט צונעמען אַלע פֿריערדיקע בעקערס און ביז ער וועט נישט מקיים זיין[5] אַלע דריי זאַכן: 1) אַ קערבל אַ וואָך. 2) ביינאַכט אַהיים שלאָפֿן. 3) נישט שלאָגן מיט די הענט איז די ציין...

שיין געווען אָנצוקוקן, ווי יונה האָט זיך געקאָכט, געפֿיניקט, גע־קלאַפּט מיט די הענט אין טיש און געשאָלטן זיך. אָ, האָב איך געהאַט אַ נקמה! נאָר דאָס איז נאָך גאָרנישט אַקעגן דעם, וואָס ס'איז געווען ווייטער.

---

1 איז ערב (אָרעוו) — גאַראַנטירט, פֿאַרזיכערט.
2 דעה (דייע) — מיינונג.
3 אַ טייערע מציאה (מעציע) — דאָ געמיינט: נישט שווער צו קריגן.
4 געמאַכט יד־אחת (יאַד אכאַס) — אָפּגערעדט זיך אַלע איינס.
5 מקיים (מעקאַיעם) זיין — אויספֿילן.

ג.

א הייסער זומער־טאָג... נאָר־וואָס זיינען אויפגעקומען דיניעס און קאַווענעס (ארבוזעס). דאָס איז די בעסטע צייט אין יאָר. וואָס קאָן זיין פרייליכער פון א פולן מארק מיט דיניעס און מיט קאַווענעס? אומעטום, וווּ איר טוט זיך א קער, איז אָדער דיניעס אָדער קאַווענעס. די דיניעס זיינען געל און שמעקן. די קאַווענעס זענען רויט (אינעווייניק), ווי פייער, און קערלעך האָבן זיי שוואַרצע, און די זיסקייט ווייערט איז ווי א גוטער האָניק. מיין מאַמע האַלט נישט פון קאַווענעס, זי זאָגט, אז דיניעס זייענען שפּאָרעוודיקער. אז זי קויפט, זאָגט זי, א דיניע, האָט זי אויף צוויי טעג פאר אונדז ביידן — אויף אָנבייסן, אויף וואַרעמעס און אויף וועטשערע, און א קאַווענע, זאָגט זי, איז א נאַשעריי: פּויזשעט נאָר אָן א פולן בויך מיט וואסער. איך מיין, אז זי האָט א טעות. איך זאָל זיין א קייסער, וואָלט איך א גאַנץ יאָר געגעסן קאַווענעס מיט ברויט. עס מאַכט נישט אויס, וואָס ס'איז דאָ אין זיי א סך קערלעך. א גוטע קאַווענע, אז מע טוט א רעכטן טרייסל, טוען די קערלעך א פאַל ארויס — און דעמלט עסט, וויפל איר ווילט נאָר אליין!

אהאָ! זעט נאָר, איך האָב זיך אַזוי פאַררעדט פון די קאַווענעס, אַז איך האָב פאַרגעסן, פון וואָס איך האָב אָנגעהויבן. איך האַלט ביי מיין ברודער עליעס שווער. יונה דעם בייגלבעקער. ס'איז געקומען אויף אים א רעכטע מפלה[1]. קיינער האָט זיך אויף אַזעלכעס נישט גערעכנט. שטעלט אייך פאָר, מיר זיצן מיט מיין מאַמען ביים טיש און עסן וואַרעמעס: דיניע מיט ברויט. עפנט זיך די טיר, און עס קומט אריין מיין ברודער עליע מיט א חומש אין האַנט, דעם טאַטנס חומש. נאָך אים שלעפּט זיך נאָך זיין ווייב ברכה. אין איין האַנט האַלט זי א פוטערנעם קאָלנער מיט ווידעלעך, אין דער אַנדערער האַנט — אַ פאַרעזון „הורכשלאָג". איר ווייסט נישט, וואָס הייסט א הורכשלאָג? אזא כלי, וואָס מע זייט אָפּ אויף דעם די לאָקשן. מיין ברודער עליע איז טויט, ווי די וואַנט. מיין שוועגערין ברכה איז רויט, ווי א העליש פייער.

— שוויגער, מיר זיינען געקומען צו אייך. — זאָגט מיין שוועגערין ברכה.

— מאַמע, מיר זיינען קוים ארויס מיטן לעבן. — זאָגט מיין ברודער עליע

און ביידע זעצן זיך אַוועק וויינען, און די מאַמע העלפט זיי אונטער.

---

1 מפלה (מאַפּאָלע) — דורכפאַל, שלעכטער סוף.

וואָס האָט זיך געטראָפן? אָפּגעברענט געוואָרן? ארויסגעטריבן? עס הייבט זיך גאָרנישט אָן! מיין ברודער עליעס שוועד, יונה דער בעקער, האָט זיך געשמעלט. אנגעזעצט הייסט דאָס ביי אונדז. זיינען געקומען די בעל-חובותי און האָבן אים אָפּגעשריבן פון קאָפּ ביז פיס. זיי האָבן צוגענומען ביי אים ביז א פאָדעם. אלץ, וואָס אין שטוב, און אפילו די שטוב אליין אויך, נאָך מיט וואָסערע בזיונות! מע האָט אים געבעטן: ער זאָל אָפּרייניקן די שטוב. דאָס הייסט, מע האָט אים ארויסגעוואָרפן, זאָגט ער, אויף דריי שפּענדלעך.

— ווי איז מיר! — זאָגט די מאַמע און ברעכט די הענט. — ווו איז אהינגעקומען זיין געלט? ער איז דאָך געווען אזא נגיד!

ענטפערט איר מיין ברודער עליע, אָז, ערשטנס, איז ער גאָר נישט געווען אזא נגיד. און צווייטנס... דאָ מישט זיך אריין מיין שוועגערין ברכה, אז איר טאַטע איז דווקא יאָ געווען א נגיד. חוץ זיין שאָדן אויף איר געזאָגט געוואָרן כאָטש האַלב. נאָר וואָס דען? איר התונה האָט אים אָפּגעקאָסט אַן אוצר! זי האָט ליב רעדן פון איר חתונה. אַלעמאָל, ווען זי קומט צו אונדז, הערט איר נאָר פון איר חתונה. דערהווייל איז זי געבליבן, ווי זי שטייט און גייט, מיט א פוטערן קעלנערל און מיט א פּאַרעווון דורכ-שלאַג. דאָס נדן, וואָס איר פאָטער האָט צוגעזאָגט, שמועסט מען נישט אז ס'איז פאַרפאַלן. מיין ברודער עליע האָט נאָך געהאַט פאַרדינסט: מע האָט אים אָפּגעשריבן זיינע שבתדיקע מלבושים, מיטן טלית, מיטן בעט-געוואַנט. דעם זייגער אויך. ער איז געבליבן ווי אויפן וואַסער. מיין מאַמע האָט איינגעלייגט די וועלט. סטייטש, אזאַן אומגליק! ווער האָט זיך גע-קאָנט ריכטן? איר האָבן דאָך אַלע מקנא געווען אויפן שידוך! אַפנים, לייט האָבן איר א גוט אויג געגעבן, אדער זי אליין האָט אים דעמלט מיט איר מויל פאַרשאַלטן?... וויאַזוי די מעשה איז, איר האָט דאָס געטראָפן, זאָגט זי, מער פון אַלעמען, א שמאַלץ-גרוב האָט זיך איר פאַרגלוסט!

— די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. זיי דערהווייל ביי מיר, מיין קינד, ביז גאָט וועט רחמנות האָבן...

אזוי זאָגט די מאַמע און טרעט אָפּ דער שנור איר בעט, דאָס איינציקע שטיקל מעבל, וואָס ביי אונדז אין שטוב.

---

1 בעל-חובות (באַל-כויוועס) — די מענטשן, וואָס עס קומט זיי געלט, קרעדיטאָרן.

2 אַן אוצר (אויצער) — דאָ געמיינט: א סך געלט.

מיין ברודער עליעס געטראַנק[1]

א.

„פֿאַר איין רובל — הונדערט רובל! הונדערט רובל א מאָנאַט און מער קאָן פֿאַרדינען יעדער איינציקער, ווער עס וועט זיך באַקענען מיט אונדזער בוך, וואָס קאָסט סך־הכל איין רובל מיט פּאָרטאָ. לויפֿט, קויפֿט, סטאַפּט, כאַפּט — איר וועט פֿאַרשפּעטיקן!".

אָט אַזאַ מין זאַך האָט אויסגעלייענט ערגעץ אויף די בלעטער מיין ברודער עליע. וויבאַלד ער האָט נאָר איבערגעלייענט, אַז ס'איז דאָ אַזאַ בוך אויף דער וועלט, אַזוי האָט ער באַלד אַוועקגעשיקט אויף דער פּאָסט א קערבל (דאָס לעצטע קערבל) און האָט אָנגעזאָגט דער מאַמען א בשורה, זי זאָל זיך נישט זאָרגן מער.

— מאַמע! דאַנקען גאָט, מיר זענען געהאָלפֿן. מיט פּרנסה זענען מיר שוין פֿאַרזאָרגט אָט אַזוי גוייט (ער ווייזט מיט דער האַנט אויפֿן האַלדז).

— וואָס איז דען? — פֿרעגט די מאַמע. — האָסט געקריגן אַ שטעלע?

— נאָך בעסער פֿון א שטעלע! — ענטפֿערט איר מיין ברודער עליע, און די אויגן ביי אים לייכטן. אָפּנים, פֿון גרויס שמחה. ער הייסט איר וואַרטן נאָך עטלעכע טעג, ביז דאָס בוך וועט אָנקומען.

— וואָסער בוך? — פֿרעגט די מאַמע.

— ס'איז שוין איינמאָל א בוך! — זאָגט איר מיין ברודער עליע און פֿרעגט, אויב זי וועט זיין צופֿרידן מיט הונדערט רובל א חודש? לאַכט פֿון אים די מאַמע און זאָגט אים, אַז זי וואָלט געווען צופֿרידן מיט הונדערט רובל א יאָר, אבי זיכערע.

ב.

— שאַט, שוין דאָ דאָס בוך! מיר האָבן דאָס נאָר אויסגעפּאַקט, האָט מיין ברודער עליע זיך אַוועקגעזעצט לייענען דאָס בוך. ווייַ, וויי, וואָס

---

1 פּאָרטאָ — אָפּצאָל פֿאַר איבערשיקן מיט דער פּאָסט.

ער האָט דאָרטן אױסגעלײענט! װיפל סגולות[1] אױף צו מאַכן געלט דורך פאַרשײדענע רעצעפּטן! אַ רעצעפּט אױף צו פאַרדינען הונדערט רובל אַ חודש דורך מאַכן די בעסטע טינטן. אַ רעצעפּט אױף מאַכן גוטע שװאַרצע שװואַקס. אַ רעצעפּט אױף אַרױסטרײַבן מײַז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע ביאוסקײטן. אַ רעצעפּט אױף צו פאַרדינען הונדערט רובל אַ חודש און מער דורך מאַכן ליקערן, זיסע בראַנפן, לימאָנאַד, סאָדע־װאַסער, קװאַס און אַנדערע נאָך מער ביליקע געטראַנקען.

מײַן ברודער עליע האָט זיך אָפּגעשטעלט אױפן לעצטן רעצעפּט. ערשטנס,װײַל דורך אים קאָן מען פאַרדינען נאָך מער פון הונדערט רובל אַ חודש. אַזױ שטײט דאָך בפירוש[2] געשריבן אין בוך. צװײטנס, קװאַס איז אַזאַ געטראַנק, װאָס קאָסט װאָלװל און עס גײט אַ סך. בפרט נאָך אין אַזאַ הײסן זומער, װי הײַנט.

מײַן ברודער עליע לאָזט קײנעם נישט צו, בשעת ער מאַכט דעם קװאַס. אַז ער גיסט װאַסער — זעען אַלע. נאָר אַז ער האַלט אין רעכטן מאַכן, פאַרשליסט ער זיך אין דער מאַמעס אַלקער. נישט איך, נישט די מאַמע, נישט מײַן שװעגערין ברכה — קײנער האָט נישט די זכיה[3] צו זײַן דערבײַ.

נאָר אױב איר זאָגט מיר צו, אַז ס'װעט זײַן אַ סוד, קאָן איך אײַך זאָגן, װאָס אין דעם געטראַנק געפינט זיך. איך װײס דאָך, װאָס ער גרײט צו. דאָרטן געפינט זיך שאָלעכין פון לימענע, שיטערער האָניק, אַ זאַך, װאָס מע רופט דאָס קרימעטאַרטערום און װאָס איז װײַטער פון עסיק, און דאָס איבעריקע — װאַסער. װאַסער איז דאָרט דאָ מער פון אַלצדינג. װאָס מער װאַסער — מער קװאַס. דאָס אַלין װערט גוט אױסגעמישט מיט אַ פראָסטן שטעקן (אַזױ שטײט געשריבן אין בוך), און דאָס געטראַנק איז פאַרטיק. נאָכדעם װערט עס אַרײַנגעגאָסן אין אַ גרױסן קרוג, און מען װאַרפט אַרײַן אַהין אַ שטיק אײַז. אײַז איז דער עיקר! אָן אײַז טױג דאָס גאַנצע געטראַנק אױף כפּרות[4]. דאָס זאָג איך אײַך נישט פונעם בוך, נאָר איך האָב אײנמאָל אַלײן פאַרזוכט אַביסל קװאַס אָן אײַז, האָב איך געמײנט, אַז ס'איז אַן עק פון מײַן לעבן !

---

1 סגולות (סגולעס) — מיטלען.
2 בפירוש (בעפײרעש) — דײַטלעך, קלאָר.
3 האָבן די זכיה (זכיע) — האָבן די װערט. זיך פאַרדינען.
4 טױגן אױף כפּרות (קאַפּאָרעס) — אינגאַנצן נישט טױגן.

ג.

געמאַכט דאָס ערשטע פּעסל קוואַס, איז געבליבן, אַז ארויסטראָגן פּאַרקייפן אים אויף דער גאַס זאָל איך. וועך דען, אַז נישט איך? מיין ברודער עליען פּאַסט נישט. ער איז דאָך שוין אַ באַוויבטער. דער מאַמען — אַוודאי נישט. מיר וועלן גאָר נישט דערלאָזן, אַז די מאַמע זאָל ארומגיין מיט אַ קרוג איבערן מאַרק און שרייען: „קוואַס! קוואַס! יידן, קוואַס!" אַלע האָבן געפּסקנט[1], אַז דאָס דאַרף זיין מיין אַרבעט. איך אַליין האָב אויך אַזוי גערעכנט. איך האָב זיך מחיה געווען, אַז איך האָב דערהערט דאָס נייעס. מיין ברודער עליע האָט גענומען מיך לערנען, וויאַזוי איך זאָל טאָן. דעם קרוג זאָל איך האַלטן אין איין האַנט אויף אַ שטריקל, די גלאָז אין דער אַנדערער, און כדי דער עולם זאָל זיך אָפּשטעלן, זאָל איך זינגען הויך און מיט אַ ניגון, אָט אַזוי:

יידן, אַ געטראַנק!
אַ קאָפּעקע אַ גלאָז;
קאַלט און זיס —
אַ דערקוויקעניש!

אַ קול, האָב איך אייך שוין לאַנג געזאָגט, אַז איך האָב אַ שיינס, אַ סאָפּראַנאָ־שטימע, האָב איך געגעבן אַ זינג ארויס אויף אַ קול און האָב איבערגעדרייט אַלץ מיט די פּיס אַרויף:

זיסער קוואַס אַ גלאָז!
אַ קאָפּעקע אַ ייד!
אַ קוויק און אַ קאַלט —
אַ דערטרינקעניש!...

איך ווייס נישט: צי מיין געזאַנג איז אַזוי געפעלן געוואָרן? צי דאָס געטראַנק איז טאַקע געווען אַזוי גוט? צי אפשר ווייל דער טאָג איז געווען זייער אַ הייסער? איך האָב דעם ערשטן קרוג אויספאַרקויפט אין איין האַלבע שעה און בין געקומען אַהיים מיט כמעט פינף גילדן. מיין ברודער עליע האָט אָפּגעגעבן דאָס געלט דער מאַמען און מיר האָט ער אָנגעזאָגט אַ פרישן קרוג. ער האָט געזאָגט, אַז אויב איך וועל זיך קאָנען אויסדרייען

---

1 געפּסקנט (גע־פּסקנט) -- דאָ געמיינט: באַשלאָסן, אָפּגערעדט.

זיסער קוואַס א גלאָז! א קאָפּעקע א ייד!..

אזוי פינף־זעקס מאָל דורכן טאָג, וועלן מיר האָבן פּאַרדינט פּונקט הונדערט רובל א חודש.

דאָס געטראַנק קאָסט אונדז זייער וואָלוול. מע קאָן זאָגן, כמעט גאָרנישט. דאָס גאַנצע געלט גייט אַוועק אויפן אייז. דעריבער דאַרף מען זען וואָס גיכער אויספאַרקויפן דעם קרוג מיטן געטראַנק, כדי דאָס שטיקל אייז זאָל צונויף קומען אויפן צווייטן קרוג, און אַזוי ווייטער. דעריבער דאַרף מען מיטן געטראַנק גיין גיך, טאַקע לויפן. נאָך מיר לויפן נאָך יינגלעך, זיי קרימען מיך איבער, איך הער זיי אָבער ~~ווי דעם~~ קאָטער. איך זע וואָס גיכער אויסברענגען דעם קרוג און לויפן אהיים נעמען נאָך א קרוג. וויפל איך האָב געמאַכט דעם ערשטן טאָג — ווייס איך אליין נישט. איך ווייס נאָר, אַז מיין ברודער עליע מיט מיין שוועגערין ברכה מיט מיין מאַמען האָבן מיך שטאַרק געלויבט. וועטשערע האָט מען מיר געגעבן א שטיק דיניע מיט א שטיק קאַווענע מיט צוויי פלוימען אונגערשע. פון קוואַס שמועסט מען נישט. קוואַס טרינקען מיר אַלע אַזוי ווי וואַסער. פאַרן שלאָף בעט מיר אויס די מאַמע אויף דער ערד און פרעגט מיך, צי עס טוען מיר נישט ווי די פיס. מיין ברודער עליע לאַכט פון איר. ער זאָגט אויף מיר, אַז איך בין אַזא יינגל, וואָס מיר טוט קיינמאָל נישט וויי קיין זאַך. געוויס, זאָג איך, — א סימן, אויב איר ווילט, גיי איך באַלד מיט א קרוג אינמיטן האַלבע נאַכט.

אַלע דריי צעלאַכן זיך פון מיין בריהשאַפּט[1]. ~~נאָר אויף~~ דער מאַמעס אויגן זע איך טרערן. נו, דאָס איז דאָך אַן אַלטער כלל — א מאַמע דאַרף וויינען! איך וואָלט וועלן וויסן: אַלע מאַמעס וויינען אַזוי שטענדיק, ווי מיין מאַמע?

ד.

עס גייט אונדז, קיין עין־הרע, דורך טיר און דורך טויער, איין טאָג איז הייסער פון דעם אַנדערן. עס ברענט! מענטשן גייען אויס פאַר היץ, קינדער פאַלן ווי די פליגן. ווען נישט דאָס גליעל קוואַס, וואָלט מען פאַרברענט געוואָרן. איך קער זיך אום מיטן קרוג אפשר צען מאָל א טאָג!

מיין ברודער עליע קוקט אַריין אין פאַס מיט איין אויג און זאָגט, אַז עס טאָגט שוין. פאַלט ער אויף אַן עצה און גיסט צו נאָך א פּאָר עמער וואַ־

---

1 בריהשאַפּט (בעריעשאַפט) פלינקייט, געניטקייט.

סער. אויף דער עצה בין איך געפאלן נאך פריער פון אים. איך מוז זיך מודה זיין פאר אייך, אז איך האב אפגעטאן א שפיצל שוין עטלעכע מאל.

כמעט אלע טאג כאפ איך זיך אריין צו אונדזער שכנה פעסיע און גיב איר פארזוכן א גלעזל פון אונדזער אייגענעם געטראנק. איר מאן, משה דעם אייננבינדער, גיב איך צוויי גלעזלעך. ער איז א גוטער מענטש. די קינדער אלע גיב איך אויך צו גלעזלעך קוואס. לאזן זיי אויך וויסן, וואס פאר א געטראנק מיר קאנען מאכן. אלע מיינע באקאנטע גיב איך קוואס. אומזיסט, און א קאפעקע געלט. און כדי ס'זאל נישט זיין קיין שאדן, דערגיס איך דעם קרוג מיט וואסער. אויף איטלעכס גלעזל קוואס, וואס איך גיב אזעק אומזיסט, דערגיס איך צוויי גלעזלעך וואסער.

דאס אייגענע טוט מען אינדערהיים אויך. למשל, מיין ברודער עליע טרינקט אויס א גלעזל קוואס, דערגיסט ער באלד מיט וואסער. מיין שוועגערין ברכה טרינקט אויס א פאר גלעזלעך קוואס (זי האט ליב מיין ברודערס קוואס — סכנות), דערגיסט זי באלד מיט וואסער. די מאמע פארזוכט אמאל א גלעזל קוואס (זי דארף מען בעטן, אליין וועט זי נישט נעמען!), דערגיסט מען באלד מיט וואסער. הכלל, עס גייט נישט פארלארן קיין טראפן, און מיר מאכן, קיין עין־הרע, פיין געלט. די מאמע האט זיך אהומגעצאלט מיט א סך חובות, אויסגעלייזט דאס בעטגעוואנט. אין שטוב האט זיך באוויזן א טישל, א בענקל. אויף שבת האבן מיר פיש און פלייש און ווייסע קוילעטשן. מיר האט מען צוגעזאגט, אויף יום־טובים א פאר שטיוועלעך נייע. מיר דאכט, אז קיינעם איז נישט אזוי גוט, ווי מיר!

ה.

גייט זייט א נביא און טרעפט, אז ס'וועט זיך טרעפן אזא מין אומגליק און אונדזער געטראנק וועט ווערן פסולי[1], כאטש נעמט און גיסט אים ארויס אין פאמעניצע! נאך א גליק, וואס מען האט מיך נישט פארנומען אין פאליציי.

הערט א מעשה! איינמאל האב איך פארבלאנדזשעט מיטן קרוג קוואס צו אונדזער שכנה פעסיע. דער גאנצער עולם האט גענומען צו גלעזלעך קוואס, און איך אליין אויך מיט זיי. אויסגערעכנט, אז עס פעלט מיר א גלעזלעך צוועלף־דרייצן געטראנק, האב איך זיך אריינגעכאפט אין הויז, דארטן, ווו דאס וואסער שטייט ביי זיי. אנשטאט דער דייזשע מיט וואַ-

---

1 ווערן פסול (פאסל) — נישט טויגן צום נוצן, פארווערט.

מער האָב איך, אפּנים, געטראָפן צו דער באַליי, ווי מע וואַשט גרעט, און אַריינגעפּליוסקעט אַ פּופּצן־צוואַנציק גלעזער צו מיר אין קרוג אַריין. און בין אַוועק אין גאַס אַריין מיט אַ נייעם ניגון, וואָס איך אַליין האָב צוגע־טראַכט:

יידן אַ געטראַנק!
מעם גן־עדן!
אַזאַ יאָר אויף מיר,
אויף אייך און אויף אונדז ביידן!

שטעלט מיך אָפּ אַ ייד, באַצאָלט מיר אַ קאָפּעקע און ער הייסט זיך אָנגיסן אַ גלעזל קוואַס. ער טרינקט אויס די גאַנצע גלאָז און פאַרקרימט זיך.

— יינגעלע! וואָס איז דאָס פאַר אַ געטראַנק?

איך הער אים אין טראַק. עס שטייען נאָך צוויי יידן און וואַרטן, איך זאָל זיי שוין אָנגיסן. איינער זופּט אַ האַלבע גלאָז, דער אַנדערער אַ דריטל. זיי באַצאָלן. שפּייען אויס און גייען אַוועק. נאָך איינער טראָגט צו די גלאָז צו די ליפּן. ער פאַרזוכט און זאָגט, אַז עס שמעקט מיט זייף און עס איז, דאַכט זיך, געזאַלצן. נאָך איינער טוט אַ קוק אויף דער גלאָז און גיט מיר אָפּ צוריק מיט די ווערטער:

— וואָס איז דאָס ביי דיר?

— אַזאַ געטראַנק. — זאָג איך.

— אַ געטראַנק, — מאַכט ער צו מיר, — אַ געשטאַנק, נישט קיין געטראַנק!

איינער גייט צו, פאַרזוכט און גיט אַ פּליוסקע אויס די גלאָז גלייך מיר אין פּנים אַריין. אין אַ מינוט אַרום שטייען אַרום מיר אַ גאַנץ רעדל מיט יידן, ווייבער און קינדער. דערזעט אַ פּאָליציאַנט, אַז מע קלייבט זיך, גייט ער צו און פרעגט, וואָס איז דאָ? דערציילט מען אים, גייט ער און קוקט אַריין צו מיר אין קרוג אַריין און הייסט זיך געבן פאַרזוכן. גיט איך אים אָן אַ גלעזל מיט קוואַס. דער פּאָליציאַנט טוט אַ טרונק אָפּ און שפּייט אויס און ווערט מלא־רציחהי.

— ווי האָסטו געקומען אַזעלכע פּאָמאָיעס? — פרעגט ער מיך.

— דאָס איז פון אַ בוך, זאָג איך אים. — מיין ברודערס מלאכה. מיין ברודער אַליין מאַכט דאָס.

1 מלא רציחה (מאָלע רעציכע) — אין שרעקלעכן כעס, שטאַרק אויפגערעגט.

— װער איז דײַן ברודער? — פֿרעגט ער מיך.
— מײַן ברודער עליע. — זאָג איך אים.
— װאָסער עליע? — פֿרעגט ער מיך.
— דבר נישט, דו נאַרישער יאָלד, אויף דײַן אחי![1] — זאָגן צו מיר עטלעכע ייִדן אַלע מיטאַמאָל. עס װערט אַ טומל, אַ רעש, אַלע מינוט קומען צו נײַע מענטשן. דער פּאָליציאַנט האַלט מיך פֿאַר אַ האַנט און װיל אונדז אָפּפֿירן (מיך מיטן געטראַנק) גלײַך אין פּאָליציע אַרײַן. דער טומל װערט נאָך גרעסער: „אַ יתום, נעבעך, אַ יתום!" — הער איך פֿון אַלע זײַטן. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז איך האַלט שמאָל. איך קוק אויפֿן עולם, װאָס אַרום מיר: „ייִדן, האָט רחמנות!"... מען װיל אַרײַנרוקן דעם פּאָליציאַנט אַ מטבע. ער נעמט נישט. רופֿט זיך אָן צו מיר אײנער, אַן אַלטער ייִד, פֿאַרשטעלט, אויף לשון־קודש:[3]
— מאַטל, רײַס אַרויס דעם יד און הייב אויף די רגלים און מאַך פליטה![4]
איך טו זיך אַ רײַס אויס, נעם די פֿיס אויף די פּלײצעס און מאַרש אַהײם! נישט טויט, נישט לעבעדיק, פֿאַל איך אַרײַן אין שטוב אַרײַן.
— װוּ איז דער קרוג? — פֿרעגט מיך מײַן ברודער עליע.
— אין פּאָליציע! — ענטפֿער איך אים און פֿאַל צו צו דער מאַמען מיט אַ געװײן.

מיר פאַרפּלײצן די װעלט מיט טינט

א.

אוי, בין איך געװען אַ נאַר! דערפֿאַר, װאָס איך האָב פֿאַרקױפֿט נישט אַזאַ גוטן קװאַס, האָב איך געמײנט, אַז מע װעט מיך קעפּן! צום סוף — גאַרנישט. אומזיסט איבערגעשראָקן.
אָן אַקציע מיט מײַן מאַמען! אַלצדינג נעמט זי זיך צום האַרצן. דערפֿאַר האָב איך ליב מײַן ברודער עליען. מײַן ברודער עליע פֿאַלט נישט

1 דבר (דאַבער) נישט אויף דײַן אחי (אָכי) — זאָג נישט אויף דײַן ברודער (געזאָגט אומיסטן האַלב אויף העברעיש, דער פּאָליציאַנט זאָל נישט פֿאַרשטײן).
3 לשון־קודש (לאָשן קוידעש) — העברעיש.
4 מאכן פליטה (פליײטע) — אַנטלױפֿן.

אַראָפּ ביי זיך דערמיט, וואָס מיר האָבן זיך אָפּגעבריט אויפן קוואַס. אָבי ער האָט דאָס בוך, איז אים גוט. ער האָט געקויפט אַ בוך פאַר אַ רובל. דאָס בוך הייסט „פאַר אַ רובל הונדערט!" ער זיצט און לערנט עס אויף אויסנווייניק. דאָרטן זיינען דאָ אָן אַ שיר רעצעפּטן, וויאַזוי מע מאַכט געלט. ער קאָן שוין כמעט אַלע רעצעפּטן. ער ווייסט שוין, וויאַזוי מע מאַכט טינט, וויאַזוי מע מאַכט שוואַקס, וויאַזוי מע טרייבט אַרויס מייז און טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוסקייטן.

ער רעכנט קודם-כלי[1] זיך נעמען צום טינט. טינט, זאָגט ער, איז אַ גוטער אַרטיקל. אַלע לערנען זיך שרייבן. ער איז אַ בעלן געווען פרעגן ביי יודל דעם שרייבער, וויפל גייט אַוועק ביי אים טינט? זאָגט ער: אַ פאַרמעגן! יודל דער שרייבער האָט אפשר זעכציק מיידלעך, וואָס ער לערנט זיי שרייבן. יינגלעך לערנען נישט ביי אים. מע האָט פאַר אים מורא. ער שלאָגט זיך. ער שלאָגט מיט אַ ווירע איבער די הענט. מיידלעך קאָן מען נישט שלאָגן. עס טוט מיר באַנק, וואָס איך בין נישט געבוירן געוואָרן בעסער אַ מיידל. ערשטנס, וואָלט איך פאַרשפּאָרט האָבן געוועגן יעדן טאָג, ס'איז מיר נימאס געוואָרן. אַלע טאָג איין זאַך. היינט וואָלט איך נישט געוווסט פון קיין תלמוד-תורה[2]. אַ האַלבן טאָג גיי איך אין תלמוד-תורה. לערנען לערן איך אויפן שפּיץ מעסער, נאָר פּעטש כאַפּ איך אָן אַ שיר.

ב.

מיין ברודער עליע זאָגט, אַז די וועלט איז געוואָרן גאָר נישט דאָס, וואָס אַמאָל. אַמאָל, אַז מע פלעגט מאַכן טינט, האָט מען, זאָגט ער, באַדאַרפט קויפן גאַליש-עפּעלעך, די גאַליש-עפּעלעך צעקלאַפּן, נאָכדעם קאָכן זיי אויפן פייער וויים איך וויפל, נאָכדעם אַריינוואַרפן קופּער-וואַסער; און כדי די טינט זאָל גלאַנצן, האָט מען נאָך געמוזט צוגעבן אַ שטיקל צוקער — אַ גאַנצער טאַרעראַם! היינט, זאָגט ער, איז גאָר גוט! איך קויף מיר, זאָגט ער, אין דער אַפּטייק אַ „פּראָשעק" אַזעלכן מיט אַ פלעשל „גליצערינע", מיש דאָס אויס מיט וואַסער, אַ זיד אויפן פייער — און פאַרטיק טינט. אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע.

ער איז אַוועק אין אַפּטייק און האָט געבראַכט אַ גוזמא[3] „פּראָשקעס"

---

1 סודם-כל (קוידעט קאָל) — פריער פון אַלץ.
2 תלמוד-תורה (טאַלמעד-טוירע) — אַ חדר פאַר אָרעמע קינדער.
3 אַ גוזמא (גוזמע) — דאָ געמיינט: זייער אַ סך.

און „גליצערינע" אַ גאַנצע פלאַש. נאָכדעם האָט ער זיך פאַרשפּאַרט אין אַלקער און האָט עפּעס געטאָן. וואָס — ווייס איך נישט. ס'אַ סוד. אַלצדינג איז ביי אים אַ סוד. אַז ער דאַרף זאָגן דער מאַמען, למשל, זי זאָל אים געבן דאָס אייבערשטע פונעם שטייסל, רופט ער זי אָפּ איין אַ זייט און זאָגט איר שטילערהייט: „מאַמע! דאָס אייבערשטע פונעם שטייסל". די פראַש־קעס מיט דער גליצערינע האָט ער אויסגעמישט אין אַ גאַנצן גרויסן טאָפּ (אַ נייעם טאָפּ געקויפט). דעם טאָפּ מיטן געמישעכץ האָט ער פאַררוקט אין אויוון און האָט געבעטן דער מאַמען שטילערהייט, זי זאָל פאַרקויטלען די טיר. מיר אַלע האָבן געמיינט, ווער ווייסט וואָס. די מאַמע האָט אַלע מינוט געכאַפּט אַ קוק צום אויוון. אַפּנים, זי האָט מורא געהאַט, דער אויוון זאָל נישט צעפּלאַצט ווערן אויף שטיקלעך.

נאָכדעם האָט מען אַריינגעקאַטשעט אין שטוב אַריין דאָס פעסל פון קוואַס. נאָכדעם האָט מען פּאַוואָלינקע אַרויסגענומען דעם טאָפּ פונעם אויוון און מע האָט פּאַוואָלינקע אַריינגעגאָסן דאָס געמישעכץ אין פעסל אַריין, נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבן גיסן אין פעסל אַריין וואַסער. אַז דאָס פעסל איז געוואָרן אָנגעפילט העכער האַלב, האָט מיין ברודער עליע אַ זאָג געטאָן: „גענוג!" און האָט זיך גענומען צום בוך וואָס „פאַר אַ רובל — הונדערט". געקוקט און געהייסן שטילערהייט זיך ברענגען אַ פרישע פען מיט אַ ווייסן בויגן פּאַפּיר, איינגעטונקען אין פּאַס די פען און געגעבן אַ שרייב עפּעס אויפן ווייסן בויגן פּאַפּיר מיט אַ דריידל און מיט אַ צוק. דאָס אָנגעשריבענע האָט ער צוגעטראָגן פריער צו דער מאַמען, נאָכדעם צו מיין שווענערין ברכה. זיי האָבן געגעבן אַ קוק אַריין און אַ זאָג געטאָן צו אים:

— סע שרייבט.

אָט אַזוי עטלעכע מאָל, ביז דאָס פאַס איז געוואָרן פול, ווי אַן אייג. עס איז שוין נישט געווען וווהין צו גיסן וואַסער, דעמלט האָט מיין ברודער עליע געגעבן אַ הייב אויף די האַנט: „גענוג!" — און מיר אַלע פיר האָבן זיך געזעצט עסן.

ג.

נאָכן עסן האָבן מיר זיך גענומען צום צעגיסן די טינט אין פלעש־לעך. פלעשלעך האָט מיין ברודער עליע צונויפגעבראַכט פון דער גאַנצער וועלט. אַלערליי פלעשער און פלעשלעך: גרויסע און קליינע, פלעשער פון ביר, פלעשער פון וויין, פלעשער פון קוואַס, פלעשער פון בראָנפן. און גלאַט פלעשער. און אַ „לייקע" האָט ער געקויפט אַ נייע, און אַ קווערטל

אַ בלעכנס אויף צו גיסן די טינט פון פאַס אין די פלעשער. דאָ האָט ער ווידער איינגערוימט דער מאַמען אַ סוד, זי זאָל פאַרקייטלען די טיר. נאָכדעם האָט מען זיך אַלע פיר גענומען צו דער אַרבעט.

די אַרבעט איז געווען איינגעטיילט דווקא גוט. מיין שוועגערין ברכה האָט די פלעשער דורכגעשווענקען און איבערגעגעבן צו דער מאַמען. די מאַמע האָט אַריינגעקוקט אין יעדער פלאַש און איבערגעגעבן צו מיר אין די הענט אַריין. איך האָב נאָר באַדאַרפט אַריינשטעקן אין פלאַש די לייקע און צוהאַלטן מיט איין האַנט די לייקע, מיט דער אַנדערער די פלאַש. און מיין ברודער עליע האָט געהאַט איין אַרבעט: אָננעמען מיטן קווערטל פון פאַס און גיסן צו מיר איבער דער לייקע.

אָן אַרבעט איז דאָס זייער אַ ווילע, אַ פריילעכע. איין חיסרון נאָר: ס׳איז טינט — עס פלעקט די פינגער, די הענט, די נאָז, דאָס גאַנצע פנים. מיר ביידע, איך און מיין ברודער עליע, האָבן זיך געמאַכט שוואַרץ ווי די שדים[1]. דאָס ערשטע מאָל זע איך, מיין מאַמע זאָל לאַכן. פון מיין שוועגערין ברכה שמייכט מען נישט: יענע איז שיר צעזעצט געוואָרן פאַר געלעכטער. מיין ברודער עליע האָט פיינט, אַז מע לאַכט פון אים, ביוזערט ער זיך אויף מיין שוועגערין ברכה און פרעגט זי. וואָס זי לאַכט. לאַכט זי נאָך שטאַרקער. ווערט ער נאָך מער אין כעס, לאַכט זי נאָך מער. ביז די מאַמע הייבט איר אָן בעטן, עס זאָל האָבן אַ סוף, און אונדז זאָגט זי, מיר זאָלן זיך אייניאַשן.

מיין ברודער עליע האָט אָבער קיין צייט נישט. אים קריכט נישט אין קאָפּ וואַשן זיך. אים ליגט דער קאָפּ אין פלעשער. אויסגעגאָסן אַלע פלעשער. נישטאָ קיין פלעשער! ווו קריגט מען נאָך פלעשער? ער רופט אָפּ מיין שוועגערין ברכה אויף אַ זייט, גיט איר געלט און רוימט איר איין אַ סוד, זי זאָל גיין נאָך פלעשער, הערט זי אים אויס, טוט אים אַ קוק אין פנים אַריין און שיסט אויס אַ געלעכטער. ווערט ער אין כעס און רופט אָוועק די מאַמע אויפן זעלבן סוד. די מאַמע גייט אַוועק קויפן פלעשער, און מיר נעמען זיך ווידער גיסן וואַסער אין פאַס אַריין.

ה.

וויפל טינט מיר האָבן — קאָן איך אייך נישט זאָגן. איך האָב מורא אייב נישט טויגט פלעשער! נאָר וואָס קומט אַרויס — ס׳איז נישטאָ זיי

[1] שדים (שיידים) — טייוואָלים.

די אַרבעט איז געווען איינגעטיילט גוט

ווי אהינצוטאָן. מיין ברודער עליע איז שוין געווען אומעטום. פאַרקויפן לאחדים[1] איז נישט קיין פּלאַן — אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע. און ער גייט אוועק צו די קרעמערס.

געקומען צו איינעם א גרויסן הורטאָווניק, הייסט-ער זיך ברענגען אַ פלעשל. ער וויל עס אָנקוקן. דעם אַנדערן האָט ער געבראַכט אַ פלאַש טינט, וויל ער נישט נעמען אין די הענט אריין, ווייל ס'איז אָן אַ קוויטל. אויפן פלעשל דאַרף זיין, זאָגט ער, א שיין קוויטל מיט אַ צאַצקע. זאָגט אים מיין ברודער עליע: „איך מאַך נישט קיין צאַצקעס, איך מאַך טינט". ענטפערט ער אים: „מאַכט געזונטערהייט". האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן צו יודל דעם שרייבער, האָט אים יודל דער שרייבער געזאָגט עפּעס אַ מיאוס וואָרט. ער האָט שוין, זאָגט ער, זיך אָנגעקויפט מיט טינט אויף א גאַנצן זומער. פרעגט אים מיין ברודער עליע: „וויפל פלעשער טינט האָט איר דאָס איינגעהאַנדלט?" זאָגט אים יודל דער שרייבער: „פלעשער? — איך האָב געקויפט אַ פלאַש טינט, וועל איך האָבן און האָבן, ביז ס'וועט אויס-גיין, וועל איך קויפן נאָך אַ פלאַש"... אָט האָסטו דיר אַ געשעפט! א שרייבערוק קאָן! פריער האָט ער געזאָגט, אַז אויף טינט גייט ביי אים אַוועק אַ פאַרמעגן; איצט קויפט ער אַ פלאַש טינט, וועט ער האָבן און האָבן!... מיין ברודער עליע איז געבליבן אויס מענטש. ער ווייסט נישט, וואָס ער זאָל טאָן מיט אַזויפיל טינט? פריער האָט ער געזאָגט, אַז לאחדים פאַרקויפט ער נישט קיין טינט, נאָר הורט. איצט איז ער בעסער געוואָרן. ער וועט שוין אָנהייבן, זאָגט ער, פאַרקויפן לאחדים. איך וואָלט שוין אַ בעלן זיין וויסן, וואָס הייסט „לאחדים"?. .

אָט וואָס „לאחדים" הייסט. איר מעגט דאָס האָרכן.

ה.

מיין ברודער עליע האָט געבראַכט צו טראָגן א גרויסן בויגן פּאַפּיר. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט און אָנגעשריבן מיט גרויסע אותיות:

דאָ פאַרקויפט מען טינט ו[illegible]
און לאחדים גוט און וואָלוול.

---

1 לאחדים (לאַכאָדים) -- איינציקווייז, אין דעטאַל, אין קלענערע מאָסן.

די צווי ווערטער „לאחדים" און „וואלוול" זיינען געווען אזוי גרויס, אַז זיי האָבן פאַרנומען כמעט דעם גאַנצן בויגן. אַז דאָס אָנגעשריבענע האָט זיך אויסגעטריקנט, האָט ער דאָס פּאַפּיר אויסגעהאַנגען ביי אונדז אויף דער טיר פון יענער זייט. אַ סך מענטשן זיינען דורכגעגאַנגען און האָבן זיך אָפּגעשטעלט קוקן. איך האָב געזען דורכן פענצטער. מיין ברודער עליע קוקט אויך אין פענצטער אריין און ברעכט די פינגער. אַ סימן, אַז ער איז צעטראָגן. ער מאַכט צו מיר:

— ווייסטו וואָס? גיי אומיסטן שטעל זיך אַוועק ביי דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען?

מיך דאַרף מען נישט לאַנג בעטן. איך שטעל זיך אַוועק ביי דער טיר און הער זיך צו, וואָס מע זאָגט: ווער עס שטעלט זיך אָפּ און וואָס מע רעדט. אָפּגעשטאַנען אָקעגן אַ האַלבע שעה, קום איך אריין צוריק אין שטוב. מיין ברודער עליע גייט צו צו מיר און פרעגט מיך שטיל:

— נו?

— וואָס נו?

— וואָס האָבן זיי געזאָגט?

— ווער?

— די מענטשן, וואָס זענען געגאַנגען פאַרביי.

— זיי האָבן געזאָגט, אַז ס'איז שיין אָנגעשריבן.

— און מער גאָרנישט?

— מער גאָרנישט.

מיין ברודער עליע זיפצט. וואָס זיפצט ער? די מאַמע פרעגט אים אויך דאָס זעלבע.

— וואָס זיפצסטו, נאַרעלע? ווארט אויס אַ קאָפּ. אין איין טאָג, ווילסטו, זאָל אויספאַרקויפט ווערן די גאַנצע סחורה?

— כאָטש אַ פּעטשאַטעק![1]... — זאָגט איר מיין ברודער עליע מיט טרערן אין האַלדז.

— ביסט אַ גרויסער נאַר, זאָג איך דיר. ווארט אויס, מיין קינד, די וועסט, אם-ירצה-השם, האָבן אַ פּעטשאַטעק אויך.

אַזוי זאָגט צו אים די מאַמע און גרייט צום טיש. מיר וואַשן זיך און גייען עסן. מיר שפּאַרן זיך צונויף אַלע פיר אינאיינעם. איבער די פלעשער איז ענג אין שטוב — סכנות. נאַר־וואָס מיר האָבן אָנגעהויבן עסן, לויפט

1 אַ פּעטשאַטעק — אַן אָנהייב פון לייזונג (פון אוקראַיניש).

אריין אַ בחורל, אַ ציקאַווע בחורל¹. ער איז שוין אַ חתן. איך קען אים. קאַפּל הייסט ער. דער טאַטע זיינער איז-אַ שניידער.

— דאָ פאַרקויפט זיך טינט לאחדים?

— יאָ, וואָס איז דען?

— איך האָב געוואָלט אַ ביסל טינט.

— וויפל דאַרפסטו טינט?

— גיט מיר פאַר אַ קאָפּעקע טינט.

מיין ברודער עליע איז אויסער זיך. ער זאָל זיך נישט שעמען פאַר דער מאַמען, וואָלט ער אַט דעם חתן קאַפּל פריער דורכגעפּאַטשט און נאָכדעם אַרויסגעוואָרפן פון שטוב. ער האַלט זיך איין און גיסט אים אָן פאַר אַ קאָפּעקע טינט. עס גייט נישט אַוועק קיין פערטל שעה, קומט אריין אַ מיידל. דאָס מיידל קען אויך נישט. זי קאַלופּעט מיטן פינגער די נאָז און רעדט צו מיין מאַמען:

— דאָ מאַכט מען טינט?

— יאָ, וואָס איז דען?

— די שוועסטער האָט געבעטן, טאָמער קאָנט איר לייען אַ ביסל טינט? זי דאַרף אָנשרייבן אַ בריוול קיין אַמעריקע צו איר חתן.

— ווער איז דיין שוועסטער?

— באַסיע די נייטאָרין.

— אָ? זע נאָר, ווי זי איז אויסגעוואַקסן, קיין עין-הרע! איך האָב דיך גאָר נישט דערקענט. אַ טינטערל האָסטו?

— ווי קומט צו אונדז אַ טינטערל? מיין שוועסטער האָט געבעטן, טאָמער האָט איר אַ פען, זי וועט נאָר אָנשרייבן דאָס בריוול קיין אַמעריקע, גיט זי אייך אָפּ צוריק די טינט-און-פען.

מיין ברודער עליע איז נישטאָ ביים טיש. ער איז אין אַלקער. ער גייט אַרום מיט שטילע טריט, קוקט אַראָפּ און בייסט די נעגל.

נאָכווייענישן פון דער טינט-פּאָרפּליצונג

א.

מיין ברודער עליע גייט אַרום אין איינע צרות: וואָס טוט מען מיט דער טינט?

— ווידעראַמאָל טינט? — זאָגט אים די מאַמע.

---

1 בת-יחידה (באַס-יעכידע) — איין-איינציקע טאָכטער.

מיר טראָגן אַרײַן אַ פֿלאַש נאָך אַ פֿלאַש — און פֿליִען אינדרויסן אַרויס

— אַ' רעד נישט פֿון קיין טינט! — ענטפֿערט איר מיין ברודער עליע — כאַפּט דער רוח די טינט! איך רעד פֿון די פֿלעשער! עס ליגט אַ קאַפּיטאַל אין די פֿלעשער! מע דאַרף זען אויסליידיקן די פֿלעשער און מאַכן פֿון זיי געלט!...

פֿון אַלצדינג מאַכט ער געלט! און עס בלייבט, אַז מע דאַרף די טינט אויסגיסן צו אַלדי שוואַרצע יאָר! שלעכט איז נאָר איין זאַך: וווהין גיסט מען אויס אַזוי פֿיל טינט? עס איז פּשוט אַ ביזיון¹!...

— עס וועט נישט העלפֿן. — זאָגט מיין ברודער עליע. — מע וועט מוזן צוּוואַרטן ביז ביינאַכט. ביינאַכט איז פֿינצטער, וועט קיינער נישט זען.

קוים דערלעבט נאַכט. אויף צו־להכעיס שיינט די לבנה, ווי אַ לאַמ־טערן. דעמלט ווען מע דאַרף, יועט זי זיך באַהאַלטן. איצט איז זי דאָ. מע האָט געשיקט נאָך איר!... אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע, און מיר טראָגן אַרויס אַ פֿלאַש נאָך אַ פֿלאַש — און פֿליק אינדרויסן אַרויס. פֿון גיסן אויף איין אָרט ווערט אַ טייך. מע דאַרף נישט גיסן כסדר אויף איין אָרט. אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע, און איך פֿאָלג אים. איך זוך אים אַלע־מאָל אַ פֿריש אָרט. יעדע פֿלאַש האָט ביי מיר אַן אַנדער אָרט. דער שכנהס יאַנט — פֿליק! דעם שכנס פּאַרקן — פֿליק! צווי ציגן ליגן אַקעגן דער לבנה און מאַלעגירען — פֿליק!

— היינטיקס מאָל גענוג! — זאָג מיין ברודער עליע, און מיר גייען שלאָפֿן.

שטיל און פֿינצטער. עס לאָזט־זיך הערן דער טשירקון³... פֿון הינטערן אויוון הערט זיך אַ מרוקען פֿון דער קאַץ. אַ גרויסע פּעפּערין: טאָג ווי נאַכט וואַלט זי זיך נאָר געוואַרעמט און געדרימלט. און הייז אויף יענער זייט טיר הערן זיך שטילע טריט. אפֿשר אַ נישט־גוטער?... די מאַמע שלאָפֿט נישט. זי שלאָפֿט, דאַכט זיך, קיינמאָל נישט. איך הער זי שטענדיק, ווי זי קנאַקט די פֿינגער, זיפֿצט און קרעכצט, און רעדט צו זיך אַליין. אַזאַ טבע ביי איר. אַלע נאַכט טענהט זי זיך אויס אַ ביסל. זי דערציילט אירע גרויסע צרות. מיט וועמען רעדט זי דאָס?... מיט גאָט?... אַלע מינוט לאָזט זי אויס מיט אַ קרעכץ:

— אוי, גאָט! גאָט!...

---

1 בזיון (ביזאָיען) — אַ גרויסע בושה.
3 טשירקון — אַ גריל, אַזאַ פֿליגעלע.

ב.

איך ליג נאָך אויף מײַן געלעגער, אויף דער ערד, און הער פֿונעם שלאָף אַ הו־האַ. עס לאָזן זיך הערן אַלערלײ באַקאַנטע קולות. ביסלעכווײַז עפֿן איך אויף די אויגן — ס׳איז שוין גרויסער טאָג. די שײַן פֿון דער זון האָט זיך אַרײַנגעריסן דורכן פֿענצטער, רופֿט מיך אינדרויסן אַרויס. איך וויל זיך דערמאָנען, וואָס איז געווען נעכטן — אַהאַ! טינט!... איך כאַפּ זיך אויף און טו זיך אָן אויף גיך. מײַן מאַמע איז פֿאַרווײַנט (ווען איז זי נישט פֿאַרווײַנט?), מײַן שוועגערין ברכה איז אין כּעס (ווען איז זי נישט אין כּעס?), און מײַן ברודער עליע שטייט אין מיטן שטוב, דעם קאָפּ אַראָפּ, כאַטש מעלק אים אויס. וואָס איז די מעשה? נישט איין מעשה, נאָר עטלעכע מעשׂות! אונדזערע שכנים זײַנען אויפֿגעשטאַנען אינדערפֿרי, האָט זיך אָנגעהויבן אַ התּונה — מע האָט זיי געקוילעט. איינעם האָט מען אָפּגעשפּריצט די גאַנצע וואַנט מיט טינט, דעם אַנדערן האָט מען אָפּגעגאָסן אַ נײַעם פּאַרקן. דער דריטער האָט געהאַט צוויי ווײַסע ציגן, האָט מען זיי אים געמאַכט שוואַרץ, נישט צו דערקענען. דאָס אַלין וואָלט נאָך געווען צו דערלײַדן, ווען נישט דעם שוחטס זאָקן. אַ נײַע פּאָר זאָקן, ווײַסע זאָקן האָט די שוחטקע אויסגעהאָנגען בײַ אונדזער שכנה אויפֿן פּאַרקן, האָט מען פֿון זיי געמאַכט אַ תּל.[1] עמעצער האָט זי געבעטן, זי זאָל אויסהענגען זאָקן אויף אַ פֿרעמדן פּאַרקן. די מאַמע האָט איר צוגעזאָגט אָפּקויפֿן אַ פּאָר נײַע זאָקן. אַבי ס׳זאָל זײַן שטיל. וואָס זשע וועט זײַן מיט דער וואַנט? מיטן פּאַרקן? ס׳איז געבליבן, אַז מײַן מאַמע מיט מײַן שוועגערין ברכה זאָלן זיך אַוועקשטעלן מיט צוויי בערשטלעך און מיט ווײַסע ליים און פֿאַרשמירן די פֿלעקן.

— אײַער גליק, וואָס איר האָט אָנגעטראָפֿן אויף ערלעכע שכנים. ווען איר טרעפֿט מיט אײַער טינט אויף מנשה דעם רופֿאס גאָרטן, וואָלט איר געוווּסט, וואָס פֿאַר אַ גאָט מיר האָבן!

אַזוי זאָגט אונדזער שכנה פּעסיע צו מײַן מאַמען.

— וואָס זשע מיינט איר? צו שלימזל דאַרף מען אויך האָבן מזל! — ענטפֿערט איר די מאַמע און קוקט אויף מיר.

וואָס מיינט זי, אַ שטייגער?...

---

1 מאַכן אַ תּל (טעל) — צעשטערן, קאַליע מאַכן.

ג.

— איצט וועל איך שוין זיין קליגער. — מאַכט צו מיר מיין ברודער עליע. — לאָז נאָר ווערן נאַכט, אַזוי טראָגן מיר אָפּ די פלעשער צום טייך.

געררעכט, ווי איך בין אַ ייד! וואָס קאָן דיין נאָך קליגער דערפון? סיי־ווי־בײַ גיסט מען אין טייך אריין כל האַפּאַסקודסטוועס! דאָרט וואַשט מען גרעט, דאָרט באָדט מען פערד, דאָרט פּאַליאָסקען זיך חזירים. איך בין מיטן טייך אַ נאָענטער מחותן. איך האָב אייך שוין אַמאָל באַשריבן, ווי איך כאַפּ דאָרטן פיש. דערפון וועט איר לייכט פאַרשטיין, ווי איך האָב ארויסגעקוקט אויף דער מינוט, ווען מיר וועלן גיין צום טייך. עס איז נאָר געוואָרן נאַכט, האָבן מיר אָנגעפּאַקט פולע קוישן מיט פלעשער און גענומען טראָגן זיי צום טייך. אויסגעגאָסן די טינט, אָפּגעטראָגן די ליידיקע פלעשער אהיים און גענומען ווידעראַמאָל פולע פלעשער. אַ גאַנצע נאַכט האָבן מיר אַזוי געאַרבעט. איך האָב שוין לאַנג נישט געהאַט אַזאַ גוטע פריילעכע נאַכט. שטעלט אייך פאָר: די שטאָט שלאָפט. דער הימל איז אויסגעשטערנט. די לבנה שיינט אראָפּ אין טייכל אריין. ס׳איז שטיל — מחיה. דאָס טייכל איז אַ לעבעדיק טייכל. קומט נאָך פסח, אַז עס צעגייט דאָס אייז, אַרבעט דאָס מעשים! בלאָזט זיך אָן, צעשפּרייט זיך און צעגיסט זיך. וואָס ווייטער ווערט דאָס קלענער, שמעלער און פלאַטשיקער. צום סוף זומער ווערט דאָס גאָר אַנטשוויגן. עס כאַפּט אַ דרעמל. עמעצער אויפן דנאָ אין בלאָטע מאַכט: בול־בול־בול. אַ פּאָר זשאַבקעס רופן זיך אָפּ פון יענער זייט: קרואַ־קרואַ! ס׳איז אַ ביזיון, נישט קיין טייך! איר קאָנט פאַרשטיין, אַז איך קאָן אים איבערגיין צופוס פון ברעג צו ברעג, נישט אויסגעטאָן די הויזן!

פון אונדזער טינט איז דאָס טייכל געוואָרן אַ ביסל גרעסער. אַ קליי־ניקייט, אפשר טויזנט פלאַש טינט! דערפאַר האָבן מיר זיך אָנגעהאָרעוועט, ווי די אָקסן. אַנטשלאָפן געוואָרן זיינען מיר, ווי די געהאָרגעטע. אויפגעוועקט האָט אונדז די מאַמע מיט אַ געוויין:

—פאַרפינצטערט בין איך געוואָרן און ווי איז מיין וועלט! וואָס האָט איר געטאָן אַזעלעכס מיטן טייך?...

עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אַז מיר האָבן אומגליקלעך געמאַכט אַ גאַנצע שטאָט: די וועשערינס האָבן נישט וווּ צו וואַשן גרעט. די באַלע־גאָלעס האָבן נישט וווּ אָנצוטרינקען די פערד. די וואַסערפירערס... אָט וועלן זיי זיך צונויפנעמען אַלע איינעם און וועלן קומען זיך רעכענען

מיט אונדז, אזוי זאָגט אונדז אין די מאַמע א בשורה[1]. מיר אָבער וועלן אויף זיי נישט וואַרטן. מיר ווילן נישט זען, וויאַזוי וואַסערפּירערס וועלן זיך מיט אונדז רעכענען. איך און מיין ברודער עליע נעמען די פיס אויף די פּלייצעס און — מאַרש צו זיינעם א חבר פיניע.

— דאָרט לאָזן זיי אונדז זוכן, אַז זיי באַדאַרפן!...

אזוי זאָגט מיר מיין ברודער עליע, נעמט מיך פאַר אַ האַנט און מיר לאָזן זיך גיך און געשווינד באַרג־אַראָפּ, צו־זיין חבר פיניע. אז מיר וועלן זיך זען, וועל איך אייך אַמאָל באַקאַנט מאַכן מיט מיין ברודער עליעס חבר פיניע. ס'איז כדאי, איר זאָלט זיך מיט אים באַקענען: ער האָט אויך אין זיך גוטע געדאַנקען.

אַ גאַס ניסט

א.

ווייסט איר, וואָס פאַר אַ סדרה[2] עס גייט ביי אונדז היינט? — מיין! מיין ברודער עליע האָט א גאַנצע וואָך געלערנט דאָס בוך, וואָס מע מאַכט דורך דעם געלט, „פאַר א רובל — הונדערט". ער האָט זיך שוין אויסגעלערנט, זאָגט ער, אויסטרייבן מייז, טאַראַקאַנעס און אנדערע מיאוס־קייטן. שטשורעס אויך. לאָז מען אים נאָר אַריינלאָזן ערגעץ מיט זיין פּראַשעק — אזוי בלייבט נישט איין מויז.זיי צעלויפן זיך. א סך פיגערן אוועק. נישטאָ מער קיין מייז! וויאַזוי ער מאַכט דאָס — ווייס איך נישט. ס'איז אַ סוד. דאָס בוך האַלט ער אין בוזעם־קעשענע, דעם פּראָשעק אין אַ פּאַפּיר. דער פּראָשעק איז רויטלעך און צעריבן דין, ווי שמעק־טאַבאַק. רופן רופט זיך עס „שעמעריצי".

— וואָס הייסט דאָס שעמעריצי?

— טערקישער פעפער.

— וואָס הייסט דאָס טערקישער פעפער?

— איך וועל דיר געבן א „וואָס־הייסט־דאָס", וועסטו ביי מיר עפענען מיטן קאָפּ די טיר!

---

1 בשורה (בסורע) — דאָ געמיינט: וויכטיקע ניים.

2 גייט א סדרה (סעדרע) — דאָ געמיינט: מיט וואָס מע פארנעמט זיך איצט, וואָס איז אקטועל.

אזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע. ער האָט פיינט, אַז מע פרעגט אים קשיותי סאַמע ביי דער רעכטער אַרבעט. איך קוק און שווייג. איך זע, אַז חוץ דעם רויטן פּראָשעק, איז דאָ ביי אים נאָך אַ פּראָשעק. אויך גוט צו מייז. נאָר מען דאַרף זיין מיט דעם געהיט!

— סם־המות![2] — זאָגט מיין ברודער עליע אפשר הונדערט מאָל דער מאַמען, ברכהן און מיר. דער עיקר — מיר, איך זאָל זיך חלילה צו דעם נישט צורירן — ס'איז סם!

די ערשטע פּרווו האָבן מיר געמאַכט אויף אונדזער שכנה פּעסיעס מייז. דאָרט האַלטן זיך מייז אַן אַ שיר. איר ווייסט דאָך, אַז איר מאַן איז אַן איינבינדער. משה רופט מען אים. תמיד איז ביי אים אַ פולע שטוב מיט ספרים, מייז האָבן ליב ספרים. און נישט אַזוי ספרים, ווי פּאַפּ. פּאַפּ איז דאָס, וואָס מע קלעפּט מיט דעם ספרים. צוליב דעם פּאַפּ עסן זיי ספרים אויך.

— לאָזט מיך אויף איין נאַכט! — בעט זיך מיין ברודער עליע ביים איינבינדער. דער איינבינדער וויל נישט. ער זאָגט:

— איך האָב מורא, זאָלסט מיר נישט איבערפּירן די ספרים.

— מיט וואָס וועל איך אייך איבערפּירן די ספרים? — פרעגט אים מיין ברודער עליע.

— איך ווייס אליין נישט מיט וואָס, נאָר איך האָב מורא. ס'איז פרעמדע ספרים.

נו, גייט רעדט מיט אַן איינבינדער! קוים געפּועלט, ער זאָל אונדז צו־לאָזן אויף איין נאַכט.

ב.

די ערשטע נאַכט איז אונדז נישט געראָטן. נישט געכאַפּט איין מויז אפילו! מיין ברודער עליע זאָגט אפילו, אַז ס'איז אַ גוטער סימן. די מייז, זאָגט ער, האָבן דערשמעקט דעם פּראָשעק, זיינען זיי זיך צעלאָפן. דער איינבינדער דרייט מיטן קאָפּ און שמייכלט מיט איין ליפּ. אפנים, ער גלייבט נישט. פונדעסטוועגן איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאָט, אַז מיר פאַר־טרייבן מייז. דער קלאַנג האָט זיך טאַקע גענומען פון אונדזער שכנה פּעסיע. זי איז אַוועק גאַנץ פרי אין מאַרק און האָט צעפּויקט איבער דער

---

1 קשיות (קאַשעס) — פראגעס.

2 סם־המות (סאַם־האַמאָוועס) — טויטלעכער גיפט.

גאַנצער שטאָט, אַז אַזוי ווי מיר פאַרטרייבן מייז, פאַרטרייבט קיינער נישט. זי האָט אונדז געמאַכט אַ נאָמען. פריער מיטן קוואַס האָט זי אויך געפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָט, נאָכדעם האָט זי אויסגעפּויקט, אַז מיר מאַכן אַזאַ טינט, וואָס עס עקט זיך די וועלט. וואָס האָט אָבער גע־האָלפן איר פּויקן, אַז קיינער דאַרף נישט קיין טינט? מייז איז נישט דאָס, וואָס טינט. מייז זענען פאַראַן אומעטום, כמעט אין יעדער שטוב. יעדער באַלעבאָס האָט אַ קאַץ. נאָר וואָס העלפט איין קאַץ קעגן אַזויפיל מייז? בפרט שטשורעס! שטשורעס הערן אַ קאַץ, ווי המן דעם גראַגער[1]. אַ סברה[2], אַז פאַר שטשורעס האָט אַ קאַץ אַליין אויך מורא. אַזוי זאָגט בערע דער שוסטער. ער דערציילט זיך אָן פון שטשורעס אַזעלכע מעשיות, אַז אַ שרעק! מע האַלט אים אַפילו פאַר אַ שטיקל בעל־מגזם[3], נאָר לאָז זיין, אַז ס׳איז נאָר האַלב אמת, איז דאָס אויך שיין.

ער זאָגט, אַז ער האָט אַליין געזען, ווי צוויי גרויסע שטשורעס זייַנען אַרויס פון זייערע נאָרעס און האָבן פאַר זיינע אויגן אויפגעגעסן אַ פּאָר שטיוול. בייַנאַכט איז דאָס געווען. צוגיין נאָענט האָט ער מורא געהאַט — צוויי מוראדיקע שטשורעס, ווי קעלבלעך די גרייס. פונדערווייטן האָט ער זיי געטריבן, געפייַפט אויף זיי, געטופּעט מיט די פיס, געשריגן: קיש־קיש־קיש־קיש! עס האָט נישט געהאָלפן קיין זאַך. ער האָט זיי אַ וואָרף געטאָן אַ קאַפּיטע פון אַ שטיוול, האָבן זיי אַ קוק געטאָן אויף אים און געטאָן זייערס, נאָכדעם האָט ער זיי אַ שמיץ געטאָן אין פּנים די קאַץ. זענען זיי אָנגעפאַלן אויף דער קאַץ און האָבן זי אויך אויפגעגעסן. קיינער האָט אים נישט געוואָלט גלייבן, נאָר־אַז אַ מענטש שווערט!

— לאָזט מיך אָקאָרשט אויף איין נאַכט, — זאָגט צו אים מיין ברודער עליע, — וועל איך אייך אַרויסטרייבן אַלע שטשורעס!

— אַך, מיטן גרעסטן כבוד! — זאָגט בערע דער שוסטער. — איך וועל אייך נאָך זאָגן אַ דאַנק!...

---

1 הערן, ווי המן (האָמען) דעם גראַגער — פאָלקסווערטל. באַטייט: זיך נישט ווייסנדיק מאַכן, נישט האָבן מורא דערפאַר.
2 אַ סברה (סוואָרע) — ווייַזט אויס, זייער מעגלעך.
3 בעל־מגזם (באַל־מעגאַזעם) — אַזאַ איינער, וואָס מאַכט אַ זאַך גרעסער ווי זי איז, וואָס דערציילט נישט־אמתע געשיכטעס.

ג.

אַ גאַנצע נאַכט זײַנען מיר אויסגעזעסן בײַ בערע דעם שוסטער. בערע אַליין איז אויך געזעסן מיט אונדז. אָך, וואָסערע שיינע מעשיות ער דערציילט זיך אָן!

מײַן ברודער עליע הערט אויס די מעשיות און די ברעמען בײַ אים שמייכלען. דאָס הייסט, ער אַליין לאַכט נישט, נאָר די ברעמען לאַכן. אַ מאָדנער געלעכטער. בערע דער שוסטער באַמערקט דאָס נישט. ער הערט נישט אויף צו דערציילן זײַנע וווּנדערלעכע מעשיות. איין מעשה איז מוראדיקער פון דער אַנדערער. אָט אַזוי זענען מיר אָפּגעזעסן ביז טאָג. און שטשערעס? איר זאָלט זאָגן — איין שטשער אַפילו.

— איר זײַט אַ כישופמאַכער! — זאָגט בערע דער שוסטער צו מײַן ברודער עליען. און ער גייט אַרויס אין שטאָט און דערציילט זיך אָן חידושים, וויאַזוי מיר האָבן בײַ אים מיט אַ שפּרונג אַרויסגעטריבן אַלע שטשערעס אין איין נאַכט. ער שווערט, אַז ער האָט אַליין געזען, וויאַזוי מײַן ברודער עליע האָט עפּעס געשעפּטשעט, זענען אַרויס די שטשערעס פון די נאָרעס און האָבן זיך געלאָזט באַרג־אַראָפּ, אַהין, צום טײַך צו, אַריבערגעשוווּמען דעם טײַך און אַוועק ווײַטער. ער ווייסט נישט וווּהין...

ד.

— דאָ טרײַבט מען מײַז? — אזוי קומט מען אַלעמאָל צו אונדז מיט אַ נײַס און מע רופֿט אונדז, מיר זאָלן זיך[1] מטריח זײַן, קומען אַרויסטרײַבן די מײַז מיט אונדזער שפּרונג...

מײַן ברודער עליע איז אָבער אַן אמתער מענטש. ער האָט פֿײַנט „ליגנים". ער זאָגט, אַז טרײַבן! טרײַבט ער מײַז נישט מיט קיין שפּרונג, נאָר מיט אַ פּראָשעק. ער האָט אַ פּראָשעק אַזעלכן, וואָס אַז די מײַז דערשמעקן אים, צעלויפֿן זיי זיך.

— לאָז זײַן אַ פּראָשעק, לאָז זײַן אַ שוואַרציאָר, אַבי איר זאָלט מיר אַרויסטרײַבן די מײַז!... וויפֿל וועט דאָס קאָסטן?

מײַן ברודער עליע האָט פֿײַנט דינגען זיך. ער זאָגט, אַז פֿאַרן פּראָשעק

---

1 זיך מטריח (מאַטריעד) זײַן — אַזאַ העפֿלעכקייט-ווענדונג, אַזוי ווי: „זײַן אַזוי גוט".

קומט אים אַזויפיל, און פאַר דער טירחה[1] אַזויפיל און אַזויפיל. געוויינטלעך, זאָגט ער אַלעמאָל טייערער. אַלע טאָג העכערט ער דעם פּריז. דאָס הייסט, נישט ער העכערט, נאָר מיין שוועגערין העכערט.

— מאָנעפּשעך[2], — זאָגט זי, — עסט מען חזיר, זאָל רינען איבערן באָרד, אַז דו ביסט שוין יאָ געוואָרן אַ מייזנטרייבער, נעם כאָטש געלט.

מיין ברודער עליע שפּאַצירט איבער דער שטוב און צופּט זיך דאָס בערדל. ער האָט שוין אַ היפּש בערדל. סע וואַקסט ביי אים מיט רוחות. ער צופּט עס, און סע וואַקסט. מאָדנע וואַקסט דאָס בערדל, אויפן האַלדז גאָר האָט זיך עס ביי אים צעוואַקסן. דאָס פּנים איז גלאַט, נאָר דער האַלדז איז פול מיט באָרד. איר האָט געזען אַמאָל אַזאַ באָרד?

אַלעמאָל, ווען מיין ברודער עליע פאַרדינט געלט, ווערט ער ביי זיין ווייב ברכה אַ מיוחס. איך ווער אויך ביי איר טייערער, ווייל איך העלף מיין ברודער פאַרדינען געלט. אַזוי רופט זי מיך „שלעפּער" אָדער „שלים-מזל". איצט האָט זי מיך פאַרצויגן. איך הייס שוין ביי איר „מאָטעלע":

— מאָטעלע! דערלאַנג מיר די שיך.

— מאָטעלע! נעם מיר אָן אַ קוואָרט וואַסער.

— מאָטעלע! טראָג אַרויס דאָס מיסט.

אַז מע פאַרדינט געלט, איז גאָר אַנדערע ווערטער.

ה.

דער חיסרון פון מיין ברודער עליע — וואָס ער האָט ליב אַ סך. קוואַס אַ דייזשקע. טינט — טויזנט פעלשער. אַ פּראָשעק פון מייז — אַ פולער זאַק. אונדזער שכנהס מאַן, דער איינבינדער, האָט אים אָבער געזאָגט: „וואָס דאַרף מען אַזוי פיל?" האָט אים נאָך מיין ברודער עליע גוט מכבד געווען. וואָלט מען כאָטש דעם זאַק פאַרשלאָסן ערגעץ אין אַ שאַפע. גייען זיי אַלע אַוועק און לאָזן מיך איבער איינעם אַליין מיטן זאַק. וואָס קומט מיר דערפאַר, וואָס איך האָב זיך אַוועקגעזעצט אויף אים אַ ווײלע רייטנ-דיק? עלעהיי ס'איז אַ פערדל! זאָל איך זיין אַ נביא, אַז דער זאַק וועט פּלאַצן, און עס וועט זיך געבן אַ שאָט אויס פון אים עפּעס אַ געלע זאַך! דאָס איז טאַקע דער געלער פּראָשעק, וואָס מיין ברודער עליע פאַרטרייבט מיט אים די מייז. ער האָט אַזאַ שאַרפן ריח, אַז מע קאָן הלשן! איך בייג זיך

---

1 טירחה (טירכע) — מי, אַרבעט.

2 מאָנעפּשעך — אָדער-אָדער, איינס פון די ביידע.

אָן, איך וויל צונויפנעמען דאָס, וואָס האָט זיך צעשאָטן, פאַלט אָן אויף מיר אַ ניסעריי. איך זאָל אַריינציִען אין נאָז אַריין אַ גאַנצע פּושקע מיט שמעק־טאַבעק, וואָלט איך נישט באַדאַרפט אַזוי שטאַרק ניסן. איך נים אַזוי לאַנג, ביז איך כאַפּ מיך אַרויס אינדרויסן. טאָמער וועל איך אויפהערן ניסן. הער־וואָס? עס קומט אָן די מאַמע און דערזעט, איך נים. פרעגט זי מיך: וואָס איז? איך קאָן איר ענטפערן נאָר טשכי! און טשכי! און ווידעראַמאָל טשכי!

— ווינד איז מיר, וווּ האָסטו געכאַפּט אַזאַ קאַטער? — זאָגט צו מיר די מאַמע און ברעכט די הענט. איך הער נישט אויף צו ניסן און ווייז מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַריין. זי גייט אַריין און לויפט אַרויס צוריק נאָך מיט אַ גרעסערער ניסעריי, ווי איך. קומט אָן מיין ברודער עליע און דערזעט אונדז ביידע ניסן. פרעגט ער: וואָס איז דאָס? ווייזט אים די מאַמע מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַריין. ער כאַפּט זיך אַריין און לויפט אַרויס צוריק מיט אַ געוואַלד:

— ווער האָט דאָס צע— טשכי! טשכי!...

איך האָב שוין לאַנג נישט געזען מיין ברודער עליע אין כעס אַזוי ווי אַצינד. ער לאָזט זיך מיט ביידע הענט גלייך אויף מיר. אַ גליק, וואָס ער ניסט, אַנישט — וואָלט איך פון זיינע הענט אַרויס אַ קאַליקע. מיין שוועגערין ברכה קומט אָן, טרעפט זי אונדז אַלע דריי האַלטן זיך מיט די הענט ביי די זייטן און ניסן.

—וואָס איז מיט אייך? וואָס האָט איר זיך פלוצעם צעניסט?

וואָס זאָלן מיר איר זאָגן? מיר קאָנען דען איבערעדן אַ וואָרט? ווייזן מיר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַריין. כאַפּט זי זיך אַריין און לויפט באַלד אַרויס צוריק רויט, ווי העליש פייער, און פאַלט אָן אויף מיין ברודער עליען:

— וואָס האָב איך דיר גע — טשכי! טשכי!...

קומט אָן אונדזער שכנה. פּעסיע די גראַבע. זי רעדט צו אונדז, נאָר קיינער קאָן איר נישט ענטפערן קיין וואָרט. מיר ווייזן איר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַריין. זי גייט אַריין און לויפט אַרויס צוריק:

— וואָס האָט איר אַזעלכעס גע— טשכי! טשכי!...

אונדזער שכנה מאַכט מיט ביידע הענט. עס קומט אַרויס איר מאַן, משה דער איינבינדער. דער איינבינדער קוקט אויף אונדז און לאַכט.

— וואָס איז דאָס אויף אייך אָנגעפאַלן פאַר אַ ניסעריי?

— זייט זיך מטריח אַהין — טשכי! טשכי! — זאָגן מיר צו אים און ווייזן אים אַלע אַהין, אין שטוב אַריין. דער איינבינדער גייט אַריין צו אונדז אין שטוב אַריין און שפּרינגט אַרויס מיט אַ געלעכטער:

— איך ווייס שוין, וואָס דאָס איז! איך האָב אַ שמעק געטאָן! דאָס איז שעמע — טשכי! טשכי!

און ער כאַפּט זיך מיט ביידע הענט ביי די זייטן און ניסט געשמאַק. נאָך יעדן ניס גיט ער אַ שפּרינג אונטער, בלייבט שטיין אויף די שפּיץ פינגער און טוט אַ ניס, און ווידער אַ שפּרונג אונטער, און ווידער אַ ניס, און אַזוי ווייטער. אין איין האַלבע שעה ניסן שוין אַלע אונדזערע שכנים און שכנות מיט זייערע פּעטערס און מומעס און גלידשוועסטערקינדער און זייערע באַקאַנטע — די גאַנצע גאַס, פון איין עק ביזן אַנדערן, האַלט אין איין ניסן!

וואָס האָט זיך מיין ברודער עליע אַזוי דערשראָקן? אַפּנים, ער האָט מורא, מע זאָל נישט אויסלאָזן דעם כעס צו אים פאַרן ניסן, וואָס מע ניסט? ער נעמט מיך פאַר אַ האַנט, און גיכנדיק לאָזן מיר זיך ביידע גיין באַרגאַראָפּ, צו זיין חבר פיניע. עס נעמט גוטע אַנדערהאַלבן שעה, ביז מיר זענען אימשטאַנד צו רעדן אַזוי ווי מענטשן. מיין ברודער עליע דערציילט זיין חבר פיניע די גאַנצע מעשה.

זיין חבר פיניע הערט אים אויס מיט קאָפּ, אַזוי ווי אַ דאָקטאָר הערט אויס אַ חולה[1]. אַז מיין ברודער עליע האָט געענדיקט, מאַכט צו אים זיין חבר פיניע:

— אַנו, ווייז נאָר אַהער דאָס בוך.

מיין ברודער עליע נעמט אַרויס דאָס בוך פון בוזעם-קעשענע און גיט דאָס איבער צו זיין חבר פיניע. זיין חבר פיניע לייענט איבער דאָס אייבערשטע בלעטל: „פאַר איין רובל — הונדערט רובל! וויאַזוי פון גאָרנישט, מיט די פינף פינגער, מאַכן הונדערט רובל אַ חודש און מער"... ער נעמט דאָס בוך און טוט דאָס אַ וואָרף אַריין אין אויוון אַריין גלייך אויפן פייער. מיין ברודער עליע טוט זיך אַ לאָז מיט ביידע הענט צום פייער. זיין חבר פיניע שטעלט אים אָפּ:

— פּאַוואָליע, נישט געכאַפּט!

נאָך אַ פּאָר מינוט — און פון מיין ברודער עליעס בוך, וואָס לערנט וויאַזוי צו מאַכן הונדערט רובל אַ חודש און מער, איז געבליבן נישט מער ווי אַ בערגל אויפגעבלאָזענער אַש. פון איין זייט איז פאַרבליבן אַ שטיקל נישט פאַרברענט פּאַפּיר, קוים-קוים וואָס מע האָט געקאָנט איבערלייענען: ש-ע-מ-ע-ר-י-צ-י.

---

1 חולה (כוילע) — אַ קראַנקע.

אונדזער חבר פיניע

א.

מיין ברודער עליעס חבר פיניע איז אויך א קאפּמענטש, אזוי ווי זיין טאטע הערש-לייב דער מעכאניק און אזוי ווי זיין פעטער שנייער דער זייגערמאכער. א נאז האט ער אויך א לאנגע, אזוי ווי זיי. נעזעריק זיינען זיי אלע, די גאנצע משפחה זייערע.

פיניע זעט אפילו אויס מאדנע. אז איר טוט אויף אים א קוק, מוזט איר זיך צעלאכן. נישט גענוג, וואס ער איז דין און הויך, האט ער א פאר לאנגע אויערן, א לאנגן האלדז, ווי א גאנער, און א נידעריקע ראיה[1] דערצו. ווו ער זאל נישט גיין, מוז ער זיך מיט עמעצן צעבוצקען. שטעלט ער זיך אוועק, מוז ער עמעצן אנטרעטן אויפן פוס. איין הויז מוז ביי אים זיין פארקאטשעט. איין זאק מוז זיין אראפּגעלאזט. און אז ער רעדט, כארכלט ער, און האט ליב צוקערקעס. ווען איר זאלט אים נישט באגעגענען, האלט ער עפּעס אין מויל און סמאטשקעט. דערפאר איז ער אבער א געראטענע כלי[2]. נישטא איין זאך אויף דער וועלט, וואס ער זאל נישט קענען. מיט זיין לערנען האט ער, זאגט מען, אריבערגעיאגט דעם רב. מיט זיין שרייבן וועט ער פארשטעקן אין גארטל אלע קענערס. א הוין וואס ער האט א זעלטענע האנטשריפט, איז ער א גרויסער בריה אויף גראמען. וואס ער זאל נישט שרייבן, שרייבט ער מיט גראמען. ער האט שוין באשריבן די גאנצע שטאט: דעם רב, דעם שוחט, די גבאים, די יאטקעס, זיין אייגענע מישפחה — אלעמען האט ער שוין באשריבן, און אלעמען אין גראמען. פיניעס גראמען זיינען א צייט ארומגעגאנגען פון האנט צו האנט און מע האט זיך געקאטשעט פאר געלעכטער. אנדערע האבן זיי אויסגעלערנט אויף אויסווייניק.

איצט שרייבט שוין פיניע מער נישט קיין גראמען. עס קריכן אים שוין נישט אין קאפּ קיין גראמען. ער איז אויף גרויסע צרות. אזוי זאגט אויף זיך פיניע אליין.

פיניע האט חתונה געהאט פאר א מילנערס א טאכטער. דער מילנער האט אים געגעבן א קלייטל פון מעל. מיין ברודער עליע איז אים מקנא, וואס ער האט א געשעפט. פיניע לאכט פון אים. ער זאגט: ס'איז א געשעפט, נאר נישט פאר אים. וואס איז דאס, זאגט ער, פאר אן אר-

1 נידעריקע ראיה (ריע) — קורצזיכטיקייט, נישט זען פון ווייט.
2 א געראטענע כלי (קיילע) — דא געמיינט: א פעיקער.

וויבאַלד אַ סוד — מוז איך וויסן.

בעט פאַטשקען זיך מיט מעל? וואָס איז ער שולדיק, אַז ער קאָן נישט זיצן אין קלייט? ער קאָן נישט, זאָגט ער. דער קאָפּ טראַגט אים. דער קאָפּ פליט. ס'איז ביי זיי, זאָגט ער, אַזאַ מישפּחה פון פליענדיקע קעפּ...

אַזוי זאָגט פיניע און וויל נישט גיין אין קלייט אַריין. ער וועט בע־בער, זאָגט ער, זיצן איבער אַ ביכל, וועט ער מער הנאה האָבן. זיין שווער, דער מילנער, איז דערפאַר גוט ברוגז, נאָר ער מוז שווייגן. ער האָט מורא פאַרן איידעם, ער זאָל אים נישט באַשרייבן. און אויסער דעם איז די טאָכ־טער ביי אים זייער ציטעריק. זי איז אַ בת־יחידה[1], טייבל הייסט זי. זי איז אַ ביסל קאַסאָקע[2] אויף איין אויג, נאָר זייער אַ גוטע. מיין מאַמע זאָגט אויף איר, אַז זי איז אָן אַ גאַל. איך פאַרשטיי נישט, וואָס הייסט, זי איז אָן אַ גאַל? ווו איז אַהינגעקומען איר גאַל?... גאַנצע טעג זיצט זי אין קלייט, און פיניע איז אינדערהיים.

מיר קומען צו אים מיט מיין ברודער עליע כמעט אַלע טאָג. ער רעדט זיך אויס פאַר אונדז דאָס האַרץ. אַלעמאָל, ווען מיר קומען צו אים, זיפצט ער און קרעכצט און באַקלאָגט זיך אויף זיין פינצטערן מזל. ס'איז אים דאָ ענג, זאָגט ער, אַז ער ווערט דערוואָרגן. ער זאָל זיין, זאָגט ער, אין אַן אַנ־דער שטאָט, וואָלט געווען גאָר אַנדערש. ווען מע לאָזט אים, זאָגט ער, אַרויס פונדאַנען כאָטש אויף איין יאָר, קערט ער איבער די וועלט! אַזוי זאָגט ער צו מיין ברודער עליע. קיינעם פאַרגלייבט ער נישט אַזויפיל, וויפל מיין ברודער עליען. ער ווייזט אים בריוו, וואָס ער האָט. די בריוו זענען פון „גרויסע מענטשן". די „גרויסע מענטשן" שרייבן אים, אַז ער האָט אין זיך עפּעס אינעווייניק. פיניע זאָגט, אַז ער אַליין פילט אויך, אַז ער האָט אין זיך עפּעס אינעווייניק. איך קוק אויף אים און טראַכט מיר: וואָס האָט ער אַזעלעכס אין זיך אינעווייניק?...

ב.

איינמאָל קומט צו אונדז פיניע און רופט אַרויס מיין ברודער עליע אויף אַ סוד. ווילאַנג אַ סוד, מוז איך וויסן. איך האָב ליב וויסן אַלע סודות. איך גיי זיך נאָך פון הינטן און הער זיך איין און כאַפּ ווערטער. פיניע רעדט און מיין ברודער עליע רעדט. איך גיב איך איבער זייערע ביידנס ווערטער:

פ י נ י ע: וואָס ווילן מיר דאָ אויסזיצן?

---

1 בת־יחידה (באַס-יעכידע) — איין־איינציקע טאָכטער.

2 קאַסאָקע — שיקלדיק, אַזאַ וואָס קוקט קרום.

ע ל י ע : איך זאג אויך דאס אייגענע.

פ י נ י ע : אַט האָב איך געלייענט, אַז איינער איז אַוועקגעפאָרן אַהין מיט פינף פינגער, אַ האַלב יאָר געשלאָפן אינדרויסן, געקערט די גאַסן פאַרן שטיקל ברויט.

ע ל י ע: נו, און היינט?

פ י נ י ע: אויף אונדז ביידן געזאָגט געוואָרן.

ע ל י ע: אַזוי?

פ י נ י ע: אַזוי! וואָס זשע? איך וועל דיך אָפּנאַרן? איך האָב שוין גערעדט מיט מיין טייבלען.

ע ל י ע: וואָס זשע זאָגט זי?

פ י נ י ע: וואָס זאָל זי זאָגן? זי פּאַרט.

ע ל י ע: זי פּאַרט? נו, און דער שווער?

פ י נ י ע: ווער הערט אים? אַז איך וועל אַוועקפאָרן אַליין, וועט אים זיין בעסער? ער זעט דאָך, אַז דער קאָפּ טראַגט מיך, איך קען דאָ נישט זיין!

ע ל י ע: און איך, מיינסטו, קען דאָ זיין?

פ י נ י ע : טאָ לאָמיר זיך אויפהייבן און לאָמיר פאָרן.

ע ל י ע: אויפהייבן און פאָרן? מיט וואָס?

פ י נ י ע: שיפסקאַרטן גיט מען דאָך אונדז אומזיסט, נאַרעלע.

ע ל י ע: וואָס הייסט אומזיסט?

פ י נ י ע: אויף אויסצאָלן. מיר וועלן זיי אָמאָל אויסצאָלן. דערוויי האָבן מיר זיי אומזיסט.

ע ל י ע: נו, און ביזן שיף? הוצאות[1] היינט בילעטן? באַן?

פ י נ י ע: וויפל בילעטן דאַרפן מיר דען האָבן, נאַרעלע?

ע ל י ע: אַדרבה, וויפל דאַרפן מיר האָבן?

פ י נ י ע: רעכן אויס: איך און מיין טייבל איז נישט צוויי. דו און דיין ברכה צוויי, איז נישט פיר.

ע ל י ע: און די מאַמע איז נישט פינף.

פ י נ י ע: איז פינף.

ע ל י ע: נו, און מאָטל?

פ י נ י ע: פאַר אים איז גענוג אַ האַלבער בילעט. און אפשר קיין האַלבער אויך נישט... מיר וועלן זאָגן, אַז ער איז נאָך נישט אַלט קיין דריי יאָר.

ע ל י ע: בישט משוגע?

— — — — — — — — — — — — — — —

---

1 הוצאות (הויצאָעס) — דאָ: רייזע-קאָסטן.

וואס זאל איך טאן? איך קאן זיך מער נישט איינהאלטן. פאר גרויס פרייד לאז איך ארויס א קוויטש. ביידע דרייען זיך אויס צו מיר.

— אוועק, דו שייגעץ! וואס פאר א מאדע זיך אונטערהערן, אז גרויסע רעדן צווישן זיך?

איך לאז זיך לויפן, שפרינג אונטער און פאטש זיך מיט ביידע הענט אין די ליטקעס פון די פיס. א קלייניקייט — איך פאר!... שיף! באן!... בי-לעטן!... א האלבער בילעט!... וואהין, אשטייגער, פארן מיר? איך וויל גאר-נישט וויסן וואהין. וואס גייט עס מיך אן וואהין? איך פאר — און גענוג! איר ווייסט, וואס איך וועל אייך זאגן? אז מיר זאלן זיך גוט אויסרעכענען, בין איך נאך קיינמאל אויף מיין לעבן אינערגעץ נישט געפארן. איך ווייס אפילו נישט דעם טעם, וואס הייסט דאס פארן? א ביסל האב איך יא פאר-זוכט דעם טעם. איך בין זיך דורכגעפארן אויף אונדזער שכנס ציג, האט דאס מיך געקאסט טייער. אחוץ וואס איך בין געפאלן און צעבלוטיקט די נאז, האב איך נאך געכאפט א פאר פעטש אויך. דערפאר רעכן איך נישט די נסיעה[1].

איך בין דעם גאנצן טאג א צעמישטער. איך האב פארלארן דעם אפע-טיט צום עסן. ביינאכט חלומט זיך מיר, אז איך פאר. נישט איך פאר, נאר איך פלי. איך האב פליגל, ווי א טויב, און איך פלי. לעבן זאל אונדזער חבר פיניע! ער באקומט אין מיינע אויגן טויזנט מאל מער חן[2] ווי פריער. איך זאל מיך נישט שעמען, וואלט איך אים געקושט און געהאלדזט. א טייערער פיניע דאס איז!

נו, האב איך אייך נישט געזאגט, אז ער האט אין זיך גוטע געדאנקען?

שאַט, מיר פאָרן קיין אַמעריקע!

ט.

שאט, מיר פארן קיין אמעריקע! ווו איז אמעריקע? — ווייס איך נישט. איך ווייס נאר, ס'איז ווייט, שרעקלעך ווייט. מע דארף אהין פארן און פארן, אזוי לאנג, ביז מע קומט. און אז מע קומט, איז פאראן א „קעסטל-גארטל״,

1 נסיעה (נעסיע) — רייזע.
2 באקומט חן (כיין) — געפעלן ווערן.

מיט מען אייך אויס נאַקעט און מען קוקט אייך אין די אויגן. האָט איר גע־זונטע אויגן, איז גוט. עלע נישט, פאָרט, זייט מוחל, צוריק! דאַכט זיך, איך האָב געזונטע אויגן. איינמאָל נאָר האָב איך געהאַט צו טאָן מיט די אויגן. יינגלעך פון דער שקאָלע האָבן מיך דערטאַפּט, אַוועקגעלייגט און אַריינגעבלאָזן מיר אין די אויגן אַריין טאַבעק. אַי, האָט זיי מיין ברודער עליע געפּאַטשט! איצט זענען ביי מיר די אויגן לויטער, ווי קרישטאָל. זעט איר, מיט מיין מאַמען איז נישט פריילעך. אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע. ווער איז שולדיק? אַז טאָג ווי נאַכט וויינט זי. זינט דער טאַטע איז גע־שטאָרבן, האָט זי נאָך גאָר נישט אויפגעהערט צו וויינען.

— דו האָסט קיין רחמנות נישט אויף אונדז! איבער דיר וועלן מיר חלילה אַלע דאַרפן פאָרן צוריק!

אַזוי טענהט מיט איר מיין ברודער עליע, און זי ענטפערט אים:

— נאַריש קינד וואָס דו ביסט! איך וויין דען? עס וויינט זיך אַליין, אָן מיר! — אַזוי זאָגט די מאַמע, ווישט די אויגן אין פאַרטעך און נעמט זיך צום בעטגעוואַנט, צו די קישנס. מע דאַרף איבערשיטן אַלע קישנס. אַמע־ריקע איז אַ לאַנד, וווּ ס'איז נישטאָ קיין קישנס. וויאַזוי שלאָפן דאָרט די מענטשן — פאַרשטיי איך נישט. עס דאַרף זיי זיין האַרט צוקאָפּנס! מיין שוועגערין ברכה העלפט איר איבערשיטן די קישנס. זי איז פון דער נביעה נישט צופרידן. ס'איז איר שווער זיך שיידן מיט איר טאַטע־מאַמע. מע זאָל איר געוועזן, זאָגט זי, זאָגן פאַריאָרן אין דער צייט, אַז זי וועט פאָרן קיין אַמעריקע, וואָלט זי יענעם, זאָגט זי, אָנגעשפּיגן אַ פול פּנים.

— מע זאָל מיר געוועזן זאָגן פאַראַיאָרן, אַז איך וועל זיין אַן אַלמנה...

אַזוי זאָגט די מאַמע און צעוויינט זיך. דערזעט מיין ברודער עליע און מאַכט אַ געוואַלד:

— ווידעראַמאָל געוויינט? ווילסט אונדז, אפּנים, אַלעמען אומגליקלעך מאַכן!...

ב.

אין שטוב איז שוין ביי אונדז פּוסט — אַ חורבה. דער אַלקער איז פול מיט פּעקלעך און בעטגעוואַנט. דאָס בעטגעוואַנט פאַרנעמט כמעט ביז צו דער סטעליע. אַז קיינער איז נישטאָ, דראַפּע איך זיך אַרויף אויף אַלע קישנס און גליטש זיך אַראָפּ, ווי אויף אַ שליטל. מיר דאַכט זיך, אַז אַזוי גוט, ווי איצט, איז מיר נאָך קיינמאָל נישט געווען. קאָכן קאָכט מען שוין נישט ביי אונדז פון לאַנג. מיין ברודער עליע ברענגט פון מאַרק אַ גע־

טריקנט פישל, עסן מיר דאָס מיט ציבעלע. פישל מיט ציבעלע — וואָס קאָן זיין נאָך בעסער פון דעם?

אונדזער חבר פיניע עסט אויך מיט אונדז. ער איז דאָך פון תמיד אָן א פארטראָגענער. דער קאָפּ פליט ביי אים. נאָר פון זינט מיר פאָרן קיין אמעריקע, איז ער גאָר צעדולט. אזוי זאָגט אויף אים די מאַמע. איין הויז איז ביי אים פאַרקאָטשעט אַרויף. איין זאָק אראָפּ. דאָס האַלדזטיכל שפאָרט שוין אָן־אויף יענער זייט. און קומט ער אריין צו אונדז אין שטוב, אזוי מוז ער כאַפּן אַ זעץ אין שטערן. אלעמאָל האָט צו אים די מאַמע די זעלבע טענה:

— דו זעסט דאָך, אז דו ביסט הויך געוואַקסן, בייגט מען זיך איין א ביסל.

— ער האָט אַ נידעריקע ראיה, מאַמע!

אזוי פאַרענטפערט אים מיין ברודער עליע, און ביידע גייען זיי מאַכן אַן עק מיט אונדזער האַלבער דירה. מע דאַרף זיך צעשרייבן. מיר האָבן אונדזער האַלבע דירה שוין לאַנג פאַרקויפט. אונדזער האַלבע דירה האָט אײַנגעקויפט זיליע דער שניידער. אַזוי גיך קויפט אַ שניידער אַ דירה! א גרויסער נגיד אָט דער זיליע דער שניידער! פריער איז ער דריי מאָל אין טאָג געקומען אָנקוקן אונדזער האַלבע דירה איינער אליין. געשמעקט די ווענט, געטאַפּט דעם קוימען, געקראַבן אויפן בוידעם, באַטראַכט דעם דאַך.

שפּעטער האָט זיליע דער שניידער אָנגעהויבן פירן מבינים[1] אָנקוקן די דירה. צומייסטן שניידערס. יעדער האָט געפונען אויף אונדזער האַלבער דירה אַן אַנדערן חסרון. ביז ס'איז געבליבן, מע זאָל אראָפּברענגען פיניעס טאַטן, הערש־לייב דעם מעכאַניק. הערש־לייב דער מעכאַניק איז א מבין אויף דירות. ער איז אַן ערלעכער מענטש. אויף אים קאָן מען זיך פאַרלאָזן. הערש־לייב טוט צוליב. ער באַטראַכט אונדזער האַלבע דירה פון אלע זייטן. ער הייבט אויף דעם קאָפּ ווי הויך ער איז, פאַרקאַטשעט דאָס היטל, טוט זיך א קראַץ אונטערן האַלדז און א זאָג:

— אָט די דירה קאָן שטיין, בלי גוזמא[2], א יאָר הונדערט, אייב נישט מער.

כאַפּט זיך אַרויס איינער א שניידער פון זיליע דעם שניידערס מבינים:

1 מבינים (מעווינים) — זאכקענער, ספּעציאַליסטן.
2 בלי גוזמא (בעלי גוזמע) — נישט זאָגנדיק צו פיל.

— געזוים! אַבי מען זאָל זי נאָר איבערשוטן מיט ציגל, אונטערשפּאַרן מיט אַ פּאָר גוטע אַבאַפּאַלקעס[1], אַריינכמאַליען פיר נייע ווענט און אַרויפ-צימבלען אַ בלעכענעם דאַך, וועט זי שטיין, און שטיין, אם ירצה השם, ביז משיח וועט קומען![2]

מע זאָל געוועזן הערש-לייב דעם מעכאַניק, אַשטייגער, אויסשעלטן אין טאַטן אַריין, אָדער אָפּגיסן מיט אַ טאָפּ זודיק וואַסער, וואָלט ער נישט באַדאַרפט ווערן מער אין כעס. ער האָט נאָר געוואָלט וויסן איין זאַך: ווי האָט דאָס אין זיך אַ ייִד אַ פּאַרך, אַ שניידער, אַ גנב, אַ פּאַלגע[3], אַזאַ פּאַטעפּאַלנאַסטע[4] צו רעדן מיט אים, מיט הערש-לייב דעם מעכאַניק, אַזעל-כע ווערטער, מיט אַזעלכע רייד, מיט אַזעלכע דיבורים, מיט אַזאַ שפּראַך און מיט אַזאַ לשון?!!

איך בין אומזיסט געווען פריילעך: איך האָב געמיינט, אָט-אָט פּליען פּעטש. צום סוף האָבן זיך אַריינגעלייגט מענטשן (אומעטום וואַקסן אויס „מענטשן"!), און מע האָט זיי צענומען, און מע האָט געמאַכט שלום, און מע האָט זיך אָנגעהויבן דינגען, און מע האָט זיך אויסגעגלייכט מיטן פּרייז, און מע האָט געשיקט נאָך בראָנפן, און מע האָט געטרונקען לחיים. מע האָט אונדז געווינטשעוועט, מיר זאָלן פאָרן געזונט, און קומען געזונט, און מאַכן גוטע געשעפטן, און פאַרדינען אַ סך געלט.

ג.

איצט האָט זיך אָנגעהויבן אַ נייע התונה — געזעגענען זיך. פון שטוב צו שטוב גייען מיר זיך געזעגענען. מיר זיינען שוין געווען ביי אונדזערע אַלע קרובים, שכנים און באַקאַנטע. ביי אונדזער מחותן, יונה דעם בעקער, האָבן מיר פאַרבראַכט אַ גאַנצן טאָג. אונדזערע מחותנים האָבן געמאַכט פאַר אונדז אַ וואַרמעס, צונויפגערופן די משפחה, געשטעלט ביר צום טיש. מיך האָט מען טוועקגעזעצט באַזונדער מיט מיין שוועגערינס שוועסטערל, אַלטע הייסט זי. איך האָב שוין אַמאָל דערציילט פון איר. זי איז עלטער פון מיר מיט אַ יאָר און טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפגעדרייט פון אונטן

1 אַבאַפּאַלקעס — זייטיקע אָנשפּאַר-קלעצער.
2 אם ירצה השם (מירצעשעם) ביז משיח (מעשיאַך) וועט קומען — געמיינט: אויף אייביק.
3 פּאַלגע — שפּאָטוואָרט אויף אַ שניידער.
4 אַ פּאַטעפּאַלנאַסט — אַן אומדערהערטע זאַך, אַ מאָדנע איינפאַל.

ווי אַ בייגל. מע האָט זי מיר אַמאָל גערעדט פאַר אַ כּלה. פון דעמאָלט אָן, אַז מע זעט אונדז ביידן, רופט מען אונדז: „די חתן־כּלה". פונדעסטוועגן, שעמען מיר זיך נישט רעדן צווישן זיך. זי פרעגט ביי מיר, אויב איך וועל נאָך איר בענקען? — געוויס וועל איך נאָך איר בענקען! נאָכדעם פרעגט זי מיך, אויב איך וועל איר שרייבן בריוולעך פון אַמעריקע? — געוויס וועל איך שרייבן בריוולעך פון אַמעריקע!

— וויאַזוי וועסטו שרייבן? דו קענסט דען שרייבן?

— אַ טייערע מציאה אין אַמעריקע זיך אויסלערנען שרייבן! — זאָג איך און האַלט די הענט אין די קעשענעס. אַלטע קוקט אויף מיר און שמייכלט. איך ווייס, וואָס זי שמייכלט. זי מאַכט זיך האַרץ. זי איז מיר מקנא, וואָס איך פאָר און זי נישט. אַלע זענען מיר מקנא, אַפילו יאָסיע דעם נגידס יינגל, הענעך מיטן אייגל, זאָל מיך קאָנען דערטרינקען אין אַ לעפל וואַסער! ער שטעלט מיך אָפּ און מאַכט צו מיר מיטן אייגל:

— הער נאָר, דו, דו פאָרסט קיין אַמעריקע?

— יאָ, איך פאָר קיין אַמעריקע.

— וואָס וועסטו דאָרט טאָן? גיין איבער די הייזער?

זיין גליק, וואָס מיין ברודער עליע איז דערביי נישטאָ. ער וואָלט אים געגעבן אַ „גיין איבער די הייזער"!... איך וויל זיך מיט אים נישט אָנהייבן, מיט אַזאַ לאָבוז. איך ווייז אים נאָר אַ פייג און לויף אַוועק צו אונדזער שכנה פעסיע זיך געזעגענען מיט איר כאַליאַסטרע. איך האָב אייך שוין אַמאָל דערציילט פון זיי. אַכט שטיק, איינס און איינס. אַלע אַכט רינגלען מיך אַרום. זיי פרעגן מיך, צי בין איך צופרידן, וואָס איך פאָר קיין אַמעריקע? אַ שיינע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג מיר גרויס — זיי זענען מיר גוט מקנא. מער פון אַלע איז מיר מקנא הערשל. אַט דער, וואָס מע רופט אים „וושתי", דערפאַר וואָס ער האָט אַ גוליע אויפן שטערן. ער לאָזט פון מיר קיין אויג נישט אַראָפּ. ער זיפצט און זאָגט צו מיר: „דו וועסט זיך עס אָנזען אַ וועלט!"

יאָ, איך וועל זיך אָנזען אַ וועלט! ווי דערלעבט מען שוין!...

ד.

שוין געקומען לייזער מיט די „אַדלערס". דריי ברענענדיקע פערד! זיי קאָנען נישט איינשטיין אויף איין אָרט. אָדער זיי טופּען מיט די פיס, אָדער זיי פאָרשקען מיט די נאָזלעכער און באַשפּריצן מיר דאָס פּנים. איך ווייס נישט, וואָס איך זאָל טאָן פריער: צי זאָל איך קוקן אויף די פערד, צי איך

זאָל העלפֿן טראָגן די פּעקלעך מיט די קישנס און װאָגן אַרײַן? איך קאָן באַשטיין בײדע זאַכן: איך שטיי בײַ די פֿערד און זע, װי מע טראָגט די פּעקלעך מיט די קישנס. אַ גאַנצער באַרג מיט בעטגעװאַנט. שוין צײַט אײַנצוזעצן זיך און פֿאָרן. מיר האָבן פֿינף און פֿערציק װיאָרסט צו דער באַן. אַלע זײַנען שוין דאָ.

דער עולם הייבט אָן זאָגן, מע זאָל זיך געזעגענען. אַלע הייבן אָן זיך גרייטן צום געזעגענען. מע טוט זיך אַ כאַפּ — נישטאָ די מאַמע! װוּ איז די מאַמע? קיינער װייסט נישט, װוּ איז די מאַמע! מײַן ברודער עליע איז אַבסער זיך. אונדזער חבֿר פּיניע האָט אײַנגאַנצן פֿאַרלוירן דאָס האַלדז־טיכל. לייזער טרײַבט האַלדז־אין־נאַקן. ער זאָגט, אַז מיר קאָנען פֿאַרשפּעטיקן די באַן.

שאַט! אָט גייט די מאַמע. דאָס פּנים איז איר רויט. די אויגן פֿאַר־שװאָלן. מײַן ברודער עליע פֿאַלט צו צו איר:

— װאָס איז מיט דיר? װוּ ביסטו געװען?

— אויפֿן הייליקן אָרט, זיך געזעגענען מיטן טאַטן...

מײַן ברודער עליע קערעװעט זיך אָפּ אין אַ זײַט. אַלע בלײַבן שטיין אָן לשון. װינט מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע, איז עס דאָס ערשטע מאָל, װאָס דער טאַטע קומט מיר אויפֿן זינען. עס טוט מיר אַ צופּ בײַם האַרצן, איך טראַכט מיר: אַלע פֿאָרן קיין אַמעריקע, און דער טאַטע נעבעך בלײַבט דאָ. אויפֿן הייליקן אָרט. אײנער אַליין...

לאַנג טראַכטן לאָזט מען מיך נישט. מע טוט אויף מיר אַ הוק און מע הייסט מיך קריכן אין װאָגן. װיאַזוי קאָן איך קריכן אויף אַזאַ הייכן װאָגן מיט אַזאַ באַרג מיט בעטגעװאַנט? ס'איז דאָ אַן עצה: לייזער שטעלט מיך אונטער זײַנע ברייטע פּלייצעס. פּלוצעם װערט אַ קװיטשערײַ מיט אַ געװיין. מער פֿון אַלע װיינט די מאַמע. זי פֿאַלט אונדזער שכנה פּעסיען אויפֿן האַלדז און זאָגט: „איר װעט מיר געװען אַ שװעסטער. געטרײַער פֿון אַ שװעסטער!"... אונדזער שכנה פּעסיע װיינט נישט, נאָר איר גראָבער גידער טרייסלט זיך, און גרויסע טרערן, װי באָב, קײַקלען זיך איבער אירע פֿעטע גלאַנצנדיקע באַקן. אַלע האָבן זיך שוין צעקושט, נאָר פּיניע נאָך נישט. זען פּיניען קושן זיך — דאַרף מען נישט קיין טעאַטער. מחמת ער האָט אַ נידעריקע ראיה, טרעפֿט ער נישט, װוּ מע דאַרף. אָדער ער קלאַפּט אין באָרד אַרײַן, אָדער אין שפּיץ נאָז, אָדער ער טוט זיך גאָר אַ בוקצע אין שטערן. דערצו האָט ער אַ טבֿע, אַז ער גייט, שפּרינגט ער אונטער און פֿאַרטשעפּעט זיך בײַ זײַנע אייגענע פֿיס. איך זאָג אײַך, פֿון פּיניען קאָן מען בלײַבן אָן בויך לאַכנדיק.

דאַנקען גאָט, מיר זיצן שוין אין וואָגן. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגן: אויפן וואָגן. אויבנאָן, אויף די קישנס און צווישן די קישנס, זיצן: די מאַמע, ברכה און טייבל, מיין ברודער עלי׳ע און אונדזער חבר פּיניע; איך מיט לייזערן — אויף דער קעלניע. די מאַמע וויל אַפילו, איך זאָל זיך איינקוועטשן ביי איר צופוסנס. זאָגט אָבער מיין ברודער עלי׳ע, אַז אויף דער קעלניע וועט מיר זיין בעסער. געוויס וועט מיר זיין בעסער! אויף דער קעלניע זע איך די גאַנצע וועלט, און די גאַנצע וועלט זעט מיך. לייזער נעמט זיך צו דער בייטש. דער עולם געזעגנט זיך נאָך. די ווייבער וויינען.

— זייט געזונט!

— פאָרט געזונט!

— שרייבט אונדז פון אייער געזונט!

— זייט מצליח! [1]

— פאַרגעסט אונדז נישט!

— שרייבט אַלע וואָך! למען השם יעדע וואָך אַ בריוו!

— לאָזט גריסן משהן, מיט באַסיען, מאירן, מיט זלאַטען, מיט חנה־פּערלען, מיט שרה־רחלען, מיט זייערע קינדער.

— גאָר פריינדלעך! זייט געזונט! זייט געזונט!

אַזוי שרייען מיר אַלע פונעם וואָגן אַרויס, און איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז מיר פאָרן שוין. לייזער האָט געשמיקט אַלע דריי אַדלערס צו עטלעכע שמיץ. איינעם האָט ער מכבד געווען מיטן שטעקן אַהין. די רעדער קאַטשען זיך. מיר שאָקלען זיך און הוצקען זיך. איך שפּרינג אונטער אויף דער קעלניע און פאַל שיר נישט אַראָפּ פון פרייד. עס קיצלט מיך, עס גענדזלט מיך אין האַלדז. עס גלוסט זיך מיר זינגען. מיר פאָרן, מיר פאָרן, מיר פאָרן קיין אַמעריקע!

מיר גנבענען די גרענעץ

א.

פאָרן מיט דער באַן איז אַ גן־עדן! מיט דער פור איז אויך נישט שלעכט, נאָר סע טרייסלט, און די זייטן טוען נאָבדעם וויי חבנות. לייזערס פערד פליען טאַקע ווי די אַדלערס, פונדעסטוועגן האָבן מיר זיך גענוג גע־

---

1 זייט מצליח (מאַצליאַך) — זייט גליקלעך.

מיר פֿאָרן, מיר פֿאָרן!

שלעפּט, ביז מיר זיינען געקומען צו דער סטאַנציע. און אַז מיר זיינען געקומען צו דער סטאַנציע, האָבן מיר נישט געקאָנט אַרויס. מיר איז געווען גרינגער פון אַלעמען. איך בין דאָך געזעסן מיט לייזערן אויף דער קעלניע. האַרט איז טאַקע געווען, און די ביינער האָבן טאַקע גוט ווי געטאָן. דערפאַר האָט מען אָבער געקאָנט אַראָפּשפּרינגען אין איין מינוט. ערגער איז געווען די ווייבער. זיי זיינען אַריין און פאַרהרוזנעט געוואָרן[1]. מע האָט פריער באַדאַרפט אַרויסוואַרפן פונעם וואָגן אַלע פּעקלעך מיטן גאַנצן בעט-געוואַנט און ערשט נאָכדעם שלעפּן די ווייבער איינציקווייז. און דאָס האָט אַלין געטאָן לייזער. ער איז טאַקע אַ בייזער ייד, ער איז אָבער אַן ערלע-כער, אַ געטרייער באַלעגאַלע. אַן עבירה, וואָס ער האָט אונדז אָפּגעוואָרפן מיט די פּעקלעך און מיטן בעטגעוואַנט אויף דער סטאַנציע פון דער באַן, און אַליין איז ער אַוועק זוכן פאַרשווינען אויף צוריק. מיר זיינען געבליבן אַן אים עלנט, ווי אויפן וואַסער. ערשטנס, האָט אונדז דער גוי פון דער באַן אָנגעטאָן צרות. ער האָט זיך געטשעפּעט צו אונדז פאַר די פּעקלעך. און נישט אַזוי פאַר די פּעקלעך, ווי פאַרן בעטגעוואַנט. זיין עסקי[3], וואָס מיר פירן אַ סך קישנס. די מאַמע רעדט צו אים מיט גוטן, זי זאָגט אים, אַז מיר פאָרן קיין אַמעריקע...

— מע דאַרף מיטן ערלי[4] שלאָגן בלאָט, אים עפּעס נתנען אויף דער יד[5]...

אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע צו אונדזער חבר פּיניע. אונדזער חבר פּיניע איז אונדזער פירער, אונדזער קאָפּ. ער קאָן גוט רעדן רוסיש. אַ חסרון, וואָס ער איז אַ ביסל אַ צו היציקער. מיין ברודער עליע איז אויך אַ גוטער כעסן, אָבער נישט אַזוי היציק, ווי פּיניע. באַלד צינדט ער זיך אָן, ווי אַ פייער, און זידלט זיך. ער גייט ☛ צום גוי און טוט מיט אים אַ שמועס אויף רוסיש.

כך הוהי[7]. זיי האָבן זיך טאַקע איבערגעבעטן. פּיניע האָט נישט אויפגעהערט צו שיטן מיטן רוסיש. דער ערל האָט נישט אויפגעהערט צו שעלטן

---

1 פאַרהרוזנעט געוואָרן — פאַרזונקען געוואָרן.

3 עסק (אייסעק) דאָ: זאַך, געשעפט.

4 ערל (אָרל) — דאָ געמיינט: קריסט.

5 נתנען (נאַסענען) אויף דער יד (יאַד) — געבן אין האַנט אריין, אונטערקויפן.

7 כך הוה (קאַך האַווע) — אַזוי איז טאַקע געווען.

און האָט איבערגעטראָגן אַלע פּעקלעך מיט אַלע קישנס אין אַ גרויסער שטוב מיט הויכע פענצטער, וואָס מע רופט דאָס „וואָקזאַל". און ערשט דאָ הייבט זיך אָן די ריכטיקע התחלה. וואָס איז שוין ווייטער? דער גוי זאָגט, אַז מע וועט אונדז נישט אַריינלאָזן אין וואַגאָן מיט אַזויפיל קישנס און מיט אַזויפיל שמאַטעס (דאָס מיינט ער, אַפּנים, די קאָלדרעס: אַ ביסל צעריסן דער אונטערשלאַק, זעט זיך אַרויס די וואַטע, הייסט דאָס שוין ביי אים שמאַטעס!) עס בלייבט, מע זאָל גיין צום „נאַטשאַלניק". ווער זאָל גיין? געוויינטלעך, פיניע!

פיניע גייט מיטן גוי צום „נאַטשאַלניק". איך גיי זיי נאָך. מיטן „נאַטשאַלניק" שטעלט זיך אויך פיניע איסטענהן שוין גאָר מיט אַן אַנדער לשון. ער בייזערט זיך שוין נישט אַזוי שטאַרק, נאָר ער רעדט און מאַכט מיט די הענט. ער זאָגט אים עפּעס מאָדנע ווערטער, וואָס איך האָב זיי קיינמאָל נישט געהערט: „קאָלאָמבוס"... „ציוויליזאַציע"... די איבעריקע ווערטער האָב איך שוין פאַרגעסן. דער „נאַטשאַלניק" האָט אים גוט אויסגעהערט, אָנגעקוקט און אָפּגעשיקט. אַפּנים, אַז פיניע האָט אים גוט דערלאַנגט! פונדעסטוועגן האָט דאָס אויך נישט געהאָלפן. מע האָט געמוזט איבערגעבן דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט אין באַגאַזש און אַרויסנעמען אַ קוויטאַנציע. די מאַמע איז געווען איבער זיך: אויף וואָס וועלן מיר שלאָפן?

ב.

די מאַמע האָט זיך אומויסט געזאָרגט: אויף וואָס מיר וועלן שלאָפן? איך בין אייך שוין מוחל דאָס שלאָפן. איך וואָלט אַ בעלן געווען, ס'זאָל זיין באַטש וווּ צו זיצן. ווי אויף צו להכעיס, איז אין וואַגאָן אַזוי ענג, אַז מע קאָן דערשטיקט ווערן.

אַחוץ אונדז פאָרן נאָך אַ סך פאַרשיידענע, יידן און קריסטן, און מע שלאָגט זיך פאַר די ערטער. איבערן בעטגעוואַנט האָבן מיר פאַרשפּעטיקט אַלע בעסטע ערטער. מיר האָבן קוים באַזעצט די ווייבער מיט די פּעקלעך אויף דער ערד. די מאַמע איז אין איין זייט וואַגאָן, ברכה און טייבל אין דער אַנדערער זייט וואַגאָן. אַז זיי ווילן רעדן, מוזן זיי שרייען הויך איבערן גאַנצן וואַגאָן. לאַכט מען פון זיי. מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פיניע זענען געבליבן הענגען, ווי אינדערלופטן, נישט אַהין, נישט אַהער. פיניע איז בלינה, כאַפּט ער אַלע מאָל אַ קלאַפּ אין שטערן. און איך? פאַר מיר זאָרגט איר נישט. מיר איז גוט. מיר איז אויסגעצייכנט. מע קוועטשט מיך טאַקע פון אַלע זייטן. איך שטיי אָבער ביי אַ פענצטער. דאָס, וואָס איך

יע, האָט איך געזען קיינמאָל נישט געזען: פֿאַר מײַנע אויגן פֿליען שטיבער, וואַרסטן, ביימער, מענטשן, פֿעלדער, וועלדער — ס'איז נישט צו באַשרײַבן! און וויאַזוי פֿליט די באַן! און וויאַזוי קלאַפּן די רעדער! וויאַזוי טראַסקעט דאָס! וויאַזוי פּײַפֿט דאָס! וויאַזוי קוויטשעט דאָס! די מאַמע האָט מורא, איך זאָל נישט אַרויספֿאַלן דורכן פֿענצטער, שרייט זי אַלע מינוט אויף אַ קול: „מאָטל! מאָטל?" זי וויל, איך זאָל עפּעס נעמען אין מויל אַרײַן. מיר פֿירן מיט זיך פֿון כּל־טוב: רעטעך, און ציבעלעס, און קנאָבל, און גרינע אוגערקעס, און האַרטע אייער, אויף יעדן אײַנציקן אַן איי. איך האָב שוין לאַנג נישט אַזאַ הנאה געהאַט פֿונעם עסן.

עס לויפֿן אַף אַזוי עטלעכע סטאַנציעס. אויף יעדער סטאַנציע ליידיקט אויס דער וואַגאָן אַ פּאָר פּאַרשוינדלעך. עס ווערט אַלעמאָל גראַמער. אונדזערע ווײַבער זיצן שוין, ווי די פּריצות, אויף די בענק מיט זייערע פּעקלעך. מײַן ברודער עליע און אונדזער חבר פּיניע האָבן זיך מחיה[1] געווען. זיי האָבן די בעסטע ערטער.

פּיניע רעדט מיט די ייִדן. ער פֿרעגט זיי, וווּהין זיי פֿאָרן. אַ סך פֿון זיי פֿאָרן קיין אַמעריקע. דערהערט, אַז קיין אַמעריקע, ווערט אויך אונדז אַ גדולה[2].

— סטייטש, וואָס זשע האָט איר געשוויגן ביז אַהער? מיר פֿאָרן דאָך אויך קיין אַמעריקע!

אַזוי זאָגט זיי פּיניע, און מיר ווערן גיך באַקאַנט. מיר ווייסן אַלע, פֿון וואַנען אַ שטאָט איטלעכער פֿאָרט און צו וועמען.

— איר קיין ניו־יאָרק? מיר קיין פֿילאַדעלפֿיע!

— וואָס איז דאָס פֿילאַדעלפֿיע?

— אויך אַ שטאָט, ווי ניו־יאָרק.

— פֿאַראַליע, האַלט זיך אײַן! פֿילאַדעלפֿיע קעגן ניו־יאָרק איז אַזוי ווי אײַשישאָק קעגן ווילנע, דראָשנע קעגן אָדעס, אַסטראָצק קעגן וואַרשע...

— טעטעלעטע! איר זענט דאָך עפּעס איבערגעגייען אַ וועלט!

לאָמיך עס פֿאַרמאָגן! אויב איר ווילט, וועל איך אײַך איבערעכענען אַלע שטעט, וואָס איך בין דאָרט געווען...

— דאָס לאָזט איבער אויף שבת. זאָגט בעסער, ייִדן, וואָס טוט איר מיט דער גרענעץ?

— איר ווייסט טאַקע, וואָס מיר טוען, דאָס וואָס אַלע טוען.

---

1 מחיה (חעכאַיע) געווען — זיך דערקוויקט, דערפֿרייט.
2 גדולה (געדולע) — פֿרייד.

דאָ רוקן זיך צונויף אַלע יידן אינאיינעם, און מע שמועסט וועגן גנבֿענען[1] די גרענעץ. איך פֿאַרשטיי נישט, וואָס הייסט דאָס „גנבֿענען די גרענעץ"? מיר זיינען דען גנבֿים?...

ג.

— שאַט! מיר זיינען שוין ביי דער גרענעץ!

די „גרענעץ", האָב איך געמיינט, איז מיט הערנער, צום סוף — גאָר־נישט: די אייגענע הייזער, די אייגענע יידן מיט די אייגענע גויים, וואָס ביי אונדז. אַפֿילו אַ מאַרק מיט קלייטן מיט שטעלעכלעך — אַלצדינג אַזוי ווי ביי אונדז. מיין שוועגערין ברכה און אונדזער חבר פּיניעס ווייב פּייבל זענען געגאַנגען אין מאַרק איינקויפֿן. איך וויל אויך מיט זיי גיין — לאָזט מיך די מאַמע נישט אָפּ פֿון זיך אויף קיין איין מינוט. זי האָט מורא, מע זאָל מיך נישט אַוועקגנבֿענען סאַמע ביי דער גרענעץ. מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פּיניע זיינען נישטאָ. זיי דרייען זיך אַרום מיט פֿרעמדע יידן, וואָס איך קען זיי נישט. די מאַמע זאָגט, אַז דאָס זיינען אַגענטן, די אַגענטן וועלן מיט אונדז גנבֿענען די גרענעץ. איינער זעט טאַקע אויס ווי אַ גנבֿ: אַ גרינע קאַפּאָטע, אַ ווייסער שירעם, און אויגן גנבֿהשע[2].

דער אַנדערער איז דווקא אַ פֿיינער מענטש מיט אַ קאַפּעליוש. און אַ יידענע דרייט זיך אויך אַרום אין קאָן. די יידענע ווייזט אויס אַ פֿרומע, אַן ערלעכע. זי טראָגט אַ שייטל אויפֿן קאָפּ און רעדט מיט גאָט. זי פֿרעגט דער מאַמען, ווו וועט זי בענטשן ליכט, אויב מיר האַלטן דאָ שבת? די מאַמע זאָגט, אַז מיר האַלטן דאָ נישט קיין שבת. שבת וועלן מיר שוין, זאָגט זי, מיט גאָטס הילף זיין אויף יענער זייט. די יידענע מאַכט אַ פֿרום פּנים. זי האָט מורא, זאָגט זי, אַז מע פֿירט אונדז אין באָד אַריין. די אַגענטן, זאָגט זי, וואָס מיר האַנדלען מיט זיי, זיינען פּראָסטע גנבֿים. זיי וועלן אויסנאַרן ביי אונדז דאָס געלט, זאָגט זי, און וועלן אונדז אַריינפֿירן אין אַ בלאָטע אַריין. אויב מיר ווילן, זאָגט זי, גנבֿענען די גרענעץ, זאָלן מיר גנבֿענען מיט איר, וועט אונדז זיין, זאָגט זי, אַז וויל און גוט!... אַזוי? איז זי, הייסט עס, אויך אַ גנבֿטע? היינט וואָס טראָגט זי אַ שייטל און רעדט מיט גאָט?...

שוין געקומען מיין ברודער עליע מיט אונדזער חבר פּיניע. און מיר האָבן גענומען האַנדלען מיט דער יידענע. די יידענע האָט גענומען אַן אויפֿ־

1 גנבֿנען (גאַנוועוען).
2 גנבֿהשע (גענייוושע) — דאָ געמיינט: ווי פֿון אַ גנבֿ.

נאָכ און האָט אונדז געזאָגט, מיר זאָלן זיין גרייט אויף היינט אַרום האַלבע נאַכט. די נעכט זענען פינצטערע נעכט. סוף חודש. אויסגעצייכנט גוט אויף צו גנבענען די גרענעץ. איך וואָלט שוין געוואָלט דערלעבן זען, וואָס הייסט דאָס „גרענעץ” און וויאַזוי וועלן מיר דאָס גנבענען?

ד.

אַ גאַנצן טאָג זיינען מיר געווען באַשעפטיקט מיט די זאַכן. מיר האָבן אַלצדינג באַדאַרפט איינפּאַקן און אַוועקגעבן דאָס דער יידענע. די זאַכן וועט זי אונדז אַריבערפעקלען נאָכדעם, דער עיקר איז ביי איר, זאָגט זי, די נפשות[1]. און זי זאָגט אונדז אָן, וויאַזוי מיר זאָלן זיך פירן. אַז ס'וועט ווערן, זאָגט זי, האַלבע נאַכט, זאָלן מיר אַרויסגיין הינטער דער שטאָט. דאָרט איז פאַראַן, זאָגט זי, אַ בערגל. זאָלן מיר, זאָגט זי, דאָס בערגל דורכלאָזן, און נעמען זיך לינקס, און גיין און גיין, ביז מיר וועלן דערזען נאָך אַ בערגל. פון דעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען, זאָגט זי, רעכטס, און גיין אַזוי לאַנג, ביז מיר וועלן קומען צו אַ שענקל. אין שענקל זאָל אַריינגיין נאָר איינער פון אונדז, נישט אַלע. אין שענקל וועלן מיר טרעפן, זאָגט זי, צוויי פּויערים טרינקען בראָנפן ביי איין טיש, זאָלן מיר צוגיין, זאָגט זי, צו די פּויערים און אַ זאָג טאָן „כיימאַוואַ” — איז שוין גענוג. וויבאַלד זיי וועלן דערהערן, זאָגט זי, דאָס וואָרט „כיימאַוואַ” (ס'איז אַ נאָמען), אַזוי וועלן זיי אויפשטיין „און גיין מיט אייך ביז אין וועלדל. אין וועלדל וועלן אויף אייך וואַרטן נאָך פיר גוים. טאָמער וועלן זיי שלאָפן, זאָלט איר זיי אויפוועקן. אין וועלדל, אַז איר וועט גיין, זאָלט איר, זאָגט זי, זיין שטיל, קיין פּיפּס נישט אַרויסלאָזן, מע זאָל חלילה נישט דערהערן און אויסשיסן. אויף יעדן טריט, זאָגט זי, איז דאָ אַ סאָלדאַט מיט אַ ביקס און שיסט... פון וועלדל, זאָגט זי, וועלן אייך שוין די פּויערים אַרויספירן אויפן רעכטן וועג, באַרג־אַראָפּ, און אָט זענט איר שוין אויף יענער זייט”...

מיר איז די מעשה מיטן בערגל, מיטן שענקל, מיטן וועלדל שטאַרק געפעלן. די מאַמע האָט אַ ביסל מורא. ברכה און טייבל — אויך. מיר לאַכן פון זיי. יידענעס ציטערן פאַר אַ קאַץ אויך!...

קוים דערלעבט נאַכט. אָפּגעדאַוונט מעריב, אָפּגעגעסן וועטשערע, האָבן מיר אָפּגעוואַרט, ביז עס וועט ווערן רעכט פינצטער. פּונקט צוועלף דעם זייגער האָבן מיר זיך אַלע, זאַלבעזעקסט, געלאָזט אין וועג אַריין.

---

1 נפשות (נעפאַשעס) — דאָ געמיינט: מענטשן.

פֿריער זענען געגאַנגען מיר, מאַנצבילען, נאָך אונדז זענען נאָכגעגאַנגען די ווײַבער, ווי געווײנלעך. אַזוי ווי די ייִדענע האָט נביאות[1] געזאָגט, אַזוי איז טאַקע געווען.

מיר זענען געגאַנגען אַזוי לאַנג ביז מיר האָבן דערזען דאָס שענקל. מײַן ברודער עליע און פֿינף גויען אַרײַן בײַדע אין שענקל אַרײַן, אויפֿוועקן די פּויערים. עס האָט נישט גענומען קיין האַלבע שעה, מיר מוזן אַ קוק, ווי גייען מיט די צוויי פּויערים. די פּויערים זענען נאָך פֿאַרשלאָפֿן. אַ ביסל שיכורלעך און שפּײַען און שעלטן זיך — סכנות-נפֿשות. דאָס וואָרט „טשאָרט" ווערט איבערגעחזרט אפֿשר הונדערט מאָל. די ווײַבער הייבן אָן, האָבט מיר, מורא האָבן. איך דערקען נאָך זייער זיפֿצן און זייער קרעכצן און נאָך דעם „רבונו-של-עולם", וואָס די מאַמע דערמאָנט אַלע מינוט שטילערהייט. הייך האָט זי מורא. מער הערט מען נישט פֿון אונדז קיין פּיפּס.

מיר גייען אין-גייען. פּלוצעם שטעלן זיך אָפּ אונדזערע צוויי פּויערים און רופֿן זיך אָפּ צו אונדז. מיר זאָלן זיי זאָגן, וויפֿל געלט מיר האָבן. עס פֿעלט אויף אונדז אָן אַ פּחד[4], אַז מיר קאָנען נישט רעדן קיין וואָרט. שטעלט זיך אַרויס די מאַמע און זאָגט, אַז מיר האָבן נישט קיין געלט. זאָגן זיי: ס'אַ ליגן. און נעמען אַרויס צוויי לאַנגע מעסערס און טראָגן אונדז צו גלײַך צום פּנים און זאָגן: „ווערט איר אונדז נישט אָפּגעבן באַלד אינגאַנצן, וואָס איר האָט, וועט איר געקוילעט!"... אַלע שטייען אָן לשון און ציטערן, ווי די לעמעלעך. הויבט זיך אָפּ די מאַמע צו מײַן ברודער עליע, ער זאָל אויפֿבינדן די קעשענע און אָפּגעבן דאָס געלט (דאָס איז דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פֿאַר אונדזער האַלבער דירה). אין דער מינוט געפֿעלט מײַן שוועסטערן ברכה צו פֿאַלן חלשות. דערזען, אַז ברכה איז געפֿאַלן, שרײַט די מאַמע: גוואַלד! אויף איך קוקנדיק, שרײַט טייבל אויך: גוואַלד! פּלוצעם — טראַך-טאַראַראַך!!!... דאָס האָט מען אויסגעשאָסן, דער שאָס צעטראָגט זיך מיט אַ ווידערקיל[6] איבערן גאַנצן וואַלד. די פּויערים זענען אויסגעטריקנט געוואָרן. ברכה האָט זיך אויפֿגעכאַפּט. די מאַמע כאַפּט מיך מיט איין האַנט און מײַן ברודער עליען מיט דער צווייטער האַנט:

---

1 זאָגן נביאות (נעוויעס) — דאָ געמיינט: טרעפֿן, פֿאָרויסזאָגן.

4 פּחד (פּאַכעד) — גרויסע שרעק.

6 ווידערקיל — עכאָ.

— קינדער! לאָמיר לויפֿן!... דער שומר־ישראל[1] איז מיט אונדז!...

איך ווייס נישט, ווו עס נעמט זיך צו איר אַזויפֿיל כּוח אויף צו לויפֿן? אַלעמאָל פֿאַרטשעפּען מיר זיך אין אַ בוים און פֿאַלן. מיר שטייען אויף און לויפֿן ווייטער. אַלעמאָל דרייט אויס די מאַמע דעם קאָפּ צוריק און טוט אַ פֿרעג שטילערהייט:

— פּיניע, דו לויפֿסט? ברכה, דו לויפֿסט? טייבל, דו לויפֿסט? לויפֿט, לויפֿט!

וויפֿל מיר זענען אַזוי געלאָפֿן — קאָן איך אייך נישט זאָגן. פֿונעם וואַלד זענען מיר שוין לאַנג אַרויס. עס הייבט אָן ווערן טאָגלעך. עס בלאָזט אַ קיל ווינטל, נאָר אונדז איז הייס סכּנות. מיר דערזעען פֿאַר זיך אַ גאַס און נאָך אַ גאַס. אַ ווייסן קלויסטער, גערטנער, הייזן, שי[illegible]לעך.

מיר באַגעגענען אַ ייִדן, ער טרייבט אַ ציג. מיר [illegible]עלן אים אָפּ מיט דער ציג. פּיניע פֿרעגט אים, צי ס׳איז נאָך עפּעס ווייט צו דער גרענעץ? דער ייִד פֿון דער ציג קוקט אים אָן: „וואָסער גרענעץ?"... עס לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז מיר זײַנען שוין לאַנג אויף דער זײַט, מיר זײַנען שוין ווייט פֿון דער רוסישער גרענעץ.

— ווײַבאַלד אַזוי, הײַנט וואָס זשע לויפֿן מיר, ווי די משוגעים?

עס פֿאַלט אָן אויף אונדז אַלעמען אַ מוראדיק געלעכטער. די ווײַבער פֿאַלן אויש צו דער ערד לאַכנדיק. נאָר די מאַמע הייבט אויף די הענט אַרויף: „איך דאַנק דיר, גאָטעניו!" — און צעוויינט זיך.

מיר זענען שוין אין בראָד[2]!

א.

ווייסט איר, ווו מיר שפּאַרן אָן? אויש אין בראָד! איך מיין, אַז מיר זענען שוין נאָענט פֿון אַמעריקע. אַ שיינע שטאָט אָט דאָס בראָד! ס׳איז נאָר נישט די שטאָט, די גאַסן, די מענטשן, וואָס בײַ אונדז. אַפֿילו די ייִדן זענען דאָ נישט די ייִדן, וואָס בײַ אונדז. דאָס הייסט, די ייִדן זענען די

1 שומר ישׂראל — גאָט.

2 בראָד — אַ שטאָט אין מערבֿ־אוקראַינע. פֿאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה האָט די שטאָט געהערט צו עסטרייך. די דאָרטיקע ייִדן האָבן גערעדט אויף אַ באַזונדערן ייִדישן דיאַלעקט, אַרײַנמישנדיק טיילווײַז דײַטשישע ווערטער.

אייגענע יידן, וואָס ביי אונדז. און אויב איר ווילט, זענען זיי נאָך מער יידן, ווי אונדזערע יידן. די פאות[1] א סך לענגער, ווי ביי אונדזערע. די קאַפּאָטעס ביי זיי זענען כמעט ביז דער ערד. זיי טראָגן מאָדנע קאַ[illegible]יושלעך, גאַרטעלעך, מיט שיך און זאָקן, און די ווייבער — פּאַריקן. נאָר דאָס לשון זייערס — אוי, דאָס לשון! דייטש רופט מען דאָס. ס׳איז גאָרנישט דאָס, וואָס ביי אונדז. דאָס הייסט, די ווערטער זענען די אייגענע ווערטער, וואָס ביי אונדז, נאָר מיט פּאַסעכן. למשל: „וואָס" איז „וואָס", „דאָס" איז „דאָס", „שלאָפן" איז „שלאָפן", „פלייש" איז „פלאַיש", „מייער" איז „מאַיער", א „בעהיימע" איז „בעהאַימע", א „שייגעץ" — „שאַיגעץ", „קינד" איז „קונד". היינט דאָס רעדן זייערס! אַז זיי רעדן, זינגען זיי. מיר האָבן באַלד געכאַפּט דעם שניט. דער ערשטער איז באַלד געווען אונדזער חבר פיניע. ער האָט אָנגעהויבן רעדן דייטש כמעט פונעם ערשטן טאָג, וואָס מיר זענען געקומען. אים איז געווען גרינגע[illegible] האָט ער געלערנט נאָך אינדערהיים. מיין ברודער עליע זאָג[illegible] באַטש ער האָט קיין דייטש קיינמאָל נישט געלערנט, פונדעסטוועגן פאַרשטייט ער נישט ווינציקער פון אים. איך הער זיך צו, ווי מע רעדט אויף דייטש, און לערן זיך. אין א פרעמד לאַנד מוז מען קענען די שפּראַך. אַזוי זאָגט פיניע. זיין ווייב טייבל רעדט שוין אויך האַלב דייטש, האַלב יידיש. מיין שוועגערין ברכה, עליעס ווייב, וואָלט אפשר אויך וועלן רעדן דייטש, קען זי נעבעך נישט. א גראָבער קאָפּ ביי איר! זעט איר, די מאַמע וויל נישט הערן פון קיין דייטש. זי וועט, זאָגט זי, רעדן אַזוי, ווי זי האָט גערעדט אינדערהיים. ברעכן זיך די צונג צוליב די דייטשן איז זי נישט מחויב, זי איז גאָר אויף זיי ברוגז. זי האָט געמיינט, אַז די דייטשן זענען ערלעכע מענטשן. צום סוף איז זי געוואָר געוואָרן, אַז זיי זענען אויך נישט קיין גרויסע צדיקים. אַנומלט איז זי געווען אין מאַרק, האָט מען זי אָפּגענאַרט אויף דער וואָג. זי האָט געזאָגט, מע זאָל איר געבן א פונט, און געגעבן האָט מען איר — זי ווייסט אַליין נישט וויפל.[3]

אַלצדינג איז ביי די דייטשן אַנדערש. דאָס געלט איז אויך נישט, ווי ביי אונדז. דאָ ווייסט מען נישט קיין קאָפּעקעס, צוואַנציקער, פערציקער. דאָ ווייסט מען נאָר גרייצערס. אַלצדינג פאַרקויפט זיך דאָ אויף גרייצערס.

---

1 פאות (פייעס). — די יידן אין עסטרייך פלעגן טראָגן זייער לאַנגע פאות.

3 אין אַכאַליקן רוסלאַנד פלעגט מען וועגן אויף פונטן; אין עסטרייך — אויף קילאָגראַמען.

פאַר אונדזערן אַ רובל גיט מען איך אַן אַ שיר גרייצערס. מיין מאַמע געפינט, אַז ס'איז נישט קיין געלט. ס'איז קנעפּלעך. מיין ברודער עליע זאָגט, אַז זיי צעגייען זיך עפּעס אונטער די פינגער, אַזוי ווי שניי. אַלע טאָג זעצט ער זיך אַוועק אין אַ ווינקעלע, טרענט אויף די קעשענע, און נעמט אַרויס אַ רובל, און פאַרנייט צוריק. אַט אַזוי אַלע טאָג. און די טעג גייען אַוועק, און אונדזערע פּעקלעך מיט אונדזער בעטגעוואַנט זיינען נאָך אַלץ נישטאָ. די יידענע, וואָס האָט מיט אונדז געגנבעט די גרענעץ, האָט אונדז אָפּגעטאָן אַ רעכטן ספּאָדעק. אַחוץ וואָס מע איז אונדז באַפאַלן אין וואַלד, טאַקע אירע שומרים[1] אַליין, וועלן מיר נאָך אפשר בלייבן אָן זאַכן. די מאַמע הערט נישט אויף צו ברעכן די הענט און צו וויינען אויף די זאַכן: „דאָס בעטגעוואַנט! די קישנס! וויאַזוי וועלן מיר זיך רירן קיין אַמעריקע אָן בעטגעוואַנט, אָן קישנס?"...

ב.

אויף דער גרענעץ איז אונדז גוט, בעסער ווי אינדערהיים. טאָן טוען מיר ניט קיין האַנט אין קאַלטן וואַסער. אָדער מיר זיצן אויף דער אַכסניא[2], אָדער מיר גייען אויפן שפּאַציר, אָנקוקן בראָד. אַ שיינע שטאָט. איך ווייס נישט, וואָס מיין שוועגערין ברכה האָט צו דער שטאָט. אַלע טאָג געפינט זי אָן אַנדער חסרון אויף דער שטאָט.

מיר האָבן אָנגעהויבן צו ביסלעך אויסקליידן זיך. אונדזער חבר פּיניע זאָגט, אַז ס'איז נישט שיין, וואָס מיר גייען, ווי די שלעפּערס. אין אַ פרעמדער שטאָט דאַרף מען, זאָגט ער, אַרויסגיין ווי מענטשן. קודם־כל האָט ער זיך געקויפט אַ קאַפּעלוישל, ווי מע טראָגט ביי די דייטשן, און אַ פּידזשאַק אַ קורצן ביז די קני מיט אַ נייעם שניפּס. אָנקוקן פּיניען אין זיינע דייטשע מלבושים דאַרף מען זיין שטאַרקער פון אייזן. לאַנג און דין איז ער, אַ נידעריקע ראיה האָט ער, און אַז ער גייט, שפּרינגט ער, היינט די נאָז? די מאַמע זאָגט, אַז ער האָט אַ פּנים פון חוזק. מיין ברודער עליע געפינט, אַז ער זעט אויס ווי אַ „וועגנער" אָדער ווי אַ „קאַטערינשטשיק". פּיניע זאָגט, אַז ער ווייסט נישט, וואָס איז שענער: צי אַ „וועגנער", צי אַ „שלעפּער"? דאָס מיינט ער טאַקע אונדז. מיין ברודער עליע זאָגט, אַז ער זאָל וועלן, קאָן ער זיך אויך אויסקליידן ווי אַ דייטש. ס'איז אָבער נישט

1. שומרים (שאָמרים) — דאָ געמיינט די פּויערים, וואָס האָבן זיי אַריבערגעפירט איבער דער גרענעץ.
2. אכסניא (אַכסאַניע) — איינפאָרהויז, אַזאַ מין האָטעל.

קיין גרויסע קונץ, זאָגט ער, אויסברענגען געלט, טרענצלען קערבלעך. מע דאַרף, זאָגט ער, דאָס קערבל היטן קיין אַמעריקע... זאָגט אים פיניע: אין אַמעריקע דאַרפן מיר קיין געלט נישט. דאָרטן, זאָגט ער, זיינען מיר אליין געלט! ער רעדט איבער אונדז אַזוי לאַנג, ביז מיין ברודער עליע קויפט זיך אויך אַ פּידזשאַק, און מיר אויך אַ קאַפּעליוש מיט אַ רעקל. מיר גייען אַלע דריי איבער די גאַסן און רעדן דייטש. איך בין זיכער, אַז אַלע מיינען, אַז מיר זענען דייטשן. איין חיסרון נאָר, וואָס אונדז גייען נאָך די ווייבער. ווייל מיר דרייען זיך ארום זאַלבעזעקסט, קוקט די גאַנצע וועלט אויף אונדז. וואָס האָבן זיי נישט געזען?

— די גרעסטע נאַראָנים אין דער וועלט זענען דייטשן. — אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע. א סימן, וואָס איר זאָלט נישט זאָגן, גלייבן זיי אייך אויפן וואָרט:

— אחוץ געלט. געלט איז ביי זיי טייערער, ווי ביי אונדז! אַ „גרייצער"[1] איז ביי זיי די נשמה. פאַר אַ „קרוין" וועלן זיי אייך פאַרקויפן דעם טאַטן, און פאַר אַ „גולדן" — גאָט אליין!

אַזוי זאָגט ברכה, און טייבל האַלט זי אונטער. אַלע דריי ווייבער, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, זענען עפּעס נישט צופרידן מיט די דייטשן. איך ווייס נישט פאַרוואָס. מיר זענען זיי דווקא געפעלן. ווען נישט אַמעריקע, וואָלט איך דאָ געוואָלט זיין אייביק און אייביק. ווו האָט איר אַזעלכע הייזער, ווי דאָ? היינט די מענטשן? אַזעלכע גוטע מענטשן! אַלצדינג פאַרקויפן זיי אייך! אַלצדינג האָט דאָ אַן אַנדער פּנים. און רעדט מיט די ווייבער, זאָגן זיי, אַז ביי אונדז איז בעסער. קיין זאַך געפעלט זיי נישט, אַפילו די אַכסניא אויך נישט. און נישט אַזוי די אַכסניא, ווי די באַלעבאַטים. זיי רייסן די הויט, זאָגט ברכה. פאַר אַ גלעזל וואַרעם וואַסער הייסן זיי זיך באַצאָלן. אַ ביסל זאַלץ וועלן זיי אייך נישט געבן אומזיסט. אַז מיר וועלן נישט אָפּפאָרן פונדאַנען באַצייטנס, וועלן מיר דאַרפן גיין איבער די הייזער.

אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה. נאָר וואָס מיין שוועגערין ברכה קאָן זאָגן.

ג.

האָט קיין פאַריבל נישט, איך האָב זיך פאַררעדט וועגן די נאַרישע דייטשן, און האָב פאַרגעסן, אַז מיר פאָרן קיין אַמעריקע. דאָס הייסט, נישט

---

1 גרייצער, קרוין, גולדן — נעמען פון עסטרייכישע געלט.

גלייך קיין אַמעריקע — דערווייל פאָרן מיר קיין לאָנדאָן. און נישט גלייך קיין לאָנדאָן, נאָר קיין לעמבערג[1]. דאָרט, אין לעמבערג, איז פאַראַן, זאָגט מען, אַ קאָמיטעט פאַר עמיגראַנטן. אפשר וועלן מיר קאָנען דורכן קאָמיטעט עפּעס באַהילפיק ווערן. מיט וואָס זענען מיר ערגער פון אַלע אַנדערע עמיגראַנטן? בפרט, מיר האָבן נאָך געהאַט אַזאַ שאָדן — אונדזערע אַלע פּעקלעך מיט אונדזער גאַנצן בעטגעוואַנט. די מאַמע גרייט זיך שוין, וויאַזוי זי זאָל זיי זאָגן, וויאַזוי זי זאָל פאַר זיי וויינען. מיין ברודער עליע בעט זיך ביי איר: „נאָר נישט געוויינט! מע דאַרף אינזינען האָבן די אויגן. אָן אויגן לאָזט אַמעריקע נישט אַריין"...

אַזוי זאָגט מיין ברודער עליע און גייט אַריין צום באַלעבאָס זיך צע־צאָלן פאַר דער אכסניא. אין עטלעכע מינוט אַרום קומט אַרויס מיין ברודער עליע אַ טויטער. וואָס איז? דער באַלעבאָס האָט אים אויסגעקליגט אַ חשבון, איז אים, זאָגט ער, פינצטער געוואָרן פאַר די אויגן. פאַר אַלצדינג רעכנט ער אונדז געלט. פאַר לייכטער אויף ליכט־בענטשן רעכנט ער זעקס לייכטער — זעקס גרייצערס, פאַר הבדלה[2] — פיר גרייצערס. וואָסער הבדלה? ער, דער בעל־אכסניא[3], האָט געמאַכט הבדלה, און מיר האָבן געהערט, — קומט אים פיר גרייצערס. פרעגן מיר אים: „וואָס עפּעס פיר?" — זאָגט ער: „ווילט איר פינף, זאָל זיין פינף". היינט רעכנט ער אונדז עפּעס אַ זאַך מיטן נאָמען „קאָמיסיאָן". וואָס איז דאָס פאַר אַ שאַק? דאָס קומט אים, זאָגט ער, פאַר דער טירחה, וואָס ער איז געגאַנגען מיט אונדז קויפן מלבושים.

דערהערט אַזאַ מעשה, כאַפּט זיך אויף מיין שוועגערין ברכה מיט אַ פליעסק איבער די הענט.

— שווינדלער! וואָס האָב איך אייך געזאָגט? זענען די דייטשן נישט ערגער ווי די נאַכט־גזלנים אין וואַלד? מיר זענען דען אין בראָד? מיר זענען דאָך אין סדום[4]!

דעם זעלבן טאָג זענען מיר אַנטלאָפן קיין לעמבערג!

---

1 לעמבערג — אויך א שטאָט אין אמאָליקן עסטרייך.
2 הבדלה (האַוודאָלע) — די תפילה ביים אָנצינדן ליכט שבת צו־נאַכט.
3 בעל־אכסניא — דער באַלעבאָס פון איינפאָרהויז.
4 סדום (סדאָם) — דאָ געמיינט: שטאָט מיט שלעכטע מענטשן, וואָס זיינען נישט גאַסטפריינדלעך.

קראָקע מיט לעמבערג

א.

לעמבערג, זעט איר, איז שוין גאר נישט דאס, וואס בראד. ערשטנס, די שמוץ אליין. ריין, ברייט, ציכטיק, שיין — פארנעמט אן אויג! דאס הייסט, ס'איז פאראן אין לעמבערג אויך אזעלכע גאסן, ווי אין בראד, וואס אז מען גייט אינמיטן זומער, דארף מען אנטאן טיפע קאלאשן און פארשטעלט די נאז. דערפאר אבער איז פאראן אינמיטן שטאט א גארטן, וואס אלע מעגן דארט גיין שפאצירן, אפילו ציגן. א פרייע מדינה. שבת גייען יידן מיט שטריימלעך פראנק און פריי אויף אלע גאסן, און קיינער זאגט זיי נישט קיין ווארט. היינט די מענטשן? גאלד און זילבער! מיין מאמע זאגט, אז פון בראד ביז לעמבערג איז אזא חילוק, ווי פון טאג צו נאכט. מיין ברודער עליע זאגט, אז סע טוט אים באנק, וואס ביי דער גרענעץ שטייט פריער בראד און נאכדעם לעמבערג. עס וואלט באדארפט, זאגט ער, זיין פארקערט. גיט אים אונדזער חבר פיניע צו פארשטיין, אז דערפאר איז לעמבערג בעסער פון בראד, ווייל עס שטייט ווייטער פון דער גרענעץ און נענטער צו אמעריקע. זאגט אים עליע: „א פאלג מיך א גאנג! ווו איז לעמבערג און ווו אמעריקע!" זאגט אים פיניע, אז וואס איז שייך צו שטעט, מעג ער זיך נאך דערוויל לערנען ביי אים, ווארעם ער האט געלערנט געאגראפיע. זאגט אים מיין ברודער עליע: „אז דו האסט געלערנט געאגראפיע, זאג זשע מיר, ווו איז דער קאמיטעט?" — „וואסער קאמיטעט?" — „דער עמיגראנטן־קאמיטעט!" — „א סמיכת־הפרשה[2]! וואס געהער זיך עס אן מיט געאגראפיע?" — „דער וואס ווייסט געאגראפיע, דער דארף וויסן אלצדינג".

אזוי זאגט צו אים מיין ברודער עליע, און מיר פרעגן זיך נאך אויפן קאמיטעט. ווען מיר פרעגן, ווייסט קיינער נישט. א מאדנע שטאט.

— זיי ווייסן, נאר זיי ווילן נישט זאגן!

אזוי פסקנט מיין שוועגערין ברכה. איר געפעלט קיין זאך נישט. אויף לעמבערג האט זי אויך א חיסרון: צו ברייטע גאסן. א חיסרון — די כלה איז צו שיין. אונדזער חבר פיניעס ווייב טייבל האט אן אנדער חיסרון

---

2 א סמיכת הפרשה (סמיכעס האפארשע) — געמיינט: ווי קומט איינס צום צווייטן ?

איך לעמבערג. דהיינו? למאי[1] זאָגט מען ביי אונדז „קראָקע מיט לעמבערג"? אַז מען עסט אַ זויערע זאַך, זאָגט מען: „ס'איז אַזוי זויער, אַז מע קאָן דערזען קראָקע מיט לעמבערג". אָדער אַז מע דערלאַנגט איינעם א גוטן פּאַטש, זאָגט מען, אַז „ער האָט דערזען קראָקע מיט לעמבערג".

בקיצור, די ווייבער האָבן שוין אַזאַ טבע. זעלטן זיי זאָל עפּעס געפעלן!...

ב.

מיר האָבן זיך שוין דערפרעגט צום קאָמיטעט. א הויכע שטוב מיט אַ רייטן דאַך. פריער דאַרף מען שטיין אַ ביסל אינדרויסן. דאָס הייסט, נישט א ביסל, נאָר א סך. נאָכדעם עפנט מען די טיר. דאַרף מען גיין אויף טרעפּ. אַז מע קומט אַרויף, טרעפט מען אַ סך מענטשן. צומיינסטן אונזערע יידישע, עמיגראַנטן רופט מען זיי. במעט אַלע זענען הונגעריק. און אַלע האָבן קליינע זויגנדיקע קינדער. די, וואָס האָבן נישט קיין זויגנדיקע קינדער, זענען אויך הונגעריק. מע הייסט זיי קומען מאָרגן. מאָרגן זאָגט מען זיי איבערמאָרגן, זיי זאָלן קומען מאָרגן. מיין מאַמע באַקענט זיך מיט א סך ווייבער. איטלעכע פון זיי האָט אויך זיך אַן אנדער אומגליק. פאַרגליכן, זאָגט זי, איר אומגליק מיט זייערן, קומט אויס, אַז זי איז גאָר איינע א גליקלעכע! א סך פון זיי זיינען אַנטלאָפן פון פּאָגראָמען[2]. וואָס זיי דערציילן זיך אָן איז אַ גוואַלד! אַלע פאָרן זיי קיין אמעריקע, און קיינער האָט נישט מיט וואָס. א סך פון זיי האָט מען אָפּגעשיקט צוריק. אייניקע גיט מען ארבעט. אייניקע שיקט מען אָפּ קיין קראָקע. דאָרט איז, זאָגט מען, דער אמתער קאָמיטעט. וואָס זשע איז דאָ? — זיי ווייסן אַליין נישט. מע הייסט זיי קומען מאָרגן, קומען זיי. ווו איז דער קאָמיטעט? אָט דאָס איז דאָך דער קאָמיטעט. ווער איז דער קאָמיטעט? זיי זאָלן אַזוי וויסן פון בייז! עס קומט אַריין א הויכער פאַרשוין מיט אַ געשטופּלט פּנים און מיט גוטע לאַכנדיקע אויגן.

אָט דאָס איז איינער פון קאָמיטעט. ער איז א דאָקטאָר.

1 למאי (לעמאַי) — פּאַבוואַס.

2 דאָ ווערן דערמאָנט די בלוטיקע אָנפאַלן אויף יידן אין רוסלאַנד אין אָנהייב פון היינטיקן יאָרהונדערט, צוליב די פּאָגראָמען האָבן דעמאָלט צענדליקער טויזנטער יידן אויסגעוואַנדערט פון רוסלאַנד — דער עיקר קיין אַמעריקע.

דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן זעצט זיך אַוועק אויף אַ שטול. אַלע מינוט גייט צו אים צו אַן אַנדער עמיגראַנט און טענהט עפּעס, מאַכט מיט די הענט. דער דאָקטאָר הערט אים אויס און ענטפֿערט אים, אַז ער איז אַיין מענטש אַליין. ער קאָן גאָרנישט העלפֿן. פֿאָראַן, זאָגט ער, ביי אונדז אַ קאָמיטעט פֿון עטלעכע און דרייסיק פֿאַרשוין. נאָר קיי־נער וויל נישט קומען. וואָס קאָן איך, איין מענטש אַליין, טאָן?

די עמיגראַנטן ווילן נישט וויסן, וואָס ער איז איין מענטש אַליין. זיי קאָנען מער נישט זיצן. זיי האָבן שוין אויפֿגעגעסן פֿון זיך, וואָס זיי האָבן געהאַט. זיי זאָגן, אָדער מע זאָל זיי געבן בילעטן קיין אַמעריקע, אָדער מע זאָל זיי אָפּשיקן צוריק. דער דאָקטאָר טענהט, אַז ער קאָן זיי נאָר שיקן קיין קראָקע, אויב זיי ווילן. דאָרט איז דאָ אַ קאָמיטעט. אפֿשר וועט זיי יענער קאָמיטעט קאָנען העלפֿן, די עמיגראַנטן הערן דאָס אויס און זאָגן, אַז זיי האָבן נישט דערווייל פֿונוואַנען אַ טאָג איבערצולעבן. דער דאָקטאָר נעמט_אַרויס דאָס בייטעלע און שענקט זיי אַ מטבע. די עמיגראַנטן באַטראַכטן די מטבע און גייען אַוועק. עס קומען אָן נייע עמיגראַנטן. זיי פֿאַלן, זאָגן זיי, מיטן פּנים צו דער ערד.

— וואָס ווילט איר? — טענהט נעבעך דער דאָקטאָר.

— מיר ווילן עסן! — זאָגן די עמיגראַנטן.

— אָט האָט מען מיר געבראַכט עסן, עסט.

אַזוי זאָגט זיי דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן, און ער ווייזט זיי אויפֿן אָנבייסן, וואָס מע האָט אים געבראַכט: קאַווע מיט ווייסע בילקעלעך. ער זאָגט, אַז ער מיינט דאָס ערנסט. ער גיט זיי אַוועק זיין אָנבייסן. וואָס זאָל ער טאָן איין מענטש אַליין? די עמיגראַנטן באַדאַנקען אים. זיי זאָגן, אַז נישט פֿאַר זיך בעטן זיי, פֿאַר זייערע קינדער נעבעך.

— נו, ברענגט אַהער די קינדער! — זאָגט דער דאָקטאָר און טוט אַ ווונק צו אונדז מיט זיינע גוטע לאַכנדיקע אויגן.

— וואָס ווילט איר?

ג.

טרעט אַרויס די מאַמע צום גוטן דאָקטאָר מיט די לאַכנדיקע אויגן און הייבט אים אָן דערציילן אַ מעשה פֿונעם אָנהייב, וויאַזוי זי האָט געהאַט אַ מאַן. דער מאַן איז געווען אַ חזן און האָט געקרענקט און גע־קרענקט. נאָכדעם איז ער געשטאָרבן, איבערגעלאָזט זי אַן אַלמנה מיט

צוויי קינדער, איינעם אן עלטערן און איינם נאָך כמעט אן עופּהלעי[1] (דאָס מיינט מען מיך). האָט זי דעם עלטערן התונה געמאַכט, אריינגעגעבן אים אין א שמאַלין־גרוב. די שמאַלין איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבן. דער שווער האָט זיך געשטעלט, און דער זון דאַרף שטיין צום פּריזיוו[2]...

— מאַמע, וואָהין ביסטו פאָרפאָרן?

אזוי זאָגט מיין ברודער עליע און שטעלט זיך אוועק דערציילן די אייגענע מעשה, נאָר אויף אַן אַנדער אופן. ער הייבט אָן אזוי:

— יאָ פּריזיוו, נישט פּריזיוו — מיר פאָרן, הייסט עס, קיין אמע־ריקע, דאָס הייסט, איך, און מיין מאַמע, און מיין ווייב, און א קליין ברו־דערל (דאָס מיינט מען מיך); און אָט דער יונגערמאַן (ער ווייזט אויף פּיניען) פאָרט אויך, הייסט עס, מיט אונדז. האָבן מיר באַדאַרפט אריבער די גרענעצן. זיינען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעצן, און אַזוי ווי קיין פּעסער, הייסט עס, האָבן מיר נישט, וואָרעם מיר דאַרפן ביידע שטיין צום פּריזיוו...

— אָט דאָ לאָז מיך! — רופט זיך אָן אונדזער חבר פּיניע און שטופּט אָפּ מיין ברודער עליע און דערציילט די אייגענע מעשה, נאָר א ביסל אַנדערש.

באַטש עליע איז מיר א ברודער, פונדעסטוועגן מוז איך מודה זיין, אַז פּיניע רעדט א סך שענער פון אים, ערשטנס איז ביי אים נישטאָ קיין „הייסט עס", ווי ביי מיין ברודער עליע. חוץ קען ער רוסיש זייער גוט. א סך ווערטער זענען ביי אים רוסישע, און גלאַט שיינע ווערטער, מהיה־דיקע. א סך פון זיי פאַרשטיי איך נישט, וואָס־ער מיינט, נאָר זיי זענען שיין. אָט וויאַזוי אונדזער חבר פּיניע האָט אָנגעהויבן:

— איך וועל אייך געבן איבערגעבן א וזגליאַד אויף דער גאַנצער פּאָלאָזשעניע, ווען איר האָבן אַ טאָטשקע זרעניע. מיר פאָרן קיין אמע־ריקע נישט אַזוי צוליב וואָינסקי פּאָווינאָסט, ווי צוליב סאַמאָסטאָיאַטעל־נאָסט און ציוויליזאַציע[3].

דאָ האָבן ערשט אָנגעהויבן גיין די שיינע ווערטער. אונדזער חבר פּיניע האָט זיך ערשט רעכט צעשאָקלט. ער האָט זיך ערשט פאַרקאַטשעט

1 עופּהלע (אויפּעלע) — דאָ געמיינט: א פּיצל קינד.

2 שטיין צום פּריזיוו — זיך שטעלן צו מיליטערדינסט.

3 דער טייטש פון די רוסישע ווערטער: ווזגליאַד — בליק, מיינונג; פּאָלאָ־זשעניע — לאַגע; טאָטשקאַ זרעניאַ — שטאַנדפּונקט; וואָינסקאַיאַ פּאָ־ווינאָסט' — מיליטערפליכט; סאַמאָסטאָיאַטעלנאָסט' — זעלבשטענדיקייט.

רעדן און רעדן — צום סוף האָט אים איבער דער דאָקטאָר סאַמע אינ־מיטן, מיט אַ זופּ די קאָווע און הויבט זיך אָן צו אים מיט אַ שמייכל:

— זאָגט: וואָס ווילט איר?

טרעט אַרויס ווידער מיין ברודער עליע און מאַכט צו פיניען:

— למאי זאָלסטו האָבן אַ טבע רעדן נישט צו דער זאַך?

דאָס פאַרדריסט, אַפּנים, אונדזער חבר פיניען, ווייל ער טרעט אָפּ אויף אַ זייט, פאַרטשעפּעט זיך פאַר זיינע אייגענע פיס, און הויבט זיך אָן ברוגזלעך:

— דו רעדסט בעסער? רעד דו!

און מיין ברודער עליע גייט צו צום טיש און דערציילט נאָך אַמאָל די מעשה בקיצור.

ה.

— זיינען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעץ. געקומען צו דער גרענעץ, האָבן מיר אָנגעהויבן האַנדלען, הייסט עס, מיט די אַגענטן. און די אַגענטן, ווייסט איר דאָך, זיינען גרייסע ממזרים[1]. האָבן זיי אָנגעהויבן לויפן איינער איבערן אַנדערן, גראָבן, מסרן[2], ביז ס'האָט זיך אונטערגעכאַפּט איי־נער אַ יידענע, הייסט עס, אַ לייטישע, אַן עלטלעכע, אַ פרומע, אַ כשרע[3], און האָט זיך איבערגעליבט מיט אונדז, הייסט עס, זיך אונטערגענומען אונדז אַלעמען אַריבערפירן, פריער אונדז, און נאָכדעם די זאַכן. האָט זי אונדז געגעבן, די יידענע, הייסט עס, צוויי שומרים, פויערים, הייסט עס...

— אָט אַזוי גיך? זעט נאָר! ער איז שוין פאַרטיק מיט די שומרים.

אַזוי שפּרינגט אַרויס מיין־שוויגערין ברכה, שטופּט אָפּ מיין ברודער עליען און דערציילט בעסער אַליין די מעשה. מאַכן די אייגענע מעשה, נאָר אַ ביסל אַנדערש: וויאַזוי די יידענע האָט אונדז געהייסן גיין און גיין, ביז מיר וועלן דערזען אַ בערגל. פונעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען רעכטס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קומען צו נאָך אַ בערגל. זאָלן מיר זיך פון יע־נעם בערגל נעמען לינקס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קומען צו אַ שענקל, זאָל אַריינגיין איינער פון אונדז אין שענקל, וועט ער טרעפן צוויי פויערים טרינקען בראָנפן. זאָל מען צוגיין צו די פויערים און

1 ממזרים (מאַמזיירים) — דאָ געמיינט: דורכגעטריבענע ליים, אָפּנאַרערס.
2 מסרן (מאַסערן) — דאָ: אָנרעדן אויף יענעם שלעכטס.
3 כשרע (קאָשערע) — דאָ: אַ פרומע.

זאָגן נאָך איין וואָרט „בימאָווס״, וועלן זיי שוין וויסן און וועלן אונדז פירן איבער א וועלדל. א גליק, וואָס איך האָב א טבע פון הלשון...

רופט זיך אָן דער דאָקטאָר:

— ווייסט איר, וואָס איך וועל אייך זאָגן, מיינע ליבע ווייבער? איך האָב אייך א טבע פון הלשון. זאָגט מיר אינקורצן, וואָס ווילט איר?

טרעט אַרויס די מאַמע ווידעראַמאָל, און עס קומט פאָר צווישן איר און דאָקטאָר אַזאַ מין געשפּרעך:

מ אַ מ ע: איר ווילט אינקורצן? מע האָט ביי אונדז צוגענומען די זאַכן.

ד אָ ק ט אָ ר: וואָסערע זאַכן?

מ אַ מ ע: דאָס בעטגעוואַנט: צוויי איבערבעטן, פיר קישנס גרויסע, און נאָך צוויי גרויסע קישנס, און דריי קליינטשקע קישעלעך.

ד אָ ק ט אָ ר: דאָס איז גאָר?

מ אַ מ ע: און קאָלדרעס דריי, צוויי אַלטע, איינע א נייע, און מלבושים א פאָר, און א פּעקשיילע א ווידענע, און...

ד אָ ק ט אָ ר: נישט דאָס פרעג איך. מער קיין אומגליק האָט איר נישט געהאַט?

מ אַ מ ע: וואָסער אַן אומגליק ווילט איר נאָך?

ד אָ ק ט אָ ר: איך מיין, וואָס פעלט אייך?

— מ אַ מ ע: בעטגעוואַנט.

ד אָ ק ט אָ ר: דאָס איז גאָר?

מ אַ מ ע: ס'איז אייך קאַרג?

ד אָ ק ט אָ ר: און בילעטן האָט איר? געלט האָט איר?

מ אַ מ ע: נישט צו פאַרזינדיקן. מיר'האָבן שיפסקאַרטן, מיר האָבן אויך בילעטן.

ד אָ ק ט אָ ר: זייט איר דאָך דאַנקען גאָט! איך בין אייך מקנא. לאָמיר זיך בייטן, מיינט נישט, איך שפּאַס. נאַט אייך מיין אָנבייסן, נאַט אייך מיינע עמיגראַנטן, נאָס אייך מיין קאָמיטעט, און גיט מיר אייערע שיפסקאַרטן מיט אייערע בילעטן, פאָר איך אַוועק קיין אַמעריקע היינטיקן טאָג. וואָס קאָן איך דאָ טאָן, איין מענטש אַליין, מיט קיין עין-הרע אַזויפיל אָרעמעלייט?

דער דאָקטאָר איז עפּעס — מיר ווייסן אַליין נישט וואָס! — אַזוי האָבן מיר אָפּגעפּסקנט, און מיר ווילן נישט מאַכן דאָ קיין לאַנגע שהיותי. מיין ברו־

---

1 מאכן שהיות (שיעס) — פארציען, זיך נאמען.

דער עליע זאָגט: אַן עבירה די הוצאות. לאָמיר בעסער פאָרן קיין קראָקע. אַ סך עמיגראַנטן פאָרן קיין קראָקע. לאָז זיך אונדז דאַכטן, עלעהיי מיר זיינען אויך עמיגראַנטן.

— אַז מיר זיינען אין לעמבערג, מוזן מיר שוין זיין אין קראָקע אויך, — זאָגט אונדזער חבר פיניע.

— כדי ס'זאָל אויסקומען, אפנים, קראָקע מיט לעמבערג? — כאַפּט אונטער זיין ווייב טייבל.

ווין איז אַ שטאָט, און גאָט איז אַ פאָטער

א.

— ווין איז אַ שטאָט!

אַזוי האָט געפּסקנט מיין ברודער עליע, און אונדזער חבר פיניע האָט צוגעבאָמקעט:

— נאָך אַ מין שטאָט! פון שטאָטנלאַנד אַ שטאָט!

אפילו די ווייבער, וואָס זיי געפעלט נישט קיין זאַך אין דער וועלט, האָבן אויך צוגעגעבן, אַז ווין איז אַ שטאָט. צוליב דער שטאָט ווין האָט די מאַמע אַרויסגענומען די שבתדיקע ייִדענע פּעטשיילע. מיין שווענערין ברכה האָט זיך אויסגעפּוצט, ווי צו דער התונה. זי האָט אָנגעטאָן איר שבתדיק מלבוש און האָט אויסגעזען אינעם פּאַריק מיט די לאַנגע באָמבלדיקע אוירינגלעך און מיט איר רויט קלייענדיק פּנים, אַזוי ווי אַ רויטע קאָן אין אַ שוואַרצן שלייער.

איר האָט אַמאָל געזען אַ רויטע קאָן אין אַ שוואַרצן שלייער? איך האָב שוין געזען. אונדזער שכנה פּעסיעס קינדער האָבן ליב מאַכן מיט דער קאָן אַלערליי אָנשטעלן. די קאָן האָט ביי זיי, ווי איך האָב אייך שוין אַמאָל דערציילט, אַ מאָדנע צונעמעניש: „פּיגע־לאה די גבאיטע". זיי האָבן שוין אַמאָל אָנגעטאָן „פּיגע־לאה די גבאיטע" אַ יאַרמלקע. עס פאַרשטייט זיך, אַז זיי האָבן איר די יאַרמלקע אונטערגעבונדן מיט צוויי בענדלעך און האָבן זי געלאָזן לויפן. אַ הוין דעם, האָבן זיי איר אָנגעהאַנגען אויפן עק, אפנים פון שיינקייט וועגן, אַ פלעדערוויש. די יאַרמלקע איז

געזועז פאר איר, ווייזט אויס, א ביסל צו גרויס, האט דאס איר פארשטעלט די אויגן, און דעם פלעדערוויש קאן זי נישט ליידן. האט זיך „פייגע לאה די גבאיטע" געלאזט לויפן משוגענערווייז, דראפעז זיך אויף די גלייכע ווענט, און האט אנגעמאכט ביי אלע שכנים מורא־דיקע שאדנס. אי, האט מען זיי דעמלט געקאטעוועט! מער פון אלע האט געהאט ושתי, הערשל, הייסט עס, אט דער וואס מיט דער גוליע אויפן שטערן. א מאדנער יונג אט דער ושתי! וויפל מע זאל אים נישט שלאגן, איז האס ווי אין א וואנט.

איך בענק נאך אים מער ווי נאך אלעמען! עס קאן זיין, אז מיר וועלן זיך איינגיכן זען מיט אים אין אמעריקע. מיר האבן געהאט א ידיעה[1], אז אונדזער שכנה פעסיע מיט איר מאן משה דעם איינבינדער מיט דער גאנ־צער באליאסטרע פארן קיין אמעריקע. פריער האט זי געלייגט קנייט־לעך, וואס מיר פארן אין אזא ווייטן לאנד, און איצט פארט זי אליין אויך אהין... אלע פארן היינט קיין אמעריקע. אזוי שרייבט אונדז אונדזער מחותן יונה דער בעקער. ער פארט אויך קיין אמעריקע.

פיניע זאגט, אז אין אמעריקע וועט ער מאכן גוט. ער פילט, זאגט ער, אז ער איז באשאפן פאר אמעריקע און אמעריקע איז באשאפן פאר אים. ער וואלט שוין גערן, זאגט ער, מיר זאלן שוין זיצן אויף דער שיף און שווימען אויפן ים. דערווייל זיצן מיר גאר אויף דער טריקעניש און זיינען אין ווין.

ב.

וואס טוען מיר אין ווין? גארנישט. מיר שפאצירן איבער די גאסן. אי, גאסן! אי, שטיבער! איר זאלט זען פענצטער! שפיגלען, נישט קיין פענצ־טער! היינט זאכן! צאצקעס! מלבושים! כלים! צירונג! כמעט ביי יעדן פענצטער שטעלן מיר זיך אוועק שאצן, וויפל סע קאן אנטרעפן. מיר, מאנצ־בלען, שאצן, און די ווייבער ווינטשעווען זיך פארמאגן כאטש האלב פון דעם, וואס סע טרעפט אן די שטאט ווין מיט די הייזער און מיט די גע־וועלבן און די סחורות. צעלאכט זיך פיניע און זאגט:

— איך מעגט זיך ווינטשן כאטש א צענט־חלק[2] איז אויך גענוג.

---

1 ידיעה (יעדיע) — דא: א גרוס.
2 צענט-חלק (ביילעק) — צענטל.

— וואָס אַרט דיך, אַז האַלב? די פֿאַרגינסט זיי נישט?

אַזוי זאָגט צו אים מיין ברודער עליע און דרייט זיך דאָס בערדל. אין דער צייט פֿון אונדזער נסיעה קיין אַמעריקע האָט דאָס בערדל ביי מיין ברודער עליע שטאַרק אַ וואַקס געטאָן. עפּעס ווי אַ בעזעם. איך בין אַ בלאָן געוועזן אים געבן אַ נעם אַראָפּ אויף פּאַפּיר. איך האָב אָנגעמלט פֿינגער אייך אָפּגעמאָלט אויף אַ שטיקל פּאַפּיר. און מיין שוועגערין ברכה האָב איך אַראָפּגעבאַפּט מיט אַ שטיקל קרייד אויפֿן טיש. האָב איך געכאַפּט אַ מיאוסן פּסק. זי אַליין, ברכה הייסט עס, האָט דערזען און האָט זיך דערקענט ווי אין אַ שפּיגל. האָט זי צוגערופֿן מיין ברודער עליע. האָב איך פֿון אים גע־האַט! ווען נישט די מאַמע, וואָלט ער מיר געמאַכט דעם טויט. ער שלאָגט מיך אַלעמאָל, ווען ער דערזעט מיך מאָלן. מאָלן האָב איך ליב פֿון קינד־הייט אָן. פֿריער פֿלעג איך מאָלן מיט שוואַרצע קויל אויף די ווייסע ווענט. האָט מען מיך געשלאָגן. נאָכדעם — מיט קרייד אויף דער טיר, האָט מען מיך אויך געשלאָגן. איצט מאָל איך שוין מיט אַ בלייַשטיפֿט אויף פּאַפּיר — וויל מען מיך ווייטער שלאָגן.

— האָסט שוין ווידער גענומען זיך צו די „מענטשעלעך”?...

פֿאַר מאָלן שלאָגט מען מיך נישט אַזוי, ווי פֿאַר קנעטן. איך האָב אַ טבֿע קנעטן הייך ברויט און מאַכן פֿון דעם מענטשעלעך. מיין ברודער עליע, אַז ער דערזעט, גיט ער מיר איבער די פֿינגער. אונדזער חבֿר פּיניע ווייַ־זיך איינשטעלן פֿאַר מיר. ער זאָגט:

— וואָס האָסטו צו אים? לאָז ער קנעטן, לאָז ער מאָלן! אפֿשר איז אים באַשערט צו זיין אַמאָל אַ מאָלער!

מיין ברודער עליע דערהערט און שיט מיט ווערטער:

— וואָס? אַ מאָלער? אַ מאָלעטש? ער וועט שמירגעווען קלויסטערס? וואָלגאַזשען ווענט? פֿליאַסקען דעכער? אַרומגיין מיט פֿאַרפּאַטשקעטע הענט, ווי אַ באַלעגאָלע מיט סמאָלע? לאָז ער מיר בעסער זיין אַ זינגער ביי אַ חזן. אַז מיר וועלן קומען קיין אַמעריקע, באַשטעל איך אים ביי אַ חזן. ער האָט אַ סאָפּראַנאָ־שטימע.

— פֿאַרוואָס נישט ביי אַ באַלמעלאָכע? אין אַמעריקע זיינען אַלע באַלמעלאָכעס. אין אַמעריקע אַרבעטן אַלע!

אַזוי טוט זיך אויף אַ מינוט אַ זאָג אונדזער חבֿר פּיניע. כאַפּט זיך אַרויף אויף אים די מאַמע:

— אַזוי? אַ באַלמעלאָכע? מיינע שונאים וועלן נישט דערלעבן אַז פּייסי דעם חזנס יינגל זאָל זיין אַ באַלמעלאָכע!

איך זע, אַז די מאַמע וויל שוין אָנהייבן וויינען.

— שוין? דו וויינסט שוין ווידער? האסט פארגעסן, אז אין אמעריקע דארף מען אויגן?

אזוי זאגט מיין ברודער עליע, און די מאמע הערט באלד אויף צו וויינען.

ג.

וואס איך זאל נישט זיין אין אמעריקע — אבי איך זאל שוין זיין. עס ציט מיך אהין — סכנות. ביי זיך האב איך אפגעמאכט, אז אין אמעריקע לערן איך זיך אויס דריי זאכן: שווימען, שרייבן און רייכערן ציגארן. די אלע דריי זאכן קאן איך איצט אויך, נאר נישט אזוי גוט, ווי מען קאן עס קאנען אין אמעריקע. אויף שווימען ווייס איך, אז איך וואלט געווען א בריה[1], האב איך נישט געהאט ווו צו שווימען. ביי אונדז אין טייך איז אוממעגלעך. ביי אונדז אין טייך, אז איך לייגט זיך אוועק מיטן בויך אויף דער בלאטע, זיינען די פיס אין דרויסן. אויך מיר א טייך! אין אמעריקע, זאגט מען, איז א ים. דארט, אז איך לייגט זיך אריין וואסער מיט א פענבער, טראגט דאס אייך אוועק צו אלדי רוחות! שרייבן קען איך אויך, כאטש קיינער האט מיך נישט געלערנט. איך שרייב געדרוקטע אותיות פון סידור. איך שרייב אזוי, אז ס'איז שווער צו דערקענען. איך מאל, נישט איך שרייב. איך וואלט א בעלן געווען צו שרייבן גיך — קען איך נישט. אין אמעריקע, זאגט מען, שרייבט מען גיך. אלצדינג ווערט דארטן געטאן, זאגט מען, גיך און געשווינד, כאפנדיק. מען האט דארט קיין צייט נישט. אזוי האב איך געהערט דערציילן אונטערוועגנס פון די עמיגראנטן. איך ווייס כמעט אלצ-דינג, וואס אין אמעריקע טוט זיך, נאך איידער איך בין דארט געווען. דארט פארט מען, זאגט מען, אונטער דער ערד און מען מאכט א לעבן. ווי אזוי מען מאכט דאס — ווייס איך נאך נישט. נאר איך וועל דאס גיך וויסן. איך נעם איבער א זאך זייער גיך. אז איך זע א מענטשן איין מאל, מאך איך אים נאך מיט אלע פיטשעווקעס.

איך האב אנומלטן נאכגעמאכט אונדזער חבר פיניע, וויאזוי ער גייט מיט א טענצל, און ווי ער קוקט מיט די קורצזיכטיקע אויגן, און ווי ער רעדט גיך, זופט היימישע לאקשן, — האט זיך מיין שוועגערין ברכה געהאלטן ביי די זייטן, און די מאמע האט אויך אנגעהויבן וויינען פאר געלעכטער. מיין ברודער עליע האט דאס פיינט. ער לאזט מיך נישט א קאפ אויפהייבן. א מאדנע זאך מיט מיין ברודער עליען! ער האט מיך ליב — און שלאגט

1 בריה (בעריע) — א פלינקער, א פעיקער.

מיך, מאַכט מיר דעם טויט. די מאַמע דערלאָזט אים נישט, ער זאָל מיך שלאָגן. זי זאָגט צו אים:

— האָב פריער אייגענע קינדער, וועסטו זיי נאָכדעם שלאָגן...

לאָז אָבער פרוון מיך אָנרירן אַ פרעמדער מיט אַ פינגער, וועט ער יענעם די אויגן אַרויסנעמען. אַנומלטן האָט אַן עמיגראַנטס אַ ייִנגל מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר. איר ווייסט, וואָס הייסט שטעלן אַ גובערנאַטאָר? אַט וועל איך אייך אויסלערנען וויאַזוי: מע טוט אַ נעם איין דעם גראָבן פינגער אין מויל און מע דערלאַנגט אייך אין זייט צווישן די ריפּן און צווישן בויך, דערוועט איר זיך מיטן מלאך־המות.[1] דאָס ייִנגל, וואָס האָט מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר איז אַ יונגאַטש פון אַ יאָר עלף מיט געשוואָלענע באַקן. האָט ער אַ פּאָר ידים[2] — מעגן זיי אים אָפּדאַרן! ער האָט זיך געוואָלט מיט מיר באַקענען, איז ער צוגעגאַנגען צו מיר און האָט מיך אַ פרעג געטאָן, וויאַזוי הייס איך? זאָג איך: מאָטל. זאָגט ער: מאָטל קאַפּאָטל, דראָבל דראָטל, יוסף סאָטל, ערעץ קאַנאָטל. זאָג איך: וואָס הייסט דאָס? זאָגט ער: דאָס הייסט, אַז דו ביסט אַ יאָלד, כאָטש איך אַליין הייס אויך מאָטל. אפשר ביסטו אַ בעלן אויף אַ גובערנאַטאָר? זאָג איך: פאַרוואָס נישט? זאָגט ער: קום אהער אַ ביסל נעענטער, וועל איך דיר ווייזן. בין איך צוגעגאַנגען. האָט ער מיר געוויזן. בין איך אַנידערגעפאַלן. האָט דערזען די מאַמע און געמאַכט אַ געוואַלד. איז געקומען צו לויפן מיין ברודער עליע און האָט אים געגעבן! פון דעמלט אָן זיינען מיר געוואָרן מיט אים חבר. ער האָט מיך אויסגעלערנט אחוץ דעם „גובערנאַטאָר" נאָך אַ סך זאַכן. אַשטייגער, בויכרעדערײַ. איר קענט דאָס? אויסלערנען אייך איז אוממעגלעך. דערצו דאַרף מען זיין געבוירן. מע דאַרף האַלטן דאָס מויל צו, נישט רירן מיט קיין אבר,[3] און בילן ווי אַ הונט, אָדער ברוקען ווי אַ חזיר, אַזוי אַז אַלע זאָלן זוכן אונטערן טיש. איך האָב געקענט איבערגעשראָקן אונדזערע לייט. מיין שוועגערין ברכה, ווייסט איר דאָך, האָט אַ טבע פון הלשן. אַלע האָבן זיך אַ וואָרף געטאָן אונטערן טיש און אונטער די בעטן. איך האָב זיך אויך אָנגעבויגן זוכן דעם הונט און האָב נישט אויפגעהערט צו בילן. עס איז געווען, זאָג איך אייך, אַ ריינע קאָמעדיע! מיין ברודער עליע האָט זיך אָבער סוף־כל־סוף געכאַפּט, אַז דאָס וואַקסט

1 מלאך־המות (מאַלאַך־האַמאָוועס) — ראַ: דער טויט.
2 ידים (יאָדאַים) — הענט (איראָניש).
3 אבר (אייווער) — גליד.

פֿון מיר. האָט ער מיר איינגעטיילט! פֿון דעמלט אָן האָב איך אַוועקגע־וואָרפֿן די קונץ פֿון בויכרעדערײַ.

ד.

מיר וואָלטן פֿון זיין שוין לאַנג אַוועקגעפֿאָרן, ווען נישט דער „אַליאַנץ". ווער איז דאָס דער „אַליאַנץ" — קאָן איך אײַך ריכטיק נישט זאָגן. איך הער נאָר, אַז מע רעדט פֿונעם „אַליאַנץ"! „אַליאַנץ"! אַלע עמיגראַנטן זײַנען אויפֿן „אַליאַנץ" בייז! זיי זאָגן, אַז דער „אַליאַנץ" טוט גאָרנישט נישט. דער „אַליאַנץ", זאָגן זיי, האָט קיין רחמנות נישט אויף אַ מענטשן. דער „אַליאַנץ" האָט פֿײַנט ייִדן. אַלע טאָג גייען צום „אַליאַנץ" מײַן ברודער עליע און אונדזער חבֿר פּיניע, און קומען צו גיין פֿון דאָרטן אַלעמאָל ווי פֿון אַ שוויץ־באָד.

— לאָז ער זיך אָנצינדן! — זאָגט עליע.

— לאָז ער ברענען, ווי אַ ליכט! — זאָגט פּיניע.

— לאָזט בעסער מיך זיך אויסשמועסן מיטן „אַליאַנץ"! — זאָגט די מאַמע און זי נעמט מיך פֿאַר אַ האַנט.

מיר גייען אַלע צום „אַליאַנץ": די מאַמע און איך, און עליע, און פּיניע, און ברכה, און טייבל.

אוי, זײַנען מיר זיך אָנגעגאַנגען! מײַן שוועגערין ברכה האָט געווינ־טשן׳עט דעם „אַליאַנץ", [1]ז׳זאָל אים אַזוי שטעכן אין דער רעכטער זײַט, ווי עס שטעכט איר אין דער לינקער. וואָלט ער זיך נישט פֿאַרקליבן צו אַלדי שוואַרצע יאָר אין עק שטאָט! קוים מיט צרות זײַנען מיר געקומען צום „אַליאַנץ". ער זיצט אין אַ שטוב — „אויף אַלע ייִדן געזאָגט געוואָרן". נאָר אָן אַ הויף. ווען האָלט נישט פֿון קיין הייפֿן. ווען האָט ליב משונה־ברייטע פֿענצטער מיט אויסגעלויפֿערטע טירן. נאָר די טירן האַלטן זיי פֿאַר־שלאָסן. „זיי האָבן מורא, אַפֿנים, מע זאָל זיי נישט אַוועקגנבֿענען?" — אַזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה. שוין, זי האָט שוין געוואָרפֿן אָן אומחן אויף זיין אויך! עס געפֿעלט איר נישט, וואָס אַז מע קומט צו צו אַ שטוב, דאַרף מען פֿריער קלינגען. וואָס אַרט מיך, אַז מע קלינגט? אַבי מע זאָל עפֿענען. דער „אַליאַנץ" אָבער עפֿנט נישט אַזוי גיך. איר מעגט קלינגען צעזעצ־טערהייט — ער האָט צײַט. איר מיינט, מיר זײַנען די איינציקע? אַ הײַנט אינדרויסן שטייען דאָ נאָך עמיגראַנטן. זיי האָרפֿן אויך צום „אַליאַנץ". די עמי־

1 וואַרפֿן אַן אומחן (אומניין) — קוקן שלעכט, קריגן אַ שלעכטע מיינונג.

גראַנטן קוקן אויף אונדז, ווי מיר קלינגען. „קלינגט נאָך אַ ביסל, אפשר וועט מען אייך עפֿענען, אפשר האָט איר מער גליק?"... אַזוי זאָגן זיי, די עמי-גראַנטן און לאַכן. אַפּנים, ס'איז זיי גוט אויפֿן האַרצן. אַלעמאָל קומען צו נייע עמיגראַנטן. עס שטייען שוין אויף דער גאַס אַ היפּש ביסל עמיגראַנטן: ייִדן און ווייבער און קליינע קינדער. איך האָב ליב, אַז ס'איז אַ סך מענטשן. די קליינע קינדער זאָלן נישט איבערשלאָגן מיט זייער געוויין, און די מאַ-מעס זאָלן נישט שעלטן און פֿאַרשטופּן די מיילער — וואָלט דאָ געווען גאַנץ פֿריילעך.

דאַנקען גאָט, מע האָט געעפֿנט די טיר. אַלע האָבן זיך געגעבן אַ לאָז אַריין אויף דערשטיקט צו ווערן. אַ גליק, וואָס אויף דער טיר האָט זיך באַ-וויזן אַ נפֿשי אָן אַ היטל, מיט אַ רויט פּנים און מיט אַ געגאָלטער מאָרדע, און האָט אונדז גענומען שליידערן איינציקווייז אין דרויסן אַרויס, אַזוי ווי די האָלעשקעס. איינע, אַ ווייבל מיט אַ קינד, האָט עפּעס דערלאַנגט אַזאַ וואָרף אַרויס, אַז וויען נישט איך און מיין ברודער עליע, וואָלט זי געקליבן די ציין. זי האָט זיך אַזוי אויך איבערגעקערט דריי מאָל. עס האָט לאַנג גע-דויערט, ביז מיר זיינען אַריין אַלע איינציקווייז אינעווייניק אין שטוב אַריין, און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבן אַ התונה — טאַטעניו! אַלע ווילן רעדן פֿריער. אַלע קריכן גלייך צו די טישן. בײַ די טישן זיצן מענטשן מיט נאַקעטע קעפּ און מיט געגאָלטע בערד און לאַכן און רייכערן ציגאַרן. וועלכער פֿון זיי איז דער „אַליאַנץ" — ווייס איך נישט. מיין מאַמע ווייסט אויך נישט. זי שטייט און קוקט צו זיי:

זאָגט מיר, וועלכער פֿון אייך איז דאָ דער „אַליאַנץ"? איך האָב גע-האַט אַ שאָדן. דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט האָט מען בײַ מיר צוגענומען אויף דער גרענעץ, און שיר נישט אָפּגעבראַכט מיך מיט מיינע קינדער, אַט דאָס זיינען זיי, יתומים נעבעך. מיין מאַן איז געשטאָרבן יונגערהייט, גע-ווען אַ חזן...

און ווײַטער לאָזט מען זי נישט רעדן אַ וואָרט. איינער ציט זי בײַ דער שאַל און ווײַזט איר צו דער טיר. ער רעדט אויף אַ לשון, וואָס מע איז שווער צו פֿאַרשטיין. — די מאַמע וויל נישט אָפּטרעטן, ביז זי וועט נישט באַקומען איר רעכט. זי זאָגט:

וואָס רעדט איר צו מיר אויף דייטש? איר רעדט בעסער מיט מיר אויף אונדזער אייגן לשון. וועל איך אייך איבערדערציילן מיין ביטער האַרץ... איר זאָגט מיר נאָר, וועלכער פֿון אייך איז דאָ דער „אַליאַנץ"?

---

1 נפֿש (נעפעש) — דאָ געמיינט: אַ מענטש (איראָניש).

— שיינינקע! פאָלגט מיך, קומט, לאָמיר גיין. דער איבערשטער האָט אונדז אויסגעפירט ביז אַהער אין דעם „אַליאַנץ” און אין דער שטאָט ווין, וועט ער אונדז ווייטער אויך מסתמא אויספירן. גאָט איז אַ פאָטער.

אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה צו דער מאַמען, און די מאַמע ענטפערט איר:

— ביסט גערעכט, מיין קינד! קומט, לאָמיר גיין, ווין איז אַ שטאָט און גאָט איז אַ פאָטער!

ווונדער פון אַנטווערפּן

א.

איר האָט געהערט אַמאָל, אַ שטאָט זאָל הייסן אַנטווערפּן? פאַראַן אַזאַ שטאָט אויף דער וועלט, פאָרן מיר אַהינצוצו. ווי קומען מיר קיין אַנטווערפּן? ווייל אונדזער מחותן, מיין ברודערס עליס שווער, יונה דער בעקער, פאָרט קיין אַמעריקע איבער אַנטווערפּן. דערהערט, אַז איר מאַמע איז אין אַנטווערפּן, האָט מיין שוועגערין ברכה גענומען שלאָגן האַלדז־און־נאַקן, מיר זאָלן אויך פאָרן איבער אַנטווערפּן. פריער האָט זי פון דער שטאָט נישט געוואָלט הערן אַפילו, דער נאָמען איז איר נישט געפעלן. איצט האָט זי זיך פאַרליבט אין אַנטווערפּן, אונדזער חבר פיניע זאָגט, אַז ער וועט זיך מוזן אָפּטיילן פון אונדז. ער וויל בעסער פאָרן פון ווין גלייך קיין לאָנדאָן. עס ציט אים, זאָגט ער, קיין לאָנדאָן. לאָנדאָן, זאָגט ער, שמעקט שוין מיט אַמעריקע: ענגלענדער... געלע האָר... קעסטלדיקע הויזן... ס'איז גאָר אַן אַנדער וועלט!

— פאָר זשע דיר געזונטערהייט צו דיינע ענגלענדער מיט די קעסטלדיקע האָר און מיט די געלע הויזן, און מיר וועלן זיך פאָרן קיין אַמעריקע איבער אַנטווערפּן.

אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה, און פיניעס ווייב טייבל בלאָזט זיך אָן ווי אַן אינדיטשקע. ווען נישט די מאַמע, וואָלט מיין שוועגערין ברכה מיט פיניעס ווייבל טייבל קיין לאַנגע גוטפריינדשאַפט נישט אויסגעהאַלטן. עס וואָלט ביי זיי געווען אַלע טאָג צוויי שלייערס אַ גראַשן, איבערהויפּט מיין שוועגערין. זי זאָגט אַליין אויף זיך, אַז זי איז אַ שוועבעלע. איר אַז עס קומט אָן אַ שלעכטע מינוט, וועט זי אייך מאַכן מיט דער בלאָטע. און אַ ווייַלע אַרום ווערט זי ווייך, באַטש לייגט זי צו צו אַ מכה. מיט מיר „זאַיי־

וועט" זי פון דער ערשטער מינוט־נאך דער חתונה. זי ווייסט, אז איך האב זי נישט ליב. ערגער פון אלצדינג איז ביי איר, למאי איך לאך פון איר. עס ווייזט זיך איר נאר, אז איך לאך זי אויס. אז איך קוק אויף איר, הייסט ביי איר, אז איך לאך. איך האב אייך שוין דערציילט, אז איך האב ליב מאלן און אז מיין ברודער עליע שלאגט מיך דערפאר. האב איך אנומלט אויסגעמאלט א פוס. א מוראדיק גרויסן פוס. מיט קרייד אויף דער ערד האב איך אים אויסגעמאלט. האט איר באדארפט זען, וואס ס'האט זיך געטאן! זי, ברכה הייסט עס, האט זיך אנגעטשעפעט, אז דאס האב איך אויסגעמאלט איר פוס. פארוואס עפעס איר פוס? ווייל קיינער האט נישט אזעלכע גרויסע פיס, ווי ברכה. קאלאשן טראגט זי נומער דרייצן. איר זאלט זען א פאר קאלאשן!... האט זי מיר צוגעשטעלט א בענקעלע צו מיין ברודער עליען. האט זיך מיין ברודער עליע אויף מיר צעשריען, ווי געוויינלעך:

— מענטשעלעך? האסט זיך שוין ווידער גענומען צו דיינע שטיק, מאלן מענטשעלעך?...

שוין! פון א פוס איז שוין ביי אים געווארן א מענטש! און פון א מענטש — „מענטשעלעך"... מע קאן פון זיי משוגע ווערן!... איך מוז זיך מודה זיין, אז וואס ווייטער ווערט ביי מיר דאס הולאת[1] פון מאלן מענטשעלעך גרעסער און שטארקער. איך האב דערטאפט א פארביק בליישטיפטל. מיר האט דאס אוועקגעשענקט אן עמיגראנטס א יינגל! אט דער אייגענער, וואס האט מיר באוויזן, וויאזוי מע שטעלט א „גובערנאטאר" און אויסגעלערנט מיך די קונץ פון בויבערעדערי. איך האב אייך שוין דערציילט פון אים. ער הייסט אויך מאטל. רופן מיר אים מאטל דער גרויסער, און מיך רופט מען מאטל דער קליינער, מיר זענען געווארן חבר גאר אויף אן אנדער אופן! דערפאר וואס ער האט מיר אוועקגעשענקט דאס פארביקע בליישטיפטל, האב איך, פארנדיק אין וואגאן, אים אפגעמאלט אויף פאפיר אינגאנצן זיין געשטאלט מיט די געשוואלענע באקן. איך האב אים באשווארן, ער זאל דאס קיינעם נישט ווייזן, ווארעם טאמער דערוויסט זיך מיין ברודער עליע, וועל איך האבן א ווייסטן סוף. ווי מיינט איר? אוודאי האט ער דאס גלייך אפגעטראגן צו מיין ברודער עליע און האט אים געגעבן א ווייז דאס געמאלעכץ גלייך אין פנים אריין.

— דאס דארף זיין מאטלס ארבעט! ווו איז ער ערגעץ דער מזלגעטש מיט די „מענטשעלעך"?

---

1 הולאת (כאלאס) — דא געמיינט: א שוואכקייט, א נייגונג.

אזוי זאָגט מיין ברודער עליע און זוכט מיך און קאָן מיך נישט געפינען. איך זיין אונטער דער מאַמעס פּלייצעס און הויער שיר נישט דערשטיקט פאַר געלעכטער. קיין בעסער אָרט אויף צו באַהאַלטן זיך, ווי ביי דער מאַמען, איז נישטאָ אין דער גאַנצער וועלט!

ב.

דאַנקען גאָט, מיר זיינען שוין אין אַנטווערפּן. מיר האָבן זיך גוט אָנגעהעצקעט, געננג אויסגעריסן געוואָרן, אָבער מיר זיינען געקומען! וואָס זאָל איך אייך זאָגן — איז דאָס אַ שטאָט! דאָס הייסט, צו ווין קומט דאָס נישט. וואָרעם ווין איז פיל גרעסער, און אפשר שענער אויך. און מענטשן אויך מער. דערפאַר איז אָבער דאָ אין אַנטווערפּן ריין, אַזוי ווי גאָלד. וואָס איז דער חידוש? אַז די גאַסן וואַשט מען, די טראָטואַרן פּוצט מען, און די הייזער צוואָגט מען. איך האָב אַליין געזען, ווי מע צוואָגט זיי און מע זייפט זיי מיט זייף. דאָס הייסט, נישט אומעטום. למשל, דאָרט אויף דער אכסניא, ווו מיר שטייען מיט אַלע עמיגראַנטן, איז אַזוי ווי עס דאַרף צו זיין. דאָס הייסט: בלאָטיק, און רויכיק, און ענג, און אַ יאַריד מיט אַ טומל מיט אַ האַרמידער. פריילעך. אַזוי ווי איך האָב ליב.

די חידושים, וואָס מע זעט זיך אָן אין אַנטווערפּן, איז גאָר נישט צו באַשרייבן. אַלע טאָג קומען צו נייע פאַרשווינען. צומיינסטן מיט קאָליעדיקע אויגן. „טראַכאָמעס" רופט מען דאָס. אַמעריקע לאָזט נישט אַריין קיין „טראַכאָמעס". איר מעגט האָבן טויזנט שלאָפקייטן, איר קאָנט אייך זיין קרום און שטום און וואָס איר ווילט, אַבי נישט קיין „טראַכאָמעס" אויף די אויגן. פונוואַנען נעמען זיך „טראַכאָמעס"? פון דעם, וואָס מע נעמט זיך אָן. אַמאָל מאַכט זיך, אַז מע ווייסט אַליין נישט, פונוואַנען עס האָט זיך גענומען. אַזוי האָב איך געהערט מאַקע דאָ אין אַנטווערפּן. פון אַ מיידל האָב איך עס געהערט. גאָלדעלע הייסט דאָס מיידל. זי איז אין מיינע יאָרן, אפשר עלטער פון מיר מיט אַ יאָר. מיט דער גאָלדעלע איז אַ שיינע געשיכטע. זאָל איך אייך דערציילן?

באַקענט הא[illegible] יך זיך מיט איר אין דער „עזרה". נאָר איר ווייסט דאָך נישט, וואָס הייסט „עזרה". דאַרף מען אייך קלאָר מאַכן. די „עזרה" אין אַנטווערפּן איז דאָס אייגענע, וואָס דער „אַליאַנץ" אין ווין. געמאַכט געוואָרן פון אונדזערטוועגן, פאַר די עמיגראַנטן. דער חילוק איז, וואָס דער „אַליאַנץ" אין אָן „ער" און די „עזרה" איז אַ „זי". איר הערט דאָך, אַז מע זאָגט: ד ע ר אַליאַנץ, ד י עזרה. דאַרפט איר שוין אַליין פאַרשטיין

דעם אונטערשייד... הכלל, ווײַבאַלד מיר זײַנען אָנגעקומען קיין אַנטווערפּן, זײַנען מיר געגאַנגען גלײַך אין דער „עזרה". די „עזרה" איז נישט דאָס, וואָס דער „אַליאַנץ". דער „אַליאַנץ" וואַרפט מענטשן, אַזוי ווי האָלעש־קעס, און די „עזרה" טרײַבט אײַך נישט. איר קאָנט קומען צו איר, ווען איר ווילט, און קאָנט זיך אויסריידן פאַר איר דאָס האַרץ, וויפל איר ווילט. אַלצדינג, וואָס איר רעדט, ווערט אַרײַנגעטראָגן אין אַ בוך. סע זיצט אַ מיידל, וואָס מע רופט זי פרײַלין ווימשיק, און פאַרשרײַבט. זייער אַ ווויל מיידל. זי האָט מיך געפרעגט, וויאַזוי איך הייס, און האָט מיר געשענקט אַ צוקערקע. נאָר פון דער פרײַלין ווימשיק וועל איך אײַך דערציילן אַן אַנדערש מאָל. איצט דאַרף איך אײַך זאָגן, ווער איז גאָלדעלע.

זי איז פון קאָטנע. געקומען איז זי אַהער פאַראַיאָרן מיט איר טאַטע־מאַמען, שוועסטער און ברידער.

האָבן זי געהאַט שיפסקאַרטן ביז אַמעריקע אויף דער גאַנצער משפּחה, און אויסגעקליידט איז מען געווען בגדי־מלכות². אַלע האָבן געהאַט צו צוויי העמדער און גאַנצע שיך. היינט איז זי געבליבן אינגאַנצן מיט איין העמד און אָן שיך. ווען נישט דאָס פרײַלין ווימשיק, זאָגט זי, וואָלט זי גאָר געגאַנגען באָרוועס. דאָס פרײַלין ווימשיק האָט איר אויסגעשענקט, זאָגט זי, אַ פּאָר שיך פון אירע אייגענע פיס. נאָך גאַנצע גוטע שיך, אַזוי האָט מיר דערציילט גאָלדעלע און האָט מיר באַוויזן די שיך, וואָס דאָס פרײַלין ווימשיק האָט איר אויסגעשענקט. גאָר שיינע שיך, נאָר אַ ביסל צו גרויס אויף איר...

בקיצור, ס'איז געקומען די צײַט, וואָס מען דאַרף זיך זעצן אויפן שיף. זאָגט מען זיי, אַז זיי זאָלן זיך דורכגיין צום דאָקטער. זײַנען זיי געגאַנגען צום דאָקטער. האָט זיי דער דאָקטער באַטראַכט און געפונען, אַז זיי זײַנען אַלע געזונט און שטאַרק און קאָנען פאָרן קיין אַמעריקע. נאָר זי, גאָלדעלע הייסט עס, קאָן נישט פאָרן, ווײַל זי האָט „טראַכאָמע" אויף די אויגן. פריער האָבן זיי גאָרנישט פאַרשטאַנען, מיט וואָס מען עסט דאָס. ערשט שפּעטער האָבן זיי דאָס דערבאַט צעקײַט. דאָס האָט געהייסן, אַז אַלע פאָרן אַוועק קיין אַמעריקע, נאָר זי, גאָלדעלע, בלײַבט איבער דאָ, אין אַנטווערפּן. איז געוואָרן אַ געוויין, אַ יאָמער, אַ קלאָג. די מאַמע האָט געהאַלטן דרײַ

1 דער אמתער באַטייט פון די ווערטער: „אַליאַנס" — פאַרבאַנד; עזרה (עזרא) — הילף. דאָס זענען געווען הילפס־אָרגאַניזאַציעס פאַר די יידישע עמי־גראַנטן, וואָס האָבן אין יענע יאָרן אויסגעוואַנדערט פון רוסלאַנד צוליב די פּאָגראָמען אָדער צוליב פעלן פון אַרבעט.

2 בגדי־מלכות (ביגדע־מאַלכעס) — „קעניגלעכע קליידער".

מאָל. דער טאַטע האָט געוואָלט בלייבן דאָ, האָט מען נישט געקאָנט. די גאַנצע שיפסקאַרטע וואָלט געגאַנגען פאַרלאָרן. איז געבליבן, אַז זיי פאָרן אַוועק קיין אַמעריקע, און זי, גאָלדעלע, בלייבט איבער דאָ, ביז עס וועלן זיך אויסשטיין די „טראַכאָמעס" פון אירע אויגן... און אַזוי שוין באַלד אַ יאָר, אַז זי היילט זיך און האָט זיך נאָך נישט אויסגעהיילט. דאָס פריילן זייטשיק זאָגט, אַז דערפאַר היילן זיך נישט אויס אירע אויגן, ווייל זי וויינט בסדר. נאָר זי, גאָלדעלע, זאָגט, אַז איבער אַן אַנדער זאַך היילן זיך איר נישט אויס די אויגן. איבערן בלווישטיין! אַלעמאָל ווען זי קומט צום דאָקטאָר, שמירט ער איר די אויגן, זאָגט זי, מיטן זעלבן בלווישטיין, וואָס ער שמירט אַלע איבעריקע קראַנקע. ווען זי, גאָלדעלע, פאַרמאַגט צו קויפן אַן אייגענעם בלווישטיין, וואָלט זי זיך שוין לאַנג, זאָגט זי, אויסגעהיילט.

— נו, און דיינע טאַטע־מאַמע? — פרעג איך זי.

— זיינען אין אַמעריקע. זיי מאַכן דאָרט אַ לעבן. איך האָב פון זיי בריוו. אַלע חודש כמעט האָב איך פון זיי אַ בריוו. נאַ זע, קענסט לייענען? לייען מיר!

און זי נעמט אַרויס פון בוזעם אַ גאַנצן פּאַק מיט בריוולעך און גיט מיר, איך זאָל זיי איר לייענען הויך אויף אַ קול. איך וואָלט דאָס איר געווים געטאָן. קען איך אָבער נישט לייענען קיין געשריבנס. ס'זאָל זיין געדרוקט, וואָלט איך עס געלייענט. לאַכט זי פון מיר און זאָגט, אַז אַ יינגל איז נישט קיין מיידל. אַ יינגל דאַרף קענען אַלן אויף דער וועלט! איך האָב מורא, אַז זי איז גערעכט. אוי, וואָלט איך אַ בעלן זיין קענען לייענען געשריבנס! אוי, בין איך מקנא מיין חבר מאָטל דעם גרויסן (איך האָב אייך שוין דערציילט פון אים), וואָס ער קען לייענען און שרייבן! האָט אים גאָלדעלע געגעבן איבערצולייענען די בריוולעך, וואָס מע שרייבט איר פון אַמעריקע. האָט זיי מאָטל דער גרויסער געלייענט ווי אַ וואַסער. די בריוולעך זיינען כמעט אַלע געשריבן מיט איין לשון און מיט די זעלביקע ווערטער:

„טייערע גאָלדעלע, האַרציקע גאָלדעלע, לעבן זאָלסטו! אַז מיר דערמאָנען זיך דאָ, אין דעם אַמעריקע, אַז אונדזער קינד האָט מען אַרויסגעריסן פון אונדזערע הענט און דו וואַלגערסט זיך דאָרט אין דער פרעמד צווישן אומבאַקאַנטע מענטשן, גייט אונדז נישט איין דאָ דער ביסן. טאָג ווי נאַכט טוען מיר קלאָגן און וויינען אויף אונדזער ליכטיקן שטערן, וואָס איז צוגענומען געוואָרן פון אונדזערע אויגן..." און אַזוי ווייטער.

מאָטל דער גרויסער לייענט און גאָלדעלע וויינט, ווישט זיך די אויגן. דערזעט דאָס פריילן זייטשיק, הייבט זי אָן זיך בייזערן אויף אונדז, וואָס מיר מאַכן זי וויינענדיק. און צו גאָלדעלען זאָגט זי, אַז זי האָט

קיין התמנות נישט איז זיך אליין, זי מאכט זיך א תל[1] פון יעם איבעריקן ביסל אויגן. ענטפערט איר דערויף גאלדעלע מיט א געלעכטער, און טרערן גיסן זיך איר פון די אויגן:

א תל פון די אויגן מאכט מיר דער דאקטאר מיט זיין ברילשטיין, ערגער ווי איך מיט מיין וויינען...

מיר געזעגנען זיך מיט גאלדעלען, און איך זאג איר צו, אז מארגן אין דער צייט וועלן מיר זיך דא ווידערזאמען זיך, און מיר ביידע, מאטל דער קליינער און מאטל דער גרעסער, לאזן זיך גיין שפאצירן איבער אנטוויערפן.

ב.

מיר, דאס הייסט, איך מאטל דער קליינער און מיין חבר מאטל דער גרעסער, זיינען נישט אליין. מיר האבן דא נאך א חבר. ער איז א יונגל פון א יאר דרייצן און הייסט מענדל. ער איז אויך פארבליבן אין אנטוויערפן, פארנדיק קיין אמעריקע. נישט איבער די אויגן, נאר איבער אן אנדער זאך. אים האט מען פארלאזן אויפן וועג, ערגעץ אין דייטשלאנד. א גאנצן וועג, דערציילט ער, האבן זיי זיך דערהאלטן די נשמה נאר מיט הערינג. דאס איז אים געבליבן אויפן הארץ. האט ער זיך אראפגעכאפט אויף א סטאנציע באַפן א טרונק וואסער און איז געבליבן שטעקן אן א בילעט, אן א קאפעקע געלט און אן א העמד אויפן לייב. און ווייל ער האט נישט געקענט זייער שפראך, האט ער זיך פארשטעלט פאר א שטומען. האט מען אים איבערגעפירט, ווי די וועלט האט אן עק, ביז ער האט דערזען א פארטיע עמיגראנטן, יידן. איז ער צוגעגאנגען צו זיי און האט זיי דערציילט די גאנצע מעשה. האבן זיי אויף אים רחמנות געהאט און האבן אים גענומען מיט זיך און געבראכט צו פירן אהער, קיין אנטוויערפן. דא האט ער זיך דערשלאגן צו דער „עזרה". האט די „עזרה" אוועקגעשריבן א בריוו קיין אמעריקע, טאמער וועט מען אויפזוכן זיינע עלטערן, ווארט ער דאס אויף אן ענטפער און אויף א שיפס-קארטע. דאס הייסט, אויף א האלבער שיפסקארטע, מחמת ער איז נאך א קליינער, דאס הייסט, ער איז נישט אזוי קליין, ווי ער האלט זיך קליין. ס'איז א סברה, אז ער איז שוין בר-מצוה, באַטש קיין תפילין לייגט

---

1 מאכן א תל (טעל) — איבערפירן, קאליע מאכן.

ער נישט. ער האָט נישט. זיינען געוואָר געוואָרן עפּיטראָפּסן, אַז מענדל איז א בר-מצוה-בחור און האָט נישט קיין תפילין, איז געווען א געשריי: „פאַרוואָס קויפט מען אים נישט קיין תפילין?" זאָגט מענדל: „פאַרוואָס קויפט מען מיר נישט קיין שטיוול?"...

מיר אַלע דריי, איך און מאָטל דער גרינבער און מענדל, זיינען געוואָרן חברים. גאַנצע טעג גייען מיר אַרום איבער דער שטאָט. דאָרט, אין בראָד, אין קראָקע מיט לעמבערג, אָדער אין יאַן, פלעגט מיך די מאַמע מורא האָבן אָפּלאָזן פון זיך א טראָט. דאָ, אין אַנטווערפּן, האָט זי קיין מורא נישט. דאָרט, זאָגט זי, זיינען באַמע דייטשן, און דאָ, אין אַנטווערפּן, זיינען מיר, זאָגט זי, צווישן מענטשן, צווישן אייגענע! מען הערט רעדן א יידיש וואָרט. פילן מיר זיך טאַקע היימיש, בפרט צווישן אייגענע. אַז באַלד וועלן מיר האָבן געסט: נאָך שבת קומט אונדזער מחותן יונה דער בעקער מיט זיין הויזגעזינד. מיר וואַרטן הייבטמאָרגן זאָל קומען אונדזער שכנה פעסיע מיט איר באַלעבאָסטע. אַז דאָ רעדט יעדער נישט וועגן א שב זה. איך וועל אייך באַשרייבן אַלצדינג.

די באַלעבאָסטע

א.

איך זיץ שוין באַקאַנט מיט דער באַלעבאָסטע. דאָס איז אונדזער שכנה פעסיע מיט איר נאָמען משה דעם איינבינדער מיט זייערע אַכט קינדערלעך.

לאַנג לעבן זאָל זי, פעסיע. איך האָב זי ליב. איך האָב נאָר פיינט, אַז זי קוועטשט זיך. אַז זי איז געקומען קיין אַנטווערפּן, האָט זי מיך אַרומגעכאַפּט קושן, ווי אַן אייגן קינד. מיט אַלעמען האָט זי זיך געקושט. מער פון אַלע, געוויינט, מיט דער מאַמען. די מאַמע, אַז זי האָט זי דערזען, איז גלייך ... דעם טאַטן פון יענער וועלט: זי האָט זיך אַזוי צעוויינט, אַז מיין ברו־דער עלי איז אַנגעפאַלן אויף פעסיען, אַז איבער איר מאַכט די מאַמע א תל פון די אויגן און קען נישט גיין צום דאָקטאָר...

גיין צום דאָקטער — מיין יעדער, וועט עס קומען אַהער קיין אַנטווערפּן. דאָס ערשטע, וואָס איינער פרעגט ביים אַנדערן, איז: „וועמעס איר שוין גע־ווען ביים דאָקטאָר?"... „וואָס האָט אייך געזאָגט דער דאָקטאָר?"...

אפילו די „עזרה", אַז מען קומט צו איר צו גיין, שיקט זי באַלד אַפּ צום דאָקטאָר. אַז מיר זיינען געקומען אַהער האָב ערשטע מאָל, האָט די

מאמע נאָר־וואָס געוואָלט אָנהייבן דערציילן די מעשה: וויאַזוי איר מאַן איז געווען כל־ימיו[1] אַ חזן אין דער קצבישער שול... וויאַזוי ער האָט זיך פאַרקילט און קראַנק געוואָרן... וויאַזוי זי האָט אַלצדינג פאַרקויפט, אַבי ראַטעווען דעם טאַטן... וויאַזוי דער טאַטע איז געשטאָרבן און זי איז געבליבן אַן אַלמנה מיט צוויי קינדער יתומים... איינעם האָט זי חתונה געמאַכט, אַריינגעגעבן אין אַ שמאָליך־גרוב... די שמאָליך איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבן... נאָכדעם, וויאַזוי מיר האָבן פאַרקויפט דאָס לעצטע, אונדזער האַלבע שטוב, און געלאָזט זיך קיין אַמעריקע... נאָכדעם וויאַזוי מיר האָבן געגנבעט די גרענעץ הינטער בראָד, שיר נישט געהאַרגעט געוואָרן אין אַ פינצטערער נאַכט, און האָבן פאַרלאָרן דאָס גאַנצע ביסל גוטס, דאָס בעטגעוואַנט — וואָס וועלן מיר טאָן איצט אָן בעטגעוואַנט אין אַזאַ ווייט לאַנד?...

אַזוי טענהט די מאַמע פאַר דער „עזרה", און די „עזרה" הערט, און דאָס מיידל, וואָס זיצט ביים טיש (פרייליך זייטשיק הייסט דאָס מיידל), פאַרשרייבט איטלעכס וואָרט, וואָס די מאַמע זאָגט, אין בוך אַריין. די מאַמע האָט נאָך צו דערציילן און צו דערציילן, רופט זיך אָן צו איר איינער פון דער „עזרה":

— אַלזאָ, פאָרט איר קיין אַמעריקע?

זאָגן מיר:

— פאַרשטייט זיך, נישט קיין יעהופּעץ, קיין אַמעריקע.

רופט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פון דער „עזרה":

— זענט איר שוין געווען ביים דאָקטאָר?

זאָגן מיר:

— וואָסער דאָקטאָר?

רופט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פון דער „עזרה":

— אָט האָט איר אַן אַדרעס. גייט זיך דורך, ראשית־חכמה[2], צום דאָקטאָר, וועט ער באַטראַכטן אייערע אויגן.

דערהערט דאָס וואָרט אויגן, טוט מיין ברודער עליע אַ קוק אויף דער מאַמען און ווערט טויט, ווי די וואַנט...

וואָס האָט ער זיך אַזוי דערשראָקן?...

---

1 כל ימיו (קאָל יאָמאָוו) — זיין גאַנץ לעבן.

2 ראשית חכמה (ריישיס כאָכמע) — דאָ: פריער פון אַלץ.

ב.

— שוין, דאַנקען גאָט. מיר זיינען שוין אַלע געווען בײַם דאָקטאָר, נאָר די מאַמע נאָך נישט. די מאַמע וועט זיין שפּעטער. מיין ברודער עליע האָט מורא. זי האָט די לעצטע צייט צופיל געוויינט... דער דאָקטאָר האָט אונדז אַריינגעקוקט אין די אויגן אַריין און אָנגעשריבן עפּעס אויף אַ פּאַפּיר און פאַרחתמעט[1] אין אַ קאָנווערט. האָבן מיר זיך תחילת[2] זייער דערשראָקן. מיר האָבן געמיינט, אַז דאָס האָט ער אונדז פאַרשריבן אַ רפואה צו די אויגן. פרעגן מיר אים: וואָס האָט ער אונדז פאַרשריבן? ווייזט ער אונדז מיט דער האַנט אויף דער טיר. שטויסן מיר זיך אָן, אַז מע הייסט אונדז גיין... קומען מיר צו דער „עזרה" און ווייזן איר דאָס געשריפט פונעם דאָקטאָר. נעמט דאָס מיידל (פריילן זייטשיק) און עפנט אויף דאָס קאָנווערטל און לייענט איבער און מאַכט צו אונדז:

— איך קאָן אייך אָנזאָגן אַ בשורה[3]: דער דאָקטאָר זאָגט, אַז איר האָט געזונטע אויגן.

אַוודאי איז דאָס פאַר אונדז אַ בשורה! וואָס טוט מען אָבער מיט דער מאַמען? זי הערט נישט אויף צו וויינען. טענהען מיר מיט איר:

— וואָס טוסטו? טאָמער וועט חלילה דער דאָקטאָר פאַרבראַקירן דיר די אויגן?

— הערסטו? אַט דאָס וויין איך דאָך!...

אַזוי ענטפערט די מאַמע און לייגט צו צו די אויגן אַ פלעסטערל. דאָס פלעסטערל האָט איר געגעבן אַן עמיגראַנט, אַ פעלדשער. ער הייסט נישט קיין שיינעם נאָמען: „ביבער"! געקומען איז ער אַהער קיין אַנטווערפּן מיט דער כאָליאַסטרע. אויפן וועג האָט ער זיך מיט זיי באַקענט. זיי האָבן איניינעם געגנבעט די גרענעץ. קיין ניסים ונפלאות[4], ווי מיט אונדז, האָט זיי נישט געטראָפן. האַרגענען האָט מען זיי נישט געוואָלט, קיין בעטגע־וואַנט האָט מען בײַ זיי נישט צוגענומען, נאָר זיי זיינען גלאַט אַזוי פאַר־שוואַרצט געוואָרן. זיי האָבן געהאַט, זאָגן זיי, צו זינגען און צו זאָגן.

---

1 פאַרחתמעט (פּאַרכאַסמעט) — פאַרזיגלט, פאַרמאַכט מיט אַ שטעמפּל.
2 תחילת (טכילעס) — פון אָנהייב.
3 בשורה (בסורע) — דאָ: אַ וויכטיקע נייעס.
4 ניסים ונפלאות (וועניפלאָעס) — גרויסע וואונדער.

ג.

מען איז אונדז געקומען זאָגן, אַז עמעצער פֿרעגט זיך נאָך אײַך אונדז אינדרויסן. ווער קאָן עס זײַן? מיר גייען אַרויס — געסט! געסט! אונדזערע מחותּנים זײַנען געקומען! יונה דער בעקער מיט דער גאַנצער מישפּחה. אַ נײַע באַלאַבאַטעס! ווידעראַמאָל אַ גדולה: מײַן שוועגערין ברכה קושט זיך מיט טאַטע־מאַמען, מײַן ברודער עליע קושט זיך מיט זײַן שוועגער און מיט די שוועגערס. אויך איך קוקנדיק, כאַפּט זיך פֿײַגע אויך קושן מיט אונדזערע מחותּנים. און די מאַמע מײַנע? די מאַמע טוט זיך אַרום: זי וויינט!... מײַן ברודער עליע עקט זיך. ער קוקט אויף איר און צופּט זיך בײַם בערדל. ער קאָן איר אָבער איצטער גאָרנישט זאָגן: ס'איז דאָך אייגענע, נישט קיין פֿרעמדע, מחותּנים, און פֿון איין שטאָט. פֿאַרוואָס זאָל מען זי נישט לאָזן אַ ביסל זיך אויסוויינען?..

— וויאַזוי האָט איר געגנבֿעט די גרענעץ? און ווי האָט מען אײַך באַנומען?...

דאָס איז געווען דאָס ערשטע, וואָס מיר האָבן געפֿרעגט בײַ אונדזערע מחותּנים. און אונדזערע מחותּנים האָבן פֿון דעם צו דערציילן גאַנצע פּעק! מיר קריגן אָבער נישט אין קאָפּ אַרײַן זייערע מעשׂיות. איך האָב זיך פֿאַרקליבן אין אַ ווינקעלע מיט מײַן שוועגערינס שוועסטערל. איך האָב אײַך אַמאָל דערציילט פֿון איר. אַלטע הייסט מען זי.

איך דערצייל אַלטען פֿון גאָלדעלען און פֿון אירע קראַנקע אויגן, נאָך בעך, און פֿון מײַן חבֿר מאָטל דעם גרויסן, און פֿון מײַן חבֿר מענדעלען, און פֿון דער „עזרה", און פֿון דער פֿרײַלין ווישטשיק, וואָס שרײַבט אין אַ בוך, און פֿונעם דאָקטאָר, וואָס קוקט אין די אויגן, און פֿון יענעם דערצייל איך איר, פֿונעם „אַליאַנץ", וואָס האָט פֿײַנט אַ ייִדן, און פֿון קראַנקע מיט לעמבערגע. אויף פֿון דער גרענעץ וויאַזוי מיר האָבן געגנבֿעט און וויאַזוי מיר זײַנען קיין אַרויס מיטן לעבן. איך לאָז נישט הערן קיין וואָרט. אַלטע הערט מיך אויס מיט גרויסע אויגן. נאָכדעם דערציילט זי מיר, וואָס זיי האָבן געהאַט.

איך נעם אַלטען און גיי מיט איר שפּאַצירן. איך באַווײַז איר די שטאָט אַנטווערפּן. זי ווערט נישט נתפּעל[1]. זי האָט, זאָגט זי, געזען גרעסערע שטעט. וואָס זאָגט איר אויף איר טאַטן? איך פֿיר זי אויף די בולוואַרן, ווײַ בײַ שטייען עמיגראַנטן. איך מאַך זי באַקאַנט מיט מײַנע חבֿרים. זי האָט זיך גרייט. אַלטע, זי איז פֿון תּמיד אַזאַ...

1 ווערן נתפּעל (ויספּעל) — איבעררושט, פֿאַרוואונדערט.

שפּעטער גייען מיר אַלע אינאיינעם. אינזער באַליאַסטרע אין זייער באַליאַסטרע, אין דער „עזרה". דאָרט באַגעגענען מיר זיך מיט אינזער שכנה פֿעסיע און מיט איר באַליאַסטרע. אויך גאָלדעלען זעען מיר דאָרטן. גאָלדעלע וויל זיך באַקענען נעענטער מיט אַלטען. אַלטע האַלט זיך פֿון איר פֿונדערווײַטן. גאָלדעלע פֿירט מיך אָפּ אין אַ זײַט און פֿרעגט מיך, וואָס איז מיט דעם מיידל אויף דער יחוס[1], וואָס עס שטייט איר נישט אָן מיט איר צו רעדן? דערציילט איך איר, אַז מע האָט מיך פֿאַראַיאָרן בײַ מײַן ברודער עליען אויף דער חתונה גערעדט אַלטען פֿאַר אַ כלה. ווערט זי רויט, גאָלדעלע, אַזוי ווי פֿײַער, קערעוועט זיך אָפּ אויף אַ זײַט און ווישט זיך די אויגן...

ה.

וואָס זאָגט איר אויף דעם אומגליק, וואָס אונדז האָט געטראָפֿן? מיר זײַנען געווען מיט דער מאַמען בײַ דעם דאָקטאָר, ער זאָל איר באַטראַכטן די אויגן. האָט ער איר באַטראַכט די אויגן און נישט געזאָגט גאָרנישט. ער האָט נאָר אָנגעשריבן אַ צעטעלע און אַרײַנגעלייגט אין אַ קאָנווערט. האָבן מיר דעם קאָנווערט אַוועקגעטראָגן צו דער „עזרה". געקומען צו דער „עזרה", האָבן מיר דאָרט נישט געטראָפֿן קיינעם נאָך, נאָר איין פֿריילין זיטשיק, אָט די, וואָס זי פֿאַרשרײַבט אַלע קראַנקע אין בוך אַרײַן. האָט זי מיך באַגעגנט מיט אַ געלעכטער. תמיד לאַכט זי, ווען זי זעט מיך. אַלע מאָל גיט זי מיר איבער אַ גרוס פֿון גאָלדעלען און לאַכט. עפֿנט זי אויף דאָס קאָנווערטל, טוט אַ קוק אין צעטל אַרײַן, און הערט אויף צו לאַכן און פֿאַרבלײַבט די הענט. פֿרעגט בײַ איר די מאַמע: וואָס הערט זיך? זאָגט זי: וואָס זאָל זיך הערן, מײַן ליבע ייִדענע! ס'איז שלעכט! דער דאָקטאָר זאָגט, אַז איר דאַרפֿט נישט פֿאָרן קיין אַמעריקע... מײַן שוועגערין ברכה, ווײַסט איר דאָך, האָט אַ טבע צו חלשן, איז זי באַלד געפֿאַלן חלשות. מײַן ברודער עליע איז געבליבן שטיין אָן אַ טראָפּן בלוט אין פּנים. די מאַמע אַליין איז געבליבן אַ פֿאַרשטיינערטע: זי קאָן שוין אַפֿילו נישט וויינען... דאָס מיידל (פֿריילין זיטשיק) האָט זיך אַ וואָרף געטאָן נאָך וואַסער. זי האָט אָפּגעפּומ־פּעדט ברכהן, געשפּריצט עליען, איבערגערעדט דאָס האַרץ דער מאַמען און געהייסן קומען מאָרגן. אײַדער ווען זאָגט איר מײַן ברודער עליע מוסר[2]:

1 יחוס (ייִחעס) — דאָ געמיינט: שטאָלץ זײַן, זיך האַלטן גרויס.

2 זאָגן מוסר (מוסער) — אויסרעדן, שטראָפֿן.

לׄמאי זי האָט געוויינט די גאַנצע צייט, און ער דערמאָנט איר, וויפל מאָל ער האָט איר געזאָגט, זי זאָל נישט וויינען!... די מאַמע וויל אים ענטפערן, האָט זי נישט קיין ווערטער...

אויף מאָרגן גייען מיר ווידער צו דער „עזרה", גיט אונדז די „עזרה" אַן עצה, אַז מיר זאָלן פֿרוון פֿאָרן איבער לאָנדאָן. אפשר וועט לאָנדאָן דערלאָזן די מאַמע מיט אירע פּאַרווינטע אויגן קיין אַמעריקע. אָדער אויב נישט קיין אַמעריקע, איז כאָטש קיין קאַנאַדע... וווּ איז קאַנאַדע — ווייסן מיר נישט. מע זאָגט, אַז ס'איז נאָך ווייטער פֿון אַמעריקע... מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פּיניע האָבן דערווייל איבער וואָס צו קריגן זיך. עליע פֿרעגט אים: „פּיניע! זאָג נאָר, וווּ איז דאָס אָט דאָס קאַנאַדע? ביסט דאָך עפּעס אַמאָל געווען אַ מענטש פֿון געאָגראַפֿיע"... זאָגט אים פּיניע, אַז קאַנאַדע איז אין קאַנאַדע, דאָס הייסט, נישט אין קאַנאַדע, נאָר אין אַמעריקע. דאָס הייסט, ער וויל זאָגן, אַז קאַנאַדע איז טאַקע דאָס אייגענע, וואָס אַמעריקע, נאָר פֿאָרט נישט אַמעריקע. פֿרעגט אים עליע: „ווי קאָן דאָס זיין?" זאָגט אים פּיניע: „נו, זעסטו דאָך!"...

דערווייל דאַרף מען גיין צום שיף באַגלייטן גוטע פֿריינד, אונדזער שכנה פּעסיע מיט איר מאַן דעם איינבינדער מיט איר גאַנצער כאַליאַסטרע. וויי־וויי, וואָס עס טוט זיך ביים שיף! יידן, ווייבער, קינדער, קלומקעס, פּעקלעך, קישנס, זעק מיט בעטגעוואַנט. דער לויפֿט. דער שרייט. דער וויינט.. דער שוויצט. דער עסט. דער שעלט. פּלוצעם הערט זיך אַ קול פֿון אַ ווילדער חיה, פֿון אַ וויזלטיר[1]: ה־ה־ה־ה־ר־ר !..

ה־ה־ה־ה־ר־ר !.. דאָס הודעט מען פֿון שיף, מען זאָל זיך שוין געזעגענען.

עס ווערט אַ לויפֿעריי מיט אַ קושעריי מיט אַ געוויין — אַ טעאַטער און גענוג! אַלע געזעגענען זיך. מיר קושן זיך מיט דער כאַליאַסטרע. די מאַמע קושט זיך מיט אונדזער שכנה פּעסיע. פּעסיע רעדט איר אויס דאָס האַרץ, בעט, זי זאָל גאָרנישט זאָרגן, זיי וועלן זיך, אם ירצה השם, זען אינ־גיכן אין אַמעריקע... די מאַמע מאַכט מיט דער האַנט און שלינגט די טרערן... די לעצטע צייט וויינט זי אַ סך ווייניקער ווי פֿריער. זי האָט עפּעס איינ־גענומען אַזעלעכס אויף נישט וויינען... דער גאַנצער עולם איז שוין אויף דער שיף. מיר זייגען אינדרויסן. אַי, זיינען מיר זיי מקנא! אַי, בין איך מקנא „וושתין"! אַמאָל האָט ער מיר מקנא געווען. היינט בין איך אים מקנא!... און „וושתי" שטייט מיט אַ צעריסן מיצל אויף דער שיף. ער האַלט

---

1 וויזלטיר — דאָ געמיינט: אַ ריזיק, אומגעהייער באַשעפֿעניש.

די הענט ארונטער און ווייזט מיר אַ צונג. דאָס הייסט, ער וויל מיר געבן אַנצוהערעניש, אַז ער פֿאָרט און איך נישט. פֿאַרדריסט דאָס מיך זייער. נאָר איך נעם זיך אָן מיט האַרץ און שטעל אים ארויס אַ פֿייג: „נאַ דיר!“... דאָס הייסט אַזוי גרויס, ווי איך וואָלט אים זאָגן: „וושתּי“! אַזאַ מכּה דיר און אַזאַ שטיק גאָלד מיר, ווי איך וועל אינגיכן זיין אין אַמעריקע!...

אָ! איר זאָלט גאָרנישט זאָרגן — איך וועל אינגיכן זיין אין אַמעריקע!

ה.

מיט דער מאַמעס אויגן איז נישט אין בעסטן. דאָס הייסט, נישט גוט. זייער נישט גוט! מע זאָגט, אַז מע וועט זי נישט אַרויפֿלאָזן אויפֿן שיף פֿאַר קיין מיליאָנען אַפֿילו. מע דאַרף אַנטלויפֿן פֿון אַנטווערפּן. אין אַנטווערפּן זיינען דאָקטוירים רשעים[1]! זיי קוקן אין די אויגן אַריין. וויבאַלד זיי געפֿינען אויף די אויגן „טראַכאָמעס“, אַזוי כאַפּט זיי אַוועק דער רוח: נישטאָ ביי צי קיין כּבֿוד, נישט קיין רחמנות! מיר וועלן מוזן פֿאָרן קיין אַמעריקע דורך אַן אַנדער וועג. דורך וואַסער אַ וועג — ווייסן מיר נאָך נישט. ס'איז דאָ וועגן געניג. הלוואַי וואָלט נאָר געווען מיט וואָס צו פֿאָרן. ס'איז אַ סבֿרה[2], אַז ביי מיין ברודער עליע און קעשענע טאָגט שוין. דער גאַנצער מאַיאָנטעק פֿון אונדזער האַלבער דירה איז ביי אונדז אַוועק אויף די דאָקטוירים מיט די פֿעלדשערס — אַלץ צוליב דער מאַמעס אויגן. איך האָב געכאַפּט אַ וואָרט פֿון מיין ברודער עליע און פֿון זיין חבֿר פּיניע: „הלוואַי מיר זאָלן זיך כאָטש דערשלעפּן ביז לאָנדאָן!“... אַוודאי וואָלט איך בעסער וועלן גלייך קיין אַמעריקע, איידער קיין לאָנדאָן. אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע מיט איר גאַנצער כאַליאַסטרע איז שוין לאַנג אין אַמעריקע. זיי מאַכן שוין דאָרט אַ לעבן. וושתּי (הערשל מיט דער גוליע) גייט שוין דאָרט אַרום שפּאַצירן מיט די הענט אין די קעשענעס איבער אַלע גאַסן און קנאַקט ניסלעך. אונדזערע מחותּנים — יונה דער בעקער, ריוועלע די בעקערן, מיט די בנים[3], מיט מיין „כּלה“ אַלטע — האָבן זיך נישט געקאָנט דערוואַרטן אויף מיין מאַמעס אויגן און זיינען אַוועקגעפֿאָרן קיין אַמעריקע אָן אונדז. אוי, אוי, אוי, וואָס סע האָט זיך אָפּגעטאָן יענעם טאָג אין אַנטווערפּן! מיר האָבן

---

1 רשעים (רעשאָים) — בייזע מענטשן.
2 אַ סבֿרה (סוואָרע) — ווייזט אויס, מע זאָגט.
3 בנים (באָנים) — זין (איראָניש).

נישט געלאָזט די מאַמען, זי זאָל שטיין בײַם שיך, האָרעס אַז זי וועט זיך דאַרפֿן געזעגענען מיט די מחותנים, וועט זי וויינען און דערווײַל באַגראָבן דאָס איבעריקע ביסל אויגן. וואָס האָבן מיר געפּועלט? האָט זי נאָך מער געוויינט. זי טענהט, אַז מען נעמט צו בײַ איר דאָס איינציקע שטיקל חיותי — כאָטש אויסוויינען זיך די צרות, גרינגער מאַכן דאָס האַרץ... נאָר ווער הערט זי?

ג.

ווייסט איר, ווער ס'איז צופֿרידן מיטן אָפּפֿאָרן פֿון אונדזערע מחותנים? איר וועט קיינמאָל נישט טרעפֿן — גאָלדעלע! דערהערט, אַז אונדזערע מחותנים פֿאָרן אַוועק, האָט זי געוואָלט גיין טאַנצן. וואָס איז די מעשה? זי האָט פֿיינט אַלטען, זי האָט זי פֿיינט פֿאַר איר גדלות[2]. גאָלדעלע האָט פֿיינט אַ מענטשן, וואָס בלאָזט פֿון זיך.

— דײַן כּלה מיט די רויטע צעפּעלעך קאָן איך נישט אָנקוקן: זי איז אַ גדלנטע!

אַזוי זאָגט צו מיר איינמאָל גאָלדעלע, און דאָס פּנים ברענט איר ווי אָן אײַזן.

— פֿונוואַנען האָבן זיך גענומען בײַ אַלטען רויטע צעפּעלעך, אַז זי האָט גאָר שוואַרצע?

אַזוי זאָג איך צו גאָלדעלען. ווערט זי נאָך מער אין כּעס, וויינט און זאָגט צו מיר:

— רויטע! רויטע! רויטע!...

גאָלדעלע, אַז זי איז בייז, דאַרף מען זי לאָזן צורו, ביז עס גייט איר אָפּ דער כּעס. און אַז עס גייט איר אָפּ דער כּעס— איז זי גאָלד און זילבער: מיט מיר איז זי טאַקע גאָר ווי אַ שוועסטער. אַלצדינג דערציילט זי מיר: ווי אַזוי זי האָרעוועט אויף דער סטאַנציע, קערט די שטובן, האָדעוועט די עופֿות, פֿאַרוויגט די קינדער. הײַנט דערציילט זי מיר, ווי אַזוי זי גייט צום דאָקטאָר אַלע טאָג זיך קורירן די אויגן; ווי אַזוי דער דאָקטאָר שמירט זי מיטן זעלבן בלוישטיין, וואָס ער שמירט אַלע איבעריקע קראַנקע.

1 חיות (כיעס) — אַ פאַרגעניגן.

2 גדלות (גאַדלעס) — גרויסהאַלטעריי. גדלנטע (גאַדלעוסטע) — באַרימעריקע, גרויסהאַלטערקע.

— אוי, ווען גאָט העלפט מיר אָן איינעם בלײַשטיין, וואָלט איך אפשר קאָנען אַמאָל זען מײַן טאַטע־מאַמע...

אזוי זאָגט גאָלדעלע מיט טרערן אין אירע קראַנקע אויגן. עס רײַסט מיר אויס אַ שטיק האַרץ. איך קאָן נישט הערן, ווי זי רעדט פון טאַטע־מאַמע. איך קאָן נישט זען, ווי זי וויינט. איך זאָג צו איר:

— ווייסטו וואָס, גאָלדעלע? אָט פאָר איך קיין אַמעריקע. איך וועל מאַכן דאָרט אַ לעבן, וועל איך דיר צושיקן פון דאָרט אַ בלײַשטיין.

— דו נאַרסט מיך נישט אָפּ? שווער מיר בײַ דײַן הייליקן נאמנות[1].

אזוי זאָגט צו מיר גאָלדעלע, און איך שווער בײַ מײַן הייליקן נאמנות, אַז איך וועל זי נישט פאַרגעסן. איך וועל נאָר אָנהייבן מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע, אזוי שיק איך איר באַלד אַרויס אַ בלײַשטיין.

זיי געזונט, אַנטווערפּן!

א.

קיין שטאָט האָט מיר אזוי נישט באַנג געטאָן אַרויסצופאָרן, ווי די שטאָט אַנטווערפּן. און נישט אזוי די שטאָט, ווי די מענטשן. און נישט אזוי די מענטשן פון אַנטווערפּן, ווי די באַליאַסטרע עמיגראַנטן. און נישט אזוי די באַליאַסטרע אַליין, ווי מײַנע חברים און חברטעס. אַ סך זײַנען זיך צעפאָרן פריער. וושתי, אַלטע, מאָטל דער גריבער — די זײַנען שוין לאַנג אין אַמעריקע, מאַכן אַ לעבן. געבליבן איז נאָר מענדל דער בר־מצווה־בחור (ברכה האָט אים געשענקט אַ צענעמעניש „דער לאַשעק") און גאָלדעלע דאָס מיידל מיט די קאַליע אויגן איז געבליבן. ווײַטער קיינער נישט. וואָס וועט טאָן די „עזרה", די וואָס העלפט די עמיגראַנטן? וועמען וועט זי העלפן? עס טוט מיר באַנג אַנטווערפּן, איך וועל בענקען נאָך אַנטווערפּן. אַ ווילע שטאָט, ווילע מענטשן. אַלע האַנדלען מיט בריליאַנטן. אַלע טראָגן זיך אַרום מיט שטיינער. אַלע קענען די מלאכה: שנײַדן, שלײַפן שטיינער. וועמען איר באַגעגנט, איז ער אָדער אַ שטיינשנײַדער, אָדער

1 נאמנות (נעמאָנעס) — דאָ געמיינט: ערנוואָרט.

אַ שלייפֿער. אַ סך ייִנגלעך פֿון אונדזער כאַליאַסטרע זײַנען דאָ פֿאַרבליבן, געוואָרן שטײנשנײַדער. מיר זאָלן זיך אַזוי נישט רײַסן קיין אַמעריקע, האָלט מען מיך אויך אָוועקגעגעבן צו דער אַרבעט, געמאַכט פֿון מיר אַ שטײנשנײַדער. מײַן ברודער עליען איז געפֿעלן די מלאכה. אונדזער חבר פּיניען אויך. זיי זאָלן זײַן, זאָגן זיי, אַ ביסעלע ייִנגער, האָלטן זיי אַליין גענומען זיך צו דער אַרבעט — שלײַפֿן שטיינער. ברכה לאַכט פֿון זיי. זי זאָגט, אַז שטיינער איז גוט צו טראָגן, נישט צו שלײַפֿן. פּיניעס ווײַב טייבל האַלט מיט איר. טייבל איז אויך אַ בעלן אויף אָנטאָן שטיינער. זיי גייען אַלע טאָג קוקן אין די פֿענצטער און קאָנען זיך נישט אָפּלויבן פֿון די בריליאַנטן מיט די דימענטן, וואָס וואַלגערן זיך אַזוי ווי מיסט. עס דרייט זיך אַזש דער קאָפּ. עס שעמערירט זיי אין די אויגן. זיי זײַנען אויס מענטש. פּיניע לאַכט פֿון זיי. ער זאָגט, אַז די אַלע שטיינער האָבן בײַ אים אַ פּנים פֿון חזק, און די, וואָס גיבן זיך אָפּ דערמיט, זעען אויס בײַ אים ווי משוגעים. איך מיינט, ער האָט נישט געמאַכט אויף זיי אַ לידל?

ווי מע גייט און ווי מע שטייט, הערט מען נאָר: בריליאַנטן! דימענטן! אַלע טראָגן זיך אַרום מיט פֿולע קעשענעס, מיט גאַנצע פּעק בריליאַנטן, עס זאָל זיך דאָס אַפֿילו צוקלעפּן צו אונדז איין בריליאַנטל! עמעצער פֿון זיי זאָל כאָטש וועלן פֿאַרלירן אַ פּאָר דימענטלעך, און איך זאָל זיי געפֿינען! — אַזוי זאָגט ברכה, און די אויגן בײַ איר ברענען. איך ווייס נישט, וואָס ברכה איז אַזוי פֿאַרקאָכט אין די דימענטן מיט בריליאַנטן. איך וואָלט אייך אָוועקגעגעבן אַלע שטיינער פֿון דער גאַנצער וועלט פֿאַר איין קעסטל פֿאַרבן מיט אַ בערשטעלע אויף צו מאָלן. איך האָב נישט לאַנג אויסגעמאָלט אַ שיף מיט אַ שטיפּטל אויף פּאַפּיר, אַ שיף מיט אַ כאַליאַסטרע עמיגראַנטן, קאָפּ אויף קאָפּ. איך האָב דאָס מאָלעכין אָוועקגעגעבן גאָלדעלען, דעם מײדל וואָס מיט די קאַליע אויגן. גאָלדעלע האָט דאָס געוויזן דער פֿרײַלן זײַטשיק. יענע האָט דאָס באַוויזן אין דער „עזרה" פֿאַר דער גאַנצער וועלט. האָט דערזען אויך מײַן ברודער עליע, האָב איך געכאַפּט פֿון אים: „מענטשעלעך! וועסט אויפֿהערן אַמאָל מאָלן מענטשעלעך, צי ניין?" מײַן ברודער עליע האָט מיך שוין לאַנג אַזוי נישט געשלאָגן. איך האָב עס דערציילט גאָלדעלען. האָט דאָס גאָלדעלע דערציילט דער פֿרײַלן זײַטשיק. האָט דאָס פֿרײַלן זײַטשיק פֿירגעהאַלטן מײַן ברודער עליען, פֿאַרוואָס ער שלאָגט מיך. זי האָט אים באַוויזן דאָס מאָלעכין און האָט איבער אים געטענהט און געטענהט. מײַן ברודער עליע האָט איר אויסגעהערט, און אַז ער איז געקומען אַהיים, האָב איך ערשט דעמאָלט פֿון אים געהאַט. מײַן ברודער

עליע זאָגט, אַז ער מוז מיר אַרויסשלאָגן דעם שיגעון[1] פון מאָלן מענ־טשעלעך...

ב.

היינט זיינען מיר געווען דאָס לעצטע מאָל ביי דער „עזרה". וואָס מיר האָבן דאָרט געטאָן — ווייס איך נישט. מיין ברודער עליע האָט עפּעס געטענהט. פיניע האָט געמאַכט מיט די הענט. ברכה האָט זיך אַריינגעמישט אין מיטן. די מאַמע האָט געוויינט. די, וואָס זיצן אין דער „עזרה", האָבן עפּעס גערעדט צו אונדז, געוויינטלעך, אויף דייטש. דריי זיינען דאָרט גע־ווען, און אַלע דריי האָבן זיך פאַרהערט, ווער קען בעסער דייטש... פרעגט מיך בחרם[2], וואָס זיי האָבן דאָרט גערעדט? אַז מיין קאָפּ איז גאָר דאָרטן, אויפן שיף, אויפן ים, אין לאָנדאָן, אין אַמעריקע. און דאָ קומט טאַקע צו לויפן גאָלדעלע אין איין אָטעם:

— דו פאָרסט שוין טאַקע?

— איך פאָר.

— ווען?

— מאָרגן.

— וווהין?

— קיין לאָנדאָן.

— און פון דאָרטן?

— קיין אַמעריקע.

— און איך בלייב דאָ מיט מיינע קאַליע אויגן, און מיין טאַטע־מאַמע — גאָט ווייסט, ווען איך וועל זיי זען!

אַזוי זאָגט גאָלדעלע און וויינט מיר אָפּ דעם קאָפּ. עס טוט מיר ווי דאָס האַרץ. איך וויל זי טרייסטן, האָב איך נישט קיין ווערטער. איך נעם זי ביי דער האַנט. איך גלעט זי:

— וויין נישט, גאָלדעלע. אַט וועסטו זען, איך וועל קומען קיין אַמע־ריקע און וועל מאַכן אַ לעבן, איז דאָס ערשטע — שיק איך דיר אַרויס אַ בלויסטיינדל אויף צו שמירן די אויגן. נאָכדעם וועל איך דיר שיקן אַ שיפסקאַרטע. אַ האַלבע שיפסקאַרטע, ביסט דאָך נאָך נישט אַלט קיין צען יאָר. וועסטו קומען צו פאָרן קיין אַמעריקע. דאָרט וועט אויף דיר וואַרטן

---

1 שיגעון (שיגאָען) — דאָ געמיינט: אַ שלעכטע געוואוינהייט, קראַנקהייט.

2 פרעגט מיך בחרם (בעכיירעם) — געמיינט: איך זאָל אפילו דאַרפן שווערן, וואָלט איך נישט געקאָנט זאָגן.

אין „קעסטל־גארטל" דיין מאמע מיט דיין טאטן. איך וועל אויך זיין אין „קעסטל־גארטל". אז דו וועסט צופארן מיטן שיף קיין אמעריקע, וואלסטו קוקן אין „קעסטל־גארטל" און וואלסט מיך זען מיט די אויגן. איך וועל האלטן אט דאס בליישיפטל אין די הענט — זעסטו? אז דו וועסט דער־זען אין אמעריקע א יינגל מיט אט אזא בליישטיפטל — וואלסטו וויסן, אז דאס בין איך, מאטל פייטים. נאכדעם, אז דו וועסט אראפ פון שיף, וועסטו זיך צעקושן מיט דיין טאטע־מאמע. אהיים וועסטו נישט גיין מיט זיי. דו וועסט זיי נאר איבערגעבן די זאכן דיינע און בעסער גיין אנקוקן מיט מיר אמעריקע. איך וועל דיר ווייזן גאנץ אמעריקע, ווייל איך וועל דאך שוין זיין קלאר אין דעם אויך איינגעוווינט. נאכדעם וועל איך דיר ברענגען אהיים צו דיין טאטע־מאמע, וועסטו עסן מיט זיי וועטשערע, א פרישע יויך...

גאלדעלע האט נישט געוואלט הערן ווייטער. זי איז מיר געפאלן אויפן האלדז און געקושט מיך. איך זי אויך.

ג.

אט די ברכה, הערט איר, האט א טבע: ווי מע פארזיכט זי נישט, דארט יאקסט זי אים. זי דארף אנקומען אקוראט אין דער מינוט, ווען איך געזעגן זיך מיט גאלדעלען! געזאגט האט זי מיר גארנישט. קיין האלב ווארט אפילו. זי האט נאר אויסגעצויגן מיט איר מאנצבלשער שטים אפשר אויף דריי קלאפטער: „אזו־ו־ו־ו־ו?"...

נאכדעם האט זי עפעס מאדנע צונויפגענומען די ליפן, פארדרייט די נאז. א הוסט האט זי געטאן בשעת־מעשה: „עהעם!" און איז אוועק גלייך צו מיין ברודער עליען. וואס האט זי אים געזאגט, ווייס איך נישט. איך ווייס נאר, אז איך בין ארויסגעגאנגען פון דער „עזרה", האט מיר עליע אפגעשטעקט א געשמאקן פאטש. עס האט מיר געקלונגען אין ביידע אויערן.

— פאר וואס? — פרעגט אים די מאמע. — פאר ווען?

— ער ווייסט שוין, פאר וואס!... — ענטפערט איר מיין ברודער עליע, און מיר גייען אלע אויף דער מאנצע. דארט איז א מהומה[1], א טאראראם. מע דארף נאך פאקן. איך האב ליב צו זען, ווי מע פאקט זיך. אויך פאקן זיך איז מיין ברודער עליע א ברייה. אז ער קומט צו פאקן זיך, וואַרפט ער אראפ

1 מהומה (מעהומע) — א גערודער, א פאניק.

די קאַפּאָטע אין הייבט אָן קאָמאַנדעווען: — „גיט אַהער דאָס קויטיקע גרעט!... מאַמע, דעם טשײַניק!... דאָס היטעלע, ברכה, דאָס היטעלע, גיכער!... די קאַלאָשן, פּיניע, דו בלינדער יאַצקאָ, דו סליפּאַק אײנער, דו זעסט נישט? אָט שטייען די קאַלאָשן בײַ דיר אונטער דער נאָז!.. מאָטל, וואָס שטייסטו, ווי אַ לײמענער גולם? העלף עפּעס טאָן! ער ווייסט נאָר מאַכן מענטשעלעך! מענטשעלעך!

דאָס מיינט ער שוין מיך. איך טו זיך אַ וואָרף און הייב אָן העלפֿן טראָגן און וואַרפֿן, וואָס עס קומט מיר אין די הענט. ווערט מײַן ברודער עליע אין כּעס, למאַי איך וואָרף, און וויל מיך שלאָגן. שטעלט זיך אײַן פֿאַר מיר די מאַמע: „וואָס ווילסטו האָבן פֿונעם קינד?"... געפֿעלט נישט ברכהן, למאַי די מאַמע רופֿט מיך „קינד", און צעקריגט זיך מיט דער מאַמען. דערמאָנט איר די מאַמע, אַז איך בין אַ יתום, און וויל אָנהייבן וויינען. זאָגט איר עליע: ווײַן, ווײַן, וויין אויס דאָס לעצטע ביסל אויגן!...

אָט באַלד פֿאַרלאָזן מיר אַנטוועקפֿן.

זײַ געזונט, אַנטוועקפֿן!

מזל־טוב, מיר זענען שוין אין אַמעריקע!

א.

אונדז קומט אַ מזל־טוב — מיר זענען שוין אין אַמעריקע. דאָס הייסט, מע זאָגט, אַז מיר זענען אין אַמעריקע. אַמעריקע האָבן מיר נאָך נישט געזען, וואָרעם מיר זענען נאָך דערווײַל אין „קעסטל־גאַרטל", דאָס הייסט, אַמאָל האָט דאָס אַזוי געהייסן. הײַנט הייסט עס שוין מער נישט „קעסטל־גאַרטל", נאָר „עלים אײַלאַנד". פֿאַרוואָס עפּעס „עלים אײַלאַנד"? ווײַל דאָס שטיקל לאַנד האָט אַמאָל געהערט צו אײנעם עליע, איז ער געווען אַ נאַר ביז צו דער סטעליע. אַזוי זאָגט אונדזער הבר פּיניע צום גראָם, ווי זײַן שטייגער איז. פּיניע איז אין כּעס אויף „עלים אײַלאַנד" מיט כּבֿנות, למאַי מע פֿאַרהאַלט די אָרעמע עמיגראַנטן און די רײַכע לאָזט מען אַרײַן גלײַך, ווי זיי קומען אָן מיט דער שיף. דאָס פּאַסט נישט, זאָגט ער, פֿאַר אַזאַ פֿרײַע מדינה, ווי אַמעריקע. אַלע דאַרפֿן דאָ זײַן גלײַך. נישטאָ קיין אָרעם, נישטאָ קיין רײַך. און ער הייבט אָן שיטן מיט ווערטער: קאָלומבוס, שעקספּיר, באָקל, ציוויליזאַציע... ער קלײַבט זיך אָנשרײַבן

אויף זיי א ליד און אוועקגעגעבן זיי א גאַב, אז דער שוואַרצער יאָר זאָל זיי נעמען! האָט ער נישט קיין טינט-און-פעדער און קיין ברעקל פּאַפּיר... זאָגט אים מיין ברודער עליע, אז אויב עס געפעלט אים נישט דאָס לאַנד, האָט ער אַ בריחה פאַרן צוריק. און דאָס געדענקט איר דאָך מן הסתם פון אַמאָל, אז די צוויי, פּיניע און עליע, זענען זעלטן שווה-בשווה[1]. וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאַפּויער. „דער זומער מיטן ווינטער" — רופט זיי מיין ברודער עליעס ווייב, ברכה, און כאַפּט אַ מיאוסן פּסק פון איר מאַן.

ב.

וואָס טוען מיר אין עליס אײלאַנד? מיר וואַרטן, ביז מע וועט קומען פון שטאָט, באַקאַנטע און פריינד, און מע וועט אונדז אויסשרייבן. כאָטש שרייבן האָט מען אונדז אויסגעשריבן שוין וויפל מאָל. מע האָט אונדז געשריבן, פאַרשריבן און אויסגעשריבן פאַרן אַרויפגיין אויפן שיף, און אויפן שיף גופא, און איצט, ביים אַראָפּגיין פון שיף, און אַלעמאָל די אייגענע חכמה: ווער זענען מיר? וווהין פאָרן מיר? און וועמען מיר האָבן אין אַמעריקע?

דערציילן מיר זיי, אז ס'איז געווען א ייד פּייסי דער חזן — איז ער געשטאָרבן. האָט ער איבערגעלאָזט אן אלמנה — דאָס איז די מאַמע. האָט זי א זון — הייסט ער עליע. האָט ער א ווייב — הייסט זי ברכה. האָט ער א חבר — הייסט ער פּיניע. האָט ער א ווייב — הייסט זי טייבל. און איך בין דער מיזינעק — הייס איך מאָטל. און דאָס איז מיין חבר — הייסט ער מענדל. און ווייל ער איז א גרויסער — האָט אים ברכה א נאָמען געגעבן לאָשעק.

וועמען מיר האָבן אין אַמעריקע? גאַנץ אַמעריקע איז אונדז באַקאַנט. און אַלע יידן זענען אונדז פריינד. ראשית-חכמה משה דער איינבינדער און זיין ווייב פּעסיע די גראָבע — אונדזערע א שכנה, מיט א גאַנצער באַליאַסטרע קינדער. האָט זיך יעדער זיין נאָמען מיט זיין צונעמעניש. און מיר רעכענען זיי אויס אויף די פינגער: פּיניע קלעצל, וועלוול קאַטער, מענדל טשערנאָהוז, חיים בופלאַקס, פייטל פּעטעלעלע און הערשל מיט דער גילדענע אויפן שטערן, וואָס מע רופט אים „ווּשתּי"...

---

1 שווה-בשווה (שאָווע-בעשאָווע) — דאָ: איינשטימיק.

שלאָגט מען אונדז איבער אינמיטן און מע זאָגט אונדז: „גענוג, גענוג בלייגוואַרג. עלטערן! גיט אהער עלטערן!“. גיבן מיר זיי עלטערן און רעכענען זיי אויס די נעמען: יונה דער בעקער, א ייד א בעכן, איז נישט אײנס. זיין ווייב רייזעלע די בעקערין, א יידענע מיט א רעטאַנדע, איז נישט צווי. דאָס הייסט, זי האָט געהאַט א רעטאַנדע, האָט מען זי אוועקגעגנבעט אויף דער גרענעץ. דערהערט דאָס וואָרט „גרענעץ“, דערמאָנט זיך די מאַמע אָן אנדערע זאַכן, וואָס מע האָט אויך אוועקגעגנבעט אויף דער גרענעץ. הייבט זי אָן בעטן, טאָמער איז מעגלעך, מע זאָל איר קריגן די זאַכן — און הייבט אָן צו וויינען. פאַלט אָן אויף איר עליע, למאי זי וויינט. זאָגט זי, אז איצט איז זי שוין אין אמעריקע און האָט שוין קיין מורא נישט פאַר די אויגן, מעג זי שוין, זאָגט זי, וויינען און וויינען.

וויאַזוי מע האָט זי דורכגעלאָזט מיט די אויגן — איז טאַקע א נס מן השמים.[1] למאי וויאַזוי זענען מיר לעבן געבליבן פון דער נסיעה איבער ים? איז עס דען נישט געווען קיין נסים־ונפלאות? וויפל מאָל האָבן מיר געזען מיט אונדזערע אויגן דעם מלאך־המות,[2] דעם טויט פאַר די אויגן? וויפל מאָל האָבן מיר זיך שוין אָפּגעזעגנט מיטן לעבן?

תהילת, אז מיר זענען ארויף אויפן שיף „פּרינץ אַלבערט“, איז הדוקא געווען גוט און פיין. איך און מיין חבר מענדל האָבן זיך געלאָזט אויסמעסטן דעם „פּרינץ אַלבערט“ אין דער לענג און אין דער ברייט. קיינעם איז נישט געווען אזוי גוט, ווי אונדז. מיר האָבן קיינמאָל נישט געהאַט אזא קוואַרטיר, ווי איצט. א וואַכער־שטוב. א דרייגאָרנדיקע שטוב אויפן וואַסער. שטעלט אייך פאָר: איר זיצט, דאַכט זיך, אין שטוב, אדער איר שפּאַצירט ארום, די הענט אין די קעשענעס, און — איר פאָרט! איר עסט און איר פאָרט! איר טרינקט און — איר פאָרט! היינט די מענטשן, וואָס איר זעט זיך אָן. א וועלט מיט מענטשן. א גאַנצע שטאָט פאָרט מיט אייך. און מחמת אלע פאָרן אויף איין שיף און אלע פאָרן אין איין אָרט ארייִן, קיין אמעריקע — באַקענט איר זיך מיט אלעמען און אלע באַקענען זיך מיט אייך, און איר ווערט געוואָר אין איין טאָג אזויפיל זאַכן, וואָס אויף אַן אנדער אָרט וואָלט איר עס נישט דערגאַנגען אין א יאָר.

ווײַ־ווײַ, וויפל באַקאַנטע מיין מאַמע און מיין שוועגערין ברכה מיט פּיניעס ווייב טייבל האָבן זיך געמאַכט צווישן די ווייבער. נאָר דאָס איז

1 נס מן השמים (נעס מין האַשאָמאַיִם) — נאָכמ־וואונדער.
2 מלאך־המות (מאַלאַך־האַמאָוועס) — דער טויט.

געווען גאָרנישט קעגן די באַקאַנטע, וואָס מיין ברודער עליע און זיין חבר פיניע האָבן זיך געפונען צווישן די מאַנצבלען. וויפל מע האָט נישט גע־רעדט און גערעדט, האָט מען נישט געקאָנט זיך גענוג אָנרעדן. ווייבער האָבן גערעדט מער פון היימישע זאַכן, פון זאַכן, וואָס זענען שייך צו דער קיך, צו דער שפּיזאַרניע, וויים גרעט, קייטיק גרעט, בעטגעוואַנט, זאַקן, ציבלעך, רעטאַנדעס. און די מאַנצבלען — די האָבן גערעדט פון אַמעריקע, פּרנסה, קאָלומבוס, גזירות, פּאָגראָמען.

אָן גזירות און אָן פּאָגראָמען קענען זיי זיך נישט באַגיין. און איך האָב אייך שוין געזאָגט לאַנג, אַז איך האָב עס פיינט. הייבט מען אָן רעדן פון גזירות אָדער פון פּאָגראָמען, גיי איך אַוועק. איך נעם מיין חבר מענדל פאַר אַ האַנט, און מיר לאָזן זיך שפּאַצירן איבער די גאַסן פון „פּרינץ אַלבערט".

ג.

„פּרינץ אַלבערט" איז גענוג גרויס. און שיין. שטיינערנע טרעפּ. מע־שינע פאַרענטשעס. שטאָל און אייזן, ווו מע טוט זיך אַ ריר. הייסט „מענטשן". איך מיין די באַדינער. מע רופט זיי „סטיואַרדס". און „גויר־בעס". הייסט מאַטראָסן — אַזוי ווי די רוחות. לויפן אַרום הין און הער. איך און מענדל זענען זיי מקנא. מיר גיבן זיך דאָס וואָרט, אַז מיר וועלן אויסוואַקסן, ווערן גרויסע, זאָלן מיר זיך פאַרשרייבן פאַר מאַטראָסן.

איין חסרון האָט דער „פּרינץ אַלבערט". מע לאָזט אונדז נישט אומע־טום זיין. קיים ווילן מיר געבן אַ קוק ווייטער פון צווישנבעק, ווו מיר פאָרן, אַזוי טרייבט מען אונדז הורך. טאָקע די מאַטראָסן גופא. גרויסע רשעים. און די פּאַסאַזשירן אַליין פון יענע העכערע קלאַסן זענען אויך רשעים. ואָרעם זיי זאָלן נישט זיין קיין רשעים, וואָלטן זיי פאַרזאָגט די מאַטראָסן, מע זאָל אונדז נישט טרייבן. וואָס וועלן מיר זיי טאָן? מיר וועלן זיי אָפּ־בייסן? מיין חבר מענדל איז גלאַט נישט צופרידן. ער פאַרשטייט נישט, צוואָס דאַרף מען קלאַסן? ער זאָגט, אַז אין אַמעריקע איז נישטאָ קיין קלאַסן. טאָמער גלייב איך נישט, קאָן איך אַ פרעג טאָן ביי מיין ברודער עליע. האָט אָבער מיין ברודער עליע פיינט, אַז מע פרעגט אים פּוסטע זאַכן. איך וועל שוין בעסער פרעגן ביי אונדזער חבר פיניע.

---

1 גזירות (גזיירעס) — שלעכטע געזעצן.

אונדזער חבר פּיניע האָט הזקא ליב צו רעדן פֿון אַזעלכע זאַכן. ער קאָן אייך אָפּשיטן מיט רייד. און האָט איר אים נאָר זאַטשעפּעט מיט אַ וואָרט, איז ווי אַן אָנגעדרייטער וועקזייגער. ער וועט נישט אַנטשווייגן ווערן, ביז דאָס רעדל וועט זיך אַליין נישט אָפּשטעלן.

איך האָב געפּאַקט פּיניען, בעת ער איז געזעסן אויפֿן דעק. ער האָט אַריינגעטאָן זיין שפּיץ נאָז אין אַ בוך. מחמת ער איז אַ קורצזיכטיקער, לייענט ער נישט מיט די אויגן, נאָר מיט דער שפּיץ נאָז. איך בין צוגעגאַנגען צו אים נאָענט.

— רב פּיניע, איך דאַרף אייך עפּעס פֿרעגן.

פּיניע האָט צוגענומען די נאָז פֿון בוך.

— וואָס'טו זאָגן, קטנתי? — קטנתי הייסט ביי אים קליינטשקער. אַזוי רופֿט מיך פּיניע, בעת ער איז אויפֿגעלייגט. און אויפֿגעלייגט איז ער במעט אַלעמאָל. אפֿילו דעמאָלט, ווען ער קריגט זיך מיט מיין ברודער עליע, און אפֿילו דעמאָלט, ווען זיין טייבל בלאָזט זיך. דערצייל איך אים אַזוי און אַזוי. צי ס'איז אמת, וואָס מע זאָגט, אַז אין אַמעריקע איז נישטאָ קיין קלאַסן?

האָט איר באַדאַרפֿט אָנקוקן, ווי אָט דער פּיניע האָט זיך אָנגעצונדן און צעפֿלאַקערט זיך און גענומען רעדן און קייען און שפּייען און שיטן מיט פּייערדיקע הייבע ווערטער: אַז אַמעריקע איז דאָס איינציקע לאַנד, זאָגט ער, פֿון אמתער פֿרייהייט און פֿון אמתער גלייכהייט. אין אַמעריקע, זאָגט ער, קאָנסטו זיצן אָט־אַ־דאָ־אָ און נעבן דיר זאָל זיצן דער „פּרעזידענט", און ווייטער אַביסל זאָל זיצן אַ בעטלער, אַ שלעפּער, אַ ניקס שעבעניקס[2]. און נאָך אַ ביסל ווייטער — אַ גראַף, אַ שררה[3], אַ מיליאָנטשיק! ציוויליזאַציע! פּראָגרעס! קאָלומבוס!... און דאָ ערשט הייבט אָן פּיניע אַרויסצושיטן זיינע שענסטע ווערטער. מישט זיך אַריין אַ ייִד אַן עמיגראַנט, אַ ווילד־פֿרעמדער:

— אַז ס'איז יאָ אַזאַ גליקלעכע מדינה, ווי איר זאָגט, ווו אַלע זענען גלייך, פֿון וואַנען זשע נעמען זיך דאָרטן שלעפּערס און גראַפֿן און בעטלערס און שררות? מאַנעפּשעדי[4]...

---

2 ניקס שעבעניקס — אַ גרויסער נאַרנישט.

3 שררה (סראָרע) — גרויסער פּריץ.

4 מאַנעפּשעך — איינס פֿון די ביידע; אָדער־אָדער.

פונוואנען זשע נעמען זיך דארטן גראפן
און שלעפערס און בעטלערס און ישרות?

נאָר מיר לאָזן איבער פיניען מיטן ייִדן מיט נאָך ייִדן, זיי זאָלן זיך רייסן — אַבי מיר זענען דערגאַנגען, וואָס מיר דאַרפן, אַז אין אַמעריקע זענען קיין קלאַסן נישט פאַראַן. קומט אויס, אַז מענדל איז גערעכט. ער זאָגט, אַז קלאַסן דאַרף מען פיינט האָבן. דאָס הייסט, אַז די פּאַסאַזשירן פון די העכערע קלאַסן דאַרף מען פיינט האָבן. פאַרשטיי איך נישט, פאַר־וואָס? וואָס האָב איך צו זיי? זאָגט מענדל: וואָס האָבן זיי זיך פאַרשלאָסן ביי זיך אין צווייטער און אין ערשטער קלאַס צווישן די שפּיגלען? וואָס שטייט זיי אָזוי נישט אָן, די גרויסע פּריצים, צו זיצן מיט אונדז אָט דאָ, צווישן דעק? מיר זענען דען נישט קיין מענטשן גלייך מיט זיי?

קריאת־ים־סוף

א.

אַז מיר האָבן זיך אויפגעכאַפּט אינדערפרי, איז שוין דער גאַנצער הימל געווען באַליגט. דער ים האָט זיך צעבייזערט מיט סכנות. די כוואַליעס האָבן זיך אויפגעהויבן העכער פון דער שיף, געוואָרפן דעם „פּרינץ אַלבערט", ווי עפּעס אַ שפּענדל, אַ שפּילעכל. די מאַטראַסן האָבן גענומען לויפן אַהין און אַהער, ווי די פאַרסמטע מייז. די סטיואַרדס האָבן זיך צוגע־האַלטן ביי די פּאַרענטשעס. די פּאַסאַזשירן זענען געגאַנגען האַרט ביי די ווענט און געפאַלן כמעט אויף יעדן טריט. מיטאַמאָל האָט געגעבן אַ גאָס אַ שלאַקסרעגן. דונערן האָבן זיך געטראָגן איינס נאָך דאָס אַנדערע. איין בליץ נאָכן אַנדערן באַלייכט אויף אַ רגע דעם שוואַרצן געדיכטן הימל. דער „פּרינץ אַלבערט" קרעכצט, שאָקלט זיך אַהין און אַהער, אַרויף און אַראָפּ. און דער רעגן שמייסט. וואָס איז דאָס? אַ מבול[2] אויף דער וועלט? האָט דאָך גאָט געשוווירן, אַז קיין מבול וועט ער שוין מער נישט ברענגען קיינמאָל אויף דער ערד...

---

1 קריאת-ים-סוף (קריאַס־יאַם־סוף) — דאָ געמיינט: אַ שווע־רע איבערלע־בונג. ווערטלעכער טייטש: די שפּאַלטונג פון ים — אַ דערמאָנונג אין דער דערציילונג פון חומש וועגן דעם, ווי דער ים האָט זיך געשפּאָלטן פאַר די ייִדן, וואָס ייִנען אַנטלאָפן פון מצרים.

2 מבול (מאַבל) — דאָ געמיינט: שלאַקסרעגן, פאַרפלייצונג (אויך אַן אָנדייט אויף דער דערציילונג פון תנך).

— קריאת־ים־סוף, — זאגט מיין ברודער עליע, און אונדזער חבר פיניע באַשטעטיקט צו: „יאָ, ס׳איז קריאת־ים־סוף״... דאָס ערשטע מאָל, וואָס די צוויי זאָגן ביידע איין זאַך. דאָס וואָרט „קריאת־ים־סוף״ האָט אויסגענומען. אַלעמאָל הייבט זיך אויף אַן אַנדער פּאַרשוין, טוט אַ קוקט אינדרויסן ארויס און גיט צו, אַז ס׳איז קריאת־ים־סוף. דערנאָך לויפט ער עפּעס מאָדנע אַוועק אין אַ זייט אַריין. דאָרט גיט ער אָפּ דער מאַמעס מילך, און מער זעט מען אים שוין נישט...

ב.

פון אונדזער משפחה האָט דעם ערשטן פּעטשאַטעקי[1] געמאַכט ברכה. זי האָט אָנגעהויבן שרייען, אַז אָט שטאַרבט זי! דערנאָך האָט זי גענומען שעלטן מיין ברודער עליען, לָמאַי ער האָט זי איינגערעדט צו פאָרן קיין אַמעריקע. זי האָט געוווסט פריער, אַז אַמעריקע איז סיביר. ערגער פון סיביר. סיביר איז גאָלד קעגן אַמעריקע!... האָט זיך די מאַמע געוואָלט אָננעמען די קרויוודע פון איר זון. זי האָט איר גענומען זאָגן אַ ביסל מוסר, אַז אַ מענטש באַדאַרף אַלצדינג קאָנען אַריבערטראָגן, וואָרעם ס׳איז אַ גאָט־זאַך. אַ סימן, סע שטייט אין טייטש־חומש[2] געשריבן... האָט זי אָבער נישט געקאָנט אַרויסרעדן, וואָס אין טייטש־חומש שטייט געשריבן, וואָרעם ס׳איז איר מיטאַמאָל געוואָרן נישט גוט אויף צו חלשן. אויף איר קוקנדיק, האָט גענומען הלשן אונדזער חבר פיניעס ווייב, טייבל. איז פיניע אַרויס מיט לשון: „מיט די ווייבער איז דיר נאָר אַ באַשרייבונג, אַ קאָמעדיע!״ — ער האָט אַריינגעלייגט ביידע הענט אין די הויזן־קעשענעס און פאַררוקט דאָס קאַפּעליושל אויף אַ זייט. ער האָט געזאָגט: „שוטים! נאַראָנים! דאַכט זיך, וואָס קאָן עס מיך אַרן, אַז דער ים שטורעמט און די שיף קאַטשעט זיך? אַ מענטש, אַ בר־דעת, גיט זיך אַן עצה. אַז די שיף טוט זיך אַ בייג אַהער, בייג איך זיך אויס אַהין. און אַז די שיף בייגט זיך אַהין, טו איך זיך אַ בייג אַהער. ווערט עס אָנגערופן „באַלאַנץ״...

און בייגנדיק זיך אַהין און אַהער, האָט פיניע אונדז באַוויזן אַ „באַלאַנץ״, אַז ס׳איז נישט גוט געוואָרן אויך מיין ברודער עליען, און ביידע

---

1 פעטשאטעק — אנהייב.

2 טייטש־חומש — די יידישע איבער־זעצונג פון חומש, וואס די פרויען פלעגן לייענען.

האָבן גענומען און אוועקגעגעבן, וואָס זיי האָבן אַמאָל געהאַט... דאָס אייגענע האָבן געטאָן אויך די איבעריקע פּאַסאַזשירן. מע האָט זיך קוים פֿאַרשלעפּט איטלעכער צו זיין געלעגער און מע איז אַנידערגעפֿאַלן, ווי די סנאָפּעס, און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבן דער רעכטער גיהנום פֿון קריאַת־ים־סוף...

איך און מיין חבר מענדל האָבן זיך געהאַלטן לענגער פֿון אַלעמען. מענדל האָט געהאַט אַ סגולה[1] פֿון אַן עמיגראַנט, וואָס איז געפֿאָרן מיט אונדז איינינעם און האָט אונדז כּסדר געגעבן עצות. דער דאָזיקער עמיגראַנט איז אַ „געריבענער ליולקע". אַזוי זאָגט ער אַליין אויף זיך. ער איז שוין דריי מאָל געפֿאָרן אויפֿן ים קיין אַמעריקע אַהין און צוריק. ווייסט ער אַ סגולה צום ים. די סגולה באַשטייט אין דעם, מע זאָל זיצן אינדרויסן, קוקן אין דער ברייט פֿונעם ים, נישט אין דער לענג, און נישט אין זינען האָבן, אַז איך פֿאָר ריישנדיק אויף אַ פֿערד, נאָר אַז איך שליטל זיך מיט אַ שליטל אויפֿן שניי. דער סוף איז געווען, אַז דער עמיגראַנט, די „געריבענטע ליולקע", איז געלעגן אַ טויטער אויף זיין געלעגער, און איך און מיין חבר מענדל זענען מיר פֿונעם רעגן געוואָרן פּיטש־נאַס, באַטש אויסצודרייען. צו אונדזערע געלעגערס האָבן מיר שוין אַליין נישט געקאָנט טרעפֿן. מע האָט אונדז גענומען אונטער די הענט און אָפּגעפֿירט אין אונדזער רו אַריין.

ג.

וויפֿל צייט דאָס קריאַת־ים־סוף האָט גענומען? אַ טאָג, צוויי און אפֿשר אַלע דריי — דאָס ווייס איך נישט. איך האָב שוין פֿאַרגעסן. איך ווייס נאָר איין זאַך, אַז מיר האָבן זיך אויפֿגעכאַפּט, איז געווען אַ פֿרייד צו לעבן אויף דער וועלט. דער הימל איז געוואָרן ריין, ווי גינגאָלד, דאָס וואַסער — ווי אַ גלאָז. דער „פּרינץ אַלבערט" איז געלאָפֿן אין אויסגעצוואָגענער, אין אויסגעפּוצטער, געשניטן מיט די רעדער דאָס וואַסער, גענ־פּינעטי[2], געברויזט און געשפּריצט אויף אַלע זייטן. די פּאַסאַזשירן האָבן אויפֿגעלעבט. מע איז אַרויס אינדרויסן אַלע, גרויס און קליין, אויף דער וואַרעמער זון, אויף דער שיינער, ליכטיקער וועלט. עמעצער האָט אַרויס־

---

1 סגולה (סגולה) — מיטל.

2 נעפּינעט — נעשוימט.

געלאזט א קלאנג, אז אט באלד וועט מען קאנען זען דאס לאנד. איך און מיין חבר מענדל זענען געזען די ערשטע, וואס האבן אלעמען אנגעזאגט די גוטע בשורה, אז מע זעט שוין דאס לאנד. פונדערווייטן האט עס אויסגעזען ווי א פלעק, א געלע, גרויסע פלאמע. די פלאמע ווערט אלעמאל גרעסער און ברייטער. מע זעט שוין שיפן פונדערווייטן. און א שיר שיפן מיט הייזער, דינע וועלבלימער. גיך זענען פארגעסן געווארן אלע צרות. די פאסאזשירן האבן זיך אלע אנגעטאן יום-טובדיק. די ווייבער האבן זיך אויסגעפוצט. מיין ברודער עליע האט צעקעמט די באָרד. ברכה און טייבל האבן זיך אויסגעשלייערט. די מאמע האט אנגעטאן איר שבתדיקע זיידענע פעטשיילע. איך און מיין חבר מענדל האבן נישט געהאט וואס אנצוטאן. און ס'איז טאקע קיין צייט אויך נישט געווען. מע האט שוין געהאלטן אט-אט ביים צופארן צו דעם ברעג פון אמעריקע.

ה.

„שלום-עליכם דיר, קאלומבוס! זיי געגריסט, דו פרייע מדינה! דו גאלדענע, גליקלעכע מלוכה!

אזוי האט אונדזער חבר פיניע באגריסט דאס נייע לאנד. ער האט אוש אראפגעכאפט דאס קאפעלוש, זיך איינגעבויגן און זיך פארנייגט. און אזוי ווי איך ווייסט, אז ער האט א נידעריקע ראיה, האט ער נישט באמערקט, אז עס לויפט פארביי א געזונטער פארשוויצטער מאטראס מיט א רויט פאררייכערט פנים, און האט זיך מיט אים צעבוצקעט פנים-אל-פנים. דאס הייסט, אונדזער חבר פיניעס שפיין נאז איז אויסגעקומען דעם פאררייכערטן מאטראס אקוראט צווישן די אויגן. א גליק, וואס דער מאטראס איז בטבע א גוטער גוי, נישט קיין רשע. האט ער באטראכט אונדזער פיניע מיט דער צעשלאגענער נאז, א שמייכל געטאן און א מורקע געגעבן אונטער די וואנצעס. אפנים, דאס איז געווען א קללה אויף אמעריקאנער לשון.

ה.

מיטאמאל איז געווארן א בהלה[1]. דריטע-קלאס-פאסאזשירן, בעט מען, זאלן מוחל זיין אראפ אונטן אין זייערע שטייגעלעך, צוריק פארנעמען

1 בהלה (בעהאלע) — פאניק, צעטומלעניש.

זייערע ערטער. פריער מיט גוטן, דערנאָך מיט בייזן. ווער עס איילט זיך נישט צו גיין, באַפּט א סטוסאַק פון הינטן. אַלע זענען דאָ, יונג און אַלט. ייִדן און ווייבער, און קינדער, גויים, טערקן, ציגיינער, ס'איז א דערשטיקעניש. די טיר האָט מען געשלאָסן. א קייט האָט מען אריפגעהאָנגען און אייזערנע. מיר קאָנען זען נאָר דורך די פענצטער, וואָס אינדרויסן טוט זיך. קיינמאָל האָבן מיר זיך נישט געפילט אזוי שלעכט, ווי אצינד. מיר האָבן אויסגעזען ביי זיך אין די אויגן, ווי געפאַנגענע. „פאַר וואָס? פאַר ווען?" — אזוי טענהט צו מיר מיין חבר מענדל, און די אויגן זיינע ברענען, שיסן מיט פייער...

לאָזט זיך אויס א מעשה, אז מיר זענען שוין געקומען. געקומען קיין אמעריקע. נאָר וואָס דען? די פּאַסאַזשירן פון ערשטער און צווייטער קלאַס האָט מען אראָפּגעלאָזט דורך א לאַנגן לייטער מיט אפשר הונדערט טרעפּ. נו, און וואָס וועט זיין מיט אונדז? מיר זענען דאָך שוין אין אמעריקע!

— נישט פאַר אונדז געדאַכט! — רופט זיך אָפּ א ייד א שניידער פון הייסין. הוקא נישקאָשע פון א מענטשל, נאָר א ביסל א נודניק. ער גייט אויסגעפּוצט, טראָגט שאַרפע ברילן, האַלט פון זיך און האָט ליב צו רעדן אויף צו־להכעיס. ער דאַרף נאָר הערן, וואָס איר זאָגט, זאָגט ער קאַפּויער. צווישן אים און אונדזער חבר פיניע זענען שוין פאָרגעקומען עטלעכע סטיטשקעס[1]. מיין ברודער עליע האָט זיי קיים צענומען. דער שניידער האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, מער מיט פיניען קיין וואָרט נישט צו רעדן, דערפאַר וואָס פיניע האָט אים באַליידיקט. ער האָט אים אָנגערופן מיט אַלע מיאוסע נעמען: „באַיעט", „שניידערוק" און „פּאַלגוין"... איצט, אז מע האָט אונדז פאַרשפּאַרט, האָט זיך דער הייבינער שניידער מיטאַמאָל צערעדט. און הוקא מיט לשון־קודש־ווערטער:

— מה אנו, מה היינו[2]? — וואָס זענען מיר? משל כחרס הנשבר[3] — מיר זענען געגליכן צו, להבדיל[4], סקאָט[5]. סקאָט, אז מע פירט אריין, דאַרף מען דאָס באַטראַכטן...

---

1 סטיטשקע — צוזאַמענשטוים (פון רוסיש).
2 מה אנו, מה חיינו (מע אָנו, מע כאיעינו) — דאָ געמיינט: וואָס פאַר א ווערט האָבן מיר?
משל כחרס הנשבר (מאָשל קעכערעס האַנישבער) — א פאַרגלייך צו א צעבראָכענעם שאַרבן.
4 להבדיל (לעהאַוודל) — נישט צו פאַרגלייכן.
5 סקאָט — פי, בהמות (בעהיימעס).

„די פאסאזשירן פון דער ערשטער און צווייטער קלאס
האט מען אראפגעלאזט... נו, און וואס וועט זיין מיט אונדז?

פאלט אן אויף אים אונדזער חבר פיניע. ער זאגט, אז דער משל איז נישט גלייך צום נמשל[1]. אז מע רעדט פון אמעריקע, באדארף מען, זאגט ער, פריער די הענט וואשן. און ער הייבט אן צו שיסן מיט זיינע שיינע ווערטער, ווי פיניע קאן. ער קאן נישט הערן, אז מע רעדט אים שלעכט אויף אמעריקע. פארענטפערט זיך דער הייסינער שניידער. ער זאגט, אז ער רעדט נישט פון אמעריקע נישט גוט, נישט שלעכט.

ער זאגט דאס נאר אקעגן דעם, וואס ס'איז אלצדינג גוט, און שיין, און פיין, נאר נישט פאר אונדז געדאכט... אונדז וועט מען אזוי גיך נישט אראפלאזן... פיניע גייט ארויס פון די כלים. ער שרייט:

— וואס דען וועט מען מיט אונדז טאן? מע וועט אונ[illegible] איינזאלצן?

— מע וועט אונדז נישט איינזאלצן, — זאגט דער הייסינער שניידער מיט גאל און האט הנאה, — נאר מע וועט אונדז ברענגען אין אזא מין ארט, וואס מע רופט דאס „עלים איילאנד". דארט וועט מען אונדז פארשפארן ווי די קעלבלעך אין א שטאל, ביז אונדזערע פריינד און באקאנטע וועלן זיך אמאל דערמאנען קומען אונדז ארויסנעמען...

פיניע שפרינגט אזש אונטער: „עס איז דיר אן אנטיק מיט דעם יידן! בראש וויסט איך דער דאזיקער באיעט פון אלע שווערע הערצער: נישט אזוי אלט ווי גענייט! אט וויסן מיר איך, אז ס'איז דא א קעסל-גארדן, מיין איך א „עלים איילאנד", פונדעסטוועגן האב איך נישט געהערט פון קיינעם, אז „עלים איילאנד" איז געשטעלט געווארן דערויף, מע זאל האלטן מענטשן אזוי ווי קעלבלעך"... וואס ווייטער היצט זיך אונדזער פיניע אלץ מערער. ער טרעט ארויף אויף דעם הייסינער שניידער, גלייך ווי ער וואלט אים וועלן דורס זיין[2]. דער הייסינער שניידער שרעקט זיך איבער און רוקט זיך אפ. ער זאגט:

— שאט! זעט נאר! מע האט אים געקיילעט די קאפאטע! גערעדט אויף זיין אמעריקע! איז לא פדלתי![3] מירן עלטער ווערן מיט א פאר שעה, וועלן מיר קליגער ווערן...

---

1 דער משל איז נישט גלייך צום נמשל (ניִמשל) — געמיינט: דער פארגלייך איז גאר קיין פארגלייך נישט.

2 דורס (דוירעס) זיין — צעקלאפן, הרגענען.

3 לא פדלתי (לוי פידאלטי) — כלומרשטער העברעיזם, געמיינט דא: איז נישט, האב איך נישט געזאגט (שפאסיק).

אין געפֿענקעניש

א.

ניט אומזיסט האָט אונדזער חבר פֿיניע גערופֿן און אומהן אויף „עליס איילאַנד", גריט געווען מאַכן דערפֿון א ליד און צעקריגט זיך מיט מיין ברודער עליע. דעם כעס האָט ער געהאַלטן אין זיך. פֿיניע האָט נישט געוואָלט, אז דער הייסינער שנײַדער זאָל וויסן, אז ער, פֿיניע, איז נישט צופֿרידן מיט אַמעריקע. האָט ער זיך געמאַכט האַרן. נאָר אינעווייניק האָט עס אים געברענט מיט סכנות. „סטייטש־סטייטש, מע זאָל נעמען מענטשן און אײַנשפּאַרן זיי, ווי סקאָט, ווי אַרעסטאַנטן, ווי געפֿאַנגענע!"— אזוי האָט ער געטענהט שטילערהייט מיט עליען נאָך דעם, ווי מע האָט אונדז געבראַכט צו פֿירן אויף „עליס איילאַנד". קומט אויס, אז דער הייסינער שנײַדער איז געווען גערעכט. ער האָט פֿריער נביאות געזאָגט, אז ס'וועט אזוי זײַן. נישט מער, ער האָט א ביסל איבערגעכאַפּט די מאָס. ער האָט געזאָגט, אז מע וועט אונדז אײַנשפּאַרן אין א שטאַל. צום סוף האָט מען אונדז אַרײַנגעפֿירט אין א גרויסער שטוב. נאָר וואָס דען? אײדער מיר האָבן דערלעבט צו קומען אין דער דאָזיקער שטוב — טאַטע־פֿאָטער! דורך א לאַנגער טיר מיט טירלעך בײַ די זײַטן זענען מיר דורכגעגאַנגען אײַנציקווײַז. אויף יעדער טריט האָט אונדז אָפּגעשטעלט און אנדער אַנשי־קעניש מיט א קנעפּל, באַקוקט, באַטראַכט, באַזוכט, באַטאַפּט. פֿריער פֿון אַלצדינג האָט מען מיט א ווײַס פּאַפּירל אונדז איבערגעקערט די ברעמען אויף דער לינקער זײַט, באַטראַכט די אויגן. דערנאָך די איבעריקע אברים. און יעדער באַזונדער שטעלט אוועק אויף אייך עפּעס א צייכן מיט א קריידל און טוט אייך א ווײַז מיט דער האַנט, וווּהין איר זאָלט גיין — רעכטס אָדער לינקס. דערנאָך זענען מיר ערשט אַרײַנגעקומען אין יענער גרויסער שטוב, וואָס איך זאָג אייך. און ערשט דאָרט האָבן מיר זיך אָפּגעזוכט איינס דאָס אנדערע. ביז דעמאָלט זענען מיר געווען צעטומלט און נישט געקאָנט געפֿינען זיך. און צעשראָקן זענען מיר געווען, ווי די קעלבלעך, ווען מע פֿירט זיי צו דער שחיטה.

ב.

וואָס האָבן מיר, מיינט איר, מורא געהאַט? די גאַנצע מורא אונדזערע איז געווען — דער מאַמעס אויגן: וואָס וועט זיין מיט אירע הייטע פאַרווייטע אויגן? לאָזט זיך אויס, אַז איר האָט מען ווינציקער פון אַלעמען געקוקט אין די אויגן אַריין.

— דאָס האָט ער זיך געמיינט, דער טאַטע אייערער, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל ער האָבן!... — אַזוי האָט געזאָגט די מאַמע און האָט אונדז אַלעמען אַרומגענומען און צעוויינט זיך אויש פאַר פרייד. זי האָט גאָרנישט געוווּסט וואָס צו טאָן פאַר ווילטאָג. און אויך מיין ברודער עליע איז געוואָרן גאָר אַן אַנדער מענטש. אַזוי האָט ער אַ טבע, אַז בעת מע לויפט, מע פאָרט, מע איז צעטראָגן, לאָזט ער אויס זיין גאַנץ ביטער האַרץ צו מיר. עס פליען פעטש, ווי האָלן. און ברכה העלפט אים אונטער מיט אַ קללה. איצט איז אויף אים אַ נייע הויט געוואָרן.

— נו? ווער איז קלוג? איך צי איר? האָב איך נישט געזאָגט, אַז דאָס האָבן שונאים אויסגעטראַכט אויף אַמעריקע, אַז מע לאָזט נישט אַריין אַ מענטשן, וואָס האָט פאַרווייטע אויגן? מענטש ליידיגייערס, ליגנערס, באַריידערס, בייזע צינגען, לידאָקעס, פאַרבעס! ווו איז ער ערגעץ דער היטיגער שנידער, אַ רוח אין זיין טאַטנס ביינער אַריין?...

האָט זיך, הייסט דאָס, אונדזער פיניע ווידער איבערגעביטן מיט אַמעריקע.

ג.

פון גרויס אימפעט האָבן מיר זיך אין דער בהלה גאָר נישט אַרומגעקוקט, אַז פון אונדזער קאָמפּאַניע פעלט איינער. דאָס איז געווען מיין חבר מענדל. די ערשטע האָט זיך אַרומגעקוקט דווקא ברכה. זי האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן און אַ פליעסק געגעבן מיט די הענט: „ווי איז מיר — ווו איז דער לאָשעק?" „אַ הונער האָט מיך דערשלאָגן!" — זאָגט די מאַמע, און מיר האָבן זיך אַלע אַ וואָרף געטאָן זוכן מענדלען. און מענדל איז נישטאָ. פאַרפאַלן, ווי אין וואַסער אַריין.

שפּעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז שולדיק איז ער אַליין, טאַקע מענדל, מיין איך. ביים פאַרהער האָט ער זיך שטאַרק פאַרפּלאָנטערט. קודם האָט ער זיך פאַרשטעלט, ווי דעמלט אין דייטשלאַנד, פאַר אַ שטומען. דערנאָך האָט ער מיטאָמאָל אָנגעהויבן רעדן מאַראַדיקע נאַרישקייטן. אָט האָט ער געזאָגט, אַז ער איז ערשט אַלט צען יאָר. און אָט איז אים

אויסגעקומען צו זאָגן, אַז ער איז שוין בר־מצווה. און צום סוף האָט ער זיך מודה געווען און איבערגעציילט פאַר די קנעפּלעך דעם גאַנצן אמת: אַז ער איז אַ פאַרלוירענער. דאָס הייסט, אַז ביים אַריבערכאַפּן זיך איבער דער גרענעץ האָבן טאַטע־מאַמע אים אין דייטשלאַנד פאַרלוירן, און אַז מיר האָבן אים פּרילאַנטשעט[1]. און אַז ער קאָן נישט אָנרופן דאָס ריכטיקע אָרט און דעם אַדרעס פון זיינע עלטערן, ווייל ער ווייסט אַליין נישט. ער זאָל וויסן, זאָגט ער, ווו זיי זענען, דאַרף ער נישט קיינעמס טובה. ער וואָלט אַליין, זאָגט ער, צו זיי געטראָפן. האָט מען אים דעריבער איינגעשפּאַרט, מיט נאָך אַזעלכע ווי ער, אין אַ באַזונדער חדר. מע וועט זיי שפּעטער אַלע אייניקעם צוריקשיקן.

ד.

דערהערט אַזאַ מעשה, האָבן מיר זיך אַרויסגעשטעלט אַלע פאַר דעם אומגליקלעכן מענדל. די מאַמע האָט געמאַכט אַ געוואַלד. זי וועט דאַרפן אָפּגעבן דין־וחשבון[2] פאַר אַ לעבעדיקן יתום. טאַטער באַגעגנט זי זיך אַמאָל מיט זיינע טאַטע־מאַמע — וואָס וועט זי זאָגן?

— וואַרט אויס אַ קאַפּעטשקעלע — איר זייט נאָך מיט זיך אַליין אויך אויך נישט פאַרטיק... — אַזוי זאָגט צו איר דער הייסינער שניידער. „ויבוא המן!"[3] — זאָגט פיניע און קוקט בייז אויפן שניידער. ער איז גרייט אים אָנכאַפּן פאַרן גאָרגל. דער שניידער מאַכט זיך נישט וויסנדיק. ער טוט און דרשנט, גלייך ווי עמעצער פרעגט ביי אים. ער לייגט אונדז שטיינער אויפן האַרצן. ער רעכנט אויס אַ גאַנץ צעטל פון צרות, יסורים און לייד, וואָס מיר האָבן נאָך אויסצושטיין. מע וועט ביי אונדז, זאָגט ער, פריער נעמען די אַדרייסים פון אונדזערע פריינד אָדער באַקאַנטע. דערנאָך וועט מען ביי אונדז נעמען, זאָגט ער, געלט אויף צו קלאַפּן אַ דעפּעש צו אונדזערע באַקאַנטע און וואַרטן, ביז עמעצער וועט אַמאָל קומען. און ערשט דעמאָלט, זאָגט ער, ווען יענער וועט זאָגן, אַז ער קען אונדז און ווייסט אונדז און איז ערובֿ[4] פאַר אונדז, אַז מיר וועלן דאָ זיין גוט און פרום צו גאָט און צו לייטן, וועט מען אונדז, זאָגט ער, אַרויסלאָזן פון געפענגעניש.

---

1 פּרילאַנטשעט — דאָ געמיינט: צוגענומען צו זיך.
2 דין וחשבון (דין ווערכעשבן) — רעכענונג, באַריכט.
3 ויבוא הכן (וואַיאָוואָוי האָמען) — און המן איז געקומען — אויסדרוק אויף אַן אומגעבעטענעם, אומגעוואונטשענעם גאַסט.
4 ערוב (אָרעוו) — גאַראַנטירט, איז פאַראַנטוואָרטלעך.

פארשטייט זיך, אז אונדזער חבר פיניע צינדט זיך אָן, ווי א שוועבעלע, ער קוקט אויף מיין ברודער עליע און רעדט צום שניידער. ער פרעגט ביי אים נאָר איין זאַך: פונוואַנען איז ער האָט אזוי געניט אין די זאַקאָנעס[1] פון „עליס איילאנד"? ענטפערט אים דער שניידער, אז ער האָט זיך באַקענט דאָ אויפן שיף מיט איינעם אן עמיגראנט, וועלכער איז שוין גע־פאָרן קיין אַמעריקע דריי מאָל הין און צוריק. דאָס מיינט ער, אפנים, די „געדייכערטע ליולקע". פון אים איז ער דאָס געוווּיר געוואָרן אלע דינים און מנהגים. און נישט נאָר דאָס אליין. ער האָט פון דער „גערייכערטער ליולקע" געגנאַשט נאָך א סך, א סך זאַכן, וואָס זענען שייך צו אַמעריקע. אזוי אז ער פאָרט אהין שוין א פּאַרטיקער, אן אַמעריקאַנער. ער ווייסט שוין אפילו, וויאזוי צו רעדן אויף אַמעריקאַנער לשון. פיניע טוט א מאַך מיט דער האַנט און טרעט אָפּ אויף א זייט, ווי איינער רעדט: „עלעהיי א הונט בילט"...

ה.

מיינט איר, אז עס איז נישט געווען אלצדינג אַקוראַט, ווי דער הייסי־נער שניידער האָט אונדז פאַרזאָגט? — נישט געמינערט א האָר! אז מיר זענען דורכגעגאַנגען די שבעה־מדורי־גהינם[2] פון די דאָקטוירים, האָט מען אונדז א פרעג געגעבן, וועמען האָבן מיר אין אַמעריקע? שטעלט זיך ארויס פריער די מאַמע: „פרעגט בעסער, וועמען האָבן מיר דאָ נישט?" און זי איז גרייט שוין אויסצורעכענען ביי די נעמען אלע אונדזערע פריינד און באַקאַנטע.

א חיות א קוק צו טאָן אויף מיין מאַמען אצינד נאָך דעם, ווי מע האָט זי דורכגעלאָזט מיט אירע פאַרשווינטע אויגן. איך האָב שוין לאַנג נישט געזען, די מאַמע זאָל אזוי שיינען, ווי זי שיינט אצינד. לאָזט זי אָבער מיין ברודער עליע נישט רעדן. די אדרייסים זיינען, זאָגט ער, ביי אים פאַרשריבן אויף אַ שטיקל פּאַפּיר, ווייסט ער בעסער. מישט זיך אַריין פיניע און זאָגט, אז מען פרעגט נעמען, נישט קיין אדרייסים. האַקט אים אָפּ ברכה און זאָגט, אז סך־הכל האָט ער, פיניע הייבט עס, קיינעם נישט אין אַמעריקע. די אלע פריינד און באַקאַנטע זענען אונדזערע פריינד. ווערט פיניע אָנגעצונדן און פרעגט ביי איר א קשיא: „מיט יאב. למשל, אי-

1 זאקאָן — געזעץ (רוסיש).
2 דורכגיין שבעה־מדורי־גהינם (שיווע מעדורע געהענעם) — באַטייט: זיך אָנ־ליידן זייער א סך, דורכגיין אלע מעגלעכע צרות.

פעסיע די גראבע, אדער איר מאן משה דער איינבינדער, אונדז מער שמעלקע, ווי איס?" לאזט זיך אויס, אז געקעבט איז עליע. זיי פרעגן נישט אויף באקאנטע. זיי פרעגן אויף אדריסים. און עס הייבט זיך אן א התונה מיט אדרייסים.

אויף אדרייסים לייענען איז, פארשטייט זיך, פיניע מער בריה פון אונדז אלעמען. נעמט ער צו ביי עליען דאס פאפירל, טראגט דאס צו צום שפיין נאז און לייענט די אדרייסים מיט א ניגון. פארשטייט מען אבער נישט, וואס ער זאגט. עס קומט אויס ביי אים אלץ קאפויער. רייסט ארויס ביי אים עליע דאס פאפירל מיט די אדרייסים און גיט עס איבער דעם „קנעפל". זאגט דאס „קנעפל" צוויי ווערטער: „אל-רייט". ווייסן מיר נישט, וואס דאס באדייט. זאגט אונדז דער הייסינער שניידער, אז ער ווייסט. די ווערטער „אל" און „רייט" איז, זאגט ער, אלצייגס ווי ביי אונדז די ווערטער: מילא, בקיצור אדער מהיכא-תיתי, למשל, וכדו. דאס הייסט, עס וועט שוין זיין ווי געוואונטשן.

דערגאך האט מען גענומען ביי אונדז קליינגעלט און מע האט אוועק-געקלאפט צוויי דעפעשן. איין דעפעש צו משה דעם איינבינדער מיט זיין ווייב פעסיע די גראבע. די אנדערע — צו יונה דעם בעקער. און אליין האבן מיר זיך דערהוויל מכבד געווען מיט אן אנבייסן. דער אנבייסן איז געווען נישט אזוי פייגלדיק. דאס ביסל טיי, וואס מע האט דערלאנגט, האט ברכה געזאגט, אז מע קאן עס שניידן מיט א מעסער. איבערגעכאפט דעם הונגער, האבן מיר גענומען ווארטן אויף אונדזערע פריינד און באקאנטע.

נישט אזוי גיך טוט זיך עס אבער, ווי עס רעדט זיך. עס זענען אונדז גיט די אויגן ארויס, ביז מיר האבן דערלעבט צו זען א באקאנטן. די ערשטע איז געקומען אונדזער שכנה פעסיע מיט איר מאן משה דעם איינבינדער. דאס הייסט, געזען האבן מיר זיי נישט — מיר זיצן דאך איינגעשפארט. נאר מע האט אונדז געלאזט וויסן, אז ס'איז געקומען צו אונדז א דיקע פרוי מיט איר מאן. האבן מיר שוין פארשטאנען, אז דאס דארף זיין פעסיע מיט איר משהן. מע לאזט זיי נישט צו צו אונדז. מע האלט זיי דארט אויף פאר-הער. קרענקט דאס אונדז זייער. גיט מען אונדז אן עצה, מיר זאלן אונטער-שמירן די שומרים[2], וואס ביי דער טיר, וועט מען זיי אפשר יא צולאזן. לאז זיין באטש פונדערווייטן. זאגט אבער אונדזער חבר פיניע, אז אין

---

2 שומרים (שאָמרים) — וועכטערס.

אמעריקע שמירט מען נישט. זאגט דער הייסינגער שניידער (אומעטום איז ער דא), אז די גאנצע וועלט איז איין שטאט. „כסף וזהב מטהר ממזרים"[1]... פיניע בלייבט שטיין אן לשון.

אוודאי איז הער הייסינגער שניידער געווען גערעכט. עס האט אונדז געקאסט א קוואדער (אזא מטבע פון א פערטל טאלער), און מיר האבן געזען דורך די קראטעס אונדזער שכנה פעסיע. דאס רויטע פנים אירס מיטן פעטן גוידער האבן געשוויצט, געשמייכלט צו אונדז פונדערווייטן. די מאמע האט צו איר געשאקלט מיטן קאפ, ביידע האבן געוויינט מיט טרערן. הינטער אירע ברייטע פלייצעס האט ארויסגעקוקט איר מאן, משה דער איינבינדער. שוין נישט אין א קאשקעט, ווי אין דער היים, נאר אין א קאפעליוש גאר. אין א מינוט ארום האט זיך באוויזן אויך יונה דער בעקער מיט די בייזע אויגן. יונה האט זיך ווינציק־וואס פארענדערט. נאר די בארד — אוי־וויי! די בארד!... זיין ווייב פון דער העטאנדע איז אויך געקומען. מען וויל זיך אפגעבן שלום־עליכם, מע וויל זיך ארומנעמען, האלדזן זיך, קושן זיך, מע וויל זיך צעפרעגן איינס ביי דאס אנדערע, וואס מע מאכט? און וואס הערט זיך אויף דער וועלט? און וויאזוי לעבט זיך עס אט דא אין אמעריקע? איך, למשל, גיי אום וויסן, ווו איז ושתי? וואס טוט מיין שוועגערינס שוועסטערל אלטע? און די גאנצע כאליאסטרע וואס מאכט? נאר גיי שריי חי־וקים[2], אז מע קאן זיך נישט א ריר טאן. מע האלט אונדז פארשפארט. זען — זעען מיר זיך דורך די גראטעס. אזוי ווי ארעסטאנטן, אזוי ווי געפאנגענע, אדער אזוי ווי חיות...

א רחמנות נעבעך אויף אונדזער חבר פיניע. ער קאן אונדז נישט קוקן גלייך אין די אויגן אריין. ס'איז אים א בזיון פאר אמעריקע.

א ים פון טרערן

א.

טאמער איז קארג די אייגענע צרות, יסורים און פיין, האט אונדז גאט באשערט פרעמדע צרות אויף עלים איילאנד. טאמער איז קארג געווען די טרערן, וואס מיין מאמע האט פארגאסן, פון זינט מיין טאטע איז געשטארבן

---

1 כסף וזהב מטהר ממזרים (קעסעף וועזאהאוו מעטאהער מאמזיירים) — דאס ווערטל באטייט: געלט וואשט אפ אלצדינג; פאר געלט קריגט מען אלץ!
2 שריי חי־וקים (כאי וועקאיעם) — געמיינט: שריי אויף פוסט: רעד, אז קיינער הערט דיך נישט.

זען — זעען מיר זיך דורך די גראַטעס, אַזוי ווי אַרעסטאַנטן...

און פון זינט מיר שלעפן זיך אַרום אויף דער וועלט ביז צום היינטיקן טאָג, באַדאַרף זי איצטער וויינען און טרערן גיסן אויף די אומגליקן, וואָס מיר זעען זיך אָן אַט־אָ־דאָ, אויף עליס איילאַנד. די מאַמע נעמט זיך יעדע זאַך צום האַרצן. זי ברעכט די הענט. זי באַהאַלט דאָס פּנים און וויינט זיך אויס שטילערהייט.

— דו זינדיקסט, מאַמע! — זאָגט צו איר מיין ברודער עליע, און מיר דאַכט זיך, אַז ער איז גערעכט. וואָס האָט זי צו וויינען? מיר שלעפּן זיך שוין מער נישט איבער דער וועלט, ווי מיר האָבן זיך געשלעפּט ביז אַהער. די נסיעה אויפן ים זענען מיר, דאַנקען גאָט, אויך איבערגעקומען. מיר זענען שוין כמעט אין אַמעריקע. נאָך אַ שעה, נאָך צוויי שעה — און מיר זענען פריי. נאָר וויאַזוי זאָל מען נישט וויינען, אַז מע זעט פאַר זיך אַזויפיל אומגליקן, אַזויפיל טרערן? אַ ים פון טרערן!

איבערדערציילן אייך אַלע אומגליקן, וואָס מיר האָבן זיך אָנגעזען אויף עליס איילאַנד, באַדאַרף איך זיך אוועקזעצן מיט אייך אַ טאָג מיט אַ נאַכט און דערציילן, דערציילן און דערציילן.

ב.

אַשטייגער, וואָס וועט איר זאָגן אויף אַזאַ מעשה? טאַטע־מאַמע און פיר קינדער זענען פאַרהאַלטן געוואָרן, נישט אַהער, נישט אַהין. וואָס איז די מעשה? ביים פאַרהער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זייערס אַ קינד, אַ מיידל פון אַ יאָר צוועלף, קאָן נישט ציילן אויף צוריק. מע פרעגט זי: „וויפל ביסטו אַלט?" זאָגט זי: „צוועלף יאָר". פרעגט מען זי ווידער: „וויפל ביסטו אַלט געווען פאַראַיאָרן אין דער צייט?" ווייסט זי נישט. זאָגט מען איר: „צייל פון איינס ביז צוועלף". ציילט זי. זאָגט מען איר: „צייל פון צוועלף צוריק ביז איינס". קאָן זי נישט. ווען מע פרעגט ביי מיר אַזאַ זאַך: צייל, — צייל איך דאָך ווי אַ וואַסער: צוועלף, עלף, צען, ניין, אַכט, זיבן, זעקס, פינף, פיר, דריי, צוויי, איינס. אַ טייערע מציאה! איז געבליבן, אַז מע קאָן דאָס מיידל קיין אַמעריקע נישט אַריינלאָזן.

פרעגט זיך: וואָס וועט זיין מיט איר טאַטע־מאַמע און מיט די איבעריקע קינדער? — צוזען דעם צער[1] פון פאָטער און מוטער און דעם רחמנות פון קינד — דאַרף מען זיין פון שטיין, מע זאָל נישט צעגאַנגען

1 צער (צאַר) — ווייטיק.

ווערן. וויינט די מאַמע אויף זיי קוקנדיק, און מיין שוועגערין ברכה און אונדזער פּיניעס ווייב טייבל ווישן אויף די אויגן.

ג.

איר מיינט, אַז נאָר יידן האָבן צרות אויף עלים איילאַנד? גויים ווערן אויך נישט ווייניקער אויסגעריסן. עס פאָרט מיט אונדז אַ גאַנצע כאַפּטע איטאַליענער. אַלע אין סאַמעטענע הויזן מיט הילצערנע שיך אויף די פיס. אַז זיי גייען, קלאַפּן זיי, ווי די פערד מיט די קאַפּיטעס.

ווילע גויים. אויסגעצייכנטע מענטשן. זיי רופן מיך מיט אַ מאָדנעם נאָמען: „פּיקאָלאָ באַמבינאָ"[1] זיי זיינען מיך מכבד מיט ניסלעך און מיט ראָזשענקעס פון די סאַמעטענע הויזן־קעשענעס. און איך האָב דאָס דווקא נישט פיינט. רעדן קאָן איך נישט מיט זיי. מחמת זיי פאַרשטייען נישט מיין לשון, איך פאַרשטיי נישט זייער לשון. נאָר מיר געפעלט, ווי זיי רעדן צווישן זיך.

דאַרף טרעפן אַן אומגליק. סאַמע צום רעכטן שפּיץ, אַז ס'איז געקומען צום פאַרהער, האָט זיך איינער פון דער כאַפּטע אַרויסגעכאַפּט מיט אַ וואָרט. ער האָט דערציילט דעם אמת, אַז זיי האָט אַרויסגערופן אַ פּאַדריאַטשיק פון לאָנדאָן דורך אַ קאָנטראַקט אויף אַרבעט ביי עפּעס אַ בריק. און דאָס, זאָגט מען, טאָר מען נישט אין אַמעריקע. וויל מען זיי אָפּשיקן צוריק. רעדן זיי אַלע אינאיינעם, מאַכן מיט די הענט און קוועטשן די רייש: „סאַקררראַ־מענטאָ"[2]... העלפט אָבער נישט קיין זאַך. דער רחמנות אויף זיי איז זייער גרויס. ביי עטלעכע פון זיי האָב איך געזען טרערן אויף די אויגן.

ד.

גוט איז נאָר איין מענטשן. ווייסט איר ווער? — דעם הייסינער שניידער. ער האָט דערלעבט אַ נקמה אין אונדזער חבר פּיניע. ווער איז צו אים גלייך? זאָגן זאָגט ער גאָרנישט נישט. נאָר ער שפּאַנט אַרום פאַרביי אונדז, גלעט זיך דאָס בערדל, קוקט אויף פּיניען דורך זיינע שאַרפע ברילן. פּיניע איז אָבער קליגער פון אים. ער האָט אַריינגעשטעקט זיין שפּיץ נאָז עפּעס אין אַ ביכל, זעט קלאָמערשט נישט דעם שניידער. ער האָט אים אין דער לינקער פּאה!

---

1 פּיקאָלאָ באַמבינאָ — נעמיינט: אַ וואויל יינגעלע, אַ יאַט.
2 סאַקראַמענטאָ — אַזאַ אויסרוף.

אַ ביסל אייגענע צרות, אַ ביסל פרעמדע יסורים פאַרשטערן אונדז די שמחה, וואָס מיר זיינען אין אַמעריקע. מיר האָבן זיך אַזויפיל אָנגעזען דאָ אויף דעם עליס־איילאַנד און אָנגעהערט, אַז מיר זיינען מיד געוואָרן און האָבן זיך צונויפגעשלאָגן אונדזער גאַנצע מישפּחה קאָפּ אויף קאָפּ און גע־קוקט אַהין, אין דער גרויסער האַשיקער שטאָט אַריין, וואָס ליגט נאָך ווייט פון אונדז. ווייסט איר, וויאַזוי מיר האָבן אויסגעזען? מיר האָבן געכאַפּט דעם אָנבליק פון אַ סטאַדע שעפעלעך, וואָס שטייען צונויפגעפּרעסט אין פעלד אין אַ הייסן זומער־טאָג, נישט ווייט פון די רעלסן פון אַ באַן, און קוקן פאַר־וווּנדערט, ווי די וואַגאָנעס לויפן מיט אַ רעש פאַרביי און ווערן פאַרשווונדן. אַן עבירה, וואָס איך האָב נישט קיין בליישטיפט און קיין שטיקל פּאַפּיר אויף אָפּצומאָלן אונדזער צונויפגעפּרעסטע מישפּחה און אויך די אַלע אַ־מעריקע פאַרשפּאַרטע עמיגראַנטן אויף עליס איילאַנד, ווי זיי זיצן יעדער אויף זיין פּעקל. מע זיפצט און מע דערציילט זיך אויס איינס פאַר דאָס אַנ־דערע דאָס ביטערע האַרץ. אַנדערע שווייגן שטיל. און אַנדערע וויינען, באָדן זיך אין טרערן. אין אַ ים פון טרערן.

אין ניו־יאָרק אויף דער סטריט[1]

א.

דער אַריינפאָר אין דער שטאָט ניו־יאָרק איז שרעקלעך. דאָס פאָרן אַליין איז נאָך נישט אַזוי געוואַלדיק, ווי דאָס איבערזעצן זיך פון איין וואַ־גאָן אינעם אַנדערן. איר האָט זיך נאָר־וואָס אַריינגעזעצט — אַהאַ! איר פליט שוין, ווי די אַדלערס, אין דער הייך איבער אַ לאַנגער שמאָלער בריק אויף צו דערהרגעט ווערן. ווערט דאָס אָנגערופן ביי זיי „עליוויטער"[2]. מיינט איר, אַז איר זענט שוין פאַרטיק? האָט צייט אַ ביסל. איר קריכט אַרויס פונעם „עליוויטער", און איר זעצט זיך איבער אין אַן אַנדער וואַ־גאָן, און איר לאָזט זיך אַראָפּ דורך טרעפּ, ווי אין אַ קעלער אַריין, און איר לויפט אונטער־דער ערד מיט אַזאַ אימפּעט, אַז עס שווינדלט אייך אין

1 סטריט — גאַס.
2 עלעווייטער — איבערבאַן.

די אויגן. דאָס וואָרט שוין ביי זיי אָנגערופן „צאַבהיי"[1]. פאַרוואָס הייסט דאָס „עליוויטער" און דאָס „צאַבהיי"?... זאָגט מיין ברודער עליע, אַז „עלי־וויטער" נעמט זיך פונעם וואָרט „לייטער". און „צאַבהיי" זאָגט מען ביי אונדז אויך, אַז מען טרייבט אַן אַ פּאָר אָקסן. לאַכט פון אים אונדזער חבר פּיניע מיט סכנות, ער זאָגט: „ס'אַ משל אָקעגן אַ טאַרבע פלעקער! אָקסן, זאָגט ער, קוים וואָס זיי קריכן, און דאָס פליט!" ענטפערט אים עליע: „דערויף איז דאָס אַמעריקע, ס'זאָל פליען"... מישט זיך אַריין מיין שוועגע־רין ברכה און זאָגט, אַז דאָס אייגענע אַמעריקע וואָלט געווען אַ סך בעסער, ווען מע זאָל דאָ נישט אַזוי פליען, ווי מע פליט. זי שווערט זיך, אַז מער פאָרט זי נישט, אַן עק! נישט מיטן „עליוויטער" און נישט מיטן „צאַב־היי" — זי זאָל וויסן גליקלעך ווערן. זי וועט שוין, זאָגט זי, בעסער גיין צו־פוס, איידער אַזוי משוגענערהייט פליען העגדעס־פענדעס איבער דער כמאַ־רע, אָדער לויפן אונטער דער ערד. דערביי האָט זי געזאָגט אַ ווערטל: „הייב מיך נישט און וואַרף מיך נישט"... אַ מאָדנע יידענע מיין שוועגערין. ביי מיר וואָלט איר, פאַרקערט, געפעלט, איך זאָל אַרומפאָרן מיטן „עלי־וויטער" און מיטן „צאַבהיי" אַ גאַנצן טאָג מיט אַ גאַנצער נאַכט. מיין חבר מענדל אויך דאָס אייגענע.

ב.

דאַכט זיך מיר, מיר זיינען שוין אויסגעווען אַ וועלט. דאַכט זיך, מיר האָבן זיך שוין געגוג אָנגעזען מיט די טראַמווייען אין לעמבערג, אין קראָ־קע, אין ווין, אין אַנטווערפּן און אין לאָנדאָן. נאָר אַזאַ ענגשאַפט מיט אַזאַ שטופּן זיך און דערשטיקעניש, ווי אָט דאָ, אין דעם גיהנם, האָבן מיר אינ־ערגעץ נישט געזען! קאָפּ אויף קאָפּ. איינער אַרויס, צוויי אַריין. זיצן איז נישטאָ וווּ. דאַרף מען שטיין. פאַלט מען אום. מוז מען זיך אָנהאַלטן ביים רינג. ווערט מען פאַרקליאַקנעט. העלפט גאָט, עס ווערט ריין אַן אָרט, איז פאַראַן דערויף אַ סך בעלנים. קוים מיט צרות פאַרכאַפּט אַן אָרט. איר קוקט זיך אַרום, זיצן אַלע און קייען עפּעס, מאַלעגיירען, אַזוי ווי אָקסן. ערשט דערנאָכדעם בין איך געוווּיר געוואָרן, אַז דאָס, וואָס זיי קייען, ווערט אָנגערופן ביי זיי „טשאַינגאַם". דאָס איז אַזאַ מין קאָנפעקט פון גומילאַס־טיק. מע האַלט דאָס אין מויל און מע קייעט דאָס. אַראָפּשלינגען טאָר מען

1 סאַבוויי — אונטערבאַן, מעטראָ.

דאָס נישט. יונגע באַיעס, דאָס הייסט קליינע יינגלעך, אַלטע לייט און קאַ־ליעקעס מאַכן דערפון אַ לעבן. אונדזער חבר פיניע, אויב איר געדענקט, האָט ליב זיסע זאַכן. האָט ער זיך צוגעכאַפּט צו די דאָזיקע קאָנפעקטלעך, און האָט פּאַוואָליניקע איינגעשלונגען אַ גאַנץ שאַכטל. דער סוף איז געווען — ער האָט זיך אָנגעמאַכט אַ חתונה אין מאָגן, שיר נישט אָפּגעסמט זיך. דאָקטוירים האָבן אַרויסגעפּאָמפּעט ביי אים דורכן האַלדז די טשאַינגאָם. מע האָט אים געראַטעוועט דאָס לעבן. נאָך איך פאַרלויף אויפצופריער. מיר קערן זיך אום צוריק צו אונדזער עדשטן אַריינפאָר אין דער שטאָט ניו־יאָרק.

ג.

דעם גאַנצן וועג, וואָס מיר זיינען געפאָרן אויפן „עליוויטער" און אויפן „צאָבהיי", האָבן אונדזערע לייט, די מאַנצבלען און די ווייבער, געהאַלטן אין איין רעדן. איך זאָג רעדן, אָבער ס'איז נישט אמת. ווער קאָן דאָס רעדן אויפן „עליוויטער"? אָדער אויפן „צאָבהיי"? אַז דער רעש, מיטן געפּילדער, מיטן גראַגערן פון די רעדער, מיטן גרילצן פון די רעלסן, מיטן קלינגען פון די פענצטער מאַכן אייך טויב. איר אַליין הערט נישט אייער קול. איר מוזט שרייען איינס צום אַנדערן, ווי בעת איר רעדט צו אַ טויבן. אונדזערע לייט זיינען אַזש הייזעריק געוואָרן שרייענדיק. די מאַמע האָט עטלעכע מאָל געבעטן זיך ביי פּעסיען:

— פּעסעניו, נשמהניו, האַרצעניו, ליובעניו! לאָזט דאָס איבער אויף שפּעטער!...

מע הערט אָנטשוויגן אויף איין מינוט און מע הייבט אָבער באַלד אָן ווידעראַמאָל צו שרייען אויף קולי־קולות[1]. וואָרעם מע איז דאָך לעבעדיקע מענטשן, גוטע פריינד, געוועזענע שכנים. וויאַזוי קאָן מען זיך איינהאַלטן און נישט אויסרעדן זיך די הערצער? מע האָט זיך אַזאַ צייט נישט געזען. און צו רעדן איז דאָ אַזוי פיל! אַזוי פיל!

אָנגערעדט זיך און אָנגעשריען זיך וועגן זייטיקע זאַכן, איז מען אַרויף אויף אַ שמועס וועגן וווהין צו פאַרפאָרן און ביי וועמען אָפּצושטעלן זיך נאָך אַ סך וויכוחים[2] און שפּאַרעניש איז געבליבן, אַז די מאַמע און איך און אונדזער חבר פיניע מיט זיין טייבלען זאָלן זיך אָפּשטעלן ביי אונדזער

1 אויף קולי־קולות (קולִע־קוילעס) — שרייען זייער הויך.
2 וויכוחים (וויקוכים) — דיסקוסיעס, אַמפּערייען.

שכנה פעסיע די גראבע. און עליע מיט זיין גוייב ברכה זאלן פארפארן צו זייער שווער־און־שוויגער. יונה דעם בעקער און ריוועלע די בעקערין. נו, און מענדל? זאגט פעסיע, אז מענדלען נעמט זי צו זיך. זאגט ריוועלע די בעקערין — ניין. ביי פעסיען, זאגט זי, זיינען קיין עין־הרע פאראן אן אים אויך א היפש ביסל עסערס. פארדריסט דאס פעסיען. זי זאגט, אז ס'איז נישטא קיין איבעריקע ציין אין מויל און קיין איבעריקע קינדער ביי א מוטער.

— שאט! ווייסט איר וואס? לאמיר פרעגן דעם בעל־דברי[1] אליין. — אזוי זאגט משה דער איינבינדער, פעסיעס מאן, און ער טוט א פרעג ביי מענדלען: וועהין וויל ער בעסער — צו אים אדער צום בעקער? ענטפערט אים מענדל, אז ער וויל זיין דארטן, ווו זיין חבר מאטל. איך אליין האב אויך אנדערש נישט געטראכט, אז אזוי באדארף מענדל זאגן.

ד.

— אט האב באלד, נאך איין סטיישן, סטאפן מיר! — רופט זיך אן יונה דער בעקער שוין אויף אמעריקאנער לשון. מיר פארשטייען נישט, וואס הייסט „סטיישן" און וואס הייסט „סטאפן"? פארטייטשט ער אונדז, אז סטיישן הייסט א סטאנציע און סטאפן מיינט מען אפשטעלן זיך, ארויס־קריכן.

— מחותן! פון ווען אן האט איר עס אנגעהויבן רעדן אויפן היגן לשון? — פרעגט אים די מאמע, און ריוועלע די בעקערין ענטפערט פאר איר מאן:

— איך בין אייך ערבי[2], מחותנתטע, אז אין א וואך ארום וועט איר אייך אנהייבן רעדן אויפן זעלבן לשון. ווארעם, אז איר'ט ארויסקריכן אין סטריט און פרעגן: ווו איז דא דער קצב? וועט איר מעגן קצבן פון היינט ביז איבערמארגן, וועט אייך קיינער נישט ענטפערן.

פרעגט זי די מאמע:

— וויאזוי זשע דען זאל איך זאגן?

ענטפערט שוין פעסיע די גראבע:

— איר'ט מוזן זאגן „דער בוטשער".

— אזוי לאנג קרענקען זיי! — מישט זיך אריין מיין שוועגערין ברכה. — זיי זאלן אפילו אויפלויפן, וועל איך זיי זאגן קצב, קצב און קצב!

---

1 בעל־דבר (בע͏ַל־דאַוואָר) — דער, וועגן וועמען עס רעדט זיך.
2 כ'בין ערב (אָרעוו) — איך פארזיכער.

ה.

מיטאמאל האט מען זיך אפגעשטעלט. אונדזער מחותן יונה דער בעקער האט געכאפט די מחותנתטע ריוועלע די בעקערין און מיין ברודער עליע מיט מיין שוועגערין ברכה און זיי האבן זיך געגעבן א לאז צום ארויסגאנג. האט זיך די מאמע אויך אויפגעהויבן. זי האט געוואלט גיין באגלייטן אירע קינדער, זיך געזעגענען מיט זיי. אויך פיניע פון זיין זייט האט זיך אויפגעהויבן, געגאנגען געזעגענען זיך מיט זיין חבר עליע און טאקע איניינעמוועגס אפרעדן מיט אים, ווו און ווען מע זאל זיך זען. נאר ווער? וואס? וועמען? איידער מע קוקט זיך ארום, איז שוין יונה דער בעקער מיט דער בעקערין מיט מיין ברודער עליע און מיט זיין ווייב ברכה אויף יענער זייט. דער קאנדוקטאר האט שוין פארהאקט די טיר. דער וואגאן האט זיך געגעבן א ריס. אונדזער פיניע, ווי ער איז געשטאנען פארטראכט און צעטומלט, אזוי האט עס אים געגעבן א שליידער פון די פיס. אין א וויילע ארום איז ער שוין געלעגן ביי א שווארצער ניגערטע אויפן שויס. האט אים די ניגערטע געגעבן א ווארף פון זיך מיט ביידע הענט אזוי, אז ער איז אוועקגעפלויגן אויף דער צווייטער זייט באנק און דאס קאפעליושל צו דער טיר. און טאמער איז קארג, איז נאך געווארן א געלעכטער אויך. דער גאנצער וואגאן האט געלאכט. איך און מיין חבר מענדל האבן אויך געלאכט. האבן מיר געכאפט א פסק פון דער מאמען און פון פיניעס ווייב טייבל, למאי מיר לאכן. אדרבה, גייט זייט א בריה און לאכט נישט!

ו.

אלצדינג אויף דער וועלט האט אן עק. געקומען א סוף צו אונדזער אריינפאר אין ניו-יארק. מיר זענען שוין אויף דער גאס. דא הייסט עס „סטריט". ווען איך זאל נישט וויסן, אז מיר זענען אין אמעריקע, וואלט איך זיכער געמיינט, אז מיר זענען אין בראד אדער אין לעמבערג. די אייגענע יידן, די אייגענע ווייבער, די אייגענע געוואלדן, דאס אייגענע מיסט וואס דארטן, נישט מער, דער טומל און דער הארמידער איז דא א סך גרעסער. און דער רעש איז שטארקער, הילכיקער. אויך די מויערן זענען גרעסער. א סך העכער. זעקס עטאזשן איז א געלעכטער. פאראן הייזער פון צוועלף עטאזשן. און פון צוואנציק. און פון דרייסיק. און פון פערציק. און נאך העכער. נאר וועגן דעם שפעטער. דערווייל זענען מיר מיט אונדזערע פעקלעך אויף דער סטריט. מיר האבן נאך א שטיק וועג צו גיין צופוס. דא הייסט עס — „וואקן". און מיר וואקן. פריער וואקט משה דער

איינבינדער, מיט זיינע קורצע פיס. נאָך אים וואַקט זיין ווייב פּעסיע די גראַבע. קוים וואָס די פיס טראָגן זי. אזוי פעט און שווער איז זי. נאָך פּעסיען וואַקן פיניע מיט זיין ווייב טייבל. פון פיניעס וואַקן קאָן מען בלייבן אָן א בויך לאַכנדיק. פיניע, אז ער וואַקט, טאַנצט ער אונטער מיט זיינע דינע לאַנגע פיס, וואָס פאַרטשעפּען זיך איינער אין דעם אַנדערן. איין הויז אראָפּ, דער אַנדערער ארויף. דאָס קאַפּעליושל ארויפגערוקט. דאָס האַלדזטיכל אין „פּאַצן־זייט". א מאָדנע פיגור, בעט זיך אויף פּאַפּיר. איך און מיין חבר מענדל וואַקן פון הינטן, שפּעטער פון אלעמען. מיר שטעלן זיך אָפּ כמעט ביי יעדן פענצטער. אונדז איז געפעלן, וואָס די אויפשריפטן זענען אויף יידיש און וואָס עס שטייען ארויסגעשטעלט אלע יידישע זאַכן: סידורים, יאַהמלקעס, מצות — אינמיטן־דערינען, סאַמע אין אָנהייב ווינטער, מצות! משמעות[1], א יידישע שטאָט. לאָזט מען אָבער אונדז לאַנג נישט שטיין. די מאַמע רופט אונדז: „אהער גייט!" — מוז מען גיין.

ז.

ווער עס האָט נישט געזען די ניו־יאָריקער סטריט — דער האָט גאָר קיין שיינס נישט געזען. וואָס געפינט איר נישט אויף דער סטריט? יידן האַנדלען. ווייבער זיצן און שמועסן. קינדער אין די וועגעלעך שלאָפן. „קערעדזשעס" הייסן דאָ וועגעלעך. אלע קערעדזשעס האָבן איין פּנים. דאָ, אויף דער סטריט, האָדעוועט מען די קליינע עופהלעך מיט מילך פון קליינע פלעשעלעך, גרעסערע קינדער שפּילן זיך. און שפּילן שפּילט מען זיך מיט טויזנטערליי שפּילערייען: מיט קנעפּלעך, מיט רעדעלעך, אין באַל, אין וועגעלעך, אין שליטעלעך און אין „סקייטס". דאָס איז א מין זאַך אויף פיר רעדלעך, צוגעבונדן צו די פיס, און אויף דעם רעדלט מען. מע קאָן טויב ווערן פון דעם געפילדער, וואָס די קינדער הייבן אויף אויף דער סטריט. די סטריט געהערט צו די קינדער. קיינער וועט נישט וואַגן זיי פונדאַנען צו פאַרטרייבן. אנו, לאָז עמעצער פּרווון אָנרירן א קינד מיט א פינגער! מיין ברודער עליע האָט עס פאַרזוכט אויף זיין אייגענער הויט. ער וועט שוין פאַרזאָגן א צענטן. אזוי איז געווען די מעשה:

איינמאָל בין איך מיט מענדלען געווען אויף דער סטריט און געשפּילט אין „טשעקעס". דאָס איז א שפּיל מיט קיילעכדיקע הילצערנע קנעפּלעך,

---

1 משמעות (מאַשמאָעס) — ווייזט אויס, דערפון איז נעדרוננעי

וואס מע שיסט מיט זיי. איז אנגעקומען אין סאמע רעכטן שפּיל מיין ברו־דער עליע. האט ער מיך, נאך דער אלטער מאדע, אנגעכאפּט ביים אויער מיט איין האנט און מיט דער אנדערער געווען גרייט מיר שענקען א פּאר פיינע פּעטש. וואקסט אויס א באי, א „ווערגעלעץ"[1], ווי פון אונטער דער ערד. ער לויפט צו צו מיין ברודער און רייסט מיך ארויס פון זיינע הענט. דערנאך פארקאטשעט ער די ארבל און זאגט עפּעס צו עליען אויף אמע־ריקאנער לשון. נאר אזוי ווי מיין ברודער פארשטייט נישט קיין ענגליש, נעמט דער ווערגעלעץ און טראגט אים אונטער א צוגעמאכטן קולאק גלייך אונטער דער נאז. קלייבט זיך באלד צונויף א רעדל מיט מענטשן. און מיין ברודער פארענטפערט זיך פאר זיי אויף יידיש, אז ער קער מיר אן א ברו־דער, מעג ער־דעריבער מיט מיר לערנען דרך־ארץ[2]. זאגן אבער די צונויפ־געלאפענע: א ברודער, נישט א ברודער, — שלאגן א קלענערן פון זיך טאר מען נישט...

דערווייל האב איך זיך פארריידט און גאר פארגעסן, אז מיר זענען שוין געקומען אהינצו, וווּ מיר וואַרפן זיך אפּשטעלן, דאס הייסט, ביי אונדזער שכנה פּעסיע די גראבע און ביי איר מאן משה דעם איינבינדער. אריינגעקומען צו זיי אין שטוב, האבן מיר נישט געטראפן קיינעם פון דער כאליאסטרע. איך קוק זיך ארום אויף אלע זייטן. איך זוך מיט די אויגן מיין אמאליקן חבר „וושתי". נישטא נישט וושתי, נישט קיינער. וווּ זענען זיי אהינגעקומען אלע? וועט איר הערן א שיינס.

די כאליאסטרע אויף דער ארבעט

א.

אז מיר זענען אריינגעקומען צו אונדזער שכנה פּעסיע די גראבע און צו איר מאן משה דעם איינבינדער אין ניו־יארק, האבן מיר פון זייער גאנצער כאליאסטרע קיינעם נישט געטראפן אינדערהיים. וואס איז די מעשה? — די כאליאסטרע איז אויף דער ארבעט.

דער עלטערער בחור, קלעצל האט ער געהייסן אין דער היים, דא הייסט ער סעם. פארוואס עפּעס סעם? — ווייס איך נישט. איך ווייס נאר, אז ער פארדינט שוין געלט. ער איז איינגעשטעלט אין א „פייפער־באקס־

---

1 ווערגעלעץ — א הויכער, אויסגעוואקסענער יונג (איראנישער אויסדרוק).
2 לערנען דרך־ארץ (דערעך־ערעץ) — דא געמיינט: באשטראפן, שלאגן.

פּעקטאָרי״. איר ווייסט דאָך אָבער נישט, מיט וואָס מען עסט דאָס, באַדאַרף מען אייך פאַרטייטשן. דאָס איז א פאַבריק, וווּ מע מאַכט שאַכטעלעך פון קאַרטאָן־פּאַפּיר. מיינט נישט, אז דאָס איז אַזאַ שווערער דזשאַב (דזשאַב הייסט אַ מלאכה). ער אליין מאַכט נאָך נישט קיין שאַכטעלען. ער צעטהאַנגט זיי נאָר. הייסט עס דאָ אויף זייער לשון: ער „דעליווערט״ זיי. דאָס הייסט, ער נעמט אין יעדן האַנט אַ שטוים שאַכטלען פון אַ צען טוץ און לויפט מיט זיי איבער די ענגע סטריטן, צווישן קאַרס[1] און אווטאָמאָבילס. מע דאַרף אַכטונג געבן, זיי זאָלן חלילה נישט צעקוועטשט ווערן. ער באַקומט דערפאַר דריטהאַלבן טאָלער אַ וואָך און האַפּט אויף אַ „רעיז״. דאָס הייסט אויף אַ הוספה[2]. ס'איז מעגלעך, אז מיט דער צייט זאָל ער נעמען דריי טאָלער אַ וואָך. דאָס איז דערווייל. שפּעטער אַ ביסל זאָגט אים צו זיין באָס (אַ באַלעבאָס הייסט דאָ „באָס״), אַז ער וועט אים אויסלערנען די אַרבעט, וויאַזוי צו מאַכן די שאַכטלען. ער זאָגט צו אים: „דו זיי נאָר אַ גוד באָי, וועסטו זיין אַלרייט״. אויף אונדזער לשון הייסט עס: „זיי אַ מענטש, וועסטו עסן אין סוכה״.

ב.

דאָס צווייטע בחורל, וואָס מע האָט אים אַמאָל גערופן וועלוול קאַטער, און היינט הייסט ער שוין ווילי, איז אויך אַ דעליווער־באָי, דאָס הייסט אַ יינגל, וואָס מע שיקט אים. ער איז אין אַ „גראָסערי־סטאָר״. ביי אונדז הייסט עס אַ „באַקאַליינע קלייט״[3], דאָס איז שוין אַ ביסל אַ שווערערער דזשאָב. מע דאַרף זיך פעדערן גאַנץ פרי, אז גאָט אליין שלאָפט נאָך. מע דאַרף קודם אויסאָרטירן און אויספּאַקן אַלע אָרדערס[4], דערנאָך צעטראָגן די באַנדלס[5] צו די קונים[6]. דאָ הייסן זיי „קאַסטאָמערס״. און די באַנדלס נעפינען זיך זעמעלעך, פּוטער, קעז, אייער, צוקער, מילך, קרים — סמעטענע הייסט עס. מע דאַרף זיך מיט דעם דראַפּען אויף צוויי הונדערט טרעפּ אויף דעם „טאָפּ־פלאָר״, דאָס הייסט, גאַנץ אויבן אונטערן דאַך. און דאָס באַדאַרף אָפּגעגעבן ווערן גיך, אין איין אָטעם, וואָרעם ער דאַרף

1 קאַר — טראַמוואַי.
2 הוספה (הויסאָפע) — דאָ: לוין־העכערונג.
3 באַקאַליינע קלייט — שפּייזקראָם.
4 אָרדערס — באַשטעלונגען.
5 באַנדל — פּעקל.
6 קונים (קוינים) — קויפערס, קליענטן.

נאָך קומען צוריק אין סטאָר צוקערן דאָס מיסט, אויפראַמען און טאָן נאָך עפּעס אַן אַרבעט ביז האַלבן טאָג. נאָך האַלבן טאָג איז ער פרײַ. באַקומען באַקומט ער נישט קיין סך. אײנגאַנצן פופצן סענט אַ טאָג, אַחוץ פרישטיק. פרישטיק באַקומט ער אַ גאַנצן קוואָדער[1] מיט אַ חלה אויף שבת.

ג.

דאָס, וואָס איך האָב אײַך דערציילט אויבן, קער זיך אָן מיט די גרעסערע בחורים. די קלענערע קינדער לערנען, גייען אין סקול, דאָס הייסט אין חדר אַרײַן.

נאָר אַזוי ווי אין סקול גייט מען נאָר אַ האַלבן טאָג, קאָן מען דעם אַנדערן האַלבן טאָג עפּעס טאָן און פאַרדינען אַ פּאָר טאַלער. טוען זיי טאַקע אַזוי, פּעסיעס קלענערע קינדער. איינער, אָט דער, וואָס מע רופט אים טשערנאָהוז, אַרבעט אין אַן אַפּטייק. ער וואַשט פלעשלעך, גייט אין פּאָסט נאָך מאַרקעס. דאָ הייסט עס „סטעמפּס" און עס פאַרקויפט זיך אין דער אַפּטייק. ער באַקומט פאַר זײַן אַרבעט, נאָר פאַר אַ האַלבן טאָג, אַ טאַלער מיט אַ קוואָדער אַ וואָך. „עס גייט נישט צופוס" — זאָגט משה דער אײַנבינדער און נעמט צו בײַ אים דאָס געלט.

– פייטל פעטעלעלע, דאָ הייסט ער שוין פיליפ, גייט אויך אַ האַלבן טאָג אין סקול, און דעם אַנדערן האַלבן טאָג פעדלט[2] ער מיט יידישע גאַזעטן. דאָ הייסט עס „פּייפּערס". ער לויפט אַרום אויף איסט-בראָדוויי — אַזאַ סטריט — און שרייט: „פּייפּערס, פּייפּערס!" און רופט דערבײַ אויס דעם נאָמען פון יעדן פּייפּער. ער מאַכט דערפון פון פערציק ביז פופציק סענט אַ טאָג, און אַמאָל מער אויך. פאַרשטייט זיך, אַז דאָס גייט אויך אַוועק צום פאָטער אין טאָפּ אַרײַן. אַלץ פאַרדינען, און דער איי[illegible]דער האַלט זיי אַלעמען אויס.

ד.

אַלץ פאַרדינען. אפילו מײַן חבר הערשל, דער וואָס מיט דער [illegible] און וואָס מע רופט אים דערפאַר „וושתי". דאָ הייסט ער שוין נישט [illegible]תי און נישט הערשל, נאָר העריִ, און לערנט אין סקול. דעם אַנדערן האַלבן

---

1 קוואָדער — אַ פערטל דאָלאַר.
2 פעדלען — אַרומטראָגן צו פאַרקויפן אין די שטיבער.

טאָג נאָך דער סקול שטייט ער ביי אַ סטענד[1] אין ריווינגסטאָן־סטריט ביי אַ באַקאַנטער יידענע, טאַקע פון אונדזער שטעטל, און העלפט איר פאַר־קויפן רייז, גרויפן, הירזש, אַרבעס, בעבלעך, ניס, ראָזשענקעס, מאַנדלען, טייטלען, באָקסערן, און זייערע אונגערקעס אויך. קיין סך אַרבעט דערביי האָט ער נישט. ער דאַרף נאָר אַכטונג געבן, מע זאָל נישט צעשלעפּן. וואָ־רעם אַ יידענע, אַז זי גייט צו פרעגן אויף גרויפן, כאַפּט זי אַריין דערהוויל אַ ראָזשענקע, אָדער אַ מאַנדל, אָדער אַ טייטל אין מויל אַריין. דערפאַר כאַפּט ער אָבער אַליין אָפּטלעך אַריין פון די זיסע זאַכן. וושתי, אָדער הערי, וועט מיר נישט פאַרלייקענען. ער האָט זיך מיר מודה געווען, אַז ער האָט זיך איינמאָל אַזוי צוגעכאַפּט צו די ראָזשענקעס, אַז עס האָט אים נאָכדעם דריי טאָג ווי געטאָן דער בויך. באַקומען באַקומט ער פאַר זיין אַרבעט גאָרנישט. נאָר דאָס, וואָס עס פאַלט אים אַריין פאַר העלפן אָפּטראָגן אַ קאָסטאָמער. קריגט ער דערפאַר אַ פעני[2] אָדער צוויי. און אַמאָל אַ ניקל — פינף סענט. דאָס ברענגט אים אַריין ביז אַ טאָלער אַ וואָך. אין דער היים, האָט וושתי קיין קאָפּעקע קיינמאָל נישט געזען אין חלום אפילו. סיידן פורים ביי פונאַנדערטראָגן שלח־מנות[3]. איז אָבער פורים נאָר איין מאָל אין יאָר. און דאָ איז ביי אים פורים אַלע טאָג. אַלע טאָג פאַרדינט ער געלט.

— קאָלומבוס! ביסט ווערט מען זאָל דיך אָפּגילטן! — האָט געזאָגט אונדזער חבר פיניע, ווען ער איז דורכגעגאַנגען פאַרביי ריווינגטאָן־סטריט און דערזען וושתין ביים סטענד. ער האָט געגעבן צו לייזן דריי סענט פאַר באָקסערן און איין סענט וושתין.

ה.

און משה דער איינבינדער אַליין זיצט אויך נישט ליידיק. ער פאַר־נעמט זיך נישט מיט איינבינדעריי, ווי אין דער היים. וויל דאָ, אין אַמע־ריקע, זאָגט ער, דאַרף מען צו דער מלאכה האָבן אַן אוצר מיט געלט אויף צו דינגען אַ סטאָר[4], קויפן אינסטרומענטן און האָבן באַקאַנטשאַפט. אין ווידער, זאָגט ער, זיין אַ „האַנט" ביי יענעם, דאָס הייסט גיין דינען — איז שוין נישט די יאָרן. האָט מען אים געגעבן אַן עצה — צווישן יידן ווערט

1 סטענד — אַ טישל מיט סחורה.
2 פעני — איין סענט.
3 שלח־מנות (שלאַך־מאָנעס) — די נעשאַנקען, וואָס מע שיקט פורים איינער צום אַנדערן.
4 סטאָר — קראָם.

מען נישט פארפאלן, — אז ער זאל זיך איינפיקסן[1] א סטענד פון ספרים, ביכער און ביכלעך אויף עסעקס־סטריט, וועט ער מאכן א לעבן. אונדזער הבר פיניען איז עס אזוי געפעלן, אז ער זאגט, ער וואלט אויך א בעלן געווען האבן אזא פרנסה. און געפעלן איז דאס אים, זאגט ער, דערפאר, ווייל ארום דעם, וואס מע גייט, שמירט מען זיך. פיניע האט ליב ספרים און ביכער, ווי א פיש האט ליב וואסער. ער, אז ער כאפט זיך צו צו א בוך און שטעקט אריין דעם שפיץ נאז, וועט איר אים נישט אפרייסן.

ז.

און אפילו אונדזער מחותן, יונה דער בעקער, פארנעמט זיך אויך נישט מיט זיין פריערדיקער מלאכה, דאס הייסט, מיט בעקעריי. פארוואס? אלץ די אייגענע מעשה. אויף צו עפענען א בעקעריי באדארף מען, זאגט ער, באלאנגען צו דער „יוניע"[2]. און ער איז דערויף, זאגט ער, שוין צו אלט. און גיין ארבעטן ביי יענעם נישט אין א „יוניע" האט ער מורא, אז טאמער מאכט זיך א סטרייק — און דאס איז אין אמעריקע אלע טאג, — קאן ער קריגן א צעשפאלטענעם קאפ. וואס זשע טוט מען? איז דאך שלעכט. האט מען אים געגעבן אן עצה, אז קיין ברויט און קיין חלה זאל ער טאקע נישט באקן. נאר וואס דען? — קנישעס! היימישע קנישעס. מילכיקע מיט קעז, אדער פארעווע מיט קרויט. און וואס זאלט איר קלערן — אונדזער מחותן מאכט נישט שלעכט. גאר נישט שלעכט! זיינע קנישעס האבן א שם[3] אויף דער איסט־סייד[4]. אז איר'ט גיין אויף עסעקס־סטריט, וועט איר דערזען אנגעשריבן אויף א פענצטער מיט גרויסע אותיות אויף יידיש: „בכאן[5] פארקויפט מען היימישע קנישעס" — זאלט איר וויסן, אז דאס איז אונדזער מחותן, מיין ברודער עליעס שווער, יונה דער בעקער. און טאמער וועט איר זען טאקע אויף דער אייגענער סטריט, אקוראט אנטקעגן, אויך א יידישן אויפשריפט און אויך מיט גרויסע אותיות: „בכאן פארקויפט מען היימישע קנישעס" — זאלט איר וויסן, אז דאס איז שוין נישט אונדזער מחותן יונה דער בעקער. דאס האט מען שוין געמאכט אים א קאנקורענציע. זאלט איר אהינצו נישט גיין. גיין זאלט איר בעסער צו אונדזער מחותן, צו מיין ברודער עליעס שווער. א סימן וועט איר האבן, אז איר וועט אריינ־

1 איינפיקסן — איינאָרדענען.
2 יוניאָן — ארבעטער־פאַראיין, סינדיקאַט.
3 האָבן א שם (שעם) — זיין באַרימט.
4 איסט־סייד — יידישער קווארטאַל אין ניו־יאָרק אמאָל.
5 בכאן (בעקאַן) — דאָ.

קומען, וועט איר באַלד דערקענען אונדזער מחותן — ער איז א בייזער. און אויב איר וועט נישט דערקענען אים, וועט איר דערקענען זי, אונדזער מחותנתטע ריזועלע די בעקערין. זי איז מיט א גוידער און טראָגט קרעלן. און מיין שוועגערין ברכה וועט איר דאָך געווים דערקענען. זי האָט גרויסע פּים. און איר קליין שוועסטערל, א האַבעטינע מיידל מיט א צעפּל, דרייט זיך דאָרט ארום. זי הייסט אלטע, און מע האָט זי מיר אמאָל גערעדט פאר א כלה. נאָר פון איר וועלן מיר שמועסן אן אנדערש מאָל.

מיר אַרבעטן אין שאַפּ[1]

א.

וויאַזוי מע אַרבעט אין שאָפּ — קאָן איך אייך אַקוראַט נישט זאָגן. וואָרעם איך וויים אַליין נישט. מען לאָזט מיך אַהינצו נישט אריין. איך וויים נאָר דאָס, וואָס איך הער פון מיין ברודער עליע און פון אונדזער חבר פּיניע. אַלע אויפדערנאַכט, אַז זיי קומען אַהיים פון שאַפּ, דערציילן זיי אונדז חידושים-ונפלאות. זיי קומען אַלעמאָל אויסגעמאַטערט און הונגעריק און מיר זעצן זיך עסן וועטשערע.

מיין ברודער עליע און אונדזער חבר פּיניע ארבעטן אין צוויי באַזונדערע שעפּער. אייטער איז אַן „אַפּרייטער". דאָס הייסט, מחילה[3], א שניידער. דער אנדערער איז א „פּרעסער". אַן אַפּרייטער דאַרף נישט נייען מיט די הענט. ער שטעפּט ביי דער מאַשין. דאָס דאַרף מען אָבער אויך קאָנען. עס שטעפּט זיך נישט אַליין. ווי זשע קומט דאָס צו מיין ברודער עליע, אַז אונדזער טאַטע, און אונדזער טאַטנס טאַטע איז קיינמאָל קיין שניידער נישט געווען און א מאַשין קיינמאָל אין די אויגן נישט געזען? מיר שטאַמען, זאָגט די מאַמע, פון לויטער חזנים, רבנים און שמשים. איז דאָך שלעכט! איז דאָס אָבער אַמעריקע. אין אַמעריקע איז נישטאָ קיין זאַך, וואָס א מענטש זאָל נישט קאָנען. אין אַמעריקע לערנט מען זיך אוים. א סימן האָט איר — למאי א רב? זיין א רב דאַרף מען דאָך אוודאי קאָנען. א רב מוז כאָטש קאָנען פּסקנען שאלות[5]. פונדעסטוועגן זענען פאַראַן אין אמע-

---

1 שאַפּ — פאַבריק.

3 מחילה (מעכילע) — דאָ געמיינט: אַנטשולדיקט, איך בעט אייך איבער.

5 פּסקנען שאלות (פּאַסקענען שיילעס) — פאַרענטפערן פאַרשיידענע רעליגיעזע פראַגעס.

דיקע רבנים, דאָ הייסן זיי „ר..ורענטן", וואָס אין דער היים זענען זיי געווען קצבים. מיין ברודער ע״ין האָט זיך דאָ באַקענט מיט א רעווערענט. אין דער היים איז ער געווען א שניידער, און נאָך א דאַמסקי דערצו!

פרעגט אים עליע: „היתכן?"[1]...

ענטפערט ער אים: „אַמעריקע!"...

ב.

וויאזוי האָט זיך מיין ברודער עליע אויסגעלערנט שטעפּן? — למאי וויאזוי איז דער דאַמסקי שניידער געוואָרן א רעווערענט? איז עליע נעבעך טאַקע גוט אויסגעריסן געוואָרן. מע האָט אים געגעבן איבערגעבליבענע שטיקלעך, ער זאָל זיי איבערנייען מיט דער מאַשין. איז ער דורכגעגאַנגען עטלעכע מאָל הין און צוריק און איז געוואָרן אַלרייט. אויף מאָרגן האָט ער שוין געשטעפּט. מאָלט אייך, אז אָך און ווי איז געווען צום שטעפּן. נאָר גוט איז דאָס. למאי פיניע האָט דאָס אויך נישט געקאָנט באַווייזן? נישט מחמת ער האָט זיך געפוילט אַרבעטן. חס-וחלילה![2] פיניע וועט אייך גיין אַרבעטן טאַטשקע-אַרבעט — אַבי מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע. איז די צרה, וואָס ער האָט א נידעריקע ראיה און טוט אלצדינג כאַפּנדיק. מע האָט אים אויך אוועקגעזעצט ביי דער מאַשין, ווי מיין ברודער עליע, מע האָט אים אויך געגעבן איבערגעבליבענע שטיקלעך, ער זאָל זיי איבערגיין הין און צוריק מיט דער מאַשין. האָט זיך געטראָפן מיט אים אַן אומגליק. אונדזער חבר פיניע האָט אין איילעניש פאַרטשעפּעט דעם פּידזשאַק און האָט צוגעטשעפּעט דעם לינקן ארבל צו דער מאַשין. א גליק כאַטש, וואָס נישט די האַנט. ווייַ-ווי, וואָס מע האָט זיך אַנגעלאַכט פון אים! חברה שניידערס האָבן אויפגעהויבן א הורראַ! „גרינהאָרן" האָבן זיי אים א נאָמען געגעבן. גרינהאָרן איז דער טייטש א גרינער. און א גרינער הייסט אזעלכער, וואָס איז נאַר-וואָס אָראָפּגעקומען פון דער היים און ווייסט נישט, ווו א טיר עפנט זיך. גרינהאָרן איז ביזיון. ערגער פון אַ גנב...

ג.

בקיצור — פיניע וועט שוין נישט זיין קיין אָפּרייטער. ער גייט אַוועק אין אַן אַנדער שאַפּ און באַשטעלט זיך דאָרט פאַר א פרעסער. אַן אונטער-

---

1 היתכן (האיטאָכן) — ווי קאָן דאָס מעגלעך זיין?

2 חס וחלילה (כאָס וועכאָלילע) — געמיינט: אין קיין פאַל, נישט דאָס.

פּרעסער דערוויל. אַז ער וועט זיך אויסלערנען די אַרבעט, וועט ער גיין היכער און העכער. ביז וווהין?

מע קאָן נישט וויסן — קיינער ווייסט נישט, וועמעס מאָרגן ס'איז. נישט קאַרנעגי, נישט וואַנדערבילד, נישט ראָקפעלער¹ האָבן געוווסט, אַז זיי וועלן אַמאָל זיין דאָס, וואָס זיי זענען...

דערוויל ווערט נאָך פיניע גוט פאַרשוואַרצט. און אַלץ איבער זיין טבע, וואָס ער האָט ליב אַלצדינג טאָן כאַפּנדיק. און דערצו נאָך זיין נידעריקע ראיה. ער קומט אַלע טאָג אַהיים אַ צעבריטער.

איינמאָל איז ער געקומען מיט אַ סקאַליעטשעטער נאָז. וואָס איז די מעשה? ער האָט זיך ביים פּרעסן אָפּגעבריט די נאָז. ווי קומט דאָס פּרעסל צו זיין נאָז? זאָגט פיניע, אַז זיין נאָז האָט נישט געוואַרט, ביז דאָס פּרעסל וועט זיך מטריח זיין צו זיין נאָז. ער קאָן באַשטיין, זאָגט ער, אַז זיין נאָז זאָל גיין צום פּרעסל. ווי קומט זי, די נאָז, צום פּרעסל? לאָזט זיך אויס, אַז פיניע האָט גאָר געזוכט אַ שטיקל אַרבעט, און ווייל ער האָט אַ נידעריקע ראיה, האָט ער זיך דעריבער אַנגעבויגן האַרט צום טיש און האָט געטראָפן מיטן שפּיץ נאָז אויפן אָנגעגליטן פּרעסל.

— אַ שלימזל, אַז ער פאַלט אין שניי, טרעפט ער אויף אַ שטיין.

איך מיין, אַז איך וועל אייך נישט דערציילן, ווער דאָס האָט געזאָגט. וועט איר אויך טרעפן, אַז דאָס האָט געזאָגט ברכה. מיין שוועגערין קען אַריינזאָגן...

ד.

ברכה איז נישט צופרידן. מיין מאַמע אויך נישט. טייבל אויך נישט. איר האָט אַמאָל געזען, אַז ווייבער זאָלן זיין צופרידן? זיי באַוויינען אונדז, מאַנצבלען, וואָס מיר דאַרפן אַזוי האָרעווען אין אַמעריקע, כדי צו מאַכן אַ לעבן. אַ קלייניקייט — אַרבעטן אין שאָפּ! אַז האַלב נאָך זיבן אינדערפרי מוז מען שוין זיין אויף דער אַרבעט. אַ שעה נעמט צו דאָס פאָרן אַהין. עפּעס איבערכאַפּן דאַרף מען. דאַווענען דאַרף מען דאָך אוודאי. היינט רעכנט אויס, ווען מיר דאַרפן אויפשטיין? און פאַרשפּעטיקן טאָר מען נישט קיין מינוט אפילו. וואָרעם טאָמער פאַרשפּעטיקט איר, רעכנט מען אייך אַראָפּ פאַר יעדע פינף מינוט אַ האַלבן טאָג אַרבעט. וויאַזוי ווייסט מען

---

1 קאַרנעגי, וואַנדערבילד, ראָקעפעלער — באַרימטע מיליאַרדערן.

דאָס, צי איר האָט פּאַרשפּעקטיקט אָדער ניין? דערויף איז דאָס אַמעריקע. אין אַמעריקע האָט יעדער שאַפּ אַזאַ זייגער. אַז איר קומט אין שאַפּ, גייט איר צו צום אַלעם ערשטן און טוט אַ קוועטש דעם זייגער. ווערט דאָס אָנגערופֿן אויף זייער לשון: „פּאַנטשן די קלאָק". „קלאָק" איז אַ זייגער און נעמט זיך, זאָגט מיין ברודער עליע, פֿון גלאָק. אַ גלאָק קלינגט, און אַ זייגער, זאָגט ער, קלינגט אויך. אָבער נאָר אַ וואַנטזייגער. אַ סימן האָט איר: אַ קעשענע-זייגערל קלינגט נישט, הייסט עס „וואַטש". פֿרעג איך ביי עליען: „פֿאַר וואָס עפּעס וואַטש?" זאָגט ער: „ווי דען זאָל עס הייסן?" זאָג איך „וואַטשל". פֿרעגט מיך עליע: „פֿאַר וואָס עפּעס „וואַטשל"? זאָג איך: „אַז זייגער איז אַ זייגערל, דאַרף זיין וואַטש — אַ וואַטשל; עלעהיי, זאָג איך, אַ „באָי" איז אַ יונג, איז אַ יינגל „באָיטשיק", און אַ קליין יינגעלע — אַ „באָיטשיקל"... ווערט עליע אין כּעס און זאָגט מיר, אַז איך האָב זיך אויסגעלערנט פֿון אונדזער חבֿר פּיניע זאָגן אַלצדינג פּאַרקערט. אַ גליק, וואָס פּיניע איז נישטאָ דערביי. פּיניע זאָל זיין, וואָלטן זיי זיך שוין צעקאַמפּערט איבערן וואָרט „וואַטש", אַזוי ווי זיי האָבן זיך געקאַמפּערט און שיר נישט צעשלאָגן זיך איבערן וואָרט „ברעקפיש" — אָנבייסן. דערפֿאַר, זאָגט עליע, איז אָן אָנבייסן ברעקפיש, ווייל צום אָנבייסן עסט מען פֿיש אָדער הערינג. זאָגט פּיניע: „וויבאַלד אַז הערינג, פֿאַרוואָס זשע זאָגט מען נישט: „בּרעקהערינג"?" זאָגט אים עליע: בהמה וואָס דו ביסט! און וואָס איז אַ הערינג — נישט קיין פֿיש?" פֿילט זיך פּיניע, אַז ער איז געשלאָגן, זאָגט ער: „ווייסטו וואָס? לאָמיר פֿרעגן ביי אָן אַמעריקאַנער יידן!" און מע פֿוילט זיך נישט און מע שטעלט אָפּ אַ געגאָלטן יידן אינמיטן גאַס (שבת איז דאָס געווען) און מע טוט אים אַ פֿרעג אויף אַ טשיקאַוועסט: „מיסטער! איר זענט שוין לאַנג אין אַמעריקע?" זאָגט ער: „דרייסיק יאָר, וואָס איז דען?"... זאָגן זיי: „מיר ווילן אייך עפּעס פֿרעגן. גיט אונדז צו פֿאַרשטיין, פֿאַרוואָס זאָגט מען ביי אייך אויף אָן אָנבייסן ברעקפיש?" קוקט זיי אָן דער ייד און זאָגט צו זיי: „ווער האָט דאָס אייך געזאָגט, אַז אויף אָן אָנבייסן זאָגט מען ביי אונדז ברעקפיש?" „וויאַזוי זשע דען זאָגט מען?"

— ברעקפעסט! ברעקפעסט! ברעקפעסט! — שרייט זיי אויס דריי מאָל דער ייד גלייך אין פּנים אריין און איז זיי מכבד מיטן נאָמען „גרינע חיות"...

ה.

איך האָב מורא, אַז מיר וועלן זיך מיטן שאַפּ נישט עלטערן. מיין ברודער עליע זאָגט, אַז די אַרבעטער האָבן צרות פֿונעם „פֿאָרמאַן". יעדער שאַפּ האָט אַ פֿאָרמאַן — אַן עלטסטן, אַן אויפֿזעער. און

אז עס קומט צום אָפּנעמען, וואָס מע האָט פאַרדינט — ווערט א לאָך

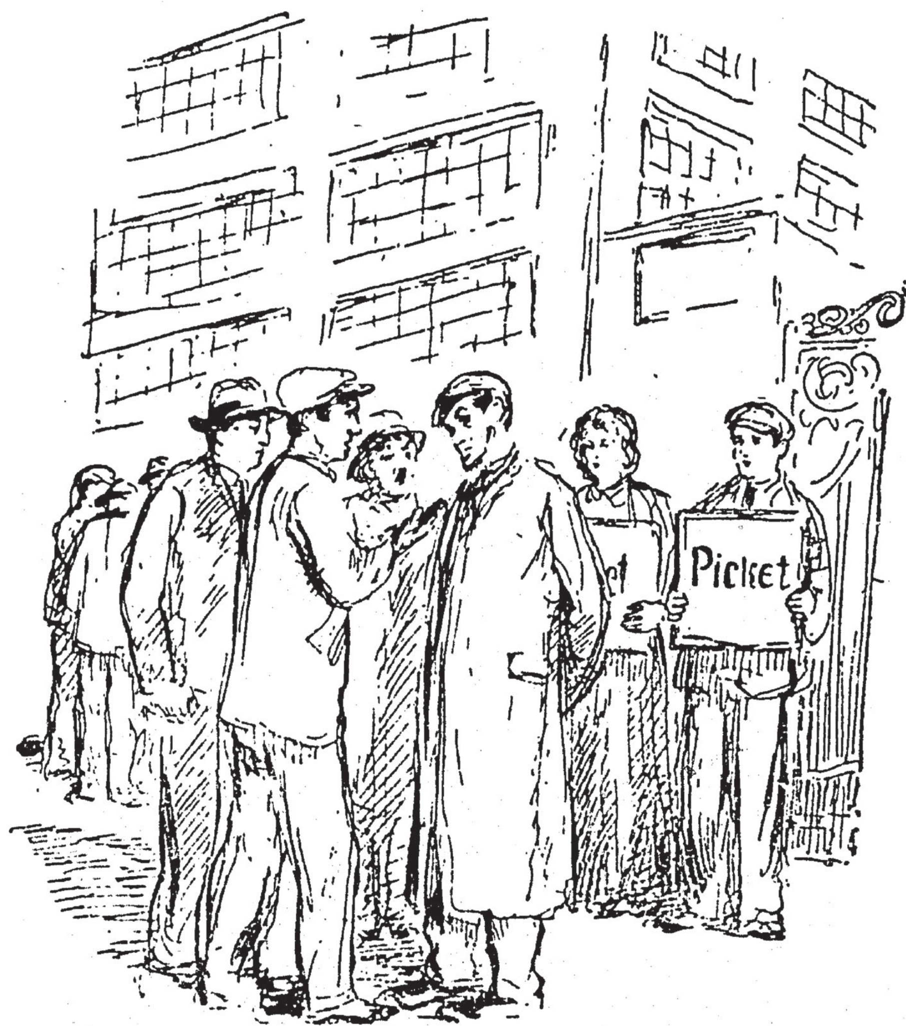
נישט נאָר איין פּאָרמאַן, יעדער שטאָק האָט זיך זיין פּאָרמאַן. אויף דעם שטאָק, ווו עליע אַרבעט, איז דער פּאָרמאַן אַ המן, אַ רשע־מרושע[1]. ער איז אַליין אַמאָל געווען אַן אָפּרייטער, נאָר ער האָט זיך אַרויפגעאַרבעט און איז געוואָרן אַ פּאָרמאַן. די אַרבעטער זאָגן, אַז ער איז ערגער פונעם „באָס". „באָס" איז אַ לשון־קודש וואָרט און שטאַמט פון „בעל־הבית" — אַזוי זאָגט עליע, און פיניע מוז אָפּשווייגן. ווערעם אויף לשון־קודש איז עליע אַ בעל־מצוה[2]. פאָרט אַ חזנס אַ זון... נאָר מיר קערן זיך אום צום פּאָרמאַן. מע האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג אין שאָפּ, אַז דער פּאָרמאַן רוקט דעם זייגער. אַזוי, אַז ווען איר זאָלט נישט קומען, וועט איר פאַרשפּעטיקן — וואָס זאָגט איר אויף אַזאַ ממזר[3]?... און אונדזער חבר פיניע דערציילט פון זיין שאָפּ נאָך שענערע מעשיות. זייער פּאָרמאַן, זאָגט ער, לאָזט נישט דעם אַרבעטער אַ קוק טאָן אין אַ פייפער אַריין. לייענען אַ ציי־טונג ביי דער אַרבעט — חיות נישט זיכער! רייכערן שמועסט מען נישט. אַ וואָרט טאָר מען נישט אויסרעדן צווישן זיך. ס'איז שטיל, זאָגט ער, אַז מע קאָן הערן אַ פליג! אויסער דעם טראַסק מיטן גראַגערן פון די מאַשינען. נאָך אַ מעלה האָט זיין שאָפּ. דאָרט ווערן די פרעסלעך אָנגעוואַרעמט מיט גאַז. דאָ זאָגט מען נישט גאַז, נאָר „געז". דאָס הייסט, שטינקען שטינקט עס אַזוי ווי ביי אונדז גאַז. נאָר מע טאָר נישט זאָגן גאַז. מע דאַרף זאָגן געז. אַקוראַט פאַרקערט. מע זאָל ביי אונדז אין דער היים זאָגן געז, וואָלט מען דאָ מן הסתם געזאָגט גאַז.

הקיצור, די געז פון די פרעסלעך פאַרהאַקט אַזוי דעם קאָפּ, אַז די אַרבעטער אין שאָפּ פאַלן חלשות און מוזן סטאָפּן[4] די אַרבעט. רעכנט מען זיי אָפּ פון דער „פּיידע". דאָס הייסט, אַז עס קומט צו אָפּנעמען פאַר דער וואָך וואָס מע האָט פאַרדינט, ווערט אַ לאָך. דאָ האָט איר פאַרשפּעטיקט פינף מינוט — אַראָפּ אַ האַלבן טאָג. דאָ זענט איר צו פרי אַוועקגעגאַנגען — אַראָפּ אַ האַלבן טאָג. דאָ זענט איר געפאַלן חלשות — פאַרפאַלן אַ גאַנצער טאָג.

ניין. מע קאָן שוין מער נישט אַריבערטראָגן, מע וועט מוזן אַרויס אין אַ סטרייק!

---

1 המן, רשע מרושע (האָמען, ראָשע מערושע) — זייער אַ שלעכטער.
2 בעל־מצוה (באַל־מעצווע) — אַזאַ, וואָס אים קומט דאָס ערשטע אָרט.
3 ממזר (מאַמזער) — דאָ נעמיינט: אַ דורכגעטריבענער מענטש, אַ שווינדלער.
4 סטאָפּן — אויפהערן.

— אַלע שניידערס האָבן אויסגעקנעלייט שעק־אונזאיין, און — גוד באַי!

מיר סטרייקן!

א.

מיר דאַכט, אַז ס'איז גאָר נישטאָ קיין בעסערע זאַך אויף דער וועלט, ווי אַז מע סטרייקט. דאָס האָט אַזאַ פּנים, ווי אַז איר לערנט ביי אַ רבין, וואָס שלאָגט זיך צו שטאַרק, נעמט מען אָפּ ביי אים די קינדער און מע זוכט אַן אַנדערן מלמד. דערווייל הערט איר אויף צו גיין אין חדר. מיין ברודער עליע און אונדזער הבר פיניע האָבן אויפגעהערט צו גיין אין שאָפּ. אונדזער שטוב האָט שוין גאָר אַן אַנדער פּנים, זינט זיי זענען אינדערהיים. אַזוי האָבן מיר זיי אָנגעקוקט איין מאָל אין וואָך — זונטיק. יאָרעס, ווי איך האָב אייך שוין דערציילט, אַז מע אַרבעט אין שאָפּ, מוז מען אויפשטיין קאַיאָר, כדי מע זאָל חלילה נישט פאַרשפּעטיקן. און אַז זיי זענען געקומען אַהיים, פלעג איך שוין שלאָפן. פאַרוואָס? דערפאַר, וואָס זיי האָבן געאַרבעט „אָווערטיים". דאָס הייסט, אַז אַלע אַנדערע אַרבעטער זענען געגאַנגען אַהיים, זענען אונדזערע לייט נאָך געזעסן אין שאָפּ ביי דער אַרבעט. זיי האָבן געאַרבעט אָווערטיים, כדי זיי זאָלן מער פאַרדינען. אַי, אַז ס'איז געקומען צום צאָלן, האָט מען ביי זיי אָפּגעריסן טעג — וואָס זענען זיי שולדיק? „עלעהיי גזלנים־זענען אונדז [illegible]"... אַזוי האָט געזאָגט מיין ברודער עליע.

— עלעהיי, דו ביכט אַ לעקעש! — זאָג צו אים מיין שוועגערין ברכה. ווען זי, זאָגט זי, זאָל אַרבעטן אין שאָפּ, וואָלט זי זיך נישט געלאָזט שפּייען אין דער קאַשע. זי זאָגט, אַז אַלע פאַרלייט מיט אַלע באָסעס האַלטן ביי איר געקויט די ערד, און איר מעגט איר גלייבן. ברכה קאָן!

ב.

דערפאַר האָט זי זיך געקילט דאָס האַרץ, אַז אַלע שעפער האָבן דערקלערט אַ סטרייק. דאָס הייסט, אַלע שניידערס, וויפל ס'איז פאַראַן אין ניו־יאָרק, האָבן אָוועקגעלייגט שער־און־אייזן און — גוד־באַיי! ווייזווי, וואָס סע־האָט זיך אָפּגעטאָן! אינדערהיים, און אויף דער סטריט, און אין די האָלס! אַ „האָל" — איז אַ זאַל, אָדער אַ טעאַטער. מע קלייבט זיך צונויף אַהינצו אַלע שניידערס פון גאַנץ ניו־יאָרק אויף אַ מיטינג, און מע

1 גוד־באַיי — אַ גוטן טאָג.

רעדט און מע רעדט און מע רעדט. איר הערט זיך דאָרט אָן אזעלעכע ווער־טער, וואָס איר האָט זיי קיינמאָל נישט געהערט: „דזשענעראַל־סטרייק"... „יוניאָן"... „אָרגאַניזירט"... „אַכט און פערציק שטונדן"... „העכערע וויי־דזשעס"... „בעסערע באַהאַנדלונגען"... „סקעבס"... „סטרייק־ברעכערס"... „פּיקעטס"[1]... און נאָך אַזעלכע ווערטער, וואָס איר פאַרשטייט זיי נישט. מיין חבר מענדל זאָגט, אַז ער פאַרשטייט זיי יאָ. נאָר געבן מיר צו פאַר־שטיין קאָן ער נישט. „ווען עלטער ווערן, זאָגט ער מיר, וועסטו אליין פאַרשטיין". עס קאָן זיין. דערווייל קוק איך זיך צו, ווי דער עולם היצט זיך, און עס בייסן זיך מיר די הענט. עס גלוסט זיך מיר זיי אַלע אַראָפּכאַפּן אויפן פּאַפּיר. אויסמאָלן איטלעכן באַזונדער ווי ער זעט אויס, וואָס ער טוט, ווי אַזוי ער שטייט און וויאַזוי ער רעדט.

ג.

למשל, נעמט מיין ברודער עליע. ער אליין רעדט נישט קיין וואָרט. ער גייט נאָר צו צו איטלעכס רעדל און שטעקט אריין די נאָז, אָדער ער לייגט צו אַן אויער. בעת־מעשה בייסט ער די נעגל און איז שטאַרק אויפ־געדעגט.

א פאַרגעניגן צו זען מיין ברודער, ווי ער שאָקלט צו מיטן קאָפּ יעדן איינציקן, וואָס ער רעדט. ער איז מיט אַלעמען מרוצה[2], וואָס יענער זאָל נישט זאָגן. אָט איז צוגעקומען צו אים א שניידער, האָט אים אָנגענומען ביי א לאַץ און טרייסלט אים און רעדט אין אים אריין, אַז ס'איז ארויס־געוואָרפן דער גאַנצער טאַרעראַם. די שניידערס וועלן מיט זייער סטרייק גאָרנישט אויספירן. ווייל די „אַסאָסיעישאַן פון די מאַנופעקטשורערס" איז צו שטאַרק פאַר אונדז! שאָקלט אים מיין ברודער צו מיטן קאָפּ. און איך האָב זייער מורא, אַז מיין ברודער עליע ווייסט אַזוי, וואָס באַדייט „אַסאָסיעישאַן" און „מאַנופעקטשורערס"[3], ווי איך... וואָרעם אָט איז צו־געגאַנגען צו עליען אַן אַנדער שניידער מיט א פּנים פון א קאַטשקע. אַז ער רעדט, פּאַטשט ער מיט די ליפּן. דער שניידער האָט אָנגענומען מיין ברודער פאַר א קנעפּל און האָט לאַנג איבער אים גערעדט, געפּאַטשט

---

1 דזשענעראַל סטרייק — אַלגעמיינע שטרייק. ווייזדזשעס — לוין. סקעבס — שטרייקברעכער. פּיקעטס — די וואַכן ביי דער פאַבריק.

2 מרוצה (מערוצע) — איינשטימיק.

3 אַסאָסיעישן — פאַרבאַנד. מאַנופעקטשורער — פאַבריקאַנט.

מיט די ליפּן. ער האָט אַלע מינוט אויסגערופן: „ניין! מיר מוזן קעמפן, אויסקעמפן ביזן סוף!"...—האָט אים מיין ברודער אויך אויסגעהערט און אויך צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ. אָן עבירה, וואָס מיין שוועגערין איז דאָ נישטאָ. זי וואָלט אים שוין עפּעס אַריינגעזאָגט...

ד.

גאַנין אַנדערש האָט אויסגעזען אונדזער חבר פיניע. וועד עס האָט אים נישט געזען, און ווער עס האָט אים נישט געהערט רעדן אויף אַ מיטינג, — דער האָט גאָר קיין שיינס נישט געזען אויף זיין לעבן. אונדזער פיניעס פיגור דאַרף אייך זיין באַקאַנט נאָך פון מיינע פריערדיקע מעשיות. זיינע קורצזיכטיקע אויגן מיט זיין לאַנגער שפּיצעכיקער נאָז, וואָס קוקט אַראָפּ אין מויל אַריין, געדענקט איר מסתמא. זיינע לאַנגע שמאָלע הויזן, איין הויז אַראָפּ, איין הויז אַרויף, און זיין שניפּס אויף דער צעשפּיליעטער מאַנישקע — האָט איר אוודאי אויך נישט פאַרגעסן. הייבט זיין רעדן, זיין פינען מיט דער נשמה און זיין שיטן פונעם אַרבל מיט הויכע שיינע ווערטער און מיט קלינגענדיקע נעמען פון גרויסע לייט? אצינד שטעלט אייך פאָר, אַז פיניע צעהיצט זיך און רעדט פאַר אַן עולם פון טויזנטער מענטשן, וואָס ווילן אים דווקא נישט הערן. אָנגעהויבן האָט ער אַזש פון קאָלומביסן, וויאַזוי ער האָט אַנטדעקט אַמעריקע, און איז באַלד אַרויף אויף די פאַראייניקטע שטאַטן, און האָט זיך פאַרמאָסטן צו רעדן און רעדן. האָט מען אים נישט געלאָזט.

— ווער איז דער ספּיקער?[1] — פרעגט איין שניידער ביים אַנדערן.

— אַ גרינהאָרן! — ענטפערט אים יענער.

— וואָס וויל ער?

— וואָס באָדערט[2] ער?

— וואָס האַקט ער אַ טשייניק?

— שאַראַפּ! — שרייט אויס איינער, און אַ סך אַנדערע כאַפּן אים אונטער:

— שאַראַפּ!...

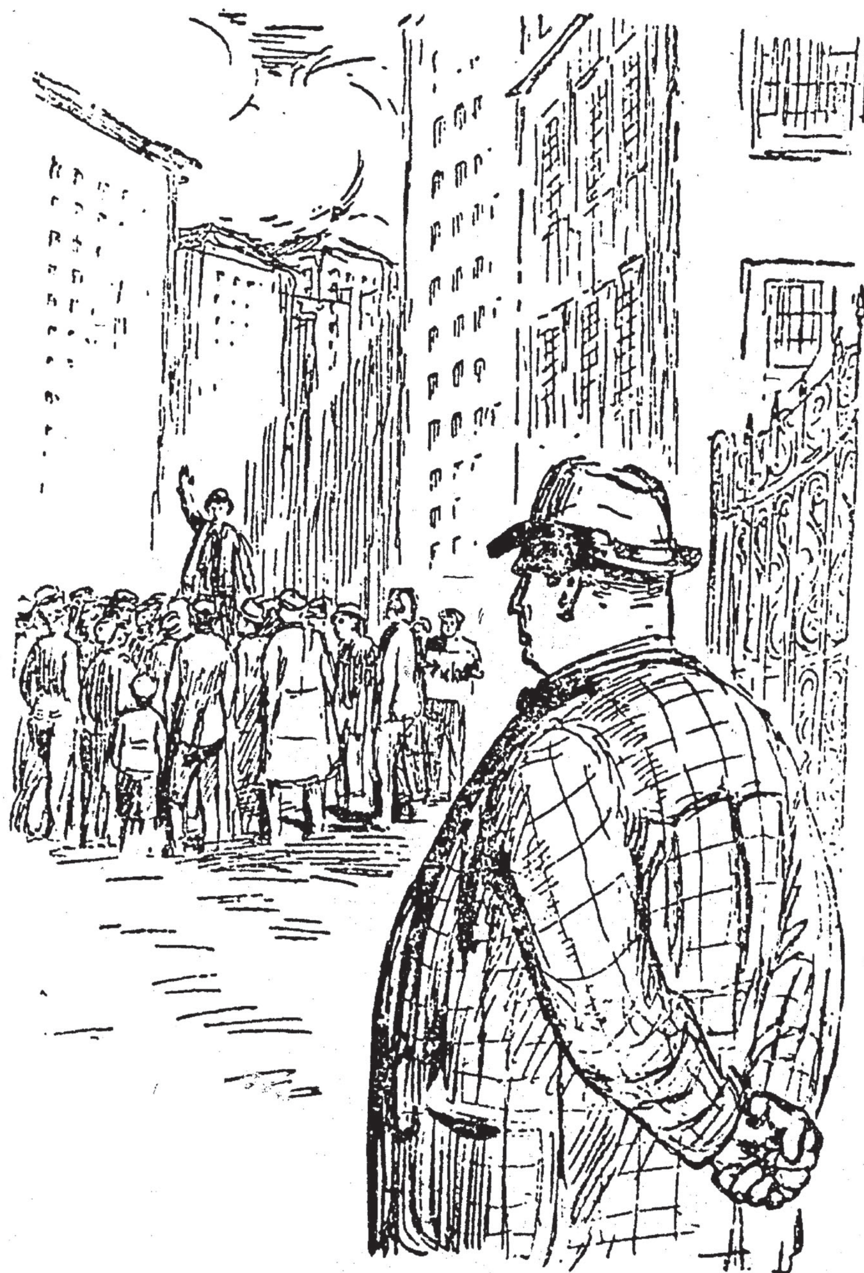
ה.

„שאַראַפּ" איז אפילו אַ מיאוס וואָרט. די טייטש פונעם וואָרט איז „אַראָפּ פונעם מאַרק", נאָר אונדזער חבר פיניע שרעקט זיך נישט פאַר

---

1 ספּיקער — רעדנער.

2 באָדערן — נודזשען, דרייען אַ קאָפּ.

פיניע צעהיצט זיך און רעדט פאר אן עולם פון טויזנטער מענטשן...

קיין ווערטער. פיניע, אז ער צערעדט זיך, איז ווי א פאס וואסער, וואס מע האט אפגעשטעקט און פארוואָרפן דעם צאפּן. איר קאָנט צוהאַלטן מיט דער האנט, פארשטאָפּן מיט א שמאטע — עס וועט קיין זאך נישט העלפן. ביז דאס וואסער וועט נישט ארויסגיין ביזן לעצטן טראָפּן, איז אן עבירה אייער טירחה[1]. פיניע מוז אפרעדן זיינס. סיידן מע זאָל אים אראָפּשלעפּן פון דער בינע. דאָ הייסט עס נישט בינע. דאס הייסט עס „סטיידזש".

איצטיקס מאָל האט מען אים טאַקע געמוזט אזוי טאָן. צוויי שניידער־יונגען, פרעסערס, האָבן אים גענומען פאר בײדע הענט און מע האט אים מיט כבוד אראָפּגעפירט פונעם סטיידזש. דאס האט אים אבער גאָרנישט געשטערט אויסצופירן דאס, וואס ער האט געוואָלט אויספירן. ער האט דאס איבעריקע דעררעדט, שוין גייענדיק מיט אונדז אהיים. און אז מיר זענען געקומען אהיים, האט ער נאָך לאַנג גערעדט פאר מיין מאמען און פאר מיין שוועגערין ברכה און פאר זיין ווייב טייבל. איך און מיין חבר מענדל זענען אויך געווען צווישן די צוהערער. און מיר דאכט זיך, אז ווען־ליק פיניע האט געטענהט, איז ער גערעכט.

ז.

דערהווילע גייט אוועק א טאָג און א טאָג. דער סטרייק איז א סטרייק. די ארבעטער זענען שטאָל און אייזן. מיטינגען מאכט מען אלע טאָג. און אלעמאָל אויף א נייעם פלאַן. די מאַנופעקטשורערס, הער איך זאָגן, האַלטן זיך אויך שטאַרק. זיי ווילן נישט נאָכגעבן. זיי וועלן אבער מוזן נאָכגעבן. אזוי זאָגן אלע. נישטאָ א זאך, וואס די ארבעטער זאָלן נישט אויספירן. עס האַלט שוין ביים לעצטן מיטל. אז דאס וועט נישט העלפן, איז עק וועלט! אזוי זאָגן אונדזערע לייט. וואס איז דאס פאר א מיטל? מיר וועלן זיך צונויפזאַמלען אלע סטרייקער פון גאַנץ ניו־יאָרק און מיר וועלן דורכגיין איבער די סטריטן מיט א מאַרש. דאס הייסט, טויזנטער און טויזנטער שניידערס וועלן זיך דורכשפּאַצירן מיט די פאָנען איבער דער שטאָט. מיר און מיין חבר מענדל איז דאס דווקא געפעלן. מיר וועלן זיין די ערשטע. רעדט זשע אבער מיט אזא יידענע, ווי מיין שוועגערין ברכה, זאָגט זי, אז ביי איר זעט עס אויס ווי קינדער שפּילן זיך אין סאָלדאַטלעך... זי זאָגט: „אן עבירה אייערע שיך!"... האט איר באַדאַרפט אָנקוקן אונדזער פיניען און הערן, וואס ער האט איר געזאָגט דערויף!

---

1 טירחה (טירכע) — מי, ארבעט.

ז.

מיר האָבן שוין געהאַלטן מיטן סטרייק גאַנץ ווייט.

אויף קאַנעל-סטריט האָט מען געהרגעט אַ מענטשן. די ידיעה האָט אונדז געבראַכט פּיניע. ער איז געווען אויפן אָרט און האָט געזען דעם געהרגעטן. ער זאָגט, אַז דער מענטש האָט פאַרדינט דעם טויט. ער איז געווען, זאָגט ער, אַ גענגסטער. פרעגט אים די מאַמע: „וואָס הייסט אַ גענגסטער? אַ גנבֿ?" זאָגט פּיניע: „ערגער פון אַ גנבֿ!" פרעגט אים די מאַמע: „אַ גזלן?" זאָגט פּיניע: „ערגער פון אַ גזלן!" פרעגט די מאַמע: „וואָס קאָן זיין ערגער פון אַ גזלן?" זאָגט פּיניע: „אַ גענגסטער איז ערגער פון אַ גזלן. וואָרעם אַ גזלן איז אַ גזלן, און אַ גענגסטער איז אַ געדונגענער גזלן. דעם מענטשן האָט מען געדונגען, ער זאָל שלאָגן די סטרייקערס. איז ער באַפאַלן אַ מיידל אַ סטרייקערין און האָט זיך פאַרמאָסטן זי צו שלאָגן. האָט זי געמאַכט אַ געוואַלד, זענען זיך צונויפגעלאָפן מענטשן, און ס'איז אַרויס אַ געשלעג"... מער האָט מען פון פּיניען נישט געקאָנט אַרויסבאַקומען גאָרנישט. ער האָט אַרומגעשפּאַנט מיט זיינע לאַנגע פיס הין און צוריק. ער האָט געפינעט מיט דער נשמה. ער האָט געשפּריצט מיט פייער. ער האָט זיך געריסן ביי די האָר און געשאָטן מיט ווערטער און מיט נעמען:

— אײ-אײ, קאָלומבוס! אײ-אײ, וואַשינגטאָן! אײ-אײ, לינקאָלן!

דער סוף איז געווען — פּיניע האָט זיך אויפגעהויבן און איז אַנטלאָפן!

ביז עפּעס וואָס, דערווייל האָט דאָס אונדז געטראָפן. מיך און מיין הבֿר מענדל. די מאַמע האָט זיך געשוואָרן ביי איר געזונט און ביי איר לעבן, אַז זי וועט אונדז נישט אַרויסלאָזן אויף דער סטריט פאַר קיין געלט! נישט מיך, נישט מענדלען, נישט עליען. [illegible] ברכהן און נישט טייבלען. וואָרעם וויבאַלד אַז עס האַלט שוין, [illegible], אַזוי ווייט, אַז מע הרגעט מענטשן אין סטריט — איז שוין עק וועלט! זי האָט אויף אונדז אַלעמען אָנגעוואָרפן אַזאַ פּחד[1], אַז טייבל האָט זיך צעוויינט, ווי אַ קליין קינד. גאָט ווייסט, ווו איר פּיניע איז אַצינד!... האָט די מאַמע שוין פאַרגעסן אָן אונדז און האָט גענומען אויסרעדן דאָס האַרץ נעבעך טייבלען: אַז מיר האָבן אַ שטאַרקן גאָט און אַז עס וועט איר פּיניען גאָרנישט געשען. און אַז ער וועט מיט גאָטס הילף קומען בשלום[2] אַהיים.

---

1 פּחד (פּאַכעד) — גרויסע שרעק.

2 בשלום (בעשאָלעם) — גליקלעך, אין בעסטער אָרדענונג.

ה.

דער סטרייק האָט זיך פארצויגן, און מיר גייען ארום אָן אַ שטאַך ארבעט. מיין ברודער עליע איז אוים מענטש. די מאמע רעדט אים אויס דאָס הארץ. זי זאָגט, אז דער גאָט, וואָס האָט אונדז געבראַכט קיין אמעריקע, וועט אונדז מסתמא נישט פארלאָזן. אונדזער מחותן יונה דער בעקער און אונדזערע גוטע פריינד פעסיע די גראָבע און איר מאַן משה דער איינבינדער און די איבעריקע פריינד און גוטע־פריינד קומען אלע טאָג און טרייסטן אונדז מיט גוטע ווערטער. זיי זאָגן, אז דער הימל איז צו דער ערד נישט געפאלן. וו שטייט דאָס געשריבן, אז מע מוז לעבן אין אמעריקע נאָר פון שניידעריי? מע קאָן מאַכן א לעבן אָן שניידעריי אויך. והא־ראיה[1] — אָט וועל איך אייך דערציילן, וויאַזוי מיר מאַכן אַ לעבן אין אמעריקע.

מיר מאַכן אַ לעבן

א.

דער ערשטער האָט זיך ארויפגעשלאָגן אויף אַ וועג און גענומען מאַכן א לעבן מיין ברודער עליע. און וועמען האָט ער צו פארדאנקען? דער מאַמען. זי גייט אַלע שבת דאַווענען אין קאַסרילעוקער בית־מדרש, באַגעגנט זי זיך מיט מענטשן. האָט זי זיך באַקענט מיט דער פרעזידענטיכע, דאָס מיינט מיט דער גבאיטע פון שול. וואָרעם אַ גבאי אין שול הייסט דאָ „פרעזידענט”. די פרעזידענטיכע איז א ווילע יידענע און האלט פון מיין מאַמען. דערפאר וואָס מיין מאַמע ווייסט אַלעמאל, וו דער חזן האלט און וואָס דער חזן זאָגט. און די היגע ווייבער ווייסן נישט, ווער עס האָט זיי געשלייערט. אזוי זאָגט מיין ברודער עליעס ווייב ברכה. מיין שוועגערין ברכה זאָגט, אז די היגע ווייבער גייען אין שול אריין נאָר צו באַווייזן זייערע בארליאַנטן. און אַז זיי זענען גרויסע בהמות. אזוי זאָגט ברכה. און

1 והא ראיה (וועהאָ ראיע) — און אָט איז אַ באַוויז, אָט זעט איר.

אַז זיי וויסן נישט קיין צלם פֿאַר קיין אלעף¹. און אַז זיי קאָנען נאָר גוט פֿרעסן און רעדן לשון־הרע²... נאָר מיר קערן זיך אום צו דער פּרעזידענטיכע און איר מאַן, דעם פּרעזידענט פֿון דער קאַסרילעוואָקער שול.

• * •

דער פּרעזידענט אין אונדזער שול איז איינער פֿון די באַלעבאַטים אין דער „היברו ניישאַנאַל וורש־קאָמפּאַניע"³. האָט די מאַמע דורך דער פּרעזידענטיכע געפּועלט בײַם פּרעזידענט, אַז מע זאָל אַרײַננעמען מײַן ברודער עליע אין דער „היברו ניישאַנאַל וואָרשט־קאָמפּאַניע" פֿאַר אַ מענטשן, אַ פּאַרקויפֿער. און נישט נאָר אַ פּאַרקויפֿער אַליין, נאָר טאַקע אַ „ווייטער" אויך. דאָס הייסט, אַז איינער קומט אַרײַן און הייסט זיך דערלאַנגען הייסע קישקעלעך — דאַרף מען זיך נישט שעמען און דערלאַנגען. האָט זיך אַפֿילו מײַן ברודער די ערשטע צײַט נעבערעקלט: „סטייטש, אַ יונגערמאַן מיט אַ בערדל, פּייסי דעם חזנס אַ זון, זאָל זײַן אַ משרת⁵!"... האָט אים אונדזער הבר פּיניע אָוועקגעגעבן אַ גאָב: „וואָס מיינסטו? — האָט אים פּיניע געריבן די ביינער. — דו מיינסט, אַז דו ביסט אינעם פֿאַרשאָלטענעם קאַסרילעוקע? דו ביסט אין אַמעריקע ביסטו! אין אַמעריקע האָבן אַזעלכע פֿײַנע מענטשן ווי דו, למשל, אַ קאַרנעגי, אַ ראָקפֿעלער, אַ וואַנדערבילד, געפּעדלט מיט גאָזעטן, אַרומגעטראָגן שוועבעלעך און געפּוצט שטיוול אויף דער סטריט! לייען די געשיכטע פֿון אַ דזשאָרדזש וואַשינגטאָן, פֿון אַן אייבראַם לינקאָלן⁷, אָדער פֿון אַנדערע גרויסע לייט, וועסטו זען, אַז פּייסי דעם חזנס מעג אָנשטיין פֿאַרקויפֿן קישקעלעך"...

• * •

---

1 נישט וויסן קיין צלם (ציילעם) פֿאַר קיין אלף — נישט קאָנען גאָרנישט.
2 רעדן לשון־הרע (לאָשן־האָרע) — אָנרעדן שלעכטס אויף עמעצן אונטער די אויגן.
3 יידישע נאַציאָנאַלע וואָורשט־קאָמפּאַניע.
5 משרת (מעשאָרעס) — באַדינער.
7 וואַשינגטאָן — דער ערשטער אַמעריקאַנער פּרעזידענט; לינקאָלן — אַמעריקאַנער פּרעזידענט, וואָס איז באַקאַנט מיט זײַן קאַמף פֿאַר באַפֿרייען די נעגערס פֿון שקלאַפֿערײַ.

בקיצור — מיין ברודער עליע האט א דזשאב¹ און מאכט א לעבן. ער פארקויפט קישקעלעך און דערלאנגט צום טיש און באקומט דערפאר, ערשטנס, פינף טאלער א וואך, און אחוץ דעם, צוויי מאל אין טאג עסן — איז אויך עפעס ווערט. הײנט וואס איז ווערט דאס, וואס עס קומען אריין אין „סטאָר" קויפן פלייש א וועלט מיט מענטשן? אלע טאג מאכט ער נייע באקאנטשאפטן מיט די פיינסטע לייט פון ניו־יארק. עס איז דא א האפענונג, אז מיין ברודער זאל גיין העכער און העכער. ווייל ער איז באליבט פון די באלעבאטים און זייער בכבודיק ביי די קאסטאמערס². א קאסטאמער האט הנאה, אז אים באדינט א טאטנס א קינד, נישט קיין געבוירענער משרת...

ב.

פיניע זאל נישט האבן אויף זיך קיין דרייקאפ (ער שטאמט דאך פון א משפחה פון „קעפמענטשן"), און דער קאפ זיינער זאל אים נישט טראגן אין גרויסע געשעפטן, וואס דא הייסט עס „ביזנעס", וואלט ער געקאנט מאכן א לעבן. ער מאכט אזוי אויך א לעבן. נאר דער חסרון איז, וואס ער ווארפט זיך אלעמאל אויף אן אנדער דזשאב. דערפאר האט ער א מעלה, וואס ער שעמט זיך נישט מיט קיין ארבעט אין דער וועלט. ער וועט אייך טאן, וואס איר וועט אים הייסן, אבי מאכן א טאלער. קערן די סטריט — איז קערן די סטריט. שארן קוילן — איז שארן קוילן. פעדלען מיט גאַזעטן — איז אוודאי גוט. אמעריקע, זאגט ער, איז א פרייע מדינה און א ביזנעס איז, זאגט ער, נאר גנבענען. דערפאר, זאגט ער, ארבעטן דא אלע אין קיינער גנבעט נישט. א געבארענער אן אמעריקאנער, זאגט ער, וועט ניט גנבענען, עס מעג ליגן גאלד, אן אמעריקאנער וועט אייך קיינמאל נישט אפנארן. און קיין ליגן וועט ער אייך קיינמאל נישט זאגן. אזוי דרינגט פיניע...

ג.

איר מיינט, אז אונדזערע ווייבער מאכן נישט קיין לעבן? איך מיין דאס מיין ברודער עליעס ווייב ברכה און אונדזער חבר פיניעס ווייב טייבל. זיי ארבעטן ביי „נעקטייס" (מענערישע שניפסן). און ווען האבן זיי צו

---

1 דזשאב — שטעלע, פאסטן, באשעפטיקונג.

2 קאסטאמערס — קונים, קליענטן.

פאַרדאַנקען? ווידעראַמאָל מיין מאַמען, און ווידעראַמאָל צוליב דעם, וואָס זי גייט אַלע שבת אין שול אַריין. דאָרט האָט זי זיך באַקענט מיט אַן אַל־רייטניטשקע, אַ נגידהי[1] (אַ נגיד הייסט דאָ אַן „אַלרייטניק”). די דאָזיקע אַלרייטניטשקע איז אַמאָל געווען, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין, אַ דינסטמיידל ביי אונדז אין קאַסרילעווקע. איר נאָמען איז קריינדל. די אַלרייטנישטקע, קריינדל הייסט דאָס, האָט געהאַט יאָרצייט נאָך איר מאַמען. איז זי געקומען אין שול, און האָט זיך צערעדט מיט מיין מאַמען און זיך געלאָזט דערקענען. דערהערט פון דער מאַמען, אַז מיין טאַטע איז געווען פּייסי דער חזן, האָט זי זיך נאָך מער צוגעלאָזט צו דער מאַמען און צוגעזאָגט אונדז באַהילפיק זיין מיט וואָס נאָר מעגלעך. האָט איר די מאַמע געזאָגט, אַז קיין הילף וויל זי נישט. זי פאַרלאַנגט נאָר אַרבעט פאַר אירע קינדער. אַ וואָרט און אַ וואָרט — די אַלרייטניטשקע האָט אויסגעפּועלט ביי איר מאַן דעם אַלרייטניק, ער זאָל געבן אַן אָרט ביי זיך אין דער פּעק־טאָרי[2] פאַר מיין שוועגערין ברכה און פאַר אונדזער חבר פּיניעס וויי־טייבל. זענען זיי אַ פּאָר וואָכן געגאַנגען אויף בראַווע אַרבעטן אין דער פּעקטאָרי. און דערנאָך האָט די מאַמע געפּועלט, מע זאָל זיי געבן אַרבעט אַהיים, נישט זיצן אַ גאַנצן טאָג אין שאָפּ.

עס האָט אָבער לאַנג נישט אָנגעהאַלטן: כל־זמן דער „סיזען”[3] האָט זיך געהאַלטן, איז מען געווען „ביזי”, דאָס הייסט, מע האָט געהאַט אַרבעט. שפּעטער, אַז ס'איז געוואָרן „סלעקטיים”, דאָס הייסט, ס'איז קיין אַרבעט נישט געווען, זענען אונדזערע ווייבער געבליבן אָן אַרבעט. מיר האָבן זיך אָבער שטאַרק נישט גענומען צום הארצן. וואָרעם „גאָט איז אַ פאָטער — מיט איין האַנט שטראָפט ער, מיט דער אַנדערער היילט ער”. אַזוי זאָגט די מאַמע. איך פאַרשטיי דאָס נישט מיטן שכל: צוליבוואָס דאַרף גאָט שטראָפן און דערנאָך היילן? אַמער, לאָז ער נישט שטראָפן, וועט ער פאַרשפּאָרן היילן...

ד.

אַזוי איז געווען די מעשה: מיין ברודער עליע איז נמאס געוואָרן צו דינען אין דער „יידישער נייִשאַנאַל וואָרשט־קאָמפּאַניע”. ס'איז נישט פאַר

---

1 נגידה (נגידה) — רייכע.
2 פּעקטאָרי — פאַבריק.
3 סיזען — סעזאָן, צייט.

אים קיין דזשאב. פארגעסט נישט, אז מיין ברודער עליע איז פייסי דעם הונס א זון. ער איז א יונגערמאן אן איידעלער. קאן גאנץ פיין דאווענען פארן עמוד. ווי פאסט דאס פאר אזא יונגמאן צו דערלאנגען קישקעלעך צום טיש? דאס דערלאנגען אליין וואלט נאך אפשר נישט אויסגעמאכט, זענען אבער פאראן אלערליי מענטשן. פאראן מענטשן איידעלע. און איידל־מאן, א טאטנס א קינד, קומט אריין און הייסט זיך דערלאנגען א פארציע ווירשטלעך און זעצט זיך אוועק, עסט אויף די ווורשטלעך, באצאלט און גוד־באי.

פאראן אבער אזעלכער, וואס איז נישט קיין איידלמאן, עס מאכט זיך אמאל א גראבער נפש. קאכט ער אוים דאס וואסער. דאס זענען אים די קישקעלעך נישט גענוג הייס. דאס פעלט אים זענעפט. און אז ער רעדט, זאגט ער נישט, ווי א מענטש: „זייט זשע מוחל, גיט מיר נאך א פארציע". נאר ער טוט א פייף, אדער א קנאק מיט די פינגער און א הוק: „סעי, ווייטער! גיזו מי נאך א פארציע!"[1] און מיין ברודער עליע איז נישט געוווינט געווארן, מע זאל צו אים אזוי רעדן. ווערט ער אנגעצונדן. ער ענטפערט נישט אזא גרוביאן. ווערט דער גרוביאן אין כעס און שרייט נאך העכער: „העי, פראפעסאר! קאם היער!"[2]... ענטפערט אים דעמלט עליע: „וואס פאר א פראפעסאר בין איך אייך?"... ווערט יענער נאך מער אין כעס און צע־שרייט זיך. דערהערט דער באלעבאס. קומט ער צו צו מיין ברודער און פרעגט אים: „וואס איז די מערדער ווייט יו?" דאס הייסט: „וואס טוט זיך עם מיט דיר?"... ענטפערט אים נישט עליע. פרעגט אים דער באלעבאס: „פארוואס ענטפערסטו נישט, אז מע פרעגט דיך?" זאג אים עליע: „פרעגט ווי א מענטש, וועל איך אייך ענטפערן"; פרעגט אים דער באלעבאס: „װעלכעס הייסט ווי א מענטש?" ענטפערט אים עליע: „א מענטש רעדט אויף יידיש"... פרעגט אים ווידער דער באס: „און אז איך רעד אויף ענג־ליש, בין איך א פיפערנאטער?"... ענטפערט אים עליע: „עס קאן זיין"...

— אויב אזוי, — זאגט צו אים דער באס, — קריגסטו די סעק. דאס הייסט, דו קאנסט מארגן זיצן אינדערהיים...

„דעם דריטן טאג א שטיקל ברויט, אבי נישט פארקויפן קיין קיש־קעלעך". אזוי זאגט מיין ברודער עליע. אונדזער חבר פיניע שטימט מיט אים נישט איין. פיניע גייט מיט דעם גאנג, אז אמעריקע איז א פרייע

1 זאג נאר, קעלנער, גיב מיר.
2 קום אהער.

פיניע זייט מיט דעם וואגג, אז אמעריקע איז א פרייע מדינה.
אין אמעריקע באדארף אלצדינג אנשטיין,

מדינה. אז אין אמעריקע באדארף אלצדינג אנשטיין. און טאמער ווילט איר אים איבערשפארן, חייבט ער באלד אן מיט זיינע מיליאנען: „קארנעגי... וואנדערבילד... ראקעפעלער”... פרעגט אים עליע:

— פונוואנען קענסטו זיך מיט די דאזיקע לייט?

—

מיר קאלעקטן

א.

דערפאר איז גוט אין אמעריקע, וואס אלצדינג טראגט מען אריין אין שטוב אריין. און אלצדינג גיט מען אייך דא אויף אויסצוצאלן. פאר איין טאלער א וואך קאנט איר אייך אויסמעבלירן אייער שטוב, ווי א גראף. דא זאגט מען נישט „אויסמעבלירן”. דא זאגט מען: „אויספוירנישן”. וואָרעם מעבל הייסט דא „פוירנישור”. פונוואנען שטאמט דאס ווארט „פוירנישור” — ווייס איך נישט. מיין ברודער עליע דענקט, אז דאס דארף האקן פון צוויי ווערטער: „פארניט” — פון פארנט, און „טשער” — א בענקל, א שטול. זאגט אבער אונדזער חבר פיניע, פארוואס נישט פון הינטן? און פארוואס עפעס גראד א שטול, פארוואס נישט קיין שפיגל?

קיינער קויפט דא נישט קיין זאך פאר מזומן געלט. סיידן אזא ייד, ווי דזשייקאב שיף. ער איז דער רייכסטער מענטש, זאגט מען, אין אמעריקע. רייכער פון אים איז שוין נישטא. אזוי זאגט מיין ברודער עליע. און אונדזער חבר פיניע דריגגט, אז ניין. ער זאגט, אז קארנעגי איז א סך רייכער. וואנדערבילד — אוודאי. און ראקעפעלער — אוודאי און אוודאי! זאגט אבער עליע: לאָ מיט א ספאדעק! יענע זענען אפשר רייכער אין ערד, אין אימעניעס. אבער אין מזומן געלט — בלאטע! — איז שיף רייכער פון זיי אלע. הייבט שוין פיניע אן ארויס פון די כלים און צעשרייט זיך אויף מיין ברודער עליען, אז ער ווייסט נישט, וואס ער רעדט. וואס ראקפעלער צעשענקט א יאר נדבות נאר, פארמאגט דאס אפשר נישט שיף אויף זיין כאיאנטעק. ווערט שוין מיין ברודער עליע אין כעס און זאגט אויף פיניען, אז ער איז א שונא ישראל, אן אנטיסעמיט, ווארעם אפילו ס'זאל זיין

---

2 מזומן (מעזומען) — קאסע-געלט, גרייטס.

3 נדבות (נעדאָוועס) — שטיצע פאר ארעמעליים.

אמת, אז ראָקעפעלער זאָל זיין רייכער פון שיפן, דאַרף ער אויך זאָגן, אַז שיף איז רייכער. וואָרעם ראָקעפעלער איז א גוי און שיף איז א ייד. צעלאַזט זיך פיניע און זאָגט:

— און אַז שיף זאָל זיין דריי מאָל א ייד, דעריבער זאָל איך זאָגן א ליגן? דו פארגעסט זיך, עליע, צו אָפט, אַז מיר זענען אין אמעריקע, און אַז אַמעריקע האָט פיינט בלאָף[1]!

— אַזויפיל מכות זאָל זיך זעצן אונדזערע שונאים אויף אַזא אָרט, ווו איך ווייס, און אַזויפיל גוטע יאָר זאָלן מיר אלע האָבן, וויפל ליגנים עס ווערט אויסגערעדט א טאָג נאָר אין ניו־יאָרק אליין, הוין ברוקלין, אחוץ בראָנזוויל, און אחוץ די בראָנקס[2]!

אַזוי זאָגט מיין שווּעגערין ברכה, און זייער שפּאַרן זיך נעמט א סוף.

ב.

וויבאַלד, אַז מע גיט פוירניטשור אויף אויסצאָלן א טאָלער א וואָך, דאַרף מען דאָך האָבן מענטשן, וואָס זאָלן ארומגיין פון שטוב צו שטוב איינמאָנען די טאָלערס. איז דערויף געשטעלט געוואָרן קאָלעקטאָרס, וואָס גייען ארום קאָלעקטן די טאָלערס. קאָלעקטאָרס זענען דאָ א סך. יעדער קאָלעקטאָר האָט זיך זיינע הייזער, ווו ער גייט ארום קאָלעקטן. זיין אַר־בעט איז אָנקלאַפּן אין דער טיר. דערנאָך קומט ער אריין און זאָגט: „גוד מאָרנינג!” — דאָס הייסט: א גוט־מאָרגן. דערנאָך זאָגט ער: „וועריי נייס דיי” — דאָס הייסט: זייער א שיינער טאָג!... דערנאָך גיט ער אייך ארויס א קוויטאַנציע, נעמט אָפּ דעם טאָלער און זאָגט: „גוד באַי”. מער דאַרף ער נישט רעדן. און דאָס היטל אראָפּנעמען איז אויך נישט נייטיק. דאָ איז עס נישט קיין מאָדע. איר קאָנט אריינגיין אינעם רייכסטן הויז אין היטל און מיט די קאָלאָשן אויף די שטיוול, און איר קאָנט אייך בעת מעשה פּיפקען א סיגאַרעט, אָדער פייפן א ניגון, אָדער קייען אייער טשוינגאָם. קיינער וועט אייך נישט זאָגן קיין קרום וואָרט. ס'איז אמעריקע...

ג.

מיין ברודער עליע איז א קאָלעקטאָר פון א פוירניטשור־ביזנעס אין ער איז גאַנץ צופרידן פונעם דזשאָב. א סך שענער, ווי שטיין אין דער

---

1 בלאָף — ליגן, אָפּנאַרעריי.
2 ברוקלין, בראָנזוויל, בראָנקס, — טיילן פון ניו־יאָרק.

„קאַלבאַסנע״ און פאַרקויפן קישקעלעך. און פאַרדינט ער אויך אַ סך מער. ווי וואַסער אַ וואָך. אַמאָל מאַכט ער אַכט טאָלער אַ וואָך. אַמאָל צען. און אַמאָל צוועלף. עס ווענדט זיך אין דער „פּאָגאָדע״, אינעם וועטער, הייסט דאָס. ביי אַ גוטן וועטער קאָן מען גיין צופוס. ביי אַ שלעכטן וועטער — מוז מען אונטערפאָרן מיט דער קאַר. קאָסט דאָס אַ ניקל. נאָר אַזעלכע ניקלס גייען נישט אַוועק ביי מיין ברודער קיין סך. וואָרעם בטבע איז עליע אַ מענטש אַן איינגעהאַלטענער. גאָר נישט דאָס, וואָס פּיניע. אונדזער פּיניע האָט שוין אַ סך אַ ברייטערע האַנט. זעלטן ווען ער גייט צופוס. ער מוז, זאָגט ער, פאָרן, וואָרעם ער האָט אַ נידעריקע ראיה. אים קאָן מען גרינג איבערפאָרן. נישט אַזוי צוליב זיין קורצזיכטיקייט, ווי צוליב דעם, וואָס ער איז אַ פאַרטראַכטע בריאה[1]. דער קאָפּ טראָגט אים. און דערצו קאָן ער זיך נישט באַגיין אַ מינוט אָן דעם, ער זאָל נישט אַריינקוקן אין אַ בוך, אָדער אין אַ „פּייפּער״. און אַמאָל מאַכט זיך, אַז ער האַלט סאַמע אינמיטן שרייבן. דאָס הייסט, ער גייט אַרום און טראַכט — ער הערט גאָרנישט, וואָס מע רעדט צו אים. דערנאָך כאַפּט ער אַ שרייבפעדל אָדער אַ טינט־אָן־פּען און הייבט אָן שרייבן, קאָן ער אייך באַשרייבן אפשר צען בויגן פּאַפּיר פון אַלע זייטן. וואָס ער האָט דאָרטן אָנגעשריבן און וואָס ער טוט מיטן אָנגעשריבענעם — דאָס ווייסט קיינער נישט. אפילו זיין ווייבטייבל אויך נישט. אַז מיין ברודער עליע פרעגט אים, וואָס ער האָט אָנגעשריבן, ענטפערט ער אים:

— מיר'ן עלטער ווערן, וועלן מיר וויסן...

מיר זיינען שוין אַ היפּש ביסל עלטער געוואָרן, און מיר ווייסן נאָך אַלץ גאָרנישט.

ד.

פונדעסטוועגן שאַדט דאָס נישט אונדזער חבר פּיניען, ער זאָל מאַכן אַ לעבן. און נאָך ווי מאַכן אַ לעבן! אונדזער פּיניע איז אויך אַ קאָלעקטאָר. נישט ביי פּוירניטשור, נאָר ביי „אינשוה־ענס״. ביי אונדז ווערט דאָס גערופן „סעקוראַנץ״, אָדער „פאַרזיכערן זיך פונעם טויט״. דאָ פאַרזיכערן זיך אַלע. יונג און אַלט, ווייבער און קינדער, טאַטעס און מאַמעס, שוועסטער און ברידער, זיידעס און באָבעס. און אויך נישט פאַר מזומן, נאָר אויף אויס-

---

1 בריאה (בריע) — באַשעפעניש (אירָאָניש).

צאלן. פון א ניקל ביז א טאלער א וואך. וואס די סומע פון די אינשורענס איז גרעסער, דארפט איר אלץ מער צאלן. פאראן הייזער אזעלכע, וו אלע מענטשן, פונעם עלטערזיידן ביזן אוראייניקל, זיינען אלע פארזיכערט פאר טויט. און טאמער זיינען נאך נישט אלע פארזיכערט, דארף דער קאלעקטאר זען דעם נישט-פארזיכערטן צו פארזיכערן. וואס הייסט דאס „פארזיכערן" און וויאזוי פארזיכערט מען א מענטשן פונעם טויט — ווייס איך נישט אקוראט. איך ווייס נאר, אז מיין ברודער עליע האט זיך אפגעזאגט פון דעם דזשאב. ער האט בעסער אויסגעקליבן דעם דזשאב פון פוירנישור. פארוואס? ווייל צו פוירניטשור קאלעקטן דארף מען נאר באנוצן, ווי איך האב אייך שוין געזאגט, די ווערטער: „גוד מארנינג" און „גוד באי". און ביי אינשורענס דארף מען רעדן, צורעדן, פארהעדן און איבעררעדן. דער ברויף איז פע[illegible] נאר אונדזער חבר פיניע. ער קאן איבעררעדן א וואנט. ער קאן מאכן רעדנדיק א טויטן.

ביי אונדזער חבר פיניע מאכט נישט אויס, ווער איר זענט און וואס איר זענט. פון וואס איר זאלט נישט רעדן — ער מוז ארויף אויף זיינעם. זענט איר א פארזיכערטער — מעגט איר דאך רעדן פון פארזיכערונג. זענט איר נאך נישט פארזיכערט — דארפט איר דאך אוודאי רעדן פון פארזיכערונג. און קוים לאזט איר זיך רעדן, וועט איר זיך שוין פון פיניעס הענט נישט ארויסדרייען. ער וועט אייך שוין פארזיכערן. און אויב נישט אייך — איז אייער ווייב. אייער קינד. אייער זיידן. אייער שוויגער. אייער קוזין. אייער שכן (דא זאגט מען נישט „שכן". דא זאגט מען „נעקסטדאריקער"). דאס הייסט, איר פארזיכערט זיך, אז טאמער שטארבט אייער נעקסטדאריקער פריער פון אייך, באקומט איר פון דער קאמפאניע א שיינע פאר הונדערט טאלער. און דער נעקסטדאריקער פון זיין זייט פארזיכערט זיך אויך. דאס הייסט, טאמער חלילה איר שטארבט אוועק פריער פון אים, באקומט ער פון דער קאמפאניע א פאר הונדערט טאלער. צאלן צאלט איר ביידע דער קאמפאניע צו קוואדער א וואך. איר זענט נישט מחויב צו גיין אין דער קאמפאניע. די קאמפאניע טרעפט שוין צו אייך. נישט אליין — דורך איר קאלעקטאר. פיניע קומט צו אייך און קאלעקטעט איין אייערע קוואדערס. ער קריגט דערפון פופצן פראצענט קאמישאן[1].

דאס איז פארן קאלעקטן. און אויב ער פארזיכערט אייך איבעראנייס, באקומט ער פופצן מאל אזויפיל. דאס וועט הייסן, אז טאמער צאלט איר

1 קאמישאן — פארמיטלעריי-געלט, מעקלעריי.

א קוואָדער פּרעמיע, באַקומט ער פון דער קאָמפּאַניע אין איין קלאַפּ פופצן קוואָדערס! אַנו, רעכנט אויס, זייט מוחל, וויפל דאָס מאַכט?! היינט שטעלט אייך פאָר, אַז טאָמער געראָט דאָס אונדזער חבר פיניע צו שרייבן צוויי, דריי, אָדער מער פּאָליסעס[1] א טאָג, און אַלע צו קוואָדערס! דאָס איז דאָך אַ גאַנצער מאַיאָנטעק!...

— ווײַ איז מיר! איר וועט דאָך אָנשיטן אָט די שטוב מיט גאָלד! — אַזוי זאָגט צו אים מײַן שוועגערין ברכה, און טײַבל ווערט אָזש רויט, קוקנדיק אויף איר פיניען. ווי ער שלעפּט די קוואָדערס מיט די ניקלס פון אַלע קעשענעס.

וואָס דען מיינט איר? — ענטפערט איר פיניע און לייגט צונויף די קוואָדערס באַזונדער און די ניקלס באַזונדער. — איר מיינט, אַז קאַרנעגי, וואַנדערבילד און ראָקפעלער זײַנען געבוירן געוואָרן מיט זייערע מיליאָנען?

ה.

נישטאָ קיין אייביקע זאַך אויף דער וועלט, און אַ מענטש איז קיינמאָל נישט צופרידן מיט דעם, וואָס ער האָט. עס איז אונדז נימאס געוואָרן דאָס אַרומגיין קאָלעקטן די פרעמדע טאָלערס מיט די פרעמדע קוואָדערס און ניקלס. בעסער קליינע בולקעלעך אייגענע, איידער גרויסע קוילעטשן פרעמדע. אַזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה. פריער האָט געוואָרפן אַן אומחן אויפן קאָלעקטן מײַן ברודער עליע. עס האָט זיך אים צוגעגעסן די ביזנעס. און נישט אַזוי די ביזנעס, ווי די קאַסטאָמערס. אַנדערע קאַסטאָמערס האָבן אויפגעהערט צאָלן, זיי האָבן געזאָגט: „נעמט אייך צו אייער פורניטשור, מיר דאַרפן עס אויף כפּרות"... אַנדערע האָבן געהאַט אַ טענה, למאי דאָס בעט סקריפּעט? למאי דער שפּיגל באַווײַזט צוויי פּנימער? למאי די קאָמאָדע וויל זיך נישט עפענען און נישט פאַרמאַכן? און למאי יעדעס בענקל וועגט דרײַ פונט? און אַנדערע זיצן זיך ווידער מישב[2] און טופן גאָר אַרויס. דאָס הייסט, זיי קלײַבן זיך איבער אויף אַן אַנדער סטריט — און גיי זוך זיי! נאָר ערגער פון אַלץ איז אָט וואָס: פאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבן זיך אונטערגענומען צאָלן וואָך־געלט. אַז זיי האָבן געקאָנט צאָלן, האָבן זיי געצאָלט. איצט קאָנען זיי שוין מער נישט צאָלן. איבער וואָס? דער ברויטגעבער איז קראַנק געוואָרן. אָדער עס איז קיין אַרבעט נישטאָ. אָדער עס האָט אויסגעבראָכן אַ סטרײַק. עס ווילט זיך נישט אָנוווערן אַ קאַסטאָמער.

---

1 פּאָליסע — פאַרזיכערונגס־דאָקומענט.
2 זיך מישב (מעיאַשעוו) זײַן — זיך באַטראַכטן.

וואָס טוט מען? לייגט אים עליע־הערהוייל פון זיין קעשענע. וואָס וואָלט איר קלערן? ס'איז צרות מיט צרות!...

ה.

מיינט איר, אז אונדזער חבר פיניע איז צופרידן מיט זיין דזשאָב? אייך נישט. ביז מע קריגט א קאָסטאָמער, זאָגט ער, קומט אָן ווי קריאת־ים־סוף[1]. מע רעדט איבער אים, זאָגט ער, דריי טעג מיט דריי נעכט. מע גיט אים צו פאַרשטיין דעם שכל פון אינשורענס, קוים געפועלט ביי אים, לאָזט זיך אויס, אז ער האָט אויפן צווייטן טאָג הרטה געקראָגן. נאָר דאָס גרעסטע פון אלע אומגליקן און די ערגסטע פון אלע צרות ביי אינשורענס איז די „לעפּס". „לעפּס" הייסט, אז א קאָסטאָמער הערט אויף צו צאָלן. דעמלט רעכנט מען אָפּ דעם אגענט פופצן מאָל אזויפיל, וויפל דעם קאָסטאָמערס פּרעמיע האָט באַטראָפן. פיניע זאָגט, אז ווען נישט די „לעפּסעס" וואָלט ער אנגעשיט אָט די שטוב מיט גאָלד! און אויף זיין שלימזל, האָבן עטלעכע קאָסטאָמערס מיטאמאָל, גלייך ווי מע האָט זיך אויפגערעדט, אויפגעהערט צו צאָלן.

— לאָזן זיי ברענען אויפן פייער, טאַקע די קאָסטאָמערס מיט די אינשורענס, מיט די אַגענטן, מיט די „לעפּסעס" און די קאָמפּאַניעס! — אזוי זאָגט פיניע. ער וועט שוין בעסער גיין, זאָגט ער, מיט מיין ברודער עליע אין אייגענע ביזנעס. א פּאָר טאָלער האָבן זיי ביידע מיט גאָטס הילף אָפּגעשפּאָרט. זיי קאָנען שוין טאָן ביזנעס.

און ס'איז געבליבן, אז מיר גייען אין ביזנעס.

מיר גייען אין ביזנעס

א.

וואָס אייער הארץ גלוסט — דאָס געפינט איר אין די פּייפּערס, אין די גאַזעטן הייסט דאָס. פון פייגלמילך. זוכט איר אַרבעט — געפינט איר דאָס אין פּייפּער. זוכט איר „הענט", דאָס הייסט אַרבעטער, — געפינט איר זיי

1 קריאת־ים־סוף (קריאַס־יאַם־סוף) — דאָ געמיינט: א שווערע איבערלעבונג.

אין פייפער. זוכט איר א ביזנעס — געפינט איר עס אין פייפער. מיר האָבן געזוכט ביזנעס, דעריבער האָבן מיר גענומען אריינקוקן אין פייפער אַריין טאָג אויף טאָג און מיר האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויף אַזאַ מין אַדווערטייז־מענט[1]: „סיגאַרס־סטיישיאָנערי־ קענדי־סאָדע־וואַסער־סטענד צו פאַרקויפן. אַקעגנייבער א סקול. אורזאַכע פאַמיליען־טראָבל. גאַראַנטירט גוטע ביזנעס. קומט שנעל!"...

אויב איר זענט נאָך א גרינער, דאָס הייסט, איר זענט נישט לאַנג אין לאַנד, באַדאַרף מען אייך פאַרטייטשן, וואָס דאָס מיינט: דאָס איז א טישל, וואָס מע פאַרקויפט דערויף סיגאַרעטלעך, שרייבגעצייג, און צוקערקעס און סאָדע־וואַסער, און א בלאַט־צייטונג אויך. דאָס טישל איז אַקעגן א שקאָלע. און פאַרקויפן פאַרקויפט זיך עס איבער דעם, וואָס א מאַן דאַרף זיך גטן מיט א ווייב אָדער איבער אַן אַנדער סיבה אין דער פאַמיליע...

ב.

די ביזנעס, וואָס מיר זיינען זיי אין געגאַנגען, האָבן געהאַט א סך מעלות. די ערשטע מעלה איז געווען, וואָס מיין ברודער עליע איז, אויב איר געדענקט, נאָך פון דער היים א מייסטער אויף צו מאַכן (דאָ הייסט עס מאַנופעקטשורן) אַלערליי געטראַנקען. דעריבער האָט זיך אונדז געלוינט צו מאַנופעקטשורן סאָדע־וואַסער און פאַרקויפן א גרויסע גלאָז פאַר א סענט. מיט סיראָפּ — צוויי סענט. דעם סיראָפּ האָבן מיר אויך אַליין געמאַכט. נאָך א מעלה — וואָס מיר האָבן געהאַט די ביליקסטע קענדים (קאָנפעטן). א פולע זשמעניע האָבן מיר געגעבן פאַר איין סענט. און אַליין האָבן מיר אייך געקאָנט סמאַטשקען קענדים. אַז איך זאָג „מיר", מיין איך דאָס מיך און מיין חבר מענדל און פיניען. מיר אַלע דריי האָבן געהאָלפן שטיין ביי אונדזער סטענד און געבן א נאַש, אַז קיינער זאָל נישט זען. סיידן, אַז ברכה איז געווען דערביי, האָט מען נישט געקאָנט נאַשן. און ווי אויף צו־להכעיס איז ברכה געווען כמעט גאַנצע טעג ביים סטענד, געהאָלפן טאַן ביזנעס. אַלע האָבן מיר געהאָלפן טאַן ביזנעס. אפילו טייבל, און אפילו די מאַמע. א קונה, אַז ער איז צוגעגאַנגען צו אונדזער סטענד, האָט ער זיך אַזש דערשראָקן, דערזעענדיק אַזאַ משפחה מיט אַזויפיל ביז־

1 אַדוועטייזמענט — אַנאָנס, מעלדונג.

א קונה, אז ער איז צוגעגאנגען צו אונדזער סטענד, האט ער זיך אזש
דערשראקן, דערזעענדיק אזא משפחה מיט אזוי פיל ביזנעס־לייט...

נעסלייט. דאס איז דווקא געווען זייער גוט. א קונה האט ליב קריכן אהין, וווּ ס'איז ענג.

— ג.

די בעסטע צייט פאר אונדזערע ביזנעס איז זומער, אין די הייסע טעג. זומער איז אין ניו־יארק אן אמתער גהינום. דער עולם קוויקט זיך דעם גאנצן טאג מיט מאראזשענע, „אייז־קרים" הייסט עס דא. אויפן סענדוויטש פארקויפט זיך עס. דאס הייסט, צוויי ביקסוויטלעך און אין מיטן א ביסל אייז־קרים. און דאס קאסט א פעני. פארדינען מיר דערביי האלב אויף האלב. נאר נישט דא שטעקט אונדזער פארדינסט. דער גאנצער מזל־ברכה ליגט גאר ערגעץ אנדערש. אין אזא מין קאלטן געטראנק, וואס מע רופט דאס „סיידער". דאס איז א מין זויער־זיסלעכער, אדער זיסלעך־זויערער קוואס מיט א שוים און סע שטשיפעט ביי דער צונג. און כאטש „סיידער" איז אן אמעריקאנער געטראנק, פונדעסטוועגן ווער מאנופעקטשורעט אים? — מיין ברודער עליע. וואס קאן דען עליע נישט? קוקט נישט דערויף, וואס פיניע מאכט אים אויסצודרייען. אונדזער חבר פיניע האט שוין עטלעכע מאל פירגעהאלטן מיין ברודער עליע, אז זיין „שאמפאניער" האט נאר איין מעלה — ער איז קאלט. ווייטער טויג ער אויף כפרות. קיין קאפ זיסקייט! ענטפערט אים מיין ברודער אפ מיט א ווידערשאנד: וויבאלד אז דער שאמפאניער טויג נישט, היינט וואס זשליאקעט ער אים גאנצע טעג? זאגט אים פיניע: „וואס ארט דיך, אז איך זשליאקע? און וויפל קאן א מענטש אנזשליאקען? איך זאל זשליאקען פון גאנץ פרי ביז אויפדערנאכט, וויים איך נישט, אויב איך וועל אנזשליאקען אויף א ניקל"... מישט זיך אריין ברכה און זאגט, אז א ניקל גייט אויך נישט צופוס. שטעלט זיך איין טייבל פאר איר מאן און זאגט, אז איר פיניע איז א גלייכער שותף צו די ביזנעס, ווי עליע, און א שותף מעג זיך, דאכט זיך, פארגינען אויסצוגעבן אמאל א ניקל? א גליק, וואס די מאמע איז דערביי. זאגט זי, מע זאל זי גילטן, וואלט זי פאר אירע זינד נישט געוואלט זיך צורירן צו אט דער אמעריקאנער משקה[2], וואס האט א פנים פון סאראוועץ און א טעם פון חלשות!... ווערט א געלעכטער, און דערווייל הערט מען אויף צו זאגן זיך שטעכווערטלעך.

---

2 משקה (מאשקע) — געטראנק.

בעטן מיר נאָך, איך און מײַן חבר מענדל און פּיניע,
ס'זאָל בלײַבן װאָס מער שטיקלעך...

שפּעטער, העט־העט אין ווייטן זומער, אַז עס קומען אויף די קאָווע־נעס (דאָ הייסט עס „וואָטער־מעלאָן”), מאַכן מיר נאָך מער ביזנעס. מיר צעשניידן דעם קאַוון אויף אַ סך שטיקלעך און פאַרקויפן צו סענט אַ שטיקל. אַז גאָט העלפט אַ געראָטענעם קאַוון, מאַכט מען פון אים גאָלד. און עס בלייבט נאָך איבער אַ פּאָר שטיקלעך אויפן סטענד. האָבן מיר אַ גוטע וועטשערע. וואָרעם אָנגעשניטענע קאַווענע טאָר מען נישט לאָזן אויף מאָרגן, ס׳וועט פון דעם ווערן דריליעס. בעטן מיר גאָט, דאָס הייסט, איך און מיין חבר מענדל און פּיניע, ס׳זאָל בלייבן וואָס מער שטיקלעך פונעם טאָג...

דאָס איז אָבער אַלץ אַזעלכע זאַכן, וואָס האָבן אויף זיך אַ צייט, אַ סי־זאָן. גייט אַוועק דער זומער — איז אויס שאַמפּאַניער, אויס וואָטער־מע־לאָן! דערפאַר איז סיגאַרעטלעך אַ סחורה, וואָס הייסט נישט פון ק... סי־זאָן. סיגאַרעטלעך גייען אַ גאַנץ קיילעכדיק יאָר. און מיר מאַכן מיט די... גאַנץ גוטע ביזנעס.

ה.

אויסער סיגאַרעטן האָבן מיר אויף אונדזער סטענד פּייפּערס צו פאַר־קויפן. יידישע גאַזעטן און זשורנאַלן. קיין גרויסע ביזנעס מאַכן מיר נישט מיט זיי. דערפאַר האָט אָבער אונדזער חבר פּיניע וואָס צו לייענען. ער לאָזט נישט דורך איין פּייפּער, שטעקט ער אריין די נאָז, איז אים שווער אָפּצורייסן. עס ציט אים, זאָגט ער, צו די פּייפּערס. ער איז שוין געווען אויף איסט־בראָדוויי, דאָרט ווו די פּייפּערס דרוקן זיך, עטלעכע מאָל. וואָס ער האָט דאָרטן געטאָן — זאָגט ער נישט. איך האָב מורא, אַז ער האָט געבראַכט צו טראָגן אַהינצוצו אַ פּאָר פון זיינע לידלעך. ווייל אַז מע ברענגט דעם פּאַק מיט פּייפּערס, כאַפּט זיך צו דעם פריער פון אַלעמען אונדזער חבר פּיניע. ער זוכט און נישטערט אין אַלע ווינקעלעך. די הענט ציטערן אים אַזש. דערנאָך כאַפּט ער זיך אויף און לאָזט זיך לויפן אויף איסט־בראָדוויי. פרעגט אים מיין ברודער עליע: וואָס האָט ער צו טאָן אויף איסט־בראָדוויי? זאָגט אים פּיניע, אַז ער זוכט אַ ביזנעס. פרעגט אים עליע: מיר טוען דען נישט קיין ביזנעס? ענטפערט אים פּיניע: אָט דאָס הייסט אויך אַ ביזנעס? אַ גאַנצע משפּחה, פון זיבן עסערס אויף איין שטיקל סטענד — אויך מיר אַ ביזנעס!... פרעגט אים עליע: וואָסערע זיבן עסערס? רעכנט אים פּיניע אויס אויף די פינגער: ער און זיין טייבל איז נישט צוויי.

עליע און זיין ברכה איז נישט פיר. די מאמע איז נישט פינף. און ביידע קטנתים[1] איז נישט זיבן. די „קטנתים" — דאס מיינט ער מיך און מיין חבר מענדל.

ז.

פארדריסט עס מיין מאמען. זי שטעלט זיך איין פאר מיר און פאר מיין חבר מענדל. זי זאגט, אז מיר פארדינען אונדזער שטיקל ברויט גאנץ כשר. ווארעם פארטאג, איידער דער סטענד ווערט געעפנט, צעטראגן מיר שוין דעם מארגן־פייפער צו אונדזערע קאסטאמערס. דערנאך גייען מיר אין סקול (יא, מיר גייען שוין אין א סקול). און אז מיר קומען פון סקול, העלפן מיר אטענדן די ביזנעס.[2] אזוי, טאקע מיט דעם לשון, זאגט די מאמע. זי רעדט שוין אויך העכער האלב אויפן היגן לשון. א „קיך" און א „הון" זאגט זי שוין נישט. זי זאגט שוין א „טשיקן" און א „קיטשן". נאר וואס דען? ביי איר קומט נאך אויס פארקערט: „א קיך" איז ביי איר א „טשיקן". און א „הון" איז ביי איר א „קיטשן". „איך גיי, זאגט זי, אין טשיקן אויסזאלצן די קיטשן"... לאכט מען פון איר. לאכט זי אויך. „א דאגה — זאגט זי, — יאק ריידעלע טאק ריידעלע, אבי דאברע מיינע־לע"[3]... אנו, זייט א בריה און זעצט דאס איבער אויף ענגליש!...

מיר מופן

א.

אין אמעריקע איז א מינהג — מע „מופט". דאס הייסט, מע פעקלט זיך פון איין דירה אין דער אנדערער. פון איין ביזנעס אין דער אנדערער. יעדער איינציקער מוז מופן. מופט ער נישט מיט זיין גוטן ווילן, מאכט מען אים, ער זאל מופן. דאס הייסט, אז איר צאלט נישט קיין דירה־געלט (דאס הייסט עס „רענט"), גיט מען איין אויף אייך און מע ווארפט אייך ארויס. ווערט דאס אנגערופן, אז מע האט אייך אהויסגעמופט. דע־

---

1 די קטנתי'ם (קאטוינוטים) — די קליינינקע.

2 אטענדן די ביזנעס — פירן די געשעפטן.

3 באטייט: זאל זיין שלעכט געזאגט, אבי גוט געמיינט (געמישט מיט אוקראיניש).

ריבעך טאַרט איר זיך נישט וווּנדערן, אַז מע טוט אייך אַ פֿרעג: „ווען מופֿט איר?" און אַז מע פֿרעגט אייך, מוזט איר ענטפֿערן. פֿאַר נישט ווּעלן ענטפֿערן האָט מײַן ברודער עליע געכאַפּט אַ פּסק פֿון אונדזערן אַ קאַסטאַמער, וואָס גיט אונדז צו לייזן פֿאַר מעטשעס (שוועבעלעך). דאָס הייסט, ער באַקומט פֿון אונדזער סטענד אַלע וואָך אַ באַקסל מעטשעסי אָן געלט. דאָ גיט מען שוועבעלעך אומזיסט. מע דאַרף גאָר נישט וואַרטן, ביז מע וועט געבן. מע גייט צו און מע נעמט אַליין.

ב.

דער קאַסטאַמער, וואָס איך דערצייל אייך, איז אַ מאָדנער מענטש. עס איז כדאי, איך זאָל אים אייך אָפּמאָלן. ווער איז ער, און וואָס ער איז — ווייסן מיר נישט. ווו ער וווינט, און וואָס זענען זײַנע ביזנעס — ווייסן מיר אויך נישט. קיין רײַכער מאַן, ווײַזט אויס, איז ער נישט. דאָס זעט מען נאָך זײַן אויסגעריבענעם קאָוט², וואָס ער בײַט אים קיינמאָל נישט איבער, נאָך זײַן אָפּגעבאַרעט קאַפּעלױשל און נאָך זײַנע געלאַטעטע שיך. דערפֿאַר איז ער אָבער זייער אַן אַקוראַטנע מענטש. ער קומט צו אַלע טאָג אין דער זעלבער שעה און צו דער זעלבער מינוט. ער נעמט דעם מאַרגן-פּייפּער, טוט אין אים אַ קוק אַרײַן אויף דער ערשטער און אויף דער לעצטער פּיידזשי³, כאַפּט אַ קוק אויך אין דער מיט פֿונעם פּייפּער און לייגט אים אַוועק צוריק. קויפֿן האָט ער נאָך קיין איינציק מאָל נישט געקויפֿט בײַ אונדז קיין זאַך. אַחוץ, וואָס ער נעמט אַלע וואָך אַ באַקסעלע מעטשעס אומזיסט און אַחוץ וואָס ער לייענט אַלע טאָג דעם מאַרגן-פּייפּער. האָט דאָס מײַן ברודער עליע מיסתּמא פֿאַרדראָסן. איין מאָל אַ חכמה, צוויי מאָל אַ חכמה. אָבער נישט אַלע טאָג. איז זיך מישב עליע איינמאָל און טוט אים אַ זאָג:

— עס קאָסט אַ פּעני...

דער קאַסטאַמער טוט זיך זײַנס. דאָס הייסט, ער לייענט זיך די ערשטע און די לעצטע פּיידזש פֿונעם מאַרגן-פּייפּער. מײַן ברודער האָט דערהערט דאָס קול:

---

1 באַקסל מעטשעס — אַ פּעקל שוועבעלעך.
2 קאָוט — מאַנטל.
3 פּיידזש — זײַט.

— עס קאָסט אַ סענט!...

דער קאַסטאָמער טוט אַ קוק אין טיש, לייגט צונויף דעם פּייפּער און לייגט אים אַוועק אויפֿן זעלבן אָרט, ווו ער איז געלעגן.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

(אויף דעם אָרט ווערן איבערגעריסן מאָטל פּייסי דעם חזנס מעשׂיות פֿון אַמעריקע. „מיר מוזן" איז געווען די לעצטע זאַך, די לעצטע שורות, וואָס שלום-עליכם האָט געשריבן עטלעכע טעג פֿאַר זײַן אַוועקגיין פֿון אונדז, שוין ליגנדיק אויף זײַן טויטן-בעט. ער האָט נאָך אַוועקגעשטעלט אַ גרויסן געכתּיבהטן אות[1] „ג", נאָכן גימל גייען אין מאַנוסקריפּט[2] ליידיקע ווײַסע בלעטלעך, אַזוי אַז דער אומבאַקאַנטער „קאַסטאָמער" אָן אַ נאָמען בלײַבט אומבאַקאַנט, און די אַלע ווײַ-טערדיקע בילדער און טיפּן פֿונעם יידיש-אַמעריקאַנישן געטאָ-לעבן, וואָס האָבן גערעגט דעם שטענדיק וואַכנדיקן דמיון[3] פֿון אונדזער גרויסן שילדערער אין זײַנע לעצטע טעג, בלײַבן פֿאַרלאָרן און פֿאַרזונקען פֿאַר דער יידישער ליטעראַטור.

וועגן דעם דאָזיקן לעצטן קאַפּיטל פֿון שלום-עליכמס שאַפֿן איז אונדז, זײַנע הויז-מענטשן, אויסגעקומען צו הערן פֿון אים אַליין דינסטיק דעם 9-טן מאַי אין אָוונט, דאָס הייסט, פֿיר טעג פֿאַר זײַן טויט.

איך האָב געטראָפֿן שלום-עליכמען אויפֿן בעט דווקא מונטער און עפּעס אויפֿגעלעבט. ער האָט אונדז דערציילט, אַז הײַנטיקע נאַכט (דאָס הייסט די נאַכט פֿון מאָנטיק אויף דינסטיק) האָט ער געשריבן, נישט קוקנדיק אויף די גרויסע יסורים, וואָס האָבן אים נישט אָפּגעלאָזט אַ מינוט נישט. „איך ליג אַזוי און ליג אַ גאַנצע נאַכט, — האָט ער דערציילט, דערבײַ שווער געכאַפּט דעם אָטעם, — שלאָפֿן קען איך נישט, די געדאַנקען טראָגן... וואָס זשע איז דער תּכלית אַזוי צו ליגן? זאָג איך צו דער מאַמען: וואָס וועל איך דאָ אויסליגן? ביז טאָג איז נאָך ווײַט... אַטער, גיב אַהער די פּען און די פּאַפּקע מיט פּאַפּיר, וועל איך בעסער שרײַבן. שרײַבן איז מיר אַ סך גרינגער, וואָרעם סײַ ווי סײַ מוטשען די געדאַנקען, לאָזן נישט צורו... און אָט אַזוי פֿאַמעלינקע האָב איך אָנגעשריבן עטלעכע קאַפּיטלעך פֿון מאָטלען"...

---

1 געכתּיבהטער אות (געסיוועטער אָס) — שיין אויסגעצייכנטער.
2 מאַנוסקריפּט — דער ערשטער, מיט דער האַנט געשריבענער טעקסט.
3 דמיון (דימיען) — פֿאַנטאַזיע, פֿאַרשטעלונג.